

M. Thome cart. Mecki

288-290

Jnc.

-290

Donat Jrs. Sakubowski

Pr. Emeritos 1854. a. b. c.

Inven. 288-290

...
culte
s'ipm
redrel
ni fcs
sic ecc
fuit m
qda al
aut fili

G...
ni h
was la
u cap
f. scab
vitate
vitate
bany f
f. fcs
les mu
tpanor
fnaio
h' recl
se ved
no p
fui a
rena
pive
moll
i sang
media
conu
elocin
rto an
pmod
licet

A

Loca erat ad y Bernardinum

Excellētissimi Magni De
diolanensis Medici Sano-
ssimi Regimen sanitatis.

Ego Nicolaus Thevet Emi 20 May 1554
p. 2. st.

CR 3756

Ham. 10. 486

OMC III 721

Reuerendo in christo patri et dño. Dño Thome dñici gregis p̄ci-
 puo tutori ecclie cōstā. p̄suli ac p̄posito p̄ientissimo Obseruā dñs
 sumoq; suo gratioſo dño semp metuēdo. Johannes ydalicus Sur-
 gant artū et decretorū doctor curatus ecclie p̄chialis sancti theo-
 dori minoris basilie dicte cōstā. diocesis sese totū offert. Inueni
 nuper Reuerēde in christo pater: inter volumina doctissimi viri dñi
 iohannis de lapide sacre theologie doctoris et iurij qui parisi in vni-
 uersitate mihi semp extitit p̄ceptor. Nunc p̄e p̄chā meā in cartū-
 sia minoris basilie degentis: per pulchrū libellū de regimie sanitatis
 in vbe parisiōrū vigilanti cura impressū: quē famosissim⁹ medic⁹
 magninus ad attrabatensem ep̄m accuratissima diligentia de regu-
 lis sanitatis contexit. Illū cū paululum persperissem vir potui no-
 ua lectione satari. Vestra itaq; reuerendā paternitatē semp incolu-
 mem̄seruare desiderans cū nō repissem nobiscū tales alicubi venā-
 les: operuz dare statui vt idē libellus imprimeret quo sic vestre. R. p.
 illius copiam offerre possem: cui vt singula in eo digesta facilius res-
 periri valeant inuentariū seu registrū alphabetiū diligētē collectas
 p̄misi. Opusculū itaq; illud arte impressoria nuper cōsummatū. Reue-
 rende. p. v. munusculo vtrāq; grato humiliter offero: quod non dubi-
 to cum eadē. R. p. v. legerit et viderit ineffabiles consolationes et vti-
 litates hauriet: maxime tales que vitā vestrā in bona valitudine sa-
 nitatis conseruare poterit: Quo sic diut⁹ in vinea dñi laborare gre-
 gemq; suū pascere: et hinc maiora premia consequi. v. r. p. valeat. P̄e-
 stante altissimo: qui eandē vestrā. R. p. feliciter cōseruet et ad eadē p̄-
 mia pducatur. Et iniori basilea die octaua mēsis nouēbris. Anno salu-
 tis M. lesimo quadringentesimo nonagesimo tertio.

Tabula Alphabetica,

A

Absinthij pot⁹ pdest stomacho. p. ij. c. vj. fo. xvj
 Adolescentiu regimē. p. ij. c. iij. fo. vij
 Anime accidentia que sint. p. iij. c. viij. fo. xxxix
 Animalium superfluitates que sint. p. iij. c. xix. fo. lv
 Amigdale vtilitates. p. iij. c. xij. fo. xlvj
 Bileu pdest intestinis ⁊ dz rusticorū triaca. p. ij. c. vj. fo. xvij.
 Anototi⁹ corpis emūctoriū pdest sedere sup calido. p. ij. c. vj. fo. xvij
 Aqua elegibilis. p. iij. c. i. fo. xxvj
 Butirali in rpe cauendū est a coitu. p. iij. c. ix. fo. xli.

B

Balneu infantium quale sit. p. ij. c. iij. fo. vij
 Balneum etatis fortissimo viri quadragintaq⁹ annorū quale esse
 debeat. p. ij. c. iij. fo. vij.
 Balneum senum. p. ij. c. iij. fo. ix
 Balneum iuuat ⁊ nocet. p. iij. c. iij. fo. xxxij.
 Balneum et stupba differunt ibidem.
 Bibere quando competat. p. iij. c. vj. fo. xxxvij
 Blera alba melior ē nigra. p. iij. c. xij. fo. xlvij.
 Butiri visus qualis sit. p. iij. c. xix. fo. lvij.

C

Caeteriorum vtilitates. p. v. c. iij. fo. lxxxvj
 Carnes que eligende sint. p. iij. c. xvij. fo. l.
 Cerci boni conditiones que sint. p. iij. c. xix. fo. lvi.
 Carnositas differt a pinguedine. p. ij. ca. v. fo. xij
 Capitis cutis ⁊ capillorum conseruatio. p. ij. c. vj. fo. xij
 Caniciem barbe retardantia. p. ij. c. vj. fo. xij.
 Ceruicia ex quibus cōfici debeat. p. iij. c. xxi. fo. xij.
 Cibis validus p membris generatiuis. p. ij. ca. vj. fo. xx.
 Cōdimēta q⁹ in regimie sanitatis esse debeant. p. iij. c. xx. fo. lvij
 Continere volentium regule. p. iij. c. xxij. fo. lrv
 Coitus imoderatus stomachum debilitat. p. ij. c. vj. fo. xvj.
 Cordis confortatio. p. ij. c. vj. fo. xv.
 Coitum debilitantia. par. ij. c. vj. fo. xx
 Complexionū sanguinee regimen. par. ij. ca. iij. fo. ix.
 Complexionis colerice regimen. p. ij. c. iij. fo. xi.
 Complexionis fleumatice. p. ij. c. iij. fo. xi.
 Complexionis melancolice. p. ij. c. iij. fo. xj
 Cōmestio quādo fieri debeat. p. iij. c. vj. fo. xxxij
 Coctana multū cōpetūt in reducendo appetitū. p. iij. c. xij. fo. xlv.
 Cucurbita generat bumorem. p. iij. c. xij. fo. xlvij.

D

Dacili indigestibiles sunt. p. iij. c. xij. fo. xlvi.
Demonia fugantia. p. ij. c. vij. fo. xx.
Digestiois corruptio seu idigestio ē radix oīm egritudin. pū. ij. c. vi.
fo. xliij.
Digestio fit in quiete. p. iij. c. ij. fo. xxix.
Dormire in die corp⁹ pparat ad malas egritudines. p. iij. c. vij. fo. xxxix.

E

Emorodas patientes sint lani. p. ij. c. vi. fo. xix.
Eparis cōseruatio. p. ij. c. vi. fo. xxvj.
Exercitiū peditando bonū est. p. iij. c. ij. fo. xxx.
Exercitiū ante cibū fortificat. p. iij. c. ij. fo. xxxix.

F

Farmacia quibus uti cōueniat. p. v. c. v. fo. lxxvij.
Fenestre sūt septēprionales z onētales. p. iij. c. j. fo. xxvj.
Fleuborhonia et ventosa in vere. p. ij. c. iij. fo. x.
Fricatio pparat ad exercitiū. p. iij. c. ij. fo. xxxix.
Fungi que sunt meliores. p. iij. c. xv. fol. l.

G

Gaudiū tpatū cōpetit i regimie sanitatis. p. iij. c. viij. fo. xxxix.
Generatiois mēbra cōfortant. p. ij. c. vi. fo. xx.

H

Herbarū regule. p. iij. c. xij. fo. xlvj.
Hora cocundi que sit. p. iij. c. v. fo. xxxij.

I

Ignis ex qua materia fieri debet. p. iij. c. j. fo. xxvij.
Ignis stupbarū vitupat ibidem
Ignis a pte posteriori melior est ibidez.
Infantes sic regendi sunt. p. ij. c. iij. fo. x.
Indumēta cuiqz cōplexiōi pueniētia q̄ sint. p. iij. c. xxij. fo. lxij.
Juncturarū dolores patientes. p. ij. c. vi. fo. xix.

L

Lac ad quid p̄sit noceatur ve. p. iij. c. xix. fo. lvj.
Lac est boni nutrimenti. p. iij. c. xix. fo. lv.
Lactuca cōplexioni calide competit. p. iij. c. xij. fo. xlvij.
Lac caprarū et camelinū pfert spleni. p. ij. c. vi. fo. xxvj.
Leguminū suba est inflatiua. p. iij. c. vi. fo. xlvj.
Legumia exorticata sūt saniora nō depilatis. p. iij. c. vi. fo. xlvj.
Linguesanitas cōseruatur. p. ij. c. vi. fo. xv.

M

Macies vnde prouenit. p. ij. c. v. fo. xij.
Macer impingatur sic. p. ij. c. v. fo. xij.
Maleficia tollunt. p. ij. c. vij. fo. xx.

Tabula Alphabetica.

Matricis conseruatio. p. ij. c. vij. fo. xxvj.
 Medicine euacuantes sanguinē z alios hūiores dñt. p. ij. c. liij. fo. r.
 Mery z cānc pulmōis fortificatiua z debilitantiā. p. ij. c. vj. fol. xv.
 Membra exteriora corporis cōfortant. par. ij. c. vj. fol. xv.
 Menstrua in qua etate incipiūt fluere. pa. ij. c. vj. fol. xxvj.
 Mel quod sit eligibilis. pre. iij. c. xix. fol. lvij.
 Mori cōtingit hoīem ex gaudio z non ex ira. p. iij. c. viij. fol. xxxix.
 Mutatio subita nocet. parte. ij. c. iij. fol. v.
 Musicalia instrumēta expellūt tristitiā a corde. p. ij. c. vj. fol. xv.
 Mulierum regimen. par. ij. c. vij. fol. xxj.
 Mulier cōcipere volens caueat. p. ij. c. vij. fol. xxij.
 Mulier pgnans euitet. par. ij. c. vij. fol. xxij.

N

Nauseatiua repletio vitanda est. par. iij. c. vj. fol. xxxiij.

O

Oculis nocet plō stomacho dormire z noctna cena. p. ij. c. vj. fo. xiiij.
 Odozatū cōseruantiā. par. ij. c. vj. fol. xiiij.
 Oria mūdificatiua. par. ij. c. vj. fol. xiiij.
 Qua gallinarū cōfortant cor. par. ij. c. vj. fol. xxvj.
 Qua que sint meliora. pre. iij. c. xix. fol. lvij.

P

Panis ex quibus cōficere potest. par. iij. c. x. fol. xliij.
 Paratis cadere in egritudine. par. iij. c. j. fol. lxxj.
 Partū mulierum facilitatiā. pre. ij. c. vij. fol. xxiij.
 Pedem sinistrū ante dextruz mouere pferit splen. p. ij. c. vj. fol. xxvj.
 Pedibus nudis incedere cerebz z oculos ledit. par. ij. c. vj. fol. xxi.
 Persica appetitum cōfortat. par. iij. c. xij. fol. xliij.
 Pessaria que sint. parte. v. c. ix. fol. xc.
 Pestilentie pseruatio. par. iij. c. ij. fol. lxxiij.
 Pinguedo differt a carnositate. par. ij. c. v. fol. xij.
 Pira z coctana ante cibū cōstipant. p. ij. c. vj. fol. xix.
 Pisces q̄ sint eligibiliores z saniores. par. iij. c. xviij. fol. xliij.
 Piscū cōdimenta que esse debeāt. p. iij. c. xx. fol. lvij.
 Pot⁹ naturales z artificiales q̄ sint z regule eoz. p. iij. c. xxi. fol. lix.
 Preseruatiua a veneno. par. iij. c. iij. fol. lxxv.
 Pueroz manerie quot sint. par. iij. c. xij. fol. xliij.
 Puerpere regimen. par. ij. c. vij. fol. xxij.
 Pulmonē confortatiā. pre. ij. c. vj. fol. xv.

R

Regimen sanitatis est necessariū. par. j. c. j. fol. ij.
 Regimen sanitatis est variū z varium scdm varietatē complexionū.
 parte. ij. c. j. fol. iij.

Renes confortantia et debilitantia. parte. ij. c. vi. fol. xviij.
Risum cum recenti lacte coctum intestinis prodest. par. ij. c. vi. fol. xvij.

S

Sanitatis regimen est necessarium. p. j. c. j. fol. ij.
Sanitas diffinitur. par. j. c. ij. fol. ij.
Sanitas non consistit in indivisibili. par. j. c. ij. fo. ij.
Sanguinis euacuatio et iberi non debet: et quomodo inuictor eius infectus est. par. ij. c. iij. fol. x.
Sanguis fuge quales esse debeat. par. v. c. iij. fol. lxxxv.
Sex diversis indiget de se regime p[er]suatio vel p[er]suatio. p. ij. c. ij. fo. iij.
Sexus feminei regimen: vide in verbo mulier.
Senum regimen. par. ij. c. iij. fol. xij.
Somnus fortissime etatis brevis sit. p. ij. c. iij. fol. vij.
Somnus diurnus vitandus. par. ij. c. vi. fo. xix.
Somnus ad quid valeat. par. iij. c. vij. fo. xxxvij.
Somno vitandi modus. Ibidem.
Spinargia bona est gutturi et pulmone. par. iij. c. xij. fo. xlvij.
Splinem ledentia. par. ij. c. vi. fo. xvij.
Splen est instrumentum ridendi. par. ij. c. vi. fo. xvij.
Stomachi sanitas toti corpore sanitatem dispensat. p. ij. c. vi. fo. xvi.
Sternutatio in ieiuno facra multum prodest: et sic non est negligenda. par. ij. c. vi. fol. xliij.
Suppositoria que et quot sint. par. v. c. viij. fo. xc.

T

Temperamentum ponderis et temperamentum ad iusticiam consideratur in regimine sanitatis. par. ij. c. ij. fol. iij.
Terra habitabilis qualis esse debet. p. iij. c. j. fol. xxvj.
Tria anni quatuor in regimine sanitatis aduertenda sunt. p. iij. c. ix. fo. xl.
Trusioz vsus est periculosus: ex eo quod inducit palysim. p. iij. c. xvi. fo. l.

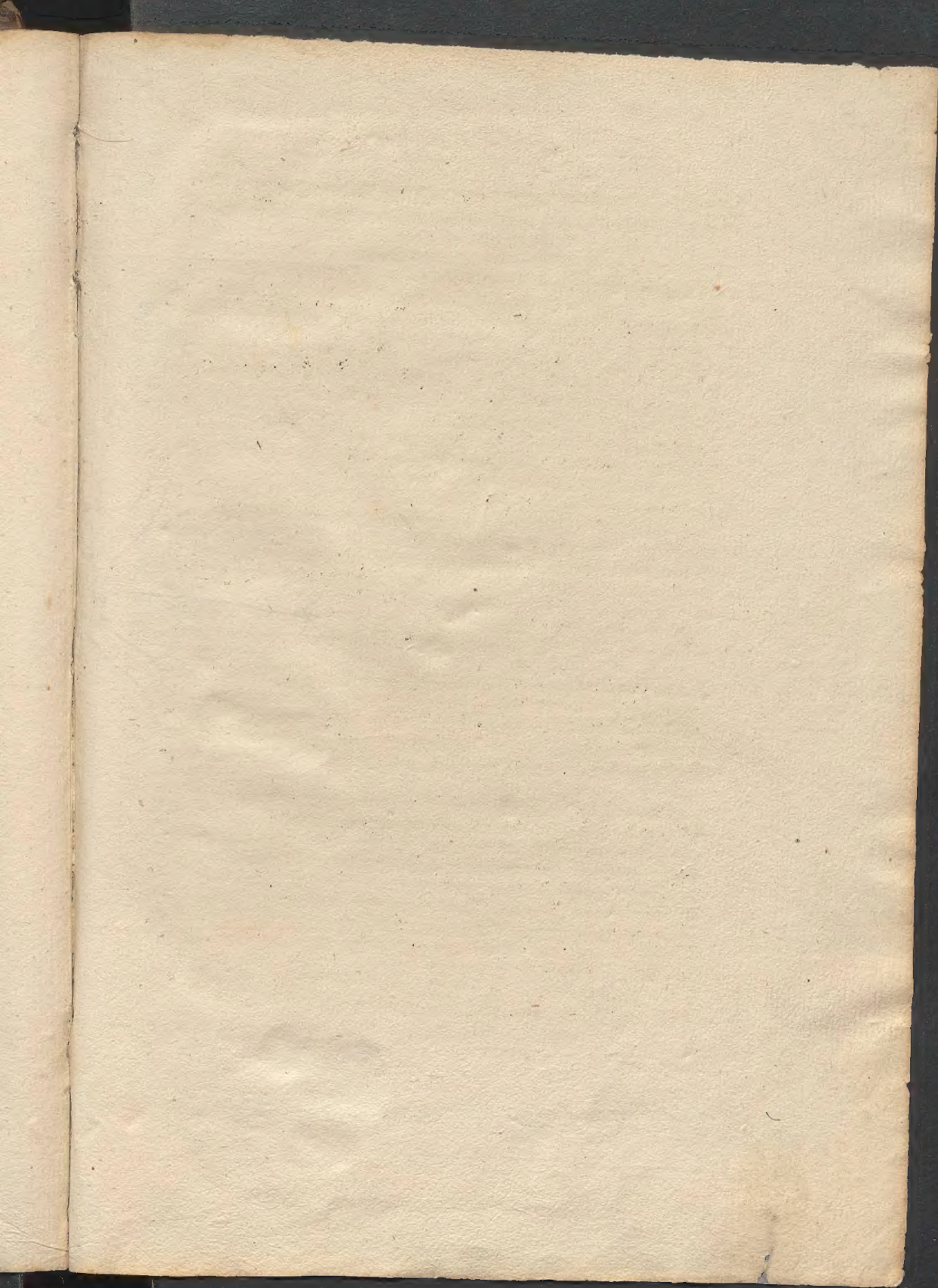
U

Uer assimilatur morbo de repletiōe. par. iij. c. ix. fo. xli.
Uentosa qualiter fieri debeat. par. v. c. ij. fo. lxxxij.
Uescam ledit longa vine retentio. par. ij. c. vi. fo. xvij.
Uinum quando infantibus dandum: et quale. par. ij. c. iij. fo. vij.
Uinum senum. par. ij. c. iij. fol. viij.
Uisum debilitantia et confortantia. par. ij. c. iij. fo. xliij.
Uigilandum quando sit. pte. iij. c. vij. fo. xxxvij.
Uomitus quando vi conueniat: et ad quid prosit. par. v. c. vi. fo. lxxxix.
Uua est triplex. pte. iij. c. xij. fol. xliij.

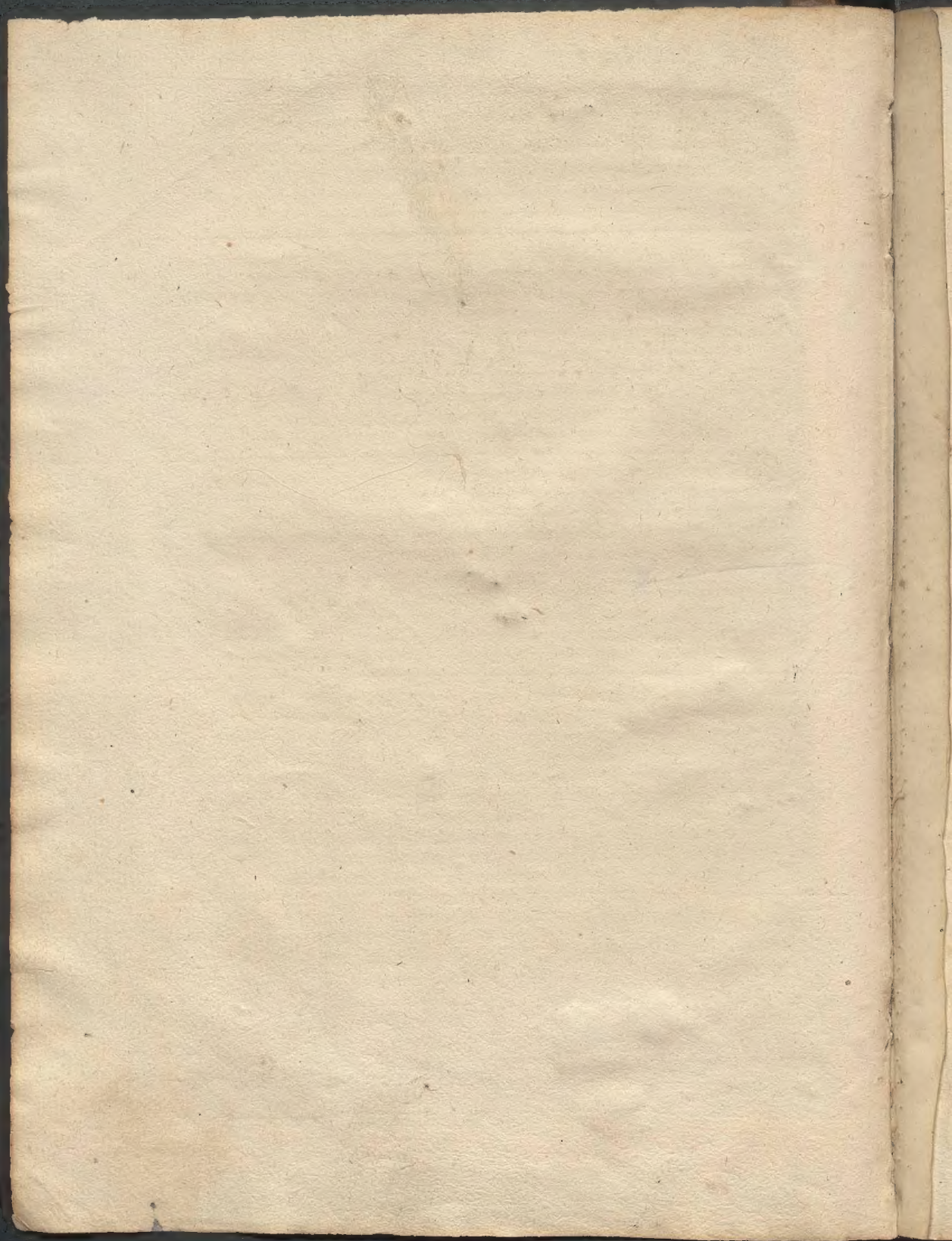
Z

Zuccarum ad quid prosit. par. iij. c. xix. fol. lviij
Finis.

**Regimē sanitatis Abagnini mediolanēsis me-
dici famosissimi Atrebatensi episcopo directum
feliciter incipit.**

i In primis deū rector: cuius nomen sit benedictū. Ab hoc enī pncipaliter dependet celum z tota natura. Hic enī est q̄ oibz influit esse: his q̄dez clari⁹: his v̄o obscurus. In cūctis igit̄ deus sublimis est p̄ponēdus z honorandus. In cūctis enī p̄pone deū z p̄ponet te: honora deū z honorabit te: time deū z cūcta experieris securi⁹. Ad bonum enī dei altissimi cui⁹ nutu serui⁹ recepi grām z doctrinā: nec non beatissime virginis marie ei⁹ m̄ris z toti⁹ celestis curie. Ampli⁹ vt domino meo reuerēdo dño andree de florētia atrebatēsi ep̄o: cui⁹ vitaz deus in p̄speritate p̄seruet z plonget: cui nedū q̄d possem dnegare nō debeo sed eidē in oibz obedire: fm modicū meū posse valeā complacere. Necnō ad oēm vtilitatē iuuenū z specialiter rudīū pauperū copiā libroz hīc nequecūtiū: nihilomin⁹ in hac scia studē volentiū p̄tractare regulas regimīs sanitatis a diuersis auctoribz medicine p̄oribz z posterioribz collectas: q̄s ante initīū hui⁹ opis laboraui diligēter inspiciē et clare fm modulū mei ingenij: p̄fidens de auxilio iesu cristi: q̄ est oibz verus dator compilare p̄pono hoc opusculū q̄d p̄ z dñe tanto post deum vobis p̄fidenti⁹ offero: q̄ro vt spero v̄a benignitas defectu mei ingenij me in s̄ope mīci⁹ supportabit.

n Unc aut̄ in hoc ope q̄nqz ponā partes pncipales. Quarū prima est de q̄busdā que antecedūt regulas regimīs sanitatis. Secūda est de regulis regimīs sanitatis ex rebz naturalibz sumptis.

Tercia est de regulis regimīs sanitatis sumptis a rebz nō naturalibz in generali z speciali.

Quarta est de regulis regimīs sanitatis sumptis a rebz p̄ naturā

Quinta ē de q̄busdā instrumētis q̄bz v̄timur in regimie sanitatis.

Prima pars p̄tinet duo capitula.

Primū de necessitate hui⁹ operis scilicet regimīs sanitatis.

Secūdū ad sciendū quid sit sanitas.

Secūda pars continet septem capitula.

Primū de regulis sumptis a complexiōe naturali totali.

Secūdū de sumptis a sexu.

Tertium de sumptis ab etate.

Quartū de sumptis a lapsu naturali.

Quintū de sumptis ab habitudine.

Sextū de sumptis a diuersitate membrorū.

Septimū de regulis appropriatis sexui femineo.

Tertia pars continet vigintis sex capitula.

Primum est de regulis sumptus ex parte quatuor elementorum nostro corpori occurrentium
(cuius ab extra.

Secundum est de exercitio.

Tertium de fricatione.

Quartum de balneo.

Quintum de coitu.

Sextum de comestis et bibitis in generali.

Septimum de somno et vigilia.

Octavum de accidentibus anime.

Nonum de temporibus anni.

Decimum de granis pannificiis.

Undecimum de legumibus.

Duodecimum de fructibus.

Decimūtertium de oleribus.

Decimūquartum de radicibus.

Decimūquintum de fungis.

Decimūsextum de truffulis seu hydrys.

Decimūseptimum de carnibus.

Decimūoctavum de piscibus.

Decimūnonum de animalium supfluitatibus.

Vicesimum de saporibus.

Vicesimum primum de potibus naturalibus et artificialibus.

Vicesimumsecundum de indumentis.

Vicesimumtertium de volentibus continere.

Vicesimumquartum de iter agentibus.

Vicesimumquintum de transfretantibus.

Vicesimumsextum de perfectionibus et earum usu.

Quarta pars continet quatuor capitula.

Primum est de his qui parati sunt cadere in egritudinem.

Secundum est de preservando a pestilentia.

Tertium est de preservando a veneno.

Quartum est de pualescentibus.

Quintum est de consuetudine.

Quinta pars continet novem capitula.

Primum est de fleubothomia.

Secundum est de ventosis.

Tertium est de sanguisugis.

Quartum est de cauterijs.

Quintum est de farmacia.

Sextum de vomitu.

Septimum de clysteribus.

Octavum de suppositorijs.

Nonum de pessarijs.

Capitulū. I. De necessitate regimie sanitatis.

De regimen sanitatis

sic necessarius: duplici via inuestigare puenit. Prima q̄dem via sumit ex variabilitate corporis hūani. Corpus enī hūanū est variabile et trāsmutabile: non seruās p̄sistentiā quā habuit a ḡnatiōis p̄cipio. Materia enī n̄roz corporū sunt duo spermata que sūt humida et liq̄da et multū passibilia: humidū enī est multum passibile. Ex his aut̄ duobz spermatis cū sanguine menstruo mulier generant mēbra spūs et calores inati: sic quidē q̄ ex grossiori et corporis lentiori parte generant mēbra et ex subtiliori calor et spūs: et hec ē opinio arestot̄. et auicēn. et p̄ter hoc opināt alij q̄ sperma masculi q̄d est subtili⁹ et spirituos⁹ semine mulier⁹ vel sanguine mēstruo: p̄uertit in spiritū qui cordi appropiat et alijs mēbris sicut radix ramo. Ramus enī sicut p̄orū a radice sic cor et alia mēbra a tali spū suā traxerunt originem. Cū ergo materie n̄roz corporū sint valde passibiles p̄ter earum limositatē et hūiditatē. Sum⁹ enī ḡnati in fine limositat⁹ et humiditatis: nō ē mirū si corpora n̄ra sint multū passibilia. Nō enī sum⁹ sic lapides aut metalla a q̄bz parz aut nihil resolui p̄r nisi i t̄pibz valde longis. Et q̄ corpora n̄ra vt on̄suz ē sūt multū variabilia ex q̄ facili labi p̄nt ex tra terminos p̄p̄sanitat⁹: indiguerūt regimie p̄suāte q̄d vocat̄ regimie sanitat⁹. Nō aut̄ ē h̄ sanitat⁹ regimie n̄cēriū vt nos tueat a mor̄te: sed vtile est p̄p̄ duo incōmoda sp̄alit̄ euitāda: q̄rū primū est nimis cita hūidi radical⁹ p̄sūptio. Secūdū est hūoz putrefactio. Si enī eret in regimie anticipari poterit hūidi radical⁹ p̄sūptio: sicut p̄tingit i ieiunatiōibz et laboratiōibz excessiue. Poterit etiā suffocari calidū inatū: sicut p̄tingit i dormiētibz et comedētibz excessiue et q̄scētibz. Poterit etiā p̄tingē in hūozibz putrefactio et ebullitio: sicut patet i v̄tētibz rebz p̄cipātibz caliditate extranea et hūiditate accidētali vaporosa: talia enī sūt corpora nata putrefieri et ebullitiōē suscipere de q̄bz in p̄cessu plenus apparebit. Sic ḡ parz p̄ma via ad inuestigādū regimie sanitat⁹ eē necessariū et vtile. Secūda via ad inuestigādū idē sumit ex diūsitare rerū nō naturalū q̄bz n̄cērio indigz corp⁹ hūanū: sic sē cibz et pot⁹ aer: inanitio et repletio: somn⁹ et vigilia: mor⁹ et q̄es et aie accētia. Nec enī res dicūt̄ n̄ra tales: q̄ eis p̄rigit bñz male vtī. Vñ circa eas p̄tingit errare et bñ agē. Et iō circa vsū talū indigem⁹ arte: q̄ bñ ab aresto. vij. ethi. q̄ ars ē d̄ his circa q̄ p̄tingit errare et recte agē. Pōt enī aliq̄s errare i vsu cibi et pot⁹: et sic de oibz alijs et eis dē bñ vtī. Bñ igit̄ ē vtile h̄e artē euitādi malū vsuz et p̄sequēdi bonū: sicut i vtutibz et in alijs artibz est videre.

Capitulum. II. Ad sciendum quid sit sanitas

Non est possibile sanitatem custodire semper. Nam si custodire omnia
 n. ma igramus. In his ergo capitulis dicemus per quod est sanitas. Secundo quod mor-
 dis dicitur sanitas. Nec interdicimus loqui nisi de hominis sanitate vel alio-
 rum ab hominibus ut veniant forsit ad usum hominis. Unusquisque autem hominum dicitur le-
 forte sanus cum potest operari solitas sine sensibili lesione. Verbi gratia. Si
 oculi potest operari videndi consuetum sine omni lesione sensibili: dicitur sanus: et si
 militer in omnibus aliis membris. Dicamus ergo quod sanitas est una bo-
 na dispositio corporis humani per quam agit vel patitur actionem vel
 passionem eius debitam secundum naturam absque notabili lesione. Nec autem
 dispositio est originaliter et primo in membris homogeneis seu simili-
 bus puta in ossibus et carne et similibus: et vocatur commensuratio in quatuor pri-
 mis qualitatibus: puta in calido: frigido: humido et sicco. Talis igitur com-
 mensuratio est sanitas similium et est complexio vel prietas consequens
 complexionem vel compositionem. Amplius dispositio bona quod est sanitas: se-
 cundo est in membris eterogeneis seu officialibus: puta in manu: pede: cere-
 bro: et corde. Nec autem sanitas non solum est commensuratio calidorum: frigidorum:
 humidorum: et siccorum: sed etiam quantitas membrorum numerorum figurarum et si-
 tuum. Unde ad hoc quod manus et pes possint insolitas operationes sine lesio-
 ne sensibili non sufficit temperamentum complexionis quod persistit in comen-
 suratione calidorum: frigidorum: humidorum: et siccorum: imo oportet manum esse de-
 bitae quantitatis: et debite figure debiti situs et habere digitos determinati nu-
 meri. Et quod membra organica componuntur ex siliis et ab eis dependent:
 sanitas organicorum dependet a sanitate similium. Et quod totum corpus est
 compositum ex diversis membris similibus et organicis: sanitas ultio reperitur in toto.
 Unde et diversorum membrorum coalitione tam principalium quam non principalium: tam simi-
 licium quam organicorum sanitas resultat toti corpori. Sic igitur ad sanitatem
 totius corporis requiritur commensurabilitas membrorum similium et coequalitas orga-
 nicorum: et requiritur etiam unitas in vtriusque. Unde solutio continetur quod ad simi-
 lium vel congruitatem quod ad officialia impedit corporis sanitatem. Sic ergo patet
 quod est sanitas de cuius regimine nos interdicimus. Nunc restat ostendere quod mor-
 dis dicatur sanitas quantum spectat ad proprium nomen. Propter quod sciendum est
 quod sanitas non in indivisibili persistit quod apparet primo inducitur in diversis
 membris quorum non est eadem sanitas cum appareat manifeste ea habere diversas
 complexionem et diversas compositiones et per consequens diversas sanitates quod
 est bene rationabile cum habeant diversas operationes. Et talis diversitas arguit di-
 versam sanitatem. Secundum autem de morbo. Si quidem sanitas dispositio est facti-
 ua actus. Hoc etiam apparet diversitate considerantibus erat. Unde puer non
 est eiusdem sanitatis per se qualis sibi ipsi seni. Unde secundum aliam et aliam sanitatem est
 alia et alia complexio et per consequens alia et alia sanitas: et per consequens indi-
 get alio et alio regimine: et similiter diversa membra indigent diverso regimine si-

aut posterius apparebit. Aresto. v. phy. imo non est eadem sanitas manere et
vesperis: enim corpora nostra in continua alteratione: sic continue aliter se habent quam
prius: et sic sanitas non in indivisibili persistit. Hoc idem patet ex diversitate
tate sexuum. Alia est enim sanitas masculi et femelle. Hoc etiam patet ex di-
versitate regionum. Nam homines diversarum regionum sunt diversarum complexionum
natura. Nam homines diversarum complexionum sunt diversarum sanitatum. Unde
de sanitas colerici alia est a sanitas fleumatici et sanitas temperati alia
a sanitas lapsi. Unde sanitas latitudo est valde magna: est tamen dare unam
sanitatem alijs perfectior. Et est sanitas corporis temperati in specie humana quam etiam
sanitas in indivisibili non persistit propter aliquam superius tacta.

**Secunda pars de regulis sumptis a com-
plexione naturali.**

Quoniam diversorum hominum

quod sunt diverse complexionis totales: imo non est possibile duos homines
simul esse eiusdem complexionis totalis secundum gradum sequens est quod diversi
homines indigent diverso regimine sanitatis. Galienus. regni. Cum enim regimen
sanitatis sit per similia si complexionis diversorum hominum sunt differentes oportet
quod per diversa prescribatur. Et omnino idem provenit si dicatur quod regimen sanitatis non est per
similia ut multi dicunt de corporibus multum diversis. Nam sicut lapsi qui debent regi
non per similia ut multi dicunt sed per propria sunt diversi sicut etiam eorum regimen erit
diversum. Quod enim diversa ut diversa per idem proveniunt non est bene rationabile. Quod
igitur sunt diversitates in complexionis naturali totali hominis: tot sunt diversitates re-
giminis sanitatis. Sunt enim novae diversitates in complexionis naturali totali im-
pulsus. Quarum prima est nobilissima et est complexio temperata ad iustitiam et ab hac
complexio temperata labi pertingit octo modis: quatuor simplicibus et quatuor com-
positis. Simplicibus quidem in calido frigido humido et sicco. Compositis quidem
calido et sicco: calido et humido: frigido et sicco: frigido et humido. Unde va-
rio quod lapsus qui est respectu temperamenti poterit sit de necessitate in duabus quali-
tatem secundum sententiam sapientium: tamen lapsus a temperamento iustitiam poterit esse in una quali-
tate. Vocatur autem temperamentum poterit in quod elementa quatuor sunt simpliciter
adequata sic quod unum alterum non excedit nec conuenit: tale autem temperamentum est
impossibile secundum naturam. Unde ex hoc tollitur actio et passio elementorum ad invi-
cem et per consequens mixtio et mixtum. Et per consequens complexio quod est appropriata mi-
xti. Et respectu huius temperamenti omnia quicquid sunt illa sunt lapsa in una qualitate
activa et in una alia passiva. Unde omnes res attributa complexionis habent se divi-
sum unum qualitate activae quod est in ea loco forme alterius passivae quod est in ea
loco materie. Unde homo qui habet naturaliter complexionem magis calidam labitur a tem-
peramento poterit in duabus qualitatibus: puta in calido et humido: unum complexionem nata
omnia labuntur ab hoc temperamento in duabus qualitatibus. Temperamentum autem ad tu-

ficiā est tēpamētū debītū alicui sīm indigētiam spēi vel indiuidui vel
partis indiuidui. Verbi grā: natura hūana sīm spēm hz vnā comple-
xiōe sine q̄ forma hūana nō pōt esse. Similit̄ homines sclauī vel indi-
bit̄ vnā complexiōe p̄p̄iā sine q̄ stare nō pōt. Similit̄ qlibet hō p̄-
culat̄ hz vnā p̄p̄iā complexiōe sine q̄ eē nō pōt. Et similit̄ intelligat̄
in complexiōe p̄p̄iū istū hōis cū illo tēpamēto pōder̄ que ex neces-
sitate ē in duobz qlitatibz vt ad p̄ns supponim⁹. Ab h̄ enī tēpamen-
to iusticiali pōt eē lapsus in simplici qlitate z similit̄ in duobz qlitati-
bus. Et sīm q̄ alit̄ z alit̄ lapsi sunt indigebūt alio z alio regimie vel cō-
seruariōe vel reductiuo. Un̄ corp⁹ in spē hūana tēpamētū indiget re-
gimie pure p̄seruatiuo z indiget pure p̄similibz q̄stū ex pte complexio-
nis natural̄. Qd̄ aut̄ sit illud corp⁹ tēpamētū z q̄ sunt illa pure p̄simi-
lia corpi hūano intelligit̄ ex libris antiq̄rū medicorū. Et h̄ ad
p̄ns ē supponēdū. Nolum⁹ enī oīa in oībz p̄culcare z sp̄aliē q̄ h̄ nego-
ciū est nō v̄ sciam⁹ s̄ vt sani i sua sanitate p̄seruent̄ z ab egritudine p̄-
seruent̄. Sufficit ḡ scire q̄ corp⁹ tēpamētū in spē hūana dz vti bis q̄
sunt pure similia v̄tualiē corpi tali eo mō q̄ possibile ē: qz scim⁹ q̄ nō
h̄il adeo ē simile corpi tēpamēto qm̄ ipm̄ aliq̄liter alteret̄ z transmutet̄.
Modus aut̄ sp̄alis regimie hui⁹ corpis inferi⁹ apparebit vbi nos po-
nem⁹ reglas regimie sanitat̄ sumptas a rebo naturalibz z sumptas a
diuinitate mēbroz. Et dicet̄ aut̄ fact̄ patet q̄ corpa q̄ labunt̄ notabiliē
notabili lapsu naturali ab h̄ tēpamēto nō indiget eodē regimie z ex
eisdē. Nō si loq̄mur de regimie p̄seruatiuo z sint calidiora tēpamēti-
to natura i spē hūana indiget calidioribz z frigidiora tēpamēti-
to natura enī calidioribz indiget adiutorijs zc. Gal. iij. regni. Un̄ vi-
det̄ rōnabile q̄ corpa colerica p̄seruent̄ in sua caliditate p̄ colerica vir-
tualiē q̄ sunt calidiora v̄tualiē bis q̄bz p̄seruat̄ complexio corpi tem-
perati. Nec imaginari debem⁹ q̄ illa q̄ dicim⁹ corp⁹ colericū p̄serua-
re in sua colericitate sint calida simpliciter: nec colerica respectu corpi
temperati. Si enī que sūt colerica respectu corpi temperati admiſtrarēt̄
colerico nō p̄seruarēt̄ ipm̄ in sua colericitate: s̄ distraberēt̄ a sua com-
plexiōe naturali: z facerēt̄ ipm̄ labi i egritudine. Verbi grā: si coleric⁹
vtat̄ vimis fortibz alleis z pipe nō p̄seruaret̄. S̄ talia q̄bz corp⁹ cole-
ricū p̄seruat̄ sūt respectu corpi temperati frigida s̄ respectu corpi co-
lerici sūt calida p̄seruatiua. Postq̄z enī passa sūt a colerico calore p̄tēt̄
ad eūdē ḡdū vel p̄p̄e. Un̄ dicim⁹ q̄ corpa colerica q̄ ponūt lapsa a tē-
pamēto iusticiali i duobz ḡdibz nō p̄seruabūt p̄ calida i scōdo tēpa-
mento iusticiali: sed p̄seruabunt̄ p̄ aliq̄ que postq̄z passa fuerint a tali
calore nō augebūt nec diminuēt̄ suā caliditatē z h̄mōi sūt frigida in
p̄ respectu tēpamēti ad iusticiā. Et sic p̄z q̄ regimie p̄seruatiuū talium
nō est idē nec ex eisdē cū regimie p̄seruatiuo corpi temperati: z s̄ illū intelligat̄
i alijs. Si aut̄ loq̄mur d̄ regimie p̄seruatiuo vel reductiuo talium corpo

rū p̄dictorū adhuc magis ad p̄positū h̄z qm̄ corp⁹ tpatū nō indiget re-
ductiuo nec p̄fuiatiuo: s̄z corpa mltū lapsa puta colerica vel flcumari/
ca idigēt. Si ei p̄fuare vellem⁹ talia corpa i suis lapsib⁹ plēs caderēt
i egritudinē: qz ex p̄p̄ta nasa apro nata s̄t labi i egritudinē q̄ p̄p̄t dicūt
simpliciter egra z a gñatiōe: meli⁹ ē q̄ reducāt. Et qz corpa colerica la-
psa i sc̄bo ḡdu caliditat⁹ p̄fuabūt p̄frigida i p̄ reducēt p̄ frigida magis
puta p̄frigida i sc̄bo. Tal aut̄ reductio n̄ erit extra terminos p̄plexio-
nis colerici: s̄z erit infra terminos latitudinis eiusdē. Et sic dictū ē de co-
lerici idē intelligat̄ in alijs lapsib⁹ tā simplicib⁹ q̄ p̄positis. Quid etia⁹
sit ḡd⁹ z ḡduū diffictio quō accipiat̄ apud medicū ad p̄s supponat̄ z
de hoc faciam vnum tractatū.

Capitulū. ii. De regulis sumptis a sexu.

Icut diūse p̄plexiōes naturales indiget diūso regimie sicut etia⁹
sex⁹ diūsus diūsa⁹ arguit p̄plexionē. Masculi enī sūt calidior-
res z sicciores z in q̄ritate maiores z lōgiores z fortiores z cō-
muniter p̄udētiōes femell in sp̄e hūana q̄cqd sit i alijs sp̄eb⁹ in q̄b p̄t
p̄tingē femellas eē maiores z calidiores vtz i aialib⁹ viuētib⁹ d̄ rapina
et in q̄busdā entoniorū z pisciū de q̄b ad p̄s nō est fmo. Supponat̄
mus ḡ ex his q̄ apparēt ex dictis sapiētū masculos calidiores z sicciores
eē in sp̄e hūana femell z femellas frigidiores z hūidiores z corpe mīo-
res mascul. Vir ḡ temp̄tior ē calidior z siccior muliere t̄pata: z p̄ p̄se-
quēs indiget alio regimie p̄seruāte. Et puto saluo meliori iudicio q̄
mulier t̄paciissima i ḡne mulier⁹ n̄ indigeat regimie reductiuo s̄z p̄fua-
tiuū sicut mascul⁹ t̄paciissim⁹. Mascul⁹ ei t̄paciissim⁹ t̄paciōr ē in sp̄e
hūana q̄ mulier t̄paciissima. Ambo tū sūt infra t̄pamētūz corpiū sanū
simpliciter z hūc illud t̄pamētū q̄b se extēdit ad masculū z ad femellaz.
Ex aut̄ masculi ceteri parib⁹ sūt femell calidiores supponam⁹ ad p̄s
sens ex dictis sapiētū: z ex signis māifestis sic patz: q̄ habito p̄z q̄ ad di-
uersitatē p̄plexionū diūsoz sexū diūsi sex⁹ indiget diūso regimie cō-
seruatiuo vel p̄fuiatiuo. Hoc idē p̄z ex diūsitatē cōpositiōis z opati-
onis. Nā alia ē p̄positio i sexu femineo z masculino vt mltā mēbra s̄t
i femell que nō sūt i mascul⁹ z eēz aliē disposita. Tū in mulierib⁹ ē ma-
trix: z collū m̄ric⁹ q̄ nō sūt i viris: z i viris ē h̄ga viril que nō est i mulie-
rib⁹. Similiter māmille i mulierib⁹ s̄t p̄p̄t laet⁹ gñationē: s̄z i viris n̄ s̄t ad
hūc finē: s̄z p̄p̄t decorē z caliditatē cordis p̄fuationē. Tū māmille mu-
lierū s̄t maiores māmill viroz. Ampli⁹ i mulierib⁹ ē imp̄gnatio z mē-
struoz euacuatio q̄ nō est i viris. Ampli⁹ i mulierib⁹ ē infantiūz lactatio
siue nutritio. Et sic i regimie sex⁹ feci egem⁹ regul⁹ sp̄olib⁹ diūf q̄b nō
egem⁹ i regimie masculoz. Nā indigem⁹ regimie p̄fuāte m̄ricē z col-
lū eiusdē m̄ric⁹ z p̄fuāte a fluxu z retentiōe mēstruoz iordiat⁹. Ampli⁹
indigem⁹ regimie p̄seruante z p̄seruante māmillas ad inodratam z
bonā lactis gñationē. Indigem⁹ etia⁹ regimie p̄gnant⁹ z parturientis

et lactant? q̄rū nullo mō indigem? in regimie viroz. Et de his oībus
 p̄p̄ artis p̄fectionē bonū est facē capitulū singulare: et de illo forsan in
 feri? apparebit. Et erit capitulū de regul' appropriat' sexui femineo
 vt differt a masculino. Et sic patet diūsitās regimīs sanitat' ex diūsi
 tate sexus. Et sicut oportet p̄siderare diūsitatē sexui in regimie sani
 tatis: sic etiā et diūsitatē regionū. Nā hoīes diūsarū regionū: sunt di
 uersarū p̄plexionū naturalū et formarū diūsarū et figurarū et colorū si
 cut i regioibz extremis ē vidē puta d̄ sclauis et indis. Isti distāt i p̄ple
 rione. Et abussio esset dicē q̄ ex eis dē et eodē mō p̄seruarent in sanita
 tē suis. Et puto saluo meliori iudicio q̄ lapsus diūsi fm diūsitatē
 regionū nō indigēt regimie reductiuo s; p̄seruatiuo. Nāz fm illos la
 psus q̄ sunt ex parte regiōis corpa nō dicunt egra nec egrotatiua sim
 pliciter nec vt multū nec vt nūc. Un̄ indiuidua diūsarū regionū soluz
 indigēt reductiuo regimie fm lapsus appropriatos singul' indiuidui
 vt labunt a medio latitudis p̄p̄ie regiōis. Un̄ sclau? temperatissim? nō
 indiget regimie reductiuo ad p̄plexionē climat' temperati. Un̄ sclauus
 temperatissim? meli? uiuit et sani? in suo p̄prio climate q̄ in climate tē
 perato: s; sclauī q̄ sunt multū lapsi a tempamēto p̄p̄riū climat' indigēt
 regimie reductiuo ad p̄p̄riū temperamentū eiusdē sic tñ q̄ illa reductio
 sit infra terminos latitudis p̄plexiōis p̄p̄ie et nature indiuidui q̄ redu
 cit. Un̄ puto q̄ i q̄libz climate s; corpa sana simpliciter et egra simpliciter
 et semp et mltū. Corp? tñ sanū vni? regiōis ē sani? et p̄fecti? alio alteri?
 regiōis. Un̄ corp? hūanū temperatissimū climat' temperati d; medi
 um vñ egle ad iusticiā incompatiōe ad corpa temperata aliarū regio
 nū et respectu hui? alia corpa dicunt lapsa s; ille lapsus nō erit faciens
 talia corpora egra aliquo modo.

Capitulū. iii. de regulis sumptis ab etate.

Onsequens ē dicē regulas ḡnales sanitat' sumptas ex diūsitate
 c etatū. Supponam? hāc diūsitatē etatū esse i hoīe temperato li
 bero ab occupatiōibz q̄ sit potēs obedire siue subijci regimi sa
 nitat'. Quid aut sit de corpibz lapsis et occupat' ex dicet poterit appa
 rere. Et q; p̄ma etas ē infantiū p̄ dicem? reglas regimīs sanitatis
 ipi? infans q̄ in fine eq̄litate existit. Dicam? q̄ talis infans p̄ p̄turi
 tionē ipi? statim ponēdus ē in aq̄ temperate caliditate ne corp? suū alte
 ref ab aer' frigiditate vel excessiua caliditate. Ut etiā sordēs si q̄ a ma
 tre fuerit derelictē p̄ aquā calidā deleant. S; añ etiā vmbilic? ē ligā
 dus nō nimis long? ne sit maior q̄ deceat: nec nimis breuis ne sit mi
 nor q̄ deceat: nec d; etiā ligatura eē nimis fort' nec nimis debil' ne p̄
 cadat et citi? q̄ oportet nec tardi?. Ligatura d; eē d̄ filolane nō nimis
 duro. Post abscissionē vmbilici aspgat sanguis dracoīs vel aliqd simi
 le vtputa ciminū: sarco colla: vene citrine. Quātitas incisionis ē q̄rru
 or digitorū et ligatiōis vni? digiti. Post casuz vmbilici mulieres galli

canē saliuā solū ponē p̄sueuerūt. Alij autē docēt ap̄ponē cinēſ coctearū
vel plūbi aduſti vel calcanei vitulini. Et ōsueuerūt mulieres gallicane
infantē natū nouiſſime añ oīa ponē ſup̄ nudas palcas: z eū dē fricare
paleis tempata fricatiōe. Et ego laudarē palcas nō eē frigidas nec ca
lidas exceſſiueſ; calidas tempate. S; mos altariū eſt infantē recipe
in gremio i pāno lineo vel laneo tempate caliditat; Et vt ſit ad vnum
dicē recipiēdus ē infans i loco ſimiliori loco m̄ric; q̄ poſſibili; ē: quia
mutatio ſubita nocet nocumēto magno. Et iō nullo mō balneādi ſūt
poſt pturitiōē in aq̄ frigida: ſicut qdā barbari p̄sueuerūt ſ; in aq̄ pu
ra tempate caliditat; ſimili caliditati m̄ric; in q̄ p̄xiptiā nos vides
mus eoſq̄ plurimū delectari. Dicūt antiq̄rū quidaz q̄ eoz corp̄a
p̄ p̄ti debēt ſynapiſari ſale minutiffime triturato z deide ſaſciari re
cent. Nec enī ſynapiſatio vtilis ē ad mēbra eoz roboranda a frigore
calore z ſimilib; Et hē enī eoz cutis efficit̄ denſior z impaſſibilior: hu
miditates z impuritates cut; ſup̄flue p̄ſumunt in q̄b; p̄ſtat infantes
abūdere. S; qz ſal h; ex ſui natura mēbra infant; mordicare loco ſal
ad p̄diccas intenciōes vtunt̄ aliq̄ ſapientū oleo fruct; glādiū ex q̄ mē
bra roborat; z hūiditates aliq̄l; deſiccant. Rōnabile ē iſtud i infantib;
bus valde calidis z multū raris puta colectic; z ſanguineis q̄rū mem
bra ſunt valde rara. S; i infantib; q̄ ſūt i fine eq̄litate ſecus ē. In his
enī ſal mag; vtile. Et ſi eēt ſumatici infantes eoz ſal d; eē calidius z
nō ſicc; Ampli; eoz veſice ſūt comp̄mēde vt ſacili; vrinā emittant.
Eoz etiā nares purgent̄ cū digito mīmo cui; vnguis nullam habeat
eminētiā z anī oriſiciū mīmo digito iuncto oleo ē aperiēdū. Mu
lieres gallicane hūt regulā ſpecialē in regimie infantū quā volumus
p̄mittē. Dicūt enī infantes nouiſ; natos debēt ſynapiſari farina z ſpe
cialit̄ ptes eoz inferiores muſcloſas: deinde fricari cute porcina tem
perate aſpitat; Dicūt enī ſup̄fluitates malas ab eoz corp̄ib; reſolui.
Eſt etiā infans balneād; ſingul; dieb; bis non qdē pleno ſtomacho la
cte nec ſtatim p̄ lactationē ſed añ. Sicut enī exercitiū d; anticipare
cibū in potētib; exercitari: ſic balneū d; anticipare lactatōē in noui
ternat; q̄ nō p̄nt exercitari. Un̄ ſi ſtomach; ſit plen; lacte eoz dige
ſtio cor̄rūpit̄ p̄ balneū z op̄ilatiōes in laterib; ḡnant; ſimilit̄ eozum
dyaſtagma cōprimi; z i eiſdē tuſſis ḡnat; z inſedū vomit; q̄ oīa in noui
ternat; nociua ſūt ſimplr z curāda. Non d; autē balneari in aq̄ ſapi
ente naturā ſiue t̄rre ſarmaco; cuiuſmodi ſūt aq̄ ſulphuree z alūni
oſe; d; eſſe aq̄ pura fontina cui; mor; ſit vſus orientē p̄ terrā areno
ſam nō lapideā nec lutofam: etiā a mōtib; diſcoop̄tā: aeri z ſoli expoſi
tam nullius ſaporis: ſubſtācie ſubtilis: cui; reſidētiā nulla vel pauca
pondere leuiſ; que cito caleſcit z cito inſrigida. Noz enī in balneo q̄
uſq; carnes eoz rubē incipiāt. Et poſt balneū decen; ſunt ſaſciādi ſi
cut nouerūt matrone circa hoc inſiſtētes. Faſciatio autē non debet eſſe

nimis stricta ne eorum augmentum impediatur nec nimis mollis ne eorum membra indebite figurentur. Nec debent esse panni ex quibus fasciantur frigidi. Et si forsan in eorum membris aliquod peccatum appareat ex parte figure vel situs vel q̄ritatis: post balneum fasciando temperari debet eorum correctio sicut nutrices infantibus suis face/re p̄sueverunt. Et similiter in his quorum vna tibia est breuior alia. scilicet magis extendendo eam q̄ aliam. Post hoc autem infans lactandus est quousq; dormiat. Quod si forsan dormire non velit consolandus est cum dulcibus cantilenis. Et si omnia ista non iuuerint porrandus est totus fasciatus hinc inde. Et super omnia studeat nutritrix q̄ ei⁹ vestes nō sint sordide. Sed quia matronas in his exper/tas videmus magis pficere: in hac materia me amplius tenere nō intendō. Totiens enim sunt fasciandi in die quotiens eorum vestes sordide reperiunt. Semper autem post balneum lactandi sunt: et similiter post eorum vestium sordidarum mūdificationem. Si quidem eos lac sugere delectabiliter videamus quod eorundem infantum lactandi p̄suetudine facile est videre tunc fm q̄ plus vel minus recipiāt vni⁹ ca lactatione delectationē lacris fm hoc sepius vel minus sunt lactandi. Maior pars temporis nouiter natorum occupanda est in lactatione: balneatione: dormitione: et vestium sordidarum mutatiōe. Nec oīno nouiter nati indigent alio cibo nisi lacte: et hoc eis sit loco cibi et potus. Lac autem infantibus puenienti⁹ est lac matris p̄prie. Nam natura sagax sagacitate cuius non est finis ex vna portione sanguinis menstrui fetum generat et nutrit in vtero matris: et ex alia portione lac in māmillis generat quod quidem lac cum sit generatum ex sanguine maxie simili sanguini qui fuit materia gñationis et nutritiōis infantis: est eidem optimū nutrimentū quod est verum: supposito q̄ mater sit sana et debiti regiminis fm q̄ requirit actus nutritionis nutriticis. Et hoc est quia ex eisdem sumus et nutrimur. Qd si forsan mater p̄prium genitum nutrire non posset vel non velit: tunc elegēda est nutritrix sana bone p̄ditionis et boni moris: etatis perfecte: cuius color ad nigrum declinet: et vene sint late: et collum grossum et pectus amplius et māmille nō carnosae magne: non lae: venarum multarū: cuius lac non sit nimis subtile et ferosum nec nimis grossum et caseatum: coloris albi: boni odoris et boni saporis. Cuius etiam lac non sit nimis partui p̄pinquum nec nimis remotum: cuius partus fuit naturalis etiam masculus et sit vnius mensis cum dimidio vel duorum. Et si possit inueniri nutritrix similis p̄plexionis et regiminis matris infantis cui⁹ prius fuerit natural⁹ etiam mascul⁹ nō esset malū: imo puto q̄ talis esset p̄ oīb; eligēda supposita lacti puenientia in q̄ritate et in p̄ditionibus ante dictis. Qd si m̄r p̄prium filiū nutrire velit nō eligat alia sanitas et bono regimie habit⁹ cum lactis sufficiētia. Qd aut sit bonū regi⁹

men nutritia ex quo lac eiusdem seruet corrigat et augeat infans: apparet post ubi regule regimē sanitatis appropriate sexui femineo ut differt a masculino ponent. Et non laudare quod in primis diebus parvulus mater lactaret propriū filiū suū. Tum quia mater multū alterata ē a partu. Tum quia lac diu remansit in māmillis ex quo forte potest esse corruptū: sicut etiam ex proprio colore et substantia est videre. Unde mulieres gallicane faciunt sugi lac ab earū māmillis per aliquā mulierem vilem ad hoc deputatā. Non est cunabulū eius mouendū ad soni prouocationē motu violento ne eius lac in stomacho percutiatur et digestio corumpat: sed motu suavi et si sine motu cū māmilla somnus possit prouocari melius est. Moderatus fletus ante lactationē pruenit: et specialit̃ ad partium spiritualiū dilatationē et ad humiditatum capitis aliquale euacuationē et ad coloris temperati reuocationem et confortationē. Lactent bis vel ter in die naturali vel ad plus quater. Quod si forsitan in eorum stomachis corumpat lac ex multa et imoderata suctione: et qua pringit inflatio et extensio et ventositatū multitudo et vrine albedo longo tempore famelici sunt permitte di: et studiū impendat ut somnū dormiant logum. Securius est ut parvulus sugat lactis et sepe. Assimilant enim corporibz pualescentiū qui sic sunt cibandi ut inferius apparebit. Bonū est etiam ante lactationē quod parvulus mellis despumati cum aliquotulo vini lymphati albi eisdem princtur propter stomachi abluionē et lauacionē. Et specialit̃ in principio aliquid lactis in infantium oribus mulgeatur ut minus eorum meri in actio ne laboret et ex conamine suctionis eorum gula cum meri et reliquis instrumentis lesionem incurrant. Hoc igitur sit regimen infantium quousque dentes emittant anteriores. Postque dentes apparuerint anteriores alius cibus a lacte nutritis infantibus interdum est tribuendus sicut cibi lacti similes in substantia et virtute lacte tamen parū grossiores: et sunt cibi qui pauca vel nulla indigent masticatione cuiusmodi sunt cibaria laudabilia a matribz vel nutriticibus eorum primitus diligenter masticata ut panis in aqua mellis dissolutus vel in aqua carniū laudabiliū: vel cibus factus ex farina tritici et lacte animalis si/ cut mulieres gallicane facere consueverūt. Aut panis dissolutus in vino bene aquatū interdū potest eis bene tribui. Aqua bonaz et pura cuius additiones superius dicte sunt: potest etiam permisceri cum aliquotulo vini. Nec laudo quod predicti cibi tradantur infantibus simul cum lacte. In hora enim in qua aliquis predictorum ciborum exhibetur infans abstinere a lacte quousque predictorum ciborum digestio fuerit perfecta. Hoc factum possunt induci et portari et bglineari minus quā ante. Cū autem inceperint per se ipsos ambulare: nutritrix debet esse sollicita ne infans diuersis et inordinatis moueatur motibus ne forte cū membra torqueantur nec ē cogendus sed ē vel ambulare antequā sit natura desiderii viciat

Locus in quo sedet nō dīz eē durus: nec aspītatē hīs: nec coram ipso debēt esse aliq̄ ex eis q̄ pungūt z incidūt. Custodiēd⁹ est ne ab alto loco labat. Cū autē dentes canini inceperint apparere: ab oī re q̄ ad masti- candū dura ē debz abstinē: ne forte materia p̄dictoz dētiū p̄ duroz masticationē totalit̄ resoluat. Et tūc plurimū bonū erit fricare gingi- uas ex axūgia galline vel ex butyro recētī z cerebro leporis: ex h̄ enī fa- cilior eoz sit trāsīt⁹ z origo. Et qz in tpe originis dētiū p̄dictoz con- suenerūt infantū colla rubē q̄ plurimū laudo q̄ h̄ tpe vngat caput et collū cū oleo rosato p̄quassato: cū aqua calida. Cū autē possibile est euz p̄dicē dētibz mordē desiderāt p̄riū digitū masticare quapropē hoc tempe frustū parū radīcē yreos in eoz manibz est ponēdū que n̄ sit sicca: s; inē siccū z viride mediocris. Nā ex eoz masticatiōe phibēt eoz gingiue ab vlcēibz z dolore. Laudo q̄ gingiue eaz frēq̄nt cū mel- le despumato cū aliq̄stulo salis fricent: hoc enī phibet a dolore z vlce- re. Qu autē p̄dicci dentes canini p̄fecte creuerint radix liq̄ricie p̄tinue masticet. Et q̄to infantes magis appropinquāt ad tps in q̄ sunt a m̄re totalit̄ sequestrādi tanto oportet assuefieri cibarijs magis grossis. Tē- pus sequestratiōis est cū p̄nt alios cibos masticare p̄fecte: cū. s. oēs dē- tes emisierint. Et hoc tps ē duoz ānoz cōiter. Dicūt qdā q̄ masculus tardi⁹ sequestrādus est q̄ femella ceteris paribz. Qd si infans p̄fidez in ordinatē post tps sequestratiōis nām illā quesierit z ex illo inordi- nate stuerit: ep̄thimā de sūt māmille cū aliq̄b q̄ infanti abominatio- nem inducant in gustu cū iusto di sunt succus absynthij z mentastri et myrrhe z similiū. Hoc ergo sit regimē infantis q̄usq; a nutrice sit sequestrādus. Postea tota sollicitudo parentū debet esse in me- liorādo mores ipsius. Et in h̄ consistit duplex vtilitas vna vt crescat bo- nus z fiat ei in bono habit⁹ fixus q̄ generat in aīa ex actibz frēq̄ntatis. Et hec vtilitas ē in aīa cui⁹ artē non habet medicus sed moralis p̄hs. Alia est attinēs corpi. Nam ex maliciā mox z passionū potest in corz poze generari completiōis maliciā. Vñ sicut mali mores sequunt ma- liciā completiōis sic possibile est maliciā completiōis ex mox maliciā gñari. Unde timor in multo tempe p̄ficit melā colicū. Et ergo nō sunt p̄mittendi nimis tristari nec irasci nec flere nec gaudere: s; medi- um in his elegibile est. Et si nobis appareat corū natura vel p̄stellatio inclinari inordinate ad aliquā passionē auertendi sunt ad p̄trarium. Auertentes enī ad p̄trariū ad mediū veniē⁹ sicut dirīgētes liq̄ corz tuosa facē p̄sueuerūt. Et sic patz q̄ in custodia mox summa corpo- ris z animē custodia p̄sistit. Post somnū balneandus ē quousq; ei⁹ carnes rubere incipiant: deinde ludere p̄mittat per vnam horam: de- inde cibandus est cibis laudabilibz: deinde p̄mittēdus est ludere pro- lix⁹: deinde balneandus ē. Post sequestratiōē eoz aliq̄ sunt p̄tēti ex- ercitiū: parū aut nībil curātes de balneis: s; qz eoz mēbra añ seprimū

annū sunt multū debilia z ad mortū inepta rōnabile ē q̄ inēdū balnē
tur ad mēbroz pfortationē z ad supfluoꝝ terciē digestiōis expulsio
nem z vt mēbra ad augmētū preparent. Nō debet esse balnea sapiē
tia naturā alioꝝz farmacoꝝ cuiusmodi sūt sulphurea alūinosa z si
milia: qz redderent ex illis corpa eoz in augmētabilia. Et p̄ eandē
cām exercitiū eoz nō d̄z esse forte mltū z magnū: qz mēbra eoz adeo
sunt debilia q̄ exercitiū forte pati nō p̄nt. In hoc tpe etat⁹ vinū est no
ciū z eo nō indigēt. Nocivū quidē qz est ignē addē igni. Habet etiā
neruos debiles z cerebz quoz vinū est marielesivū: z p̄cipue qz eoz
nerui sūt valde passibiles z penetrabiles a vino qd ē optim⁹ penetra
toꝝ ppter subtilitatē ei⁹ debitā ex parte actiōis z substācie. Vinū enī
est subtile in substācia z actiōe. Nec indigēt vino ppter vine mūdificā
tionē: z colere rubecū vīna mūdificationē. Nec ppter corpis hu
mectationē: nec ppter melancolie repressiōē: nec ppter digestiue z ca
loris inacti pfortationē: vt p̄siderāti manifestū est. Vinū albū lymphā
tū valde pōt eis p̄pinari loco potus. Et q̄to sūt calidioris cōplexiōis
min⁹ vrant⁹ vino: z q̄to frigidior⁹ plus vrant⁹ eo. Aqua que ē pot⁹ eoꝝ
rū sit pura cui⁹ p̄ditiōes supius tacte sūt. Hoc sit regimē pueri q̄sqz
mgfo tradat⁹ qd est tps a noꝝ ser. In hoc tpe tradat⁹ mgfo q̄ cum doce
at in moribz z sic ḡdatim ē ordināndus nec solito balneāndus: z ei⁹ la
bor ante cōmestione augmētāndus: qz eius mēbra sunt solito fortiora
Nō sunt tñ apta fortibz exercitijs ante decimū quartū annū: imo for
san eis nō competit exercitiū forte z magnū ante finem adolescentie.
Usqz ad duo septēnia annoꝝ non competit vinū nisi aq̄ricū sed mī
nus q̄ ante. Sed interdū nō est malū eis in hoc tpe mīstrare parum
boni vini: ppter p̄servationē a generatiōe opilationū. Hoc sit regimē
pueri: vsqz ad decimū quartū annū. Unde parū deinceps differt regimē
men corpis debitū scilicet tempato libero vacare potēti regimini sani
tatis a regimine transeūtiū .xiiij. annū p̄terqz q̄ p̄nt fortioribz exer
citijs vti z cibis grossioribz z vinis min⁹ aq̄ricis z paucioribz balneis
et indigēt brevioribz somnis. Nō indigēt exercitijs fortissimis nec ta
lia exercitia sustinere p̄nt sine notabili lesiōe cuiusmodi sunt exercitia
luctantiū toꝝnantū z similia: nam eoz mēbra non sūt sufficient⁹ apta
ad tales mot⁹ ppter eoz impfectionē: sunt enī adhuc in via augmēt
et talia exercitia impediūt eoz augmētū. Et sicut dictū est de exerci
tijs ita intelligat⁹ de cibis nō enī p̄nt digerere cibaria fortissima ad di
gerendū dura: quēadmo dū p̄nt illi qui sunt i terminio adolescentie. Si
milis actus venercoꝝ nō sunt eis ita z uenietes sicut his q̄ terminum
adolescentie sunt p̄secuti: imo ex coitu inordinato magnā p̄sequunt⁹ lesi
ōē. Ex hoc enī corp⁹ impedit⁹ ab augmēto: nec semen est vtile gene
rationi: anteqz mēbra ad p̄fectū augmētū p̄ueniant: vt patet in fē na
scētibz quoz semē est imp̄fectū anteqz plāta ad augmētū p̄fectuz de

uenerit. Cum autem aliquis ad perfectum deuenit augmentum quod communis supponitur circa medium quarti septennij annorum: et est annus vicesimus quintus tunc est sanitas perfectissima: et durat usque ad quadagesimum quintum annum. Et vocatur hec etas: etas pulchritudinis et fortitudinis. Nam hoc tempore corpora sunt pulcherrima et fortissima et in eis omnes operationes sunt fortiores: quod specialiter videtur de vitalibus et animalibus quicquid sit de naturalibus. In hac etate indigemus fortioribus exercitiis et est sufficientior ad exercitia fortissima: et multo magis quam aliqua precedentium. Et minus indiget balneis aque calide quam etas precedens: sed balneum frigide aque huic soli etati est pueniens ut membra reddantur robustiora: et ad motum fortem aptiora. Nec calor innatus ex predicto balneo debilitatur sed magis confortabitur: nec augmentum membrorum impeditur. Et non debet hoc balneum esse aque intense frigiditatis nec in tempore et hora frigidis: sed calidis. Cibis in hac etate debet esse grossior et maioris quantitatatis et minoris numeri. Nam debent et possunt respectu prioris et posterioris etatis grossum et multum cibum accipere et raro. Que sint cibaria convenientia eis inferius apparebit. Potus debet esse vinum subtile album minus aquaticum quam in minori etate propter vine prouocationem: colere mundificationem: et sudoris prouocationem: et membrorum humectationem. Nec debent eorum cibaria esse calida nec acuta ne forte ex eis in febrem vel epatis supercallesfactionem vel humorum adustionem incidant. Et propter eandem rationem vitare debet omnia excessiue calida et sicca: ut piper: synapis: allea et similia. Nec etas indiget breuissimo somno respectu aliarum propter digestionis fortitudinem: et robur membrorum que sunt instrumenta virtutum aialium et sensitiuarum et motiuarum. Somnus enim ordinatur ad confortationem virtutum naturalium et quietem aialium. Quo ad aie accideria sume est vitanda ira et tristitia que sanguinem supercalefaciunt et adurunt. Nec etas actibus venereis est puentior propter membrorum perfectionem et caloris et spirituum fortificationem et seminis multitudinem et digestionem. Regule autem spirituales regiminis sanitatis que sumuntur ex rerum naturalium diuersitate inferius apparebunt. Hanc etatem sequitur persistetia cuius regimine parum differt a regimine immediate dicto sicut infantium. Notandum quod tota intentio in regimine senum est administrare quod calefaciat et humectet ex nutrimentis balneis et potibus: longo somno et quiete. Et quia in stomachis senum fleuma multiplicatur: pro vitam intestinoz euacuare procurabimus: apum pmittere digerendo cum decoctione hyssopi et oximelle diuretico. Euacuatio fieri potest cum pigra vel cum decoctione volubilis et polipodii in qua infundantur carthami turbiti et zinziber. Pillule etiam compositae ex semine carthami et ficubus et terebenthina sunt senibus puenientes et sit de illis quantitas duarum aucllanarum vel circa.

De nutriētibus senū dicam⁹ q̄ nutriētia senū debēt eē facil⁹ digestio-
nis et boni nutritiōis et minoris q̄ntitat⁹ et nūeri minoris q̄ in etatibus
p̄cedētibus. A corpib⁹ enī senū nō fit multa resolutio p̄ calor⁹ debilita-
tate et mēbroz duriciē: et sic nō indigēt multo cibo nec sepe s; pau⁹ eis
sufficit respectu etat⁹ p̄or⁹: et raro p̄ digestiue debilitatē. Et ḡ debēt
eis administrari nutriētia q̄ in pua q̄ntitate p̄nt corp⁹ senis nutrire suffi-
cienter: et q̄ senes nō indigēt sepissima refectione nimo forte eis sufficit
comedē semel i die naturali tō facillime ferūt ieiuniū qd̄ verū est de se-
nibus a senectute et nō a senio. Senes enī a senio q̄ sūt sicut lucerna ex-
tinctiōi pata indigēt sepissima et paucissima refectione. A cibo enī mul-
to simul sumpto suffocaret⁹ eoz calor sicut pu⁹ ignis a multis lignis.
Et si nō eis sepe nutritiōem admistret calor natural⁹ hūido radicali p̄sū-
pto sicut lucerna ad extinguedū pata p̄ olei p̄sūptionē et lichini illu-
minati paucitate extinguet⁹. Bonū ḡ puto tales dietari et i die natu-
rali sic q̄ in p̄mā et scdā cōmestione influentat spaciū octo horaz
et in vltimā cōmestione p̄mi dici et p̄mā seq̄nt⁹ influentat spaciū des-
cem vel vndecim horaz: et sic tertia cōmestio maior erit scdā: et scdā
aliq̄culū maior p̄mā. Prima cōmestio erit circa scdā horā eqlē diei
natural⁹: et scdā cōmestio erit circa horā septimā: et tertia circa deci-
mā septimā horā diei seq̄nt⁹ et ē circa nonā vel decimā eqlē. Debēt se-
nes p̄terea euitare oia cibaria fleumat⁹ vel melacolic ḡnatiua et vna-
riū opilatiua cuiusmodi sūt grossa viscosa solida et digestioni inobiaz:
q̄bi ḡra genera leguminū et genera pisciū salitorū et nō salitorū et spe-
cialit̄ aialū marinorū et vniūsalit̄ carētū squamis et spinis et carniū
salitariū et specialit̄ aialū siluestriū porcorū boū antiquorū salitorū et
nō salitorū: et auū in aquis degentiū et vniūsalit̄ cibariorū pomorū
coctanorū et mēspilorū et similiū frigidorū: olerū frigidorū puta lactu-
carū portulacarū et similiū. Senibus quoq̄ pueniētior est elixatura q̄
frictura vel assatura: et assatura q̄ frictura: et pastillatura q̄ assatura.
Salte ex vino sunt pueniētiōes senibus q̄ ex aceto vlt̄ veruuto. Acerus
enī est senibus incōuenientissimū ratiōe eius frigiditat⁹ et siccitat⁹. Et
in eo iudicio senectutē accelerat et p̄firmat. Item specierū genera sū-
cut zinziber et cinamomū sunt senibus pueniētiōra. Et oia genera spe-
cierū participatiū caliditate et hūiditate vel parua siccitate. Mel
senibus multū est pueniens. Debet autem esse albū: grandinosum: du-
rum: inassibile: boni sapor⁹ cuiusmodi est mel d̄ in monte pessulano.
Larnes castratorū iuuenū caponū: gallinarū: galloz testiculū: oua recē-
tia sūt cibaria senibus pueniētia. Et simili⁹ p̄diciū alaudarū et fasianorū.
Deceni s̄ facil⁹ digestiōis boni nutritiōis et multū. Pisces senibus pue-
niētes sunt pisces marini et in ipsos est roget⁹ gornat⁹ et plagitia. Et
mel⁹ ē q̄ decoq̄nt in vino cū feniclo aneto et petrosilino vt eoz frigi-
ditas t̄p̄et et remoueat eoz viscositas. Lac senibus puenit eo q̄ nutrit

cito et corpus humectat. Quibusdā autē nō puenit eo q opilationē ge-
nerat: vnde quibsdā ex lacte sub dextro hypocūdrīo dolor et extēsiō cō-
tingē pſuevit: ppter venarū strīcturā et talibz nō puenit. Lac puenien-
tius eis ē asininū vel caprinū cū aliq̄lī q̄ritate succari vel mellis de-
spumari: hec enī phibēt ipsi corruptionē et iuuāt ei p̄ncetrationem.
Lascus senibz est inutilis nisi sit bñ vinctuosus nō saluus nec nimis re-
cens. Butyrū senibz puenit: qz eos humectat et calefacit et membra pe-
ctoralia lenit. Olera pueniētia sūt: sicla: blera: feniculū: petrosilinū: bo-
rago domesticar siluestr: saluia: mēta: et p̄similia q̄ ad calēditatē et hu-
miditatē declināt. Polipodiū cū aniso ē eis pueniēs ad leniēdū ipso-
rum naturas si decoq̄nt cū carnibz laudabilibz. Idem intelligat̄ d vo-
lubili herba cui ē flos albz ad modū campanar: mercurialis eis pue-
nit: et eis pueniēs ē oleū oliuarū maturarū et amygdaloz dulciū et zī-
zaminū. Fruct⁹ senibz pueniētes sūt ficus et spālīe sicce et passule et pru-
na et dactili. Et ficubz q̄dem in p̄ncipio cōmestīōis et alijs in fine ē vrē-
dū. Dyacalamētū etiā est eis competēs et spālīe ad apiendū opilatiōes
laterū q̄s senes sepi⁹ incurrē p̄sueuerūt. Clistere ex oleo simplici dul-
ci est eis pueniēs in dū ad leniēdū eoz naturas et ad humectandū eo-
rū viscera. Et oīno cauē debēt ab acuto clisteri ne eoz intestina siccē-
sed humidū distē et vinctuosū est eis vtilissimū. Debeim⁹ sollicitari i re-
gimine senū de lenitate ventris eoz: et nihil peni⁹ de fleubothomia
est curādū. Et loqr de senibz a senio cui⁹ initū ponit in septuagesimo
āno vel circa: quibsdā citi⁹: quibsdā tardi⁹: sunt enī quidā ita male con-
structi corpe q non p̄nt ad annū sexagesimū puenire. Vinū nouū al-
bz gallicū aq̄ticū senibz nō est pueniēs: nisi forsan post balneū si eos
inordinatē ptingeret sitire. Vinū senū debet esse rubcū: subtile odorī
ferū et antiquū. Tale enī vinū senes calefacit et nutrit: melacollā com-
pescit: vrīnā puocat: nicturas humectat: calozē innatū repat: qbz oībz
indigent senes. Acruminū generibz vti p̄nt si eisdem vti p̄sueuerūt:
puta alleis cepis et spālīe ppter opilationē venarū aperiēdā quā sepe in-
currere p̄sueuerūt ad qd tūc valeret dyacalamētū. Tyriaca senibz m̄l-
tū puenit ad aperiēdū opilatiōes ipoz: similīe cōperit medicina voca-
ta athanasia cui⁹ descriptionē inuenies i atridotario. Poragia seni-
bus pueniētia sūt gruellū de auea et hordeo cū aq̄ carniū laudabili-
um. Similīe rape cū aq̄ carniū laudabiliū et feniculo senibz sūt cō-
ueniētes. Similīe pureta ex boraginibz: blec: feniculo: petrosilino se-
nibz sunt pueniētes. Pot⁹ hydromellis senibz est pueniēs ad aperiē-
dū eoz opilatiōes: et si sint i vīs vrīne decoquat̄ eoz hydromelle pe-
trosilinū et spālīe macedonicū: apīū: feniculū et similia. Et si opilatio
fuerit in vīs spūalibz addat̄ hydromelli capillus vener: hyfop⁹ et si-
milia. Fricatio temperata in q̄ritate et q̄litate: senibz puenit. Debilia
mēbra et dolētia senū fricatiōe nō indigēt. Debet esse fricatio cū mani

bus asperis et grossis pannis vicibus interpositis: non tamen debet esse fricatio tanta et talis quod membrorum ipsorum inducat siccitatem et per consequens frigiditatem per viam resolutionis humiditatis et naturalis caliditatis sicut in exercitiis immoderatis contingere solet. Nec debet esse nimis prava itaque in membris senum nulla fiat resolutio cum fricatio naturaliter ordinata ad expulsionem superfluitatum membrorum tertie digestionis: et ad confortationem earumdem. Debet igitur esse talis et tanta quod sit sufficiens poros membrorum aliquantulum aperire et eorumdem calorem in naturam aliquantulum confortare et superfluitates eorum consumere: ut ex hijs membra senum calidiora reddantur et naturaliter humidiora. Et sic patet quod fricatio senum non debet esse fortis quia membra desiccantur: nec debilis quia calor in membris non confortatur. Nec etiam parua quia non sufficit poros aperire et superfluitates consumere. Nec nimis magna ne membra debilia senum ultra naturalem debilitatem debilitentur. Debet ergo esse mediocris in quantitate et qualitate. Tempus autem fricationis est cum membra senum rubere incipiunt et aliquantulum dolere. Nec est malum circa finem fricationis inungi manus oleo oliuarum dulci vel amigdalorum dulcium: ut membrorum senum siccitas aliquantulum temperetur et calidum naturale in eis deperferretur. Laudo hanc fricationem fieri stomacho ieiuno ante cibum et exercitium et eligat locus temperatus et hora naturaliter temperata vel artificialiter. Et qui non possunt exerceri propter membrorum debilitatem vel propter aliquam causam in rebus mundanis suppleant fricationibus et balneis fricentur qualibet die non solum fricatione preparata ad exercitium sed supplet vicem exercitij. Et balneentur quater in mense balneo humectante et calore naturali confortante et siccitatem membrorum obtemperante. Talia non sunt balnea sulphurea vel aluntiosa: nec vniuersaliter sapientia natura si milium: sed sunt aque dulces in quibus apponi laudo camomillam et ytruque sicados et bismalua: bismalua quidem ad membrorum siccitatem: sicados et camomilla autem membra confortant et lassitudinem remouent. Et bene laudo quod circa finem balnei fricentur eorum membra ut sorde eorum remoueantur si que sint. Et inde fricentur inunctis manibus oleo oliuarum et amigdalorum dulcium ut post balneum membra remaneant humidiora. Terminus balneationis et exercitij initium est cum digitorum pulpe incipiunt aliquantulum eraspari. Et in hoc multum dicendum considerari hominis delectatio: nam quidam citius balneatione attediant quidam tardi. De alijs considerationibus circa fricationem et balneum transco: quod de hoc inferi in quarta parte huius operis parebit. Scies quod adhuc habent membra fortia et ad exercitium bene apta: non balneo adeo sepe nec fricatione assuescere debent. Nam balneum et fricatio per magna parte vtilitatis ad expulsionem ordinatur superfluitatum tertie digestionis et caloris naturalis confortationem et membrorum interiorum euacuationem ad quod exercitium ordinatum modo de bito plus valet. Membra senum debilia exercitari non debent: ne amplius rem incurrant debilitatem: secus est in adolescentibus in quibus membra debi-

lia naturaliter exercitantur amplius ut maiora et fortia fiant: et hoc quia adolescentium virtutesualescunt: et senum corpora sunt decidencia: unde nulla spes est de membrorum debilitum naturaliter fortificatione per exercitium. Et per oppositum membra fortiora senum et ad exercitium apta debent plus exercitari non ad virtutis membrorum augmentum: sed ad residui vite conseruationem. Unde si membra superiora sunt debilia: et inferiora fortia: exercitentur magis inferiora. Sed vniuersaliter cerebri paribus senes minori exercitio et debilitatione indigent quam adolescentibus vel iuuenibus: unde fortioribus exercitiis non sunt apti cuiusmodi sunt bastiludia: torneamenta: et itinera longa: cursus et luctamina et similia huiusmodi. Non enim sunt vires in senectute. Unde hec etas vacare debet huiusmodi que sine viribus sustineri possunt: puta consiliis auctoritatibus et sententiis que in senibus augeri consueverunt: et non huiusmodi que viribus corporis fiunt que ad etatem spectant priorem.

Ca. mi. de regulis sumptis a lapsu naturali.

Quantum in precedenti capitulo posui regulas regiminis temperati siue sani a generatione a quo non parum differunt egrae corpora a generatione: que respectu temperati sunt malarum complexionum. Volumus in hoc capitulo ponere regulas regiminis sanis et tatis malarum complexionum: non accidentaliu sed naturaliu. Sunt enim quidam qui a principio generationis calidiores sunt vltimate temperamenti humane complexionis: alij frigidiores: et in alijs quantitatibus tam simplicibus quam compositis excedentes quarum complexionum necesse est ut sit aliud regimen conseruationis vel curatiuum. Nec est nostra intentio loqui de parum lapsis: quia talium regimen sufficenter haberi potest ex hijs que dicta sunt de regimine temperate complexionis: et ex hijs que postea dicentur de multum lapsis. Sed in isto capitulo intendimus de corporibus multum lapsis cuiusmodi sunt sanguinei: colerici: fleumatici: et melancolici. Primo loquamur de regimine sanguinee complexionis. Est enim complexio minus mala et minus distans a temperata complexionem: imo quidam dixerunt hanc complexionem esse temperatam scilicet calidam et humidam cuiusmodi est sanguinea: quod vtrique verum est respectu temperamenti ponderis. Unde homo temperatissimus labitur in calido et humido a ponderis temperamento: et sic intellexerunt antiqui quidam complexionem humidam etiam in tota natura esse calidam et humidam. Sed complexio calida et humida respectu temperamenti ad iusticiam: puta respectu hominis temperatissimi non est temperata sed lapsa: et humiditas est complexio naturalis: imo hanc complexionem patitur a cachochimias egritudinibus et vltius ab omnibus egritudinibus quantum causa est putrefactio et humorum plenitudo et opilatio et specialiter multitudo sanguinis. In tali enim complexionem consuevit multiplicari sanguis: propter quod indiget fleuorborrhoea vel refoesa propter sanguinis euacuationem: et specialiter cum regimen habentium hanc

complectionem: in reliquis non est equale. Hec fleubothomia fieri
da est in virtute: erat: et ceteris particularibus permittentibus in
tempore veris in principio vel in fine. In principio vbi dubitam⁹ de
egritudinibus ex sanguinis multitudine vt plurimum contingenti
bus: nam hoc tempus morbo assimilatur ex repletionem. In fine cum
dubitamus de egritudinibus ex sanguinis acuitate vt plurimum contin
gentibus. Et ex hoc concludit fleubothomia in veris principio sciendā
esse maiorem et in fine minorem. De venis fleubothomandis et de
qualitatis et quantitatis sanguinis cognitione: et de considerationi
bus circa fleubothomiam obseruandis transco: quia per dei gratiā de
hoc fiet vnum capitulum speciale. Non solum hec complexio indi
get fleubothomia: sed etiam pharmacia: non ad sanguinis euacuatio
nem: sed ad mundificationem et euentationē. In Medicine ad hoc conue
nientes sunt leues et benedictes: puta agaricus qui est medicina famili
aris: turbit: carum vt testatur auerrois. Posuerūt medici expe
ri multas medicinas sanguinis mundificatiuas: puta cassia fistulaz:
pruna: mānam: tamarindū: violas: serum caprinū: boraginem: mira
bolanos: et multa similia que i tabulis salernitanis est videre. Omnes
enī medicine sanguinem mundificantes vel sunt euacuantes fleuma
quod est sanguis coctus imperfecte vel indigestus: vel melancoliā ex
sanguinis grossiori per viā ebullitiōis generatā: vel colerā ex subtilio
ri sanguinis per viam ebullitiōis generatam. Nam cum sanguis ebu
lit quod subtile est ipsius puerit ad colerā innaturalē que vno a cor
pore euacuāda ē: et qd grossius est in melancoliā cōuertit innaturalē
Et similis cū sanguis digerī non possit cōuertit in quoddā fleuma qd
nō est natum nutrire corpus. Unde medicine euacuantes hos humo
res p̄dictos: sanguis mūdificatiō ab aurozibz noīant. Nō enī debem⁹
vri medicina euacuante sanguinem in sua puritate. Unde si non pec
cet sanguis in qualitate et substantia sed soluz in quantitate nō ē adhi
benda pharmacia. Unde haly refert q galien⁹ ordinavit hoīez interfici
qui inuenit medicinā sanguinis euacuatiuā oculis cooptis ne eandē
medicinā alium docere posset. Unde omnino inartificiale est medici
nam sanguinis purgatiuā exhibere nisi modo p̄dicto. Non sic est de
humoribz alijs a sanguine: quia stātes in sua puritate qd ad substantiā
et q̄litate: peccātes tñ in quāritate debēt p medicinā pharmaciā euacuari
eisdē appropriatā. Ex hīs p̄t̄z i q differūt medicine sanguis mūdificati
ue a medicinis euacuatiuis ceteroz hūoz. Nā medicine euacuatiue
alioz hūoz a sanguine respiciūt hūores illos vt distinctos a sanguine pec
cātes i q̄litate q̄ntitate vlt substantiā: medicine mūdificatiue sanguis respici
unt eosdē et sanguinē vt deficientes a sanguis p̄fectiōe vlt p̄ diminutiō
onē caloris vt in fleumate: vlt p̄pter excessum non vltimatiū caloris vt
in colera: vel p̄pter excessum vltimatum caloris vt in melancoliā.

Nō etiā multū a vitate remotū est q̄ aliq̄ melācolie spēs ex sanguine
 generetur a frigido cui⁹ melācolie medicina euacuatiua etiā vocabit⁹
 sanguis mūdificatiua. Differūt p̄erea medicie mūdificātes sangui-
 nes a medicis euacuatiuis alioz hūoz a sanguie i b q̄ medicie san-
 guinē mūdificātes sūt benigniores z min⁹ pīculose: vnde sūt q̄si qdā
 medicie bñdicte: s; sic nō ē de medicis euacuatiuis alioz hūoz a san-
 guie vt a sanguie distinguūt. Vñ in tabulis illoz de salerno vbi ponūt
 medicie sanguis mūdificatiue solū ponūt leues z bñdicte cuiusmodi
 sūt medicie supius notate q̄rū qdā mūdificāt sanguinē fleumaticū
 qdā colericū qdā melācolicū. Medicinē aut euacuātes alios hu-
 mores distinctos a sanguie sūt fortiores z magis pīculose: qd eo p̄tī-
 gīt qz tales hūozes sūt min⁹ nature obediētes: q̄nto em̄ aliq̄s humo-
 ris magis distat a sanguie tāto magis ē nature iūmic⁹ siqdē sanguis natu-
 re ē familiaris amic⁹. Dicam⁹ igit q̄ talis cōplexio calida z hūida in-
 diget medicina sanguis mūdificatiua: s; de mō exhibitiōis talū me-
 dicinaz z siliū trāseo qz de istis fiet vnū caplm. Nec cōplexio p̄sue-
 uit mltiplicare supfluitates z specialit̄ tertie digestiōis: q̄ p̄op̄ eā ha-
 bētes idigēt exercitio veloci z forti ad p̄dictaz supfluitatū expulsiōē
 ex q̄bz posset op̄latio generari z p̄ p̄sequēs putrefactiō in corpibz p̄ue-
 nire. Regulas in exercitio obseruādas inferi⁹ ponā i vno caplo spālī.
 Eadē rōne indigēt fricatiōe mltā z forti z q̄ balneent stomacho ieiū-
 no bis ter in ebdomada: vñ ad min⁹ sel. Et op̄oiz stomachū hñciū ta-
 lem p̄plexiōē itueri. Nā si ipi⁹ p̄plexio ad malū vteret⁹: hūozes cori⁹
 corpis ad malū declinarēt. Nā error notabilis p̄ma digestiōe nō corri-
 git in scda. Ampli⁹ qz bec p̄plexio ē pata putrefactiōi hūozū bonū ē
 vt hīs vtat⁹ q̄ putrefactiōi resistūt: cuiusmōi sūt frigida: s; sica: nō visco-
 sa: nō pīguia: nō dulcia: nō passibilia in substātia: nō p̄cipātia calit̄
 vitate extranea: nō vaporosa cuiusmōi sūt fruct⁹ vaporosi z spālī vī-
 rides z recētes puta sic⁹: vuc: amigdala: z siliā. Siliū lacticiāia z spā-
 liū recētia z vīna dulcia z carnes hūide z calide: z vinctuose puta car-
 nes mutonine: z idē intelligat⁹ alijs. Talis p̄plexio min⁹ ledit a ieiū-
 nio vñ forsan suffic hñtibz hāc p̄plexiōē comedere i tribz diebz q̄ter.
 Nec cōplexio in actibz coit⁹ sufficiētior ē alijs z min⁹ ledit a coitu.
 Regule in vsu coit⁹ inferi⁹ dicent⁹. Nec cōplexio min⁹ ledit a vigilia
 inter oēs p̄plexiōes z plus a somno grauāt z q̄ plus alijs dz vigilare
 z min⁹ dormire. Plus aut puenit ei irasci z min⁹ gaudere: siliū tristia-
 ri q̄s alijs cōplexiōibz. Nō p̄uēit ei vti cibis plurimi nutrimenti s; pau-
 ci z boni. Et de b inferi⁹ appebit i spālī caplo. Nec p̄plexio p̄sueuit
 in reumate abū dare: vñ bonū est materiā reumatis interdū p̄ sternu-
 rationē z interdū p̄ gargarismata pueniētia euacuare p̄cedētibz purg-
 gationibz vniuersalibz. Mastix z saxifraga sunt appropriata multaz
 in reumatis mūdificatione gargarizādo vel mastigādo vel sternutā-

do. Nec etiam complexio satis parata est opilationibus venarum. Abstinere ergo habentes hanc complexionem a cibariis et potibus opilationem inducentibus: et vniuersaliter ab omnibus a quibus opilatio potest provenire. Unde vitare debent cibaria dulcia vinctuosa grossa et etiam potus turbidos grossos et dulces: debent etiam vitare balnea post cibum et exercitium forte et coire et multum bibere: sunt enim causae fatiua descensus cibi a stomacho ante perfectam eius digestionem: et ideo talis cibus veniens ad venas causabit opilationes in eisdem. Nec sufficiant de illa complexione.

De complexione Colerica.

Consequenter dicemus de complexione calida et sicca. Habentes enim hanc complexionem parati sunt cadere in febres inflammatorias et specialiter in temporibus calidis: unde laudatur quod temporibus calidis utantur orizacra simplici cum syrupo violarum vel nenufaris. Et rationabile est ut predicti syrupi aromatizentur cum aliquantulo spice vel cinamomi: quia predicti syrupi aliquantulum stomachum debilitant. Amplius aqua hordei in temporibus calidis est conueniens eis. Laudo quod predicti syrupi recipiantur cum decoctione quorundam seminum deopilationum cuiusmodi est semen melonum cucurbitae citrulli scariole apij. Et quia hec complexio solet in colera abundare et specialiter temporibus calidis indiget euacuationibus coleram cuiusmodi est reubarbarum scamonea correctae zinziboli: citrini: cassia fistula: rhamarindi et similia. Huiusmodi complexionis regimen dicitur esse declinans ad frigida et humida: quia parata est cadere in egritudines colericas calidas et siccas. Est autem complexio hec ad senectutem parata ratione siccitatis: quapropter indiget humectantibus et senectuti resistentibus: cuiusmodi sunt cibi laudabiles gallinarum: pullozum: et gallozum iuuenum: et extremitates porcorum et carnes vitulorum: et omnia laudabilia odorifera non fumosa nec a cura sufficienter subtilia. Et omnium velocis et subtilis nutrimenti est vinum. Balneum aque dulcis est ei conueniens: similiter somnus et fugere vigilias et labores inordinatos mentis et corporis. Unde hec complexio minus indiget exercitijs fortibus et plus leditur a seuijs. Unde habentes hanc complexionem cibandi sunt bis in die naturali: nec debet cibi eorum esse valde subriles et passibiles nec dulces. Nam tales cibi cum percutiunt a calore forte in coleram conuertuntur: sed debent esse cibi coram fortioris digestionis. Nec complexio leditur a coitu inordinato: et est minus indigena: quia propter caliditatem magis ad ipsum sit inclinata. Nec etiam complexio minus indiget fleubomtoijs: et speciali propter euacuationem: non bene indiget propter sanguinis euacuationem.

De complexione Pleumatica.

Consequent dicamus regimen cōplexionis frigide et humide:
 c Regimē habētū hāc cōplexionē debet esse declinās ad calidū
 et siccū: cuiusmōi ē panis tritice⁹ bñ fermēt⁹ cū aliq̄ salis q̄n-
 titate. Et si addat semē anisi: feniculi: et cimini erit panis mag⁹ appro-
 priat⁹. Carnes volatiliū puoz: pdicū: rurturū et columbarū iuuenū et
 puoz vituloz sūt pueniētes eis. Carnes aut porcine et vituline non
 cōueniūt eis. Carnes galloz iuuenū eis sūt cōueniētes: et oēs carnes
 faciles digestiōis ad calidū et siccū declinātes: et spālīe tpe frigido. Pi-
 sces et spālīe aq̄z dulciū maxie iūmicant eis. Un pisces marini sūt mi-
 nus nociui eis: et laudo q̄ decoquāt i vino cū semibz calidis diureticis
 Et int̄ alios pisces approbo ostreas et molas i dicta pplexiōe. Decima
 rime indiget exercitio et min⁹ ledit a ieiunio: vñ suffit in die semel co-
 medere. Nec debet eius cibi esse fortis digestiōis: nec sit potus eius
 aqua vñ ceruisia sed vinū forte: odoriferū in substantia et actiōe subti-
 le. Nec cōplexio parum fleubothomia indiget: sed magis indiget far-
 macia fleumatis euacuatua: p̄stieuit em̄ hec pplexio fleuma multipli-
 care et spālīe in hyeme. Un circa pncipiū veris bonū ē purgare fleuma
 Primo q̄ digerāt cū oximelle simplici vel diuretico vñ squillitico vel
 cū decoctione p̄sopi: deinde purget cū dyaturbith vel cū decoctione
 polli podij et mirabolanoz lebuloz et semis cartami in q̄ tpeit tur-
 bith: agaric⁹ et zinziber. Nec cōplexio min⁹ ledit a coitu: qz i co satis ē
 potēs q̄zuls parū appetat ppter defectū calidi: vñ totalis dimissio coi-
 tus in ea multū nociua est. Stupha est cōueniēti⁹ huic cōplexiōi q̄z
 balneū aq̄ dulcis: balnea tñ aq̄ sulphuree artificialia vñ naturalia sūt
 ei cōuenientia. Siccitā in hac cōplexione cōuenit vigilia et somnus
 superfluous et p̄cipue diurnus maxime nocet.

De Melancolica complexione.

c Omplexio frigida et sicca ceteris ē deterior et ad senectutē parti-
 or: indiget q̄ regimine calefaciēte et humectāte i cibis et potibz
 et alijs. Panis igit̄ habētū hāc cōplexionē sit tritice⁹ sine sale
 calide et hūi de: cuiusmodi sunt carnes castrati et caponū antiquoz et
 iuuenū. Vinū etiam odoriferum et subtile est de hys q̄ maxime cōue-
 niūt huic cōplexioni. Indiget etiā fricatione t̄pata et exercitio t̄pato
 et balneo aque dulcis. Nec pplexio indiget longo somno. Coitus est
 maxime huic complexioni nociuus: qz coit⁹ infrigidat et desiccāt et si
 militer tristitia et ira. Nec cōplexio qz sicca indiget inter refectiones
 tpe breui: vñ ieiunū nocet ei. Nō indiget cibis fortis digestiōis: q̄a
 calidum innatū est debile: quare etiam non potest sustinere multā ci-
 bi quātitatē: vñ de min⁹ de cibo sufficit ei q̄ alijs cōplexiōibz: sed de-
 bet ad minus cibari bis in die. Fleubothomia in hac cōplexione nō
 cet sed cōuenit farmacia mclācolie euacuatua. Adedicie aut ad hoc

valentes sunt mirabolanti: indi: polipodij: lapis lazuli: folliculi sene:
flores vtriusq; buglossae: et multa similia. Debet autē precedere dige-
stiuū humoris melancholici: vt borago: buglossa: thim: epithimus:
scolopendria maior: et minor: cappares: thamarisc: psidia: vinū odo-
riferū: lupulus: cuscuta: et similia. Fiat hec purgatio in principio ve-
ris vel in fine estatis. Nec sufficiat de regimine totalis lapsus a vero
temperamento iusticiali. Quid autē sit de regimine lapsus i singulis
membris apparebit inferius.

Ca. v. de regulis sumptis ab habitudine.

On eodē regimine indigent pingues naturaliter pl⁹ q⁹ req⁹
rat humane cōplexionis tēporamentū et naturaliter maci-
lenti. Sunt enī quidā qui ex totali cōplexiōe et cōpositiōe
sunt macilenti magis q⁹ requiratur habitudinis tēporamen-
tum i humana specie quod tam ex siccitate cōplexionis q⁹ ex calidita-
te membrorum tercie digestiōis: et similiter aliorū mēbroz ptingere
p̄suevit. Potest p̄terea talis macies puenire ex debilitate mēbroz
tercie digestiōis: siue ex p̄te ppositiōis siue ex p̄te pplexiōis: rōne cui⁹
debilitatis: v⁹ mēbra nō attrahūt alimētū: vel alimētū tractū nō p̄nt
digerē: et sic mēbra extenuant. Quibusdā hoibz ptingit q⁹ eoz mēbra
fortia sūt i attrahēdo: et tū nō ipinguāt s; manēt natālī macilēta q⁹
est ex caloris fortitudine resoluēt: et ex vtriusq; p̄sue mēbroz debilitate
et ex inabilitate restauratiōis mēbroz. Sūt enī forte mēbra inabilia
vt a cibo restaurent p̄t eoz duriciē: et siccitatē vt i mēbris melā colicē
est videre: vel p̄t forte p̄sueptiōe: vt in colericis in q̄bo calidū ē acutū
et p̄sueptiū: vñ q⁹ deberet vel posset in mēbra pueri a forti calore ad
p̄sueptiōe p̄sumit. Ex dictis hñ pōt q⁹ sūt cause sup̄flue pinguedis. Naz
q⁹ oppositorū natālī oppositē sūt cause: hūiditas mēbroz cū caliditas
et obtusa: et p̄sueptiō fortitudo et digestiue mēbroz et abilitas restaurati-
onis ex p̄te molliciei et raritatis sūt cause pinguedis natālīs siue mltē
carnositatis. Differūt autē carnositas et pinguedo: eo q⁹ pinguedo ē a
frigido et hūido: nec arguit fortitudinē p̄sueptiōis s; solū digestiue p̄me et
sece. Carnositas autē arguit caliditatē et hūiditatē et sanguis multitu-
dinē: et digestiue mēbroz interiorū et exteriorū bonitatē et conuersiue
similit et restauratiōe eozū dē: vnde carnositas min⁹ vitupabilis ē
q⁹ pinguedo.

De impinguando macrum.

Iergo aliquis homo naturaliter sic extenuatus per carnis et
pinguedinis priuationem: debet vt calefacientibus et hūme-
ctantibus et cibis multi nutrimenti: facili digestiōis et puer-
tionis: et d; p̄fortare mēbra tercie digestiōis et ea p̄parare vt alimētū
mel⁹ attrahāt et digerāt: retineant et pueratūz debet vt hñs q⁹ siccita-
ti resistūt et resolutiōi cū magna cā extenuatiōis sit resolutio fortis.

Conueniens est ei qui vult pinguedinem sui corporis seruare: absti-
nere a salis: acutis: acetosis: et pungitiuis: nisi forte vtatur hijs loco
saporis vt melioraretur appetitus. Unde triticum coctum: oua for-
bilia: apultes sorbiles de farina frumenti: sicut triticum nutritu cu
lacte. Lactaseus recens: amigdala: fistici: pince: auellane: vuez: galli-
ne: pulli colubarum pinguium assatarum vel pastillarum: similiter bo-
num vinum: leticis vti et gaudijs: parum vti minutione et purgatio-
ne: balneare post cibum completa prima digestionem: parum famescere:
multum comedere: parum bibere. et specialiter vina fortia: parum ira-
sci: sollicitari aut tristari aut coire: exercitium temperatum: fricatio tem-
perata: et omnia dulcia et vinctuosa corpus impinguant. Si quis cu-
pit mebrozorum tertie digestionis virtutem attractiuam et digestiuam con-
fortare: oportunit est ante introitum balnei membra primo modera-
te fricare: deinde fortius: postea pice emplastrari: deinde moderate ex-
ercitari: et ultimo absque tarditate balneari: deinde siccis manibus ex-
cari: postea inungi pauco oleo oruarum camomillino vel anetino: de-
inde cibari cibo conuenienti. Et si etas consuetudo et complexio permit-
tant fundat super membra sua frigidam aquam in exitu balnei. Finis
autem fricationis que ante emplastrum premitur est vt inflatio non in-
cipiat consumi. Amplius bene scias quod verberare corpora cum virgu-
lis quousque rubeant eorum carnes calorem ipsorum confortat a duri-
trahendum et digerendum et ad perfectius conuertendum nutrimentum
attractum. Et laudamus vt virgule inungant oleo oliuaz. Nunc
ponatur unum antidotum bonum ad illos qui volunt impinguari. Su-
mantur amigdale exorticate et auellane: semen papaueris albi: gra-
num viride ex quo fit terebentina: et exoluant omnia in butyro vaccino et
zuccara: de quo mane et sero parum comedit et supbibat vinum bonum.
Nec sufficiant de impinguando macrum.

De macrefaciendo pinguem.

Ter predictis satis haberi potest quale debet esse regimen pin-
guium excessiue. Comedant namque cibaria pauci nutrimenti
et magne quantitate et citi descensus: et frequenter balneent
anteque comedant: et frequenter et festinum sit eis exercitium: et inungan-
tur oleis resolucentibus: et vtantur trisera minori et electuario de lac-
ca et interdum tyriaca. Dimittant carnes et vinum et lac et omnia dul-
cia. Plurimum vtantur oleribus: salis: acutis: acetosis: et larga ven-
tris solutione vtantur: urinam et sudorem prouocent: et labore mul-
to et veloci vtantur anteque comedant: et famem tolerant. Amplius di-
sponant se ad comedendum semel in die: et diu vigilent et vinum bi-
bant vetus et subtile et ad ultimum vtantur regimine contrario ei quod
diximus in hoc capitulo. De hijs autem que macrescere faciunt sunt
diaciminum dyatreon pipereon. Comedant autem predicta electua

ria. leiuno stomacho fame instante: et post eorum acceptiones tam diu
fameant qd corū appetitus deprimatur et aliquantū extingatur. Et
ut sit ad vñū dicere famē pati et sitim in balneo aereo sudare et med. ci
nas maciē faciētes assumere: parū dormire et in lecto duro et multum
toire et morari sub sole et in māsonibz calidis corp⁹ pingue macresce
re faciūt. Medicamen corp⁹ macrescere faciēns et desiccās. Recipe
trifere mioris drag. iij. pulueris pigre: turbiti electi añ. drag. iij. misce
ant et sumat quaqz die p. dosi ei⁹ medietas: vñ de tertio in tertiu. Am
pli⁹ euacuationes et vomit⁹ nō eqles macrescere faciūt sz eqles impi
guant. Et illud qd plurimū extenuat est alteratio cōplexiōis ad ptra
rium cōplexiōis faciētis pinguedinē. Verbi gra: si est caliditas frigē
factio: et si frig⁹ calefactio. Et est notandū qd maciē faciētia sūt diure
tica secessiua: sudorē: puocātia: resoluētia et desiccātia: et vñūsalit im
pediētia morū alimēti ad mēbra et morā eiusde: in mēbris extenuant
corp⁹. Vñ olera et alia stupefaciētia et infriigidātia sunt corp⁹ extenuā
tia: eo qd attractiua mēborū debilitat: qz attractio sit a calido. Ex di
ctis sufficiēter haberi pōt quō mēbrū particulare extenuatū sit impin
guandū et pingue extenuandū. Impinguandū ē ex pte attractiōis nu
trimēti puenientis ad ipm et retētiōis ei⁹ sup ipm: et pueriōis ei⁹ ad
naturā ipsi⁹. Et hec opatiōes cōplen pfricationē et rubificationē cū
medicis rubificātibz: et cū fricatiōe qd ē fortior: et cū effusiōe aq calide et
vltio cū linitōe picis sic sup dictū ē: vñ cū appositione alicui⁹ hntis
et utē picis cuiusmōi sūt vermes rubei vocati sanguifuge terrestres.
Interdū aut indigem⁹ ope cyrurgico: et spālū i naso: labio et aure ad
incisionē carnis indurate a calore ipediēte mēbrū augeri et ipinguari
Si aut velim⁹ aliqd mēbrū pingui⁹ qd oportet extenuare iuuat ad h
ipm facere qdesere cū frigore suo et ligare vias cibi ad ipm et strigere cū
ligamēto et attrahē cibū ad oppositū ei⁹. Et de epithimatis qd pibēt
testiculū aut mamillā ipinguari siue augmētari ē vt sumat chimolca et
cerusa plūbi et misceat cū expssione iusqami albi et oleo myrtino et ad
ministrēt inunctione: et assidue epithimatio ei⁹ cū fricatiōe lapidis in q
flecubothomatores acuiunt sua ferramēta cū vñ sup aliū fricat cū ace
to: vel cū succo iusquiani albi. Ampli⁹ epithimatio fiat cū aq alumi
nosa aceto et farina fabaz et coriandro et silibz tribz dictis cōtinuis: de
inde emplestret mamilla cū cepe lilij tribz alijs dictis et fiat hoc in men
se tribus vicibus. Et hec sufficiant.

Caplin. vi de regulis sup̄tis a diuersitate mēbrorū

Ora regio corp⁹is hūani i quatuor ptribz a sapiētibz ē diuisa: qñ
pma est regio vtutū aīaliū: puta cerebrū et mēb zaadiacentia.
Scda ē regio vtutū vitalū: vt puta cor et pulmo. Tertia ē vtutū
natālis: puta stomach⁹: plen: par et intestina. Quarta est vtutū gene
ratiue: puta testiculi et mēbrū virile i viris: et matrix et collū mīcis in

mulieribz. Et qz hec mēbra sūt diūsa pplexionū: cōpositionū z opar
tionū vtiqz indigēt diuerso regimine. Et incipiem⁹ primo a capite et
dicem⁹ de cerebro z alijs mēbris sibi adiacētibz: deinde de nutritiuis
z vltimo de generatiuis. Et vlti⁹ nos addem⁹ regimen mēbroz ex
teriorū toti⁹ corpis z cutis: oīm musculozuz siue toti⁹ corporis pte
terqz capitis de qua primitus faciemus mentionē.

De conseruatione Cutis capitis z capillorū.

Uod cutē capitis ab vlcere z scabie pseruat ē si cū balncari vo
q lueris pmi ipm cū melle iunxeris: z idē facit sapo picipue i hy
eme si eā pdicto mō vnxeris. Nec aliq mō lotio capitis est
negligēda qn fiat ad min⁹ bis in mēse vel in duobz mētibz ter: deinde
effunde aquā mediocriter calidā sup caput: z pluries anteqz a vapore
calido balnei calefiat. Et h est qd quidā sapiēs cuiādam regi pcepit.
Cū balneari volueris pmo infunde septicis aquā calidā sup tuū caput
et sic dolorē capitis nō timebis. Pectines qlibet die caput ex pectine
eburneo: z sepe: qm poros apit z vapores ad supiora euapare fac. Et
si capilli debiles fuerit z exiles lauet cū litiuo ex cinēibz oliuaz facto
z si litiuiū ex aq decoctiōis capillorū veneris: z edere arbores z terre
stris. Ampli⁹ fricare radices capillorū cū oleo anetino: masticino et
oliuaz eos mltiplicat z pferat z canitiē retardat. Amplius puluis la
zuli mirabilē h: ppteratē in pferado palpebrarū pilos. Ampli⁹ decoq
erit bletaz in vino pferat pilos barbe: et spālē si lotio fiat post rasurā
imo lotio ex vino simplici aliqd valet. Ampli⁹ frequēs barbe ablu
tio cū aq frigida ei⁹ canitiē retardat z pbibet depilationē. Et i b oēs
antiq pcorati sunt: q mirabolani lebuli p diti canitiē retardāt z ca
pillorū colorē z spālē nigrū pferat: z b plurimū expertū est.

De Cerebro.

Antras cerebrū pferat cū fumigatiōibz z odoramēt specierū
aromaticarū: cuiusmōi sūt lignū aloes z ambra et herbe odo
rifere: puta maiorana: balsamita: balsamū: viola sarracēica
z silia. Nec em cerebrū pfortat z reuma phibet: z dolorē emigrancuz
curat: et hec spālē cōpetūt in hyeme: s in estate: siāt suffumigationes
ex odoriferis rebz frigidis: puta ex rosis sandalis z silibz. Et in via ci
bi cōpetūt pulli z agni iuuenes decocti modica aq. Cōseruat em cere
bri sanitatē z augēt ipi⁹ vtutē. Et sicut dicit aristoteles comedere puos
pulos augmētat z pfortat cerebrū: z ei⁹ sensus pferat: sed comedere puos
grossos pullos siue gallos pfortat cerebrū et acuit vīsum z pēpue ce
rebri galloz veterū siue turturū mirabilē acuit intellcetū. Pcterea
suffumiget caput sup fumū aq decoctiōis camomillesticados z men
tastrī. Ampli⁹ sternutaciōes in ieiuno facite cerebrū purgāt: z bebe
tudine sensū remouēt. Nā vt dicit magn⁹ auēzoar sternutaciōes deoq

pilant cerebrū et ingrossant collum: mundificāt facie: confortāt sen-
sus: canicem retardant: et dissolūt fumositates inclusas in cerebro.
Non est ergo sternutatio negligēda. In hyeme prouocetur a calidis:
et in estate a frigidis vel temperatis. Potest etiam sternutatio prouo-
cari aspectū radiorū solis. De rebus maxime conferentibz cerebro
sunt: thysiacorus: spica: sticados: maiorana: mirabolani: et specialitē
hebuli et similia multa que in areolis medicinarū facile est inuenire.
Quod autē maxime nocet cerebro est indigestio et digestiōis corruptio.
Decem radix est oīm egritudinū. Que autē plus intellectū purificat:
sunt gaudium cordis: leticia et tranquillitas. Dicit enim quidam sa-
piens q̄ gaudium et leticia deseruiunt intellectui.

De Oculis.

Intas oculorum cōseruatur si quis abstineat a cena noctur-
na et ne statim dormiat stomacho pleno. Consequēter vti
pulcre cuius recepta sequitur. Recipe seminis feniculi par-
tem vnam cufrasie minoris: partem semis maiorane: sileris monta-
ni an. partem vnam: zuccari albi partem vnam et semis fiat puluis.
Usus istius pulueris omnibus modis visum cōseruat et confortat.
Amplius suffumigare oculos supra fumum aque calide decoctionis
feniculi oculos mundificat a viscositate grossa. Et potest illa decoctio
fieri ex vino albo et aqua: et potest addi in illa decoctione cufrasia: ru-
ta: verbena: et celandonia: et hoc multū sepe per me expertū est. Aspet-
? viridium visum confortat: et inter album et nigrum coloraroz: ita
q̄ sit color ad membrum declinans: quanto enim color magis a me-
dio distat tanto magis debilitat siue minus confortat visum. Ampli-
us si intucatur aqua frida in pelui coloris viridis: et in eadem oculi
submergantur continue paruo temporis intervallo organum oculo-
rum fortificat: et cōseruat ipsis existentibus sub latitudine sanita-
tis. Non loquimur em̄ in hoc opere de regimine egorum sed sanorū.
Usus turturum et auium paruarum visum confortat: et similiter
feniculus: quocunq; modo sumatur. Utamur ergo crudo et cocto.

Nihil adeo visui nocet sicut somnus cum stomachi repletionē: et
specialiter diurnus. Et idem intelligatur de coitu. Amplius omnia
genera acruinū: sicut allea: cepe: et similia visum debilitāt. Et sili-
ter nasturciū: lactuca: aceti: caules: et omnia vaporosa: et specialitē se-
ro visum debilitant et offuscant. Et verisimiliter suspecti de oculo-
rum infirmitate seu debilitate abstineant a salis: vaporosis: aceto-
sis: acutis pungitiuis. Laueant etiam a frigore: puluere: et fumo: et
specialiter carbonum precipue marinorum et metallozū et argēti viui
Et similiter a vento. Et oportet vt minores aspect? in litteris minutis
nisi interdū ad exercitium oculorū. Amplius fletus: vomit?: balneū:
nocet oculis. Napi siue rape mirabilē hnt pperatē i pfortādo visū.

Amplius vsus mirabolanoꝝ conditoꝝ summe vsuſum conſeruat et
fortificat. Super omnia ꝑcuretur lenitio ventris. Nec enim maris
me vsuſum confortat et conſeruat. De lenitione ventris inferius appa-
rebit in capitulo de farmacia ſiue ventris lenitione. Quod puriſſime
viſuſ ꝑſeruat et oculos corroboret et a groſſa viſcoſitate mūdicat eſt
linire palpebras oculoz cū licio diſtēperato cū aqua feniculi.

De Auribus.

¶ Ieunt quidam qꝫ acetum forte tepidum guttatim in ieiuno
auribus inſtillatum plus ceteris medicaminibus auditui cō-
fert: quia auditus inſtrumentū confortat et ꝑhibet fluxū reu-
matis ne ad ipſum de cerebro deſcēdat. Et ſi ſit in ipſo accro ſuceꝫ me-
mithe et demū auribꝫ inſtilletur erit in operatione ſua tūc cū opti-
me meatū mūdicat aurū a ſupluſitatibꝫ groſſis ipſm opilatibꝫ qꝫ in-
terdū auditū grauāt: et in auribꝫ diuerſas egrotudines generāt. Am-
plius oleū amigdalaz amaraz et nucleoz ꝑſicoꝝ auribꝫ inſtillatū tes-
pidū meatꝫ aperit et ꝑfortat. Sūmope cauendū eſt ab omni tumul-
tu oīqꝫ ſtrepitu molēdini vſꝫ aquaz ab alio cadētiū: qm̄ adeo auditū
ledūt vt vir vox ſociꝫ poſſit audiri. Et dicūt medici qꝫ illud quod ꝑre-
ceteris auditū conſeruat et ꝑſeruat eſt ſuffumigare aurem ſupra ſu-
mum aque calide. et ſi in ipſa bulierit abſinthiū vel pulegiū vſile erit
Lauēduꝫ eſt ꝑterea ne qꝫ balneꝫ in aqua lutola et imūda ne aures in-
grediens imundet et opilet.

De Odoratu.

¶ Uod ſanitatē odoratꝫ ꝑſeruat eſt mūdicare nares ſtudioſe a
groſſa viſcoſitate vt in ipſis nihil de ipſa maneat. Nā hec ma-
nēs in naribꝫ fetore generat et olfactū corrūpit. Cauet qꝫ ab
oī fetore et marie in anguſtis et ꝑfundis habitaculis opacū et corrūptū
aerē hūcibꝫ in qꝫ ſol intrare nō pōt vt ipſos vapores corruptos ꝑſume-
re poſſit et aerē ab ipſis mūdicare. Nā ex corruptiōe aeris corrūpunt
ſpūs aiales. Et aſſuetus fetore adeo ledit qꝫ in fetoris abſentia olfa-
ctus aſſuetus fetore corrūptꝫ fetore ſentire nō ceſſat. Ideoqꝫ odorē rerꝫ
redolētū ex aſſuefactione mala nō pōt ſentire. Nam neceſſe eſt qꝫ aſ-
ſuefaciat odorare redolentiā: et ſpecialiter ꝑ ſuffumigationē rerum
redolentiū aromaticarū: puta ligni aloes ambre et boni cinamomi et
odorē ſpecialiter muſtū ad cōſeruandū ſpū aialem.

De Bre.

¶ Sanū conſeruabit ſi ante comēſtioneꝫ et poſt cum aqua ca-
lida abluatur: hoc enim mūdicat et humiditates gīngiua-
ruꝫ acapite deſcēdētes aufert et deſiccāt. Et dixerūt qdā ſa-
piētū qꝫ deſicficiū ſcū cū puluere garioſiloꝝ nucꝫ muſcate et ſpicenar
di qꝫ libet die in ieiuno fetore oris remouet. Si diſſoluat aliquātuluꝫ
maſticis in oleo roſato: et inungat ꝑallatū cōfortat et conſeruat ipſum.

Caput leporis cōbustū puluerisatū valēt ꝑ cācrū gīngiuarū z palatī.

De Lingua.

Ingue sanitas cōseruat cū ablutione facta in ieiunio z cū mel
lis fricatione z zinziberis puluere. Necēm linguā attenuant
z ei⁹ grauitatē remouēt. Ampli⁹ aues parue in assatura v^l
pastillatura v^l frictura valēt in grauedine lingue. Noces lingue in-
imicant vnde ab eis est abstinendū in sanitatis lingue cōseruatione.
Caulis cōpetunt in lingue grauedie comesti z masticati: vnde infan-
tum accelerāt locutionē z ambulationē. Eōfortāt em̄ musculos: par-
ticulos. Ampli⁹ tenere in ore species aromaticas z specialit̄ in ieu-
no: puta gariolos: cubebas linguā a grauedine liberat z ad loquen-
dum facilitatē dat z ei⁹ sanitatē ꝑseruat. Nec lufficiant de regimine
sanitatis totius capitis.

De Mery z canna Pulmonis.

Osequenē dicam⁹ de regimie sanitatis mery z cāne pulmōis
Dicam⁹ q̄ mery z cāna pulmonis ꝑseruant cū potu brodiū
pinguū gallinarū z carniū semianualis agni cū dulcib⁹ res-
bus coctarū z specialit̄ cū liquiritia. Et si cū ꝑdictis carni⁹ caulium
fūmitates decoquant̄ erit laudabilis pot⁹. Potus vini dulcis valēt
ad idē. Ossa mollia castratorū iuuenū mltū cōpetunt in ꝑseruatione
mery z canne pulmonis leniēdo: ꝑfortādo: mollificādo z meat⁹ pec-
toris clargādo. Nō comedat quis ossa puaz auiū: pullox: pardicū:
piscū spinosorū z similiū. Nō comedat carnes grossas que vix dige-
ri possunt. Abstineat a salis acetosis z olco aquatico. Naz hec oīa le-
dunt cannā z mery. Amplius oua mollia cōpetūt in cōseruatione di-
ctarū partiu⁹. Amplius liquiritia comesta z ei⁹ decoctio gargarisara
z potata valēt ad idē. Qui patit̄ casum vnuū seu clōgationē ꝑcauere
debet a vomitu z specialit̄ in ieiuno. Ampli⁹ q̄ desiderat ꝑseruatio-
nem dictorū mēbrozum caueat a potib⁹ frigidis actuali frigiditate: z
specialit̄ aq̄ frigide. Et b̄ em̄ potu habētes talia mēbra debilia icurre-
re possent spasmū mery z ꝑ ꝑsequēs mortē ex defectu alimēti attracti.
Nā mery mortificatū a frigido potu nequit eē mediū attrahēdi siue
trāsglutiēdi. Hoc em̄ mō galie. vnū ex infirmis sinochū vel causonē
patientē ex potu aque frigide morti tradidit: qz ipse nō preuidit eius
mery debilitatē z cōplexionis eius frigiditatem.

De pulmone.

Eꝑseruātib⁹ z ꝑfortātib⁹ pulmōnē sciēdū q̄ cicera in alba zuc-
cara fracta mundata a cortice exteriori decocta cū lacte capno
v^l cū butyro recēti pulmōnē nutriūt z ꝑfortāt. Ad idē valēt
pēdie z amigdale specialit̄ amare a cortice exteriori mūdate. Ampli⁹
lac capnū stomacho ieiuno ad idē valēt. Et silic cāna mellis z pastule

enudeate stomacho ieiunio. Salsa acetosa pungiticia acuta Brian pul-
moni. Mirra sub lingua retenta pulmonem pfortat si illud quod ex ea liquit
paulatim trahatur Amplius succus caulium clarificatur cum melle trasglutit
pulmonem pfortat et pseruat et vocem clarificat. Amplius pinceamigdale
liquicia multum mundata iuuat pulmonem et eius canales et pectus. Amplius
vinum nouum dulce coctum et per decoctionem a suba grossa depuratum per cel-
teris pdest pulmonem et eius canalibus et superiori canem an cibum superum et post
cibum. Pulmo vulpis mirabile habet proprietatem in pulmone hominis puationem
et confortationem. Ad idem valet caceri fluuiales et ostree terrestres et limarie
sunt optime finem quod declaravi in quodam tractatu quem composui de
empropterea passione et primum si quis videre voluerit videat quia volo
me breuiter expedire.

De Corde.

Desuper dicam de cordis pseruatione et pfortatione. Et est sciendum
c quod sumope fugienda sunt ad iram puocantia et angustia quia sic testat sa-
piens quod cor duos habet nocuos hostes. scilicet desperationem et tristitiam
Et desperationem puenit torpor et pigritia. Et tristitia vero senectutis festi-
natio. Hec ergo duo genera multum cordi nocent scilicet tristitie nocumetur ma-
ius et quia naturalis calor extinguit et spiritum profundat et ppositionem cordis dis-
solvit et tandem inficit. Habes ergo iram et tristitiam eas a corde suo expellat et
leticie gaudio paci exercitio delectabili et venationi cum auctore vena-
torum intendat. Nam hec gaudium leticia et audacia generant et animum pfortant.
Vt cibis subtilibus puta carnibus pullos colubas gallinas pediculis tur-
turum agnos capreolorum et ceteris cibis subtilibus sanguinem generantibus con-
uenit in cordis pseruatione. Amplius euitandus est aer fetidus nebulosus im-
purus. Non enim potest spiritus vitalis pseruari nisi cum attractione boni aeris et boni
odoris et ex hoc etiam cor pseruat. Vinum bonum subtile odoriferum est de marie
pfortantibus cor. Nihil replet quod adeo pfortet cor et spiritum et calorem naturales
euigilet sic bonum vinum odoriferum vel moderate superum in estate medio
criter limphatum vinum enim sanguinem mundificat et eius tenebrositate re-
mouet precipue si cum sonis et melodis sumatur. Multum etiam iuuat sedere in
loco amantis ut viridariis et pratis scilicet ubi sunt herbe odorem delectabilem pro-
ducetes. Et in ortovbi sunt cursus aquarum ab alto cadentium ad iuna suauiter
et sine magno strepitu. Strepitus enim ledit animum et auditum. Et dicunt sapien-
tes quod audire instrumenta musicalia expellit ab animo strepitum et a corde tri-
sticiam et stuporem. Sed nota quod dilectio socii et amici boni et solatio suum nar-
rationibus et instrumentorum delectationibus supplet melodia. Et ut sit vinum di-
cere virtus cordis pseruat subtilibus cibis et puenientibus odore laudabili
tranquillitate gaudio et dimissione eorum que tristari faciunt et renouatione res-
rum delectabilium puta vestium et silium et habitacione cum dilectis. Et nota quod
sympus ppositus ex succo buglosse vtriusque et seta cruda sume cor pfor-
tat. Nam hec supra simplicia vel pposita pfortant cor. Et est notandum diligere

ter q̄ eoz q̄ p̄fortāt cor: q̄dā sūt t̄p̄ata vt iacinct? ianp: argētū: buglos-
sa. Alia sunt calida sicut duronicū: zedoar: musc? : ambra z seta cru-
da: z ambo ben: crocus. Et gariofoli sūt mirabiles z lignū aloes cru-
dum: z mellissa z semē ei? z cardomomū: cubebe: smaragdus z enu-
la z mirabolani. Alia sūt frigida puta margarita: carabe: camphora:
corallus: sandali: z rosa z spodiū z lutū sigillatū. Et ex eis ē corian-
drū siccū z humidū: sed vsus coriādrī inhibeo nisi añ p̄paret mō p̄sue-
to qz aliū habet naturā veneni. Amplius scias q̄ oua gallinaz mirā-
biliter confortant cor: generant enim sanguinem cordi p̄portiona-
lem: vnde mirabiliter competunt in cordis seruatione z habentibus
cor debile naturaliter.

De Stomacho.

X sanitas stomachi toti? corporis sanitas noscitur disp̄sari. Nā
e stomachus se habet in aīalibz sic radix in arboribz. Sic em̄ a
radice venit alimētū ad totā plātā: vñ si radix nō nutriat tota
plātā arescit: z si nutrimentū nō sit p̄uēlēs plātā nō diu durat: sic etiaz
si stomachus nō nutriat z cibus in stomacho nō digerat totū corpus
arescit: z silitur si digestio corrumpat in stomacho mēbra cetera non
nutriunt. Error em̄ notabilis facit in prima digestionē nō corrigitur
in scda nec in tertia: sic alimētū est ineptū ad h̄ vt p̄uertat in nutritū
et per consequēs deficit vita. Et cum vita per alimētū cōsistat mul-
tum sollicitari debemus in custodiēda stomachi sanitate. Ad cui
studendiā igit stomachi sanitatē iubēt quidā sapientū semel in men-
se vomitū prouocare cum aqua calida z aliquātulo aceti. Hoc enim
mundificat stomachū a superfluitatibz cibi z potus z humoribz ma-
lis. Amplius comedere vvas passas in ieiuno cum granis suis sto-
machum confortat z rectificat eius malam cōplexionem. Absinthiū
et spica nardi in potu cum confortant et sanū eum conseruant. Em̄
plastrum ex mastice z ligno aloes confortat stomachū et eius malam
complexionē rectificat. Amplius potus absinthij soluit stomachi
duriciem et expellit ab ipso grossos fumos. Et volens conseruare sto-
machum vtatur cibo facto ex auibz sicut pardicibz: turturibz iuuē-
nibus in aqua coctis. Laueat ne comedendo aquam frigidā bibat ni-
si forte in fine comestionis si fuerit ea assuetus et aliter non z parū bi-
bat ex ea. Amplius syrupus rosaceus aromatizatus cum ligno aloes
stomacho prodest et sanitatem eius conseruat. Dicit aristoteles q̄ su-
mere in ieiuno drag. iij. electuarij de ligno aloes z reubarbaro confor-
tat calorem stomachi et adiuuat digestionē: et eius orificium a flu-
mate mūdificat: procurat appetitum z ventositatem remouet. Et si-
militer aqua rosarū cum mastice et carnibus citonioruz rectificat sto-
machum. Amplius inunctio stomachi ex oleo de mastice digestio-
nem eius et complexionem rectificat. Amplius multū app̄ol o vsum

coriandri ꝑdicti in cuius ꝑdimēto addat ligni aloes drag. s. gariofiloz
spice nardi sādali muscatelli añ. drag. semis cinamomi electi: melano
pipis añ. drag. s. z semis fiat puluis. Fiant ergo. iij. libze coriandri
conditi z addat ꝑdictus puluis. Amplius cūtenē genera fructu
um scilicet poma: pira: mespila: auellane: grana pīni: zeuientē omnia
lacticiā z medulle z cerebella z maxime quadrupedū. Et vniuersa
liter omnia interiora magnorū animalū quadrupedū: vti tamē pos
sunt cerebella gallozū z gallinarū z ceterarū autum ꝑterqz autū des
gentium in ripis aquarū. Pellicula interior stomachi gallinarū mis
rabilem ꝑrietatē habet i stomachi hois ꝑseruatione. Et scias q om
nes medicine z omnia facientia abominationē stomacho inimicant

Amplius retētio fecū z ventositatū est de hīs que debilitat stoma
chum. Et coitus immoderatus maxime debilitat stomachum. Su
specti igit de stomachi debilitate z passionibz eius cōtineant. Am
plius vigilia imoderate summe debilitat stomachum z etiā dimissio
exercitiū. Et vomitus laboriosus debilitat stomachū imo ipsi⁹ conti
nuatio mortē inducit. Et hoc vidi per experientia: attamē vomit⁹ nō
laboriosus est innatiuus z laudabilis ex parte purgatiōis. Ampli
us ex debilitantibz stomachū sunt ceruisia z vinū: nonū nō defecatiū
Et similis potus inter duas comestiones digestione stomachi adhuc
nō cōpleta stomachū debilitat. Amplius scias q mētis curiositas
z ingenij sollicitudo sunt de hīs que maxime stomachū debilitant.

Sūme vitāda est repletio nauseatiua z multiplicatio ferculorū et
eorz interruptio z silis eozz difformitas z mense plōgatio z mala ma
sticatio z potus multiplicatio. Nec em̄ oia digestiōē corrūpūt z sto
machū debilitant. Nec sufficiāt de cōseruatione sanitatis stomachi.

De Epate.

Onsequēter dicamus de sanitatis epatis cōseruatione. Dica
mus q ꝑ decoctio rcubarbari: reypontici: absinthij: eupato
rij rose z lacce administrata in ieiuno cōfortat epar debilita
rum. Et similis electuariū de lacca rosīs. Et similiter comestio carniū
subtiliū laudabiliū puta perdicū iuuenū z similiū cū ciceribz decocta
rum vel assatarū nō ad carbones sed cū aqua calida: hec em̄ melior ē
assatura. Nā illa q fit ad carbones nō euadit ab adustione vlt siccitate
nimia nisi custodiat diligenter. Sed assatura q super aquā fit calida
equalit⁹ z vniiformit⁹ fit: z ab adustione securat. Que passe z ficus albe
epar magnificat. Nā qm̄ epar in dulcibz delectat ideo facilius ea appe
tit z audit⁹. Et huius ꝑbatio est cōsequēter si anser vel gallina sicubi
sit impinguata carnes eoz pingues erunt z humide z delectabiles et
ius eoz delectabilissimū. Ficus vero z vuc passe si cōmedant in ieiu
no epar deopilat z cōfortat z ei⁹ cōplexiōē rectificat. Et similis pul
li parui in modica aqua decocti in cibo sumpti epar cōseruat z cōfortat

sant. Ampli⁹ notandū q^d vsus maloz granatorū dulciū z vuarū
passarū magnificat. epar z incantū eius malā cōplexionē rectificat q^d
comedentē ridere facit. Vinū etiā subtile in substantia moderate sum
ptū epar calefacit z de opilat z cōfortat z cōseruat: z eius sanitas to
tum corpus in sanitate cōseruat. Ampli⁹ scire debes q^d in cōmis
tere cibū sup^{er} cibū scz indigestū z error ordinis eius ē ex rebz mag^{is} no
cuius nō solū epati sed etiā stomacho. Et similiter potare subito aquaz
frigida i ieiuno z p^{er} balneū coitū et exercitiū qñqz pducit ad ifrigida
tionem vehementē epatis z ydropisim. Et si aqua frigida q^d indigue
rit ppter epatis inflāmatōem nō recipiat eā solā sed cū aliq^uotulo vini
vt nō infrigidet vehementer. Nec transciat impetuse: rāsglutiedo sed
paulatim sugendo. Ampli⁹ scias q^d oīa viscosa epati nocēt ex pte
qua faciūt accidere opilationē. Et ex coz sūma est frumentū: nō oīe
sed glutinosum. Et supposito q^d bene digerat in epate causabit in mē
bris sequentibz opilationē. Et similiter vinū dulce opilat epar z deopila
lat pulmonē. Vni⁹ autē causa est qz vinū dulce nō gradatim veit ad
epar: ex eo q^d epar multū diligit ipm quia dulce z ppter facilitē eius pe
netrationem quia potius et quia calidum quare non moratur ea qñ
titate qua separaretur fer ab eo immo peruenit ad epar cum grossitudi
ne sua. Inuenit em̄ vias scilicet meseraicas paratas: sunt em̄ ample
et vene in epatis substantia sunt valde stricte. Cū g^o ad epar peruenit
nō morat q^uritate qua digerat imo expellit subtile in venas strictas
velocitate sue penetratiōis et remanet sedimen ppter viāz cōstrictio
nē. Sed in pulmone p^{er}trariū euenit. Nā ad pulmonē venit vinū dul
ce cū iam colatū est a via meatuū mery p viā resolutiōis ex meatibz
strictis ad amplos. Aut ex via cōcaue cū iam dimisit feces. Et vadit
adhuc illuc cum sit colatum z transit ex meatibz strictis ad amplos
quare colat vice alia. Et bene scias q^d medicīne in qbus est amaritu
do qua fiat apertio: z stipicitas quedā qua fiat confortatio: odor cō
ueniens substantie spūs phibens a putrefactiōe: sunt inquantū hmoi
medicīne epati cōuenientes: z hmoi sunt cinamomū sticados: absin
thū: mirra: spica: crocus: z similia. Scias q^d auellane cōuenientes
sunt epati omni qm nō sunt vehement^{er} caliditatis z sunt ap^{er}tiue z eaz
chym⁹ ē bon⁹. Et epar lupi z carnea limatiarū puenientes sūt epati cū
pprietate que est in eis. Et similiter species endinie z specialiter illa in
qua est maior amaritudo. Epati em̄ calido cōpetunt ratiōe pprietat^{is}
et deopilationis z amaritudinis z alicuius stipicitatis. Si igit^{ur} epar
sit calidū species endinie administrent cū melle vt earū frigiditas re
peretur. Et bec de epatis cōseruatione.

De Splene

Onsequēter de splene dicendū est. Nam splen est instrumen
tū ridendi. Habentes em̄ splenē bene dispositū z fortē ad mū

difficiendū sanguinē grossū et turbidū ex quo corpus nō pōt bñ nu-
 triri naturaliter sunt leti et sine tristitia. Et pōppositū splene existēte
 debili sanguis grossus et turbidus manet in venis et mouet ad cor et
 ad cetera mēbra corpis et iō reddit hōiem tristē et melancolicū. Bene
 ergo sollicitari debemus de sanitatis ipsius pseruatiōe. Confortet enī
 corpus splenis cū cibis bene nutritiōibz et deopilantiōibz cuiusmodi
 sunt gallina cocta cū modico brodio: et carnes pulline et eduline cum
 modico aceto cōdite: et lac nouiter mulsum cū modica zuccara et eli-
 gal lac capraz et camelinū. Nec enī splenis opilationē apiunt et eius
 sanitatē custodiūt. Et vinū rubeū in cōmestiōe sumat. Et gñaliter om-
 ne qđ impinguat pdest spleni: omne enī tale restringit splenē et ipsum
 tpeate diminuit. Paruitas splenis significat bonā cōplexionē corpis
 et eius grossities cōtrariū. Absinthiū etiā in potu cū melle sumptūz
 pdest spleni et eius cōplexionem rectificat. Et dicūt medici qđ bibere
 aquā vel vinū que diu steterint i vase tamarisci cōfortat et cōseruat
 splenē. Caueat qđ a grossis et stipticis fructibus: cuiusmodi sūt pira:
 mespila: sorba: cocrana et silia: qm̄ orificia splenis cōstringūt et articu-
 los debilitant. Caueat silr a grossis carnibus puta bouinis caprinis
 ceruinis et porcellinis. Et ab omī legumiez oī qđ fit de lacte: puta ca-
 seo et lacte acetoso. Nec enī oīa epar et splenē ledūt et colerā nigrā ge-
 nerāt. Et vīat vīno albo vel cīrino qđ splenē attenuat et opilationez
 agit et ei⁹ grossities subtiliat. Et dicūt quidā empiricorū qđ sanitates
 splenis cōseruat: vt qñ ire velis sinistrū pedē añ dextrū moueas et hoc
 in ascendēdo et descendēdo seruet. Nec sufficiāt de splene

De Intestinis

Item⁹ quō intestina in sanitate cōseruant: qđ fit cū a fecibus
 in eis cōtēntis mundant: et silr cū ab humore viscoso qđ in eis
 multiplicari cōsuevit: vel ex regimīs malicia vel ex debilitate
 mundant: nam hīc hūor interdū impedit exitū fecū naturalē. Nō
 dant g̃ intestina a fecibz et hūore viscoso cū potu aque mellis in ieiuno
 et cū cōmestiōe ficū siccaz pinguiū in ieiuno: vel cū potu aque deco-
 coctionis cariū. Et ad idē valet pdiū pingue agni annualis decoctū
 cū bletis. Et ad idē valet brodiūz galli antiqđ decoctū cū polipodio et
 aniso. Ampli⁹ scias qđ vne passē nō enucleate in ieiuno comeste pre-
 ceteris intestina pfortant. Ampli⁹ dicūt quidā qđ risum decoctū in
 recentī lacte comestū intestina cōfortat et nutrit. Volens autē sani-
 tatem suoz intestinoz cōseruare caueat ab omī cibo acetoso acuto
 grosso et viscoso. Abstineat a pane azimo et a carnibz animatiū magis
 norū domesticorū et siluestriū: bouz: vacarū: leporū et porcorū domesti-
 corū: anserū anatū domesticorū et siluestriū et ab iterioribz animalū. Et a
 piscibz paruis recentibz et salicis. Caueat et ab assatis ex piscibz et car-
 nibus. Abstineat a caulibus: rapis: pomis: piris: mespilis: sorbis: et si

milibz. Ampli⁹ abstineat ab omibz generibz olez pterquā a ruta blea: feniculo: petrosilino z similibz calidis sicut mēta z eruca nā in alijs ab istis est inflatio. Ampli⁹ abstineat a generibz lactis z eozū que sunt de lacte. Cucurbita z cucumeres z citonia inimicant intestinis. Ampli⁹ nuces amigdale humide z fabe spēaliter hūide z vlr legumia spēaliter hūida nocēt habentibz intestina debilia. Ampli⁹ mora celsi multū nocēt intestinis z siliter granata accerosa. Suspecti ergo de egritudinibz intestinorum abstineāt a p̄dictis. Et sciāt q̄ ventositatū retētio multū debilitat intestina z qñq; pducit ad hydro p̄sim et gñat tenebrositatē visus z epilepsiā et vertiginē. Ampli⁹ exercitiū post cibū imēdiate z siliter pot⁹ aq̄ frigide z vinū plimū p⁹ cibū imēdiate nocēt visceribz nocumēto mirabiliter z siliter coit⁹ imoderat⁹ spēaliter sup cibū multū debilitat intestina. Dixerūt sapientes q̄ alleū coctū cū carnibz pinguibz edi mitigat intestina z impetuosaz eoz remouet ventositatē z inflationē psumit. Comedere etiam alca eruda sicut faciunt galkici dolorē intestinorū curat z grossam repellit ventositatē et ideo alleū dicitur yriaca rusticoz.

De Renibus

Uod p̄ceteris cōseruat renes et p̄fortat qñ debiles sunt in p̄p̄ria opatiōe puta ad attrahendū p̄riā aq̄sitatē vrinale sang uinis dicit spinargia cū carnibz arietis decocta z comesta. Ad idē valent vuc passe bene enucleate. Renes enū nutriunt z feculentiam vrine mundificāt. Semia melonū post potū comesta cū zucca/ra idem opant. Et siliter pulpa melonū cū zuccara comesta ad idē va/let. Amplius farina ordeī cū lacte p̄parata renes impinguat z eoz sanitatē cōseruat. Ampli⁹ ad idē valent pince z amigdale cū p̄cū/dijs comeste. Omnes fructus frigide nocent z siliter accerū z carnes grosse sicut caprine bouine z lac acetosus. Et omnes herbe frigide multū nocent renibz: sed rapa pdest aliquantulū. Et sciās q̄ lacti oīno in est p̄p̄rietas mirabilis in cōfortatione renū z comedere renes enū ali quibus alijs impinguat renes z cōfortat. Lacetiā camelinū cōmestū renes cōfortat aggregat z cōsolidat. Ampli⁹ vinū passulacū aliqñ tulū ponticū renes confortat. Et coitus imoderat⁹ z balneū imoderatū: z odire trāq̄llitatē et quietē: z multū vti cibis diurecticis z potibus renes debilitat z rarificant z calorem eozū innatū exalant.

De Vesica

Esias q̄ electuaria calida puta dyagalanga dyatriopipercō et similia cōfortant vesicā. Por⁹ aque frigide in seīuno vesicā debilitat. Etia sepe comedere vir p̄fuar vesicā ab egritudine. Amplius panis tritici p̄parat⁹ cum butiro vel cū melle magnam habet p̄p̄rietatē in p̄fūdō vesicā. Ampli⁹ trag. semis de ligno aloes q̄libz die in potu supra valz contra frigiditatē vesice z eaz confortat. Nihil

adeo ledit vesicā sicut lōga vrine retentio vltra volūtātē mingendi.

Ampli⁹ comedere carnes bouinas z herbas frigidās et cibaria frigida et aquā frigidā bibere in ieiuno mltas egritudines generant in vesica. Et sup oīa vsus aceti ledit vesicā sicut dicit galienus.

De Ano

Nus est mēbz de facili lesionē suscipiēs et cū suscepit difficulter curat quare indiget bono regimie cū cibis z alijs rebo conuenientibz. Sanitatē igit anī custodire cupiēs nō sedeat diu sup terrā vel sup frigidū actu. Ampli⁹ abstinere dz a carnibz bouinis z vniuersaliter a carnibz grossis siluestribz z generantibz coleram. Colera em̄ suo acumine ledit anū. Caueat ab omnibus generibz acris minū. Sedere em̄ aliquā aliquā diu supra lapidē calidū in stupba anū cōfortat. Nā sua ppria caliditate actuali psumit humiditatē superfluā anī. Est em̄ an⁹ velut tot⁹ corpis emunctoriū: vñ ad ipm fluunt multe hūiditates. Amplius cibi stiptici nō cōpetūt hñtibz anū debilē nec fructus frigidi. Ucanē carnibz arietis castrati iuuenis pinis guis cū modico brodio. Euiscent cepe sup oīa qm̄ orificia venaz apit. Et iā sedere in sede facta de corio leonis anū cōfortat. Et similiter sedere in sede facta de corio thauri et forte cerui z quorundā alioz quoz coriū bz pprietatē in calefaciēdo z pfortādo anū cū qd sederit sup eis.

De Emorroydibus

Ed qz quidā solēt pati emorroydas in pcessu etatis eorū qñ naturaliter sicut mulieres patiuntur fluxū menstruorū. Nos volum⁹ hic ponere vnū puū capitulū regimie sanitatis eorū qui emorroydibz vexari solēt ne forsan ex errore regimie pl⁹ grauentur.

Tales aut tpe dētis scz tpe q nō vexāt ab emorroydibz si forsan dubitarēt nimīū fluxū futurū euicare debent oīa accuta salsa z silia dulcia inflāmabilia fricta assata z maxime si sint arida. Et vitent oīa inflāmātia sanguinē: puta irā: coitū: exercitiū forte: stupbā z balneum. Nec em̄ sanguinē acutūt et inflāmāt. Ampli⁹ talibz nō cōpetūt vīna acuta fortia nec spēs valde calide. Et vlr̄ nihil apitiuū venarū eis est pueniēs. Et vlr̄ vitare dñt oīa ledētia anū z intestina. Amplius vitare dñt oīa generātia sanguinē grossū et melancolicū qz talis sanguis est materia emorroydarū z hñt sunt carnes grosse aīaliū siluestriū: vt puta carnes ceruoz: lepoz: boum z silii et auiū degētiū in ripis aquarū. Et vinū eorū non debet esse nimīs grossum ne sanguinē melancolicū generet: nec nimīs subtile ne appiat orificia venarū: nec nimīs forte z acutum ne sanguinē reddat nimīs mobilē z subtilē: sit ergo vinū mediocre z calore z fortitudine et debilitate odoriferū et boni saporis. Amplius cauere debent a medicinis laxatiuis et attractiuis hñtibz caliditatē et acuitatē et specialiter ab aloē

et scamonea in quibus virtus est fortis in appiēdo orificia venarū
Etiā cauere debent a clisteribz et specialiter acutis et pungitiuis ne ex
eis emorroydes puerent ante temp⁹ debitu a natura. Tamē lau-
do q^d puerent habere ventrē laxum cum aliquibus lenibus remolli-
tiuis cuiusmodi sūt cassia fistula brodia pinguis et bureta boraginū
et bletarū cum oleo oliuarum: et brodium caulū. Ad idēz valet come-
stio ficū siccarum in principio mense et etiā valēt fructus i. umidi
puta pruna bene matura et vne et similia. Ventrīs cōstipatio cōsue-
uit ledere multū patientes emorroydas rpe fluxus eoz: et ergo bonū
est ante illud tempus pcurare ne feces in intestinis remaneant. Sci-
as q^d extremitates porcorū cōueniunt patientibz emorroydas: et simi-
liter extremitates vituli. Non enī pmittunt emorroydas nimis flue-
re. Ad eandē intentionem potest valere risum et amidū et alia stiptica
delectabilia: puta pira et coctana: non quidē ante cibū ne ventrem cō-
stipent sed post: et maxime tempe quo fluunt si timeamus de eoz flu-
xu imoderato. Ad idēz valet sirupus rosarum mixtus cū aqua ferra-
ta et maxime in estate. Et etiā applicatio aliquoz stipticorū ab extra:
puta rosarum mirtillozū bulicorū in aqua ferrata et deinde exp̄ssorū:
et hoc in estate. Sed in hyeme frigatur saluia in multo oleo rosarū
et applicet in saculo: et hec sufficiāt

De Iuncturis

Proponamus hic de regimine illoz qui dolores iuncturarū pati
solent: non quidē curatio sed magis p̄seruatio. Euitanda
sunt que iuncturas debilitant et que materias doloris iunctu-
rarum multiplicant et que materias ad iuncturas fluere faciūt et vrē-
dum est his que iuncturas cōfortant et materias diminuit et eas ad
iuncturas fluere non pmittunt. Suspecti igit de iuncturarū dolore
caueant a fumo argenti viui et etiā a fumo omniū metalloz et a fu-
mo eozum quibus alchimiste in eoz sublimationibus vrī cōsuecūt.
Hic enī neruos sūme debilitat et iuncturas. Amplius caueant ab
aceto quia neruos ledit: et idēz facit accretositas citri: et vniuersaliter
omnia accretosa. Amplius lacer omnia lacticia nocent neruis et
iuncturis: et etiā pisces recētes iuncturas mollificant. Et assiduatio
comestitionis pomozū generat dolorem iuncturarū et neruozū: et idēz
potest intelligi de alijs fructibz vaporosis frigidis. Amplius allea
et omnia alia acrumina nocent neruis et iuncturis. Ampli⁹ scias
q^d nauseatiua satietas maxime vitanda est ab his qui suspecti sunt de
doloribus iuncturarū. Etiam vitandū est exercitiū forte post cibum
immediate: et coitus imoderat⁹ post cibum. Et idēz intelligat de bal-
neo. Nam hec sunt cause quare materia indigesta fluit ad iuncturas et
neruos. Similiter potus imoderatus et maxime vini post cibū et si/
ne cibo est euitandus. Est enī causa indigestionis que est magna causa

doloris iūcturaz. Etia euitand⁹ est somnus diurnus immediate post saturitatē. Est em causa reumatia: vnde materiā reumatifantē ad iūcturas multiplicat. Cibaria aut talium hoīm debēt ad aliquale grossiciem declinare ne humor generatus ex eis sit aptus fluere adiuncturas ppter subtilitatē. Debēt ergo eoz cibaria esse melancolica grossa nō quidē intantū q̄ causet indigestio: sic em lederent ab eis. Et ppter eandē rōnē cibaria eoz nō debent esse nimis calida: ne vias appiant et humores ex eis generati fluxibiles fiant. Nec nimis frigida ne causent indigestionē. Euitent carnes salvas et pisces sallos: z vtr omia digestioni repugnantia cuiusmodi sunt carnes bouine antique z dure valde z carnes porcine multū antique: z carnes aialiū siluestriū magnoꝝ antiquoꝝ z specialiter salsoꝝ. Et ppter eandē rationē euitare debent cibaria facta de pasca azimar panem azimum Nec em omia digestioni repugnant. Unde si cōtinuent causant indigestionē z maxime si recipiant in magna quātitate. Verū est tñ si carnes bouine pfecte digerant satis cōueniūt eis. Qm̄ sanguis generat⁹ erit laudabil⁹ qualitatē z grosse substantie. Carnes cōueniētes eis sūt carnes vituli vni⁹ anni z carnes cuniculoꝝ z lepoꝝ iuuenū. Pisces nō multū conueniūt suspectis de dolore iuncturarū. Et si vtr contingat piscib⁹ vtratur bōis piscib⁹: sic sūt pisces marini laudabiles nō bestiales: nō sine squamis: vñ garnati: rogeri: sole: z platee sunt eis: cōuenientes: z siliē ostree marine et etiā mole. Et laudo q̄ decoquant in vino z addat in decoctione cynamomū frustatim incisū. Carnes volatiliū puoꝝ nō multū eis cōpetūt ppter eaz subtilitatē. Et silr leguminū gñā suspectis de dolorib⁹ iuncturarū nō cōpetūt. Hñt em duriciē z nigrositatē z substantie grossiciē z digestionis difficultatē: ex quib⁹ cōcluditur vsus leguminū iuncturas ledere. Et omēs suspecti de dolorib⁹ iuncturarū debent vtr fleuborhomia vel farmacia vel vtrazq̄ in principio veris z ante temp⁹ in quo iūcturarū dolores eius ptingere solent. Sed qz hoc magis pñet ad regimen curatiū transco. Sufficit ergo ad pñs scire q̄ fleuborhomia vel farmacia vel vtrazq̄ scdm q̄ melius videbit expedire in tempibus determinatis in regimine sanitatis taliū est expediens ad eoz cōseruationē z pseruationē. Quibus aut conuenit fleuborhomia z quib⁹ farmacia hic dicendū est. Si em corpora sunt sanguinea tunc iūcturarū dolor ex sanguine contingere solet vel ex oīm humorū plenitudine z tunc non est dubiū fleuborhomiaz cōpetere. Et si vn⁹ alioꝝ hūoꝝ a sanguine dominet⁹ pucunt farmacia.

Amplius non obliuiscaris q̄ vomit⁹ est cōueniens valde ad pseruandū a doloribus iuncturarū z specialr inferiorū diuertendo materiam z eradicādo. Amplius vitari debet ira z tristitia: hec em digestionem corū pñt. Et vniuersaliter oīa digestionī repugnantia puta voracitas comestionis: plangatio mensē: diuersitas ciboꝝ z vinorū in

Eadem mensa z curiositas nimia circa agibilia z comedere cibaria di-
gestionis repugnantia vel rōne qualitatīs vel ordinis vel modi pparā-
di curanda sunt ab his qui suspecti sunt de iuncturarū dolore. Et est
notandū q̄ assiduatio lotionis extremorū in aqua salsa naturaliter
vel artificialiter ē de cōseruantibz sanitatē iūcturarū corpe non exīte
plectorico. Potest etiā fieri lotio ex decoctōe camomille scicados et
rosarū. Et si forsan iūcture sunt frigide addatur ebull⁹ in dicta deco-
ctione. Supra suspecti de dolore iūcturarū sollicitari debēt ne co-
rū venter sit cōstipat⁹ sed laxus quod si sic bñ q̄dem: sin autē pcuretur
cū clisteri resolutio cōmū z cū cassia fistula. Et caueāt a frigore extre-
morum immoderato.

De membrīs generationis

Icam⁹ psequenter de illis que cōfortant mēbra gñatiōis. Et
q̄ gñatiōis mēbra ordiata sūt a natura z ad actū gñatiōis q̄
psistit in spmar⁹ gñatiōe z fermētatiōe z eiusdē pact⁹ coit⁹ pue-
niētī emissiōe z i plis finali gñatiōe illa q̄ ad hec iuuāt mēbra gñatio-
nis pfortāt. Et q̄ defect⁹ coeūdi z gñandi iterdū puenit a pncipalibz
mēbris n̄ intēdim⁹ i isto capitulo loq̄ de isto: q̄ de pfortatiōe mēbrorū
pncipaliū sup⁹ dictū est. Notandū q̄ act⁹ coit⁹ vsitatus mō z hora
cōuenientibz est de his q̄ maxime pfortant mēbra gñatiōis. Sic em̄
mulierū mamille meli⁹ lactant z lac gñant ex vsu lactatiōis: mō: q̄lita-
te: q̄ritate z hora puenientibz z ex deassuefactiōe lactatiōis totaliter
pit act⁹ lactatiōis z gñatiōis pueniētis lactis z iterdū lacte corrup-
to malā acq̄rente q̄litate mamilla destruit: sic suo mō intelligo de mē-
bris gñatiōis q̄ ordinant ad actū coeūdi. Perit em̄ actus si actus nō
assuescat. Et iterdū ex spermaris detenti corruptione: non solum se-
minaria vasa sed etiā totum corpus corrumpit. Sperma em̄ corru-
ptum in toto corpe se habet ad modū veneni. Unde sicut parū vene-
ni sufficit corrumpere totū corp⁹ ita z spmaris corrupti aliq̄tuliū suffi-
cit corrumpere totū corpus. Usus ergo moderatus coitus est vnum ex
his q̄ pfortāt mēbra gñationis. Habet etiā coitus moderat⁹ q̄ plu-
rima alia iuuamenta z imoderatus q̄ plurima nocumenta q̄ inferi⁹
apparebunt vbi de coitu specialem faciemus mentionem. Sufficit
enim ad presens scire q̄ coitus moderatus et debite assuefactus mē-
bra generationis corroboret et confortat et immoderatus debilitat
et etiam totalis dimissio. Ille ergo qui sanitatem membrorum ge-
nerationis desiderat fugiat illa que coitum debilitant et impediūt:
et vtatur his que coitum confortant. Debilitantia autē coitū z vir-
tutem ei⁹ sunt res meditatiue: sicut horribilitas coeūdi. Tanta em̄
videtur esse horribilitas in actu coeūdi q̄ nisi esset delectatio ad-
mixta: ne dum homines sed etiā alia animalia fugerent actum coeūdi
Unde quidā boies eleuati spū cōtemplationis hūc actū totaliter ab-

horrent: et ideo debiles sunt in actu et membra generatiōis debilitant. Et non solum horribilitas sed etiam verecūdia et antecessio intellectus ad cor facit deficere ab actu coeundi ex quo membra generatiōis debilitant.

Amplius scias quod balnei multiplicatio est ex his quae debilitant membra generatiōis in actu coeundi: et etiam frequentatio fleuboromie et praecipue arteriarum et venarum quae sunt retro aures. Ab his ergo cauere debet qui sanitatem membrorum generatiōis desiderat. Abstineat etiam a quibusdam quorum usus nocet actui coitus. Quedam enim nocent desiccando: et quedam nocent infrigidando et stupefaciendo: et quedam utroque modo. Unus agnus castus vaporatus et bibitus nocet. Et etiam herba basiliconis Lamphora abscondit coitum infrigidando et exsiccando: et sicut semine caulium. Unde tale semine sumptum post cibum corrumpit sperma. Et similiter usus coriandri debilitat coitum infrigidando et desiccando. Acerum etiam et omne acetosum abscondit coitum infrigidando. Qui ergo desiderat sanitatem membrorum generatiōis: debet uti multiplicatio sperma et calores innati et spiritum ventosum. Nec enim sunt necessaria in coitu scilicet materia exuberans: calor incitans et ventositas erigens. Quedam iuuant ad actum coitus multiplicando sperma: et alia confortando calorem: et alia ventositatem generando. Et quedam sunt quae ab omnibus his modis coitum iuuant et membra generatiōis confortant et preseruant. Et de numero horum sunt medicinae quaedam et quaedam cibi. Dicam igitur de cibis. Meliores enim cibi sunt carnes edipinguis masculi et carnes ouine et cicer et cepe absque fritio de carnis: fritio namque prohibet confortationem carnis et multitudinem nutrimenti eius quia fritio desiccatur. Ad idem valent gallinae et pulli colubini impinguati et praecipue allaudae et oua forbilis praecipue pulueris zara cum cynamomo et pipere et galaga et sale scinci: et oua piscium: et caro piscium calida. Et si fuerit illic frigus resiste cum zinzibere et pipere et macropipere et cynamomo et siliibus. Et cibus de rapis et napis: et cibus de caulibus: et cibus de baucis: et praecipue de baucis postquam bene decocta est caro earum valent ad idem. Et de illis quibus fit iuuamentum sunt cerebella paruarum auium et butirum et lac. Et similiter cibus qui fit de critico cocto cum multa aqua usquequo fiat sicut puls et risi cum lacte et caro cum lacte ouino. Et conferunt in secundis mensis speragi eruca et porri: et capita cardorum et menta praecipue ipsa enim confortat membra spermatis valde et eius usus fortitudinem facit super sperma quare forte fit desiderium. Et sciendum quod ille qui assiduat comestitionem passerum et bibit super eam lac loco aque sine cessatione est crectus et multum spermat. Amplius cepa frigatur cum butiro donec rubea fiat et dissoluantur in decoctione et frangantur super eam oua et erit cibus conueniens in conseruatione membrorum generatiōis. Sunt autem quidam quorum complexionones sunt calide desiderantes tamen conseruationem et confortationem membrorum generatiōis. Et his conueniunt lac ace

tosum et lac dulce et pisces assati calidi et melones et citrulli cucumeres et cucurbitae et fructus et olera humida omnia ita q^d lactuca et semine portulacae addunt eis in spmate quous coiter noceat. Et albumen ouis est plim inuam et multiplicat spma. Et cerebella aialiu et medulle coru et cancri fluuiales couferunt eis. Amplius granu pini bene confosar. Et etiam carnis amatu sperma multiplicat.

De conseruatione cutis et similium

Onsequenter dicamus de conseruatione cutis et in usculoru et membrorum exteriorum totius corporis. Nec em conseruantur balneationibus in aqua calida suau aut in balneo aereo mediocri cum mundificatione couenienti. Corporis aut mundificatio fit cum suau cutis fricatione et leni inunctione cu oleo oliuarum antiquo odoris suauis in tpe hyemis vel cum oleo rosaru et violarum in tempe estatis. Etia sciendu est q^d inunctio facta in balneo cum melle de spumato mirabiliter mundificat a sordicie et extrahit quod est sub cute de supfluis humoribus et pporos exire facit. Hoc idem facit farina fabaru et ciceru cu fricatione panni asperi. Nec em calorem viuificant et cutem attenuant. Amplius scias q^d multus motus iuncturarum confortat corpora fleumatica. Extremitates autem lauent cum aqua calida in hyeme: et cu frigida in estate. Et dixerunt sapientes q^d fricare ungues manu et pedum cum aqua et acceto conseruat eos a contractione denigratione et etia ne abscondant: inunctio cum sale et oleo mixtis eos confortat et specialiter plus prodest eis aqua calida q^d frigida. Calciamentu strictu ledit digitos pedum: est em causa suppositionis digitorum pedum vnus supra alium: et distortionis eorum. Trem ire plutum temporibus frigidis et nudis pedibus pre ceteris ledit cerebrum et in frigidat et debilitat oculos et est causa distillationis vrine. Et scias q^d ludus palme ambabo manibus simul in alto piciendo brachijs multu confert quonia coruin conseruat sanitatem. Amplius scias q^d fricatio pedum quando fit ieiuno stomacho eorum grauedine et itinerandi lassitudine et duriciem remouet. Et similiter fomentatio pedum et crurium in aqua contractionem siue concussionem: tumoremq^{ue} ex lassitudine et longa itineratione remouet omnia.

Capitulu. VII. de regulis regiminis sanitatis appropriatis sexui femineo.

Onsequenter dicamus de regimine sanitatis mulieribus appropriato. Sunt em quattuor appropriata mulieribus: puta impregnatio: pruricio: lactatio: et per consequens mamillaru conservatio et mestruiorum euacuatio: de quibus breuiter dicamus: et primo de impgnatioe. Sunt em quedam mulieres simpliciter steriles

et maleficiate quibus hoc capitulum non deseruit. Et alie que non sunt steriles sed non de facili impugnant et tamen sunt sub latitudine sanitatis

Primo ergo nos ponemus regimen talium mulierum antequam impugnentur ad hunc finem quod facilius impugnent. Secundo eorundem ponemus regimen postquam sunt impugnatæ ut fetus possit ad debitum finem venire. Tercio eorundem ponemus regimen cum actu peurierint et peurierint. Quarto ponemus regimen lactantium. Quinto quo ad hoc ponemus regulas quibus scitur matricis conservatio et menstruoarum debita euacuatio ne et alijs. Quantum ad primum: notandum quod quedam mulieres non sunt bene fecunde de paccidens: ratione alicuius maleficii a quo bonum est preavere quantum est possibile. Et interdum propter maliciam figure aut compositionis matricis et colli eius. Et etiam propter malum motum compositionis viri cum muliere. Et etiam propter usum quarundam rerum conceptionem impediens. Primum ergo nos ponemus aliquod ex quibus maleficia poterunt preavari et vitari. Si enim serapinum in camera posueris siue hyperico omnia demonia fugabunt. Unde hypericon dictum multis fuga demonis. Item lapis magnetis portatus ad idem valet et concordiam facit inter virum et mulierem. Ad idem valet adamas quem quidam false dicunt esse magnetem. Amplius cor turturis portatum fugat demonia et portantem reddit hominibus gratiosum. Item pirus avis comesta incantatione ligatos soluit et prosperitatem tribuit. Tyriaca exhibita cum decoctione hypericon maleficium tollit. Et hyperico emplastratum renibus maleficium tollit. Amplius corallus si teneatur in domo soluit maleficia. Amplius squilla integra suspensa in limine hostij maleficium tollit. Et idem est de arthemisia. Ad idem etiam valet radix pionie portata. Item si vir portet secum cor coturnicis masculi et vxor cor femelle semper conueniet. Item si quis portauerit semper secum yringum insidias demonum non patietur. Si autem mulier non sit bene fecunda propter maliciam complexionis naturalis vel accidentalis cum materia vel sine materia vnde contrariis in complexionem et purgantibus materiam peccantem. Sed quia difficultas impugnationis ut plurimum fit ex mala complexionem frigida et humida cum materia vel sine materia ideo ab hac incumbendum est: et de ea tractandum. Iste enim indigent calefacientibus et desiccantibus matricem et euacuantibus humiditatem eius superfluum. Unde ierapigra est eis conueniens pharmacum. Et ex eis que exhibent sunt calide confectiones puta tyriaca et metridatum et theodoricon et dyacalamentum cum decoctione arthemisie vel abrotani vel calendula. Urina elephantis potata est mirabilis in impugnatione: et similis limatura eboris et si seleos. Simplicia quibus ego consuavi uti in hoc casu et in quibus inueni tuamem et sunt hec: masticaria: arthemisia: abrotanum: calendula: millefolium: camedreos: camepitheos: squilla: rubea: rinctorum: spica: blacie bizantie: omnes et costus. Ex his igitur potest fieri sirupus et vinum tempe

vindemiariū z balneū. Et quia hoc habet locū in regimē curatiuo de
bmoī transeo. Amplius debes scire q coagulū leporis suppositus
post menstruoz mundificationē iuuat ad impgnationē. Medicine
aut simplices pessariorū sunt hec: oleū de balsamo: oleū de ben: oleū
de lilio: costos niger: adeps anseris: blacte bisantie: musc⁹ et spica: cy-
perus: anetū: ameos: yfopus: bdelliū: nux cypressi et gariofili z cor-
dumēni. Et vt sit ad vnum dicere calida stiptica sunt materia pessari-
orū mulierum habentiū matricem frigidā et humidā. Ampli⁹ de
bes scire q fleubothomia sophenarū iuuat multū ad impgnandum.
Primo quidem quia matricē mundificat. Secdo quia facit matricē
ad inferius descendere: ex quo semen viri perfectius ad eam descendit
et attingit. Verum est tamē q fleubothomia est cōueniens magis in
causa calida q frigida: imo in causa frigida forte non cōpetit nisi p
pter causas pdictas. Amplius exercitiū z stupba siccā z cibi subtri-
les et clisteria calida z exsiccatia cōpetūt mulieribz habentibus ma-
tricē humidā z pingue. Siliter vinū forte z rubeum z tyriaca talibz
cōueniunt. Et inunctio matricis ex oleo de lilio est eis cōueniens: et
siliter ex melle albo. Interdū etiā mulieribz nō bñ secundis cōpetūt
dissoluētia ventositatē impediētē cōceptionē Que aut sunt illa sat
est manifestū: puta dyaciminū: anisum: ameos: fenicul⁹: semen rute:
agnus castus: castoreū et similia z in potioribz z i pessarijs z ynguen-
tis. Amplius scias q testiculi ferris mirabilē hñt ppteratē i facien-
do mulierē fecundā. Et silt matrix leporis z coagulū eius. Ex his igitur
cū lumatura eboris: z sileos fiat puluis quo mulier vtat mane z
sero cū brodio cicerū. Vel cū decoctiōe arthemisie. Interdū aut z ra-
ro frigida cōpetūt vt mulier efficiat fecundā i electuarijs sirupis z bal-
neis: z quia illa satis nota sunt z etiā ingreditunt regimē curatiuum
transeo. Regimē aut mulieris nō bene fecit de ppter maliciā figure
seu cōpositiōis matricis z colli ipsius nō vlt haberi pōt. Solū cū ma-
licia situs recipit curā: puta qñ est matrix nimis alta: nam per fleubo-
thomiā sophenarū z per ventosas crurū descendit z cōceptio fit faci-
lior. Debet aut vir et mulier cōmisceri adinuicem hora modo z figu-
ra cōuenientibus ad hoc vt sequat fecundatio. Hora autē naturalis
et cōueniens ē postqz facta est administratio illoz q menstrua mundi-
cant: z est pfecte mulier mūdāta ab eis. Et qñ mulier nō est famelica
nec crapulata nec ebria. Et qñ nō est calefacta nec infrigidata in excef-
su. Et prima digestio est cōpleta z temp⁹ aduenerit suscipiendi aliu
cibū. Et eligat hora qua mulier coitū appetit non ppter aspectū vel cō-
fricationē sed naturaliter. Debēt aut vir z mulier rāto tpe plongare
coitū q sperma sit digestū. Nec debēt tñ differre q ambo spermata
corrūpant. Si em accidat illud vtant coitū fm modum qui non est
ad impgnandum. Deinde dimittant ipm tamdiu q sciatur q sperma

bonum tam aggregatū sit. Amplius plonger vir ludū cum muliere
re cui? completio est bona cum mamillarū tactu suauī et verbis amī-
cabilibus et tactu pectinis ei⁹ et obuter ei non pmiscendo se ei pmixtio
ne vera. Quis mulier desiderat et affectat pmisceat ei fricando dea qd
est inter anū eius desuper et vuluā. Ille em̄ est locus delectationis ei⁹. Qd
siderat ergo horam in qua sit ipsius mulieris fortis adherentia et ei⁹
oculi incipiunt mutari in rubedinem: et eius anhelitus eleuari: et ver-
ba eius balbutire: et tunc mittat illuc sperma oppositum ori matris/
eis dilatando locum eius illic parumper scz tanta dilatactione ne in-
grediat aer exterior et non est bonum vt vir expleat suū desiderū an-
te mulierē imo simul parum vel mulier ante. Et in seminū emissionē
vir adhereat mulieri fortissime scdm figurā q mulieris crura sint ele-
uata parumper. Nec vir statim descendat sed adhereat donec videat
anhelitū mulieris quietatū et q nodi oris matricis quiescūt muliere
faciente parum eleuatis coxis et demerso dorso. Et tunc descendat et
mulier remaneat horula vna supina cōstrictis pedibus et retento an-
helitu. Et si dormierit post illud erit meli⁹ ad cōceptionē et si contin-
gat ipsam cōuerri sit ad dextrū latus. Amplius scias q suffumiga-
tio cum aromatibus calidis stipticis est de huius que pparat matricē ad
conciipiendū. Et non debent talia aromatica calida boni odoris an-
te conceptionē odorari desuper p nares qz impedirent impgnationem
cum essent causa motus matricis ad superiora: sed post impregnatio-
nem competit odor coru; desuper per nares et non per inferius: quia
ex hoc impeditur abortus. Nam matris et fetus mouent ad prem su-
periozem aromaticis applicatis naribus. Amplius dico q muli-
er desiderans impregnari et esse fecunda cauere debet a sterilizantibus
et conceptionem impediētib⁹. Mulier em̄ volens concipere nō co-
medat os de corde cerui: nec secum portet matricem caprinam nec la-
pidem vocatum gagates: impediunt em̄ conceptionem. Item caueat
a comestione granorum edere nigre. Amplius non portet secū os
de corde cerui: nec smaragdum: nec zaphīrum. Hec em̄ impediunt
actum coeundi. Amplius non portet secum radices pimpinelle nec
bibat coagulum leporis post partum nec teneat scolopendriam suspē-
sam supra lectum. Item apis comesta reddit mulierem sterilem sed
partum faciliat. Amplius non portet secum auriculam mule vel
corium nec comedat limaturam ferri: nec succum mente nec matricē
mule: reddunt em̄ mulierem sterilem. Et vniuersaliter vitanda sunt
oia actū coit⁹ impediētia q supius dicta sunt a muliere volente cōci-
pere. Nos autē hic volum⁹ addere qdā q multū valēt ad p̄cipiendum
Loliū em̄ et thus suffumigata disponūt mulierē ad p̄cipiendū: et sīr ne-
pita. Itē theodorico anacardīū p̄pessariū immissū cū modico scamō
nec sine dubio p̄cipe facit si p̄ imediate mulier coierit cū viro potenti.

Amplius ad idē valet mellissa suffumigata et vulua leporis assata et
cōmesta. Et spuma quā habet lep⁹ circa os qñ rodit berbā si bibat a
viro vel muliere. Quidā dicunt q suppositoziū vel pessariū vel saccu
lus de nigella matricē mundificat et ad cōcipiendū disponit s; tenea
tur parū q; nigella est aliquantulū violenta. Ampli⁹ aqua cicute ex
bibita mulieri infecūde manet eadē dic ad vsum ꝑcipiēdi cā cōuertit.
Item fiat vnguentū ex cerebro gruis et anrurgia anseris vel leonis
et ex eo inungat virga virilis cū vir debet coire cū muliere et cōcipiet
Itē lapis qui inuenit in cerebro aquile portat⁹ ad idē valet et siliter.
lapis inuenit in vulua cerue. Itē post mēstrua lauet mulier pudēda
cū vino puro rubeo et ꝑ suffumiget cū vino decoctiōis nepite et sup
ponat sibi basiliconē et mentā maiorē et ꝑcipiet si deus voluerit. Itē
fomentatio ex decoctione rozis marini multū disponit ad concepi
onē. Itē alleū humidū tritū decoctū cū oleo rosarū qusq; et aq̄si
tas ꝑsumat suppositū ē mirabile ad imp̄gnandū. Ampli⁹ fenugrec
cum tritū cū adipe anseris suppositū multū iuuat. Ampli⁹ mulsu
cū oleo rosarū dissolut⁹ supposit⁹ multū ꝑfortat matricē ad cōcipiē
dū. Itē inungat vtriusq; ser⁹ mēbra cum succo satiriōis et supas
gat puluis vulue leporis: facit em̄ vt sterilis ꝑcipiat. Et sic patet regi
men mulieris an imp̄gnationem

De regimine pregnantis

Unc restat ponere regimē mulieris p̄gnātis. Sūt em̄ qdam
n appropriata mulieri p̄gnāti q hic breuiter sunt apponēda. De
bet em̄ mulier p̄gnans omia euitare q aborsum possunt indu
cere et specialiter in p̄ncipio imp̄gnationis: tūc em̄ fer⁹ i matrice est si
cut flos i arboze q ex leui cā cadit ab arboze. Et silr in fine imp̄gnatio
nis an tps part⁹ puta in septimo vel octauo mēse. Tūc em̄ fer⁹ est in
matrice sicut fructus q si maturus in arboze q ab arboze ex leui motu
descēdit et sic ferus tpe illo ex cā leui efficit abortiuus. Optet igit q
mulier p̄gnās euitet motū supfluū: saltū: ꝑcussionē: casum: et coitum
ꝑꝑrie: et repletiōz cibī: et irā: et tristitiā: et timorē ꝑꝑrie. Ampli⁹ euita
re debet balneū: nisi apud ꝑꝑinq̄tatē ꝑꝑrie. Et etiā omnia inducentia
tussim: nā tussis fortis ē cā aborsus. Et siliter intelligat de steruita
tione imoderata. Bonū ē igit vt sollicitet ne ei⁹ caput fiat reumaticū

Ampli⁹ euitare medicinas laxatiuas et ꝑꝑtes inferiores et supio
res. Et si necessitas cogat ad earū vsum fiat hoc cū cautela et sint me
dicine leues et benedictē. Ampli⁹ ꝑcuret habere vētris lenitiōes cū
cibis lenientib; cuiusm odi sunt brodia pingua: et purcta de borag
nibus et bletis cū folijs violarū: et oua forbilia et cassia fistula cum ali
quātulo spice et aqua quorū dā fructuū laxatiuorū. Nā lenitio vētrif
est p̄gnantibus multum vtilis. Ampli⁹ euitare debet balneū. Bal
neū em̄ facit abortire dupliciter: primo quidē lubricando: se: undo

faciēdo fetū moueri ad aerē frigidū. Amplius euitare debet fluxū
 boethomiā et specialiter de sopheñis nisi in casu magne necessitatis et
 hoc ingreditur curam egritudinis. Et scias q̄ quāto fetus maior est tāto
 fleu boethomiā est deterior. Amplius euitare debet diurectica mē
 strua puocācia et partum facilitācia. Amplius euitare debet sitim
 famē: repletionē nauſcatiūā: frigidū supflūū et calorem imoderatum et
 ventū australem et similiter borealē post australe. Amplius bonum
 est q̄ p̄gnans utat quibusdam electuarijs cōfortantib⁹ embryonem
 quorū vnum ē dyamargiricon. Amplius oportet q̄ vehemēs studiū
 sit in stomachis iparū p̄gnantiū q̄re optet ut p̄fortent stomachi carū
 cū cōfectiōib⁹ et succara rosarū cū xilozoe et mastice: et electuarijs fa
 ctis cū succara plurima et speciebus aromaticis in quibus non est mul
 ta caliditas: et emplastris stipricis calefacientibus et aromaticis. Am
 plius debet p̄gnans euitare vehemēter pingula et vehemēter dulcia et
 potum aque: et sit contenta potu vini odoriferi: puri: subtilis: pauci.
 Interdum autē oportet mundificare stomachū pregnantis cū appe
 titus ei⁹ ē valde corruptus. Et quo ad hoc decoctio anisi et polipodij
 clarificata cum succara rosarū est cōueniens mundificatiū. Nā hu
 morē euacuat et appetitū rectificat et excitat. Abstineat p̄gnans a caseo
 sicco et acuto: et si forsan appetat assetur humidus super carbonēs.
 Amplius exercitiū tempati est ei cōueniens. Libaria eius debent
 esse faciles digestiōis: boni nutrimenti et mulci: indiget etiā p̄pter se et
 p̄pter fetum. Amplius post cibum cōpetit p̄gnantibus comedere cito
 nia assata et p̄pter frivā et siliter frustra ligni aloes indi et assidue co
 mestio et fricatio manū et pedum earū. Et siliter poma granata post
 cibum eis competūt. Et similiter coriandrū conditū. Et scias q̄ mi
 na citionorū et bolus armen⁹ est de his que sedāt nauſcā earū. Am
 plius scias q̄ puluis cimini torrefacti in aceto infusi et origani fm p̄
 tes equales et castorei p̄tis vni⁹ tertia interdum cōpetit eis et speciali
 ter p̄pter consumptionē ventositatū. Et scias q̄ qm mulier p̄gnans in
 diger mundificatiū p̄pter in mundiciā matricis et p̄tū adiacentiū me
 lius ē q̄ mundificatio illa fiat a quarto mense vsqz ad septimū. Et q̄
 fiat p̄ supposita a pte inferiori q̄s p̄ administrata p̄ partes superiores

De regimine ap̄propinquantū partui

Uliere autē ap̄propinquantē partui cōpetit exercitiū et balneum
 m et coit⁹ et mēstrua puocācia et cetera partū facilitācia q̄ scrip
 ta a sapientib⁹ quasi sunt infinita. Sunt autē q̄dā partū fa
 cilitācia p̄prietate que est in eis sicut magnes retentus in manu sinis
 fra. Et suffumigatio cū vngula asini vel eq̄vel cū oleo piscis saliti: et
 silr coralli⁹ suspensus in cora decetra. Et scias q̄ mulieres hui⁹ p̄tis utūt
 pluris cū musco in facilitādo p̄tū. Amplius suffumigatio mirre mltū
 p̄petit et suffumigatio cū galbano et castoreo p̄mixta cū mirra et felle

vacatio Ampli⁹ ad idē valet sulfur citrinū et spoliū spētis et sim⁹
columbin⁹. Nec eī suffumigata partum facilitat et silr asa fetida et
custoreum in potu sumpta facilitant ptum Ampli⁹ sumere in potu
cinamomū est bonū valde. Et siliter decoctio folioꝝ altece cum aqua
et melle si sumat in potu ad idē valet. Simplicia autē partum facili-
tātia sunt hec: cynamomū: cassia lignea: cortex cassie fistule: mirra: ari-
stologia rotunda: costos: sauiua: armoniaacus: thus: rubeca: asa: storax
et castoreum: Ex his autē possunt fieri suffumigationes: pillule: electu-
aria et similia. Amplius bonū vinum et odoriferū cōpetit mulieri
b⁹ partui appropinquāt b⁹ et subrilis dieta. Ampli⁹ scias q⁹ lana
submersa in succo rute et supposita partum facilitat. Etiam scias q⁹ ci-
clamen aristologia: staphisagria et cucumer asininus supposita ptum
facilitat. Et siliter fel thaurinū. Ampli⁹ arthemisia cocta cū aqua
calida: emplastre sup vmblicum et crura et statim fetū educit. Etiam
menta bibira cum aqua mellis partum facilitat. Etia pimpinella tri-
ta et supposita statim fetum educit. Amplius caueat q⁹ pira nō sint
in domo mulieris pturientis. Ad idē valet suffumigatio facta de cor-
nibus et vnguib⁹ capraz. Amplius vngula muli portata sub ca-
misia partum facilitat. Multa alia sunt ptum facilitantia que ad p-
sens obmittunt ppter breuitatem: et quia habent locum in regimine
curatio.

De regimine Enixæ

Increscat ponere regimen mulieris enixæ vsq⁹ ad. xxx. vel ad
xl. dies. Sciendū igit q⁹ post ptum imediate cōpetit cibi sub-
tiles boni nutrimenti et mlti et velocis digestiōis: sicut aqua
carnium laudabiliū: et oua sorbilia: et vinum subtile et odoriferum:
nō nimis forte: non turbidū. Vitare autē debet mulier enixa oīa gĩa
fructuū et olerū frigidorum leguminū et acriminū. Et sumope caue-
at a frigiditate continentis: et specialiter vsq⁹ ad tres dies. Jaceat igit
tur ptinue in lecto coopra: cruribus tñ paz cooptis et eleuatis: come-
dat sepe et parū in vice. Non balneet vsq⁹ ad quattuor vel qnq⁹ dies.
Transactis aut quattuor aut qnq⁹ dieb⁹ balneet bis vel ter in septia-
na. Et quāto magis appinquat ad. xxx. vel. xl. diē tātō pōt vti grossio-
ri dicta et in sanitate consueta. Interdū autē fluit sanguinis multū
tudo imediate p⁹ ptum ex quo cōtingit mulierē pēditari. Huic autē
accidentis obuiandū ē cum ligatiōe brachioꝝ dolorosa et cū appositio-
ne vëtoſarum magnarū ad mamillas siue scarificatione et cū appo-
sitione pannorum infusorū in aceto supra ventrē et suppositiōe colleſ-
riorū stipricorū puta rosarū balaustiarū et lzarabe et similia. Et de
illis quib⁹ inest ppritas in hoc fm q⁹ dicūt suspensio stercoꝝ porci
ni in lana et suspendat in cora eius. Amplius enixæ contingere con-
suevit mamillarū dolor et apostemata ppter magnā lactis exuberantiā

Huius autem cura est lactatio per mulierem vile. Tale enim lac inestueniens est la-
 ctationi infantis. Et ad idem valet epithimatio mamillarum cum aqua deco-
 ctiois fabarum et orobi et coriandri. Et quia hoc ingreditur regimen curatio-
 nis traseo. Amplius scias quod linitre mamillam cum canero marino vel flus-
 uiali perito habet propter aetatem in lactis minoratioe. Amplius scias quod epi-
 thimatio mamillarum cum aqua decoctionis rute est debilis quod lac minorat. In-
 terdum etiam propter partum non mundificat mulier sed retinet sanguis corru-
 ptus quod deberet euacuari et ex hoc possunt egrotudines generari valde ma-
 le puta febres et apostemata et dolor matricis et sternutatio est tali mu-
 lieri iuuatiua. Amplius suffumigatio cum capitibus allecui solitorum aut
 cum vngula eque aut azini valet ad idem. Et ad vltimum fiat fleuborhonia
 sophene valet enim ad menstrua puocanda et prohibet apostematis aduen-
 tum et repletiōis nocumētum. Et fleuborhonia vena curuature poplicae
 est fortior in hoc. Et si pringat enitā hoc tpe febricitare aqua ordei co-
 fert ei et si non recinet menstrua et granata dulcia quia febres enixas ve-
 plimū sunt ex menstruorum recētiōe cum sit curatio cum fleuborhonia soph-
 ne sit iuuatiua cum ea. Amplius scias quod talibus mulieribus interdum inflant
 ventres earum et tunc eis cōpetit in potu dyamarte et reliquis dissoluentia
 ventositates. Amplius eis cōpetit organum serapini et mastix cum eqli-
 tate. Amplius interdum talibus mulieribus pringit dolor matricis. Et cu-
 ra ei est sedere aqua calida decoctionis aneti et camomille et inungere lo-
 cum matricis cum oleo violato dulci tepido. Et si faciat in loco matricis
 pringat vlcera currentia cum vnguento alborasis et silibus vnguentis pueni-
 tibus vlceribus supra membra nervosa. Nec sufficiat de regimine enixe.

De regimine lactantis

Uncrestat dicere aliqui breuia de lactantis regimine sed an dicemus
 in lactantis pditiones quarum prima sumit ex preetatis. Debet enim ei
 etas esse sanitatis et cōplemētum et etas iuuentutis a. xxv. anno vel
 xxxv. Hoc enim tempus lac debet esse perfectum sicut et totum corpus membra a-
 quibus lac habet exordium. Secunda cōditio sumit ex preetate habitudinis et si-
 gure debet enim esse boni corporis et collum habere forte et peccum magnū et am-
 plius debet esse bonorum musculorum et dure carnis et magnarum venarum et
 medie habitudinis inter matrem et piguedinē. Tercia pditio sumit ex pre-
 mamillarum. Oportet ei esse mamillas esse magnas decet et solidas nec dñt esse
 extranee magnitudinis ne clare et moles sed dñt esse medie inter molliem
 et duriciem. Et extremitates papillarum mamillarum non dñt esse nimis pue ne
 ifans in earum cōpressiōe laboret. Quarta pditio sumit ex preetate morum ipsius
 Debet enim esse bonorum morum et laudabiliū quod tarde patiat ab anic accidenti-
 bus putasira tristitia rior et silibus. Dia enim corripuit lactem propter pleriones.
 Unde prohibendum est ne stolidus lactet malicia enim morum ipsius ad
 hoc perducit eam ut infantis paruam habeat sollicitudinem et ei pa-
 rum blandiat. Amplius non debet esse luxuriosa et ebriosa nec crapulata.

Nec enim lactis corrumpit complexionem. Quinta conditio sumitur a substantia qualitate et quantitate lactis. Debet enim esse substantie mediocri: non nimis fluidum: nec nimis grossum et caseatum: nec diuersarum partium: nec spumofum. Eius quidem substantia expit: mulgendo ex eo gutta super vnguem. Nam si fluat est subtile: et si non est grossum et spissum. Et scias quod lacte temperate substantie habet pres caseatas: et aqueas equales. Experis igitur cum in ampula ponit: et parum mirrhe super ipsum percutit et digito permiscet. Per hoc enim scitur aquositate ipsius et caseitatis quantitas que debet esse equalis ilacere. Amplius quantitas lactis debet esse sufficiens ad infantis nutriendum. Amplius color lactis debet attineri albedini et sapor dulcedini. Non enim in lacte debet esse amaritudo: salcedo: nec acredo: nec color viridis. Amplius nutritrix non debet esse somnifera: nec grauis somni. Nam propter hoc multe nutrices dimiserunt infantes fame deficere: et cosdem lactando suffocauerunt obdormientes super eos. Amplius multum considerandum est quod lac nutritrix non sit antiquum: nec nimis paruum proinquum. Sit igitur duorum mensium: vel mensis cum dimidio ab hora partus. Et sit partus naturalis et masculus: et sit mulier quam abortire non consuevit. Amplius considerandum quod nutritrix sit complexionis portio naturalis infanti quem debet nutrire: et specialiter si infans sit infra latitudinem temperate complexionis vel per. Quod si infans forte colericus sit non est malum quod nutritrix sit fleumatica: vel quod eius regimen sit declinans ad fleumaticum. Scimus enim ex supradictis quod regimen melius complexionum lapsus debet esse per contrariam et non per similia. Et si forsitan lac nutritrix fuerit grossum et mali odoris: melius est ut non desit nisi postquam multum fuerit: et in aere moram fecerit. Et si fuerit vehemens caloris: non desit aliquo modo ieiunio. Amplius si lac fuerit grossum: conueniens est uti subtiliamentis: puta oximelle diuretico cum decoctione origani montani: ysaie: epithimi et similibus. Amplius in cibis eius utatur croco: et utatur exercitio moderato. Et si forsitan mulier fuerit calide complexionis: dabitur ei in potu oximel simplex cum vino subtili sili siue separatim. Et si forsitan lac nutritrix fuerit subtile quod oportet: desinat ab exercitio: et cibis utatur in grossantibus sanguinem precipiat ei ut diu dormiat: et utatur vino dulci grosso: nisi fuerit quod prohibeat. Interdum etiam contingit quod in mamillis nutritrix est nimia lactis exuberantia: ex qua contingit lac in mamillis corrumpi. Huic autem accedenti remedia ex usu eorum quod pauci sunt nutrimenti: et ieiunio: exercitio: balneo et vigilia: et siliis: et emplastro mamillis et pectori appposito ex cinimino et aceto: aut lencibus coctis in aceto: aut fabis aut luto absoluto cum aceto: et per potum rei salis et comestione mente. Et ad idem valet muscillago: psyllum: epithimata cum aceto. Amplius scias quod ruta et osimum garofilatum epithimata: et interius sumpta lac minuant. Et similiter ex armoniaco et aceto: vel ex armoniaco et vino. Et ad idem etiam valet epithimata ex radice caulium. Amplius fiat linimentum ex muscullagine: senu-

greci lactar: et litargiro: et oleo rosato. Amplius scias qd cacer marin: et
fluuiatis: cōtritus et epithimar: h: ppteratē in isto: et forte interi: sū:
prus. Et similē si timeam: caseatiōem lactis in mamillis: infant cū
oleo de mētar: de viola sarracēnica: et h cū mamillaz ppterio declinat
ad frigidū. Et si ad calidū: qd satis pōt tactu discerni: epithiment
mamille cū muscullaginit: frigidis: et oleis frigidis: et succis frigidis
noris. Et scias qd acetū vini cū oleo rosaz: et quassatū: et calefactū lini:
tū sup mamillas: ē de resoluētis: caseatōez calidā. Et ex phibētib: ca:
seatōem frigidā est epithimatio cū aqua decoctōis feniculi et balsami
ter: aneti: et fenugreci: et similiū. Et sūtr epithima ex oleo de lilio et na:
sturtio et camomilla et costo: valet ad idē. Et qz hoc ingrediū regimen
curatiū: trāseo. Interdū autē nutrit nō habet lac sufficiētis quātī
tatis p nutrimentō infantis: cui: causa pōt esse penuria nutrimentī: vel
malicia cōplexionis in toto corpore: vel mamillis calida vel frigida: vel
debilitas attractatiue mamillarū. Q si penuria nutrimentī sit causa:
nutritiū iure facto ex ordeo: et fufure: et legumibus. In iuribus q: ipi
us: et cibis ponēde sunt radices feniculi: et semen eius: aneti: et nigella.
Quidā autē dixerūt qd comedere ybera ouū et capraz cum lacte: qd in
eis cōtinet valde est iuuatiū: ppter hoc qd in eis existit de similitudinē
ne: aut ppter ppteratē q in eis est. Ampli: scias qd drag. s. vermū ter:
renoz siccoz in aqua ordei cōtinue sumpta multi s diebus: valet ad
lactis multiplicatiōem. Et similiter elixatura capitū pisciū salstatos
rum valet ad idē sepe potata: et fiat elixatura in aqua aneti. Amplius
ad idē valet butirū et sisamū: et valet decoctio raphani in vino. Am:
plius mamille liniantur stercore sturdoz cum lacte asine et oleo more
emplastrū lac puocabit. Etā fricare mamillas blandis manib: lac
multiplicat. Et si in mamillis videat abūdare calor: nutria: ordeo et
spinargijs: et simili: declinatibus ad frigiditātē. Et si eis videat do:
minari frigus: sic eius nutritio subtile ad caliditātē declinans. Et ad
h cōferūt semē bauarū: et ipemet bauie. Etā scias qd apporimatio
veto: sa: sub mamillis absq: scarificatiōe et mltā cōpressiōe augmētāt
mamillaz caliditatem: et attrahit materiā lactis ad mamillas. Q si
forzan velim: rectificare odorē lactis: ex eo qd sit odoris mali: dabim:
in potu vinū boni odoris: et similiter nutrimentū cum cibis boni saporis
et delectabilis odoris. Euitare debet nutrit ea q sanguinē pmi:
scēt mēstruū: et lactis odorē corrūpūt: et ipius minuit qntitatē. Des:
bet igit euitare coitum qstuz potest: et ebrietatē: et satietatem nauseari
uam: et exercitiū et balneū imoderatū. Et similr iram: tristitiā: vigili
am: et genera acruminū. Et vniuersalr omia que sanguinē pturbant
et cōsumūt: et malū būorez generant. Quō autē mamillaz magnitudo
valcat impediri: et earū magnitudo debita pcurari: sufficiētē hēi p ex
supdiciis caplis: de regulis regimīs sanitatis ex pte habitudinis.

De cōseruatōe matricis.

De matricis autem cōseruatōe et debita menstruorū puocatiōe: quia satis patet ex dictis supius in isto capitulo: propterea volo breuius pertrāsire. Sciendū igitur q̄ mēstrua tempore in qualitate et quātitate: et in tēpore suo currentia scdm cōsuetudinem naturālē in omni spacio: sunt cause sanitatis mulierū: et mūdificationis corporis earū ab omni no cumēto in quātitate et qualitate: et faciunt ipas acquirere castitatē et paucitatē desiderij. Et mensura equalis menstruorū est ut menstruet mulier in omni mense vsqz ad .xxx. dies. Et est diligenter notandū q̄ mēstrua naturaliter fluūt in quolibet lunatiōe semel: et si fluūt plus vel minus: nō est ex toto scdm naturam. In quibusdā autē fluūt in prima quadra: puta in puellis: et in quibusdā in secūda: puta in iuuenibus: et in quibusdā in tertia: puta in puerioribz: et quibusdā in quarta: puta in senioribus. Et incipiūt mēstrua fluere in mulieribus cōmuniter post decimū quartū annū: quibusdā citius: quibusdā tardius: scdm diuersitatem cōplexionū et habitudinū: et similiter regionū et similitū. Et cōmuniter durant vsqz ad quinq̄gesimū annū. Et in quibusdā non durāt ultra tricesimū quintū: et in quibusdā solum vsqz ad quādragesimū quintū annū. Quodaz em̄ mulieres sunt ita male cōplexionate q̄ nō possunt vsqz ad quinq̄gesimū annū puenire: et in talibus mēstrua citius naturaliter deficere cōsueuerūt. Quādo autē mēstrua alterantā dispositiōe propria naturali sunt causa debilitatis mulieris: et alteratiōis forme: et paucitatis cōceptionis: et multiplicatiōis abortus: et debilitatis fetus. Multū igitur sollicitari debet medicus q̄ mēstrua non alterentā dispositiōe propria naturali. Que autē sit dispositiō menstruorū naturalis et propria: scitur ex colore et substantia corū. Et diuersificant scdm diuersitatem cōplexionis: habitudinis: regiōis: etatis et regiminis. Et hoc potest experiētia disci: puta videndo colorem et substantiā menstruorū diuersarū mulierum: in cōplexione: etate: habitudine: et sic de alijs. Sz qz hoc non p̄inet ad p̄sens opus: transco. Sufficit autē ad p̄sens scire q̄ si mēstrua alterentā dispositiōe propria naturali: siue talis alteratiō sit ex mala dispositiōe toti⁹ vel matricis sunt causa nocumētorū sup̄dictorū. Studēdū igit est q̄ sint ī ppria naturali dispositiōe: p̄suādo si fuerit: v̄l reducēdo si n̄ fuerit. Qd quō fieri p̄t: sufficenter h̄i p̄t ex sup̄dictis caplis sup̄s ex diuersitate p̄plexiōis: etatis et habitudinis: et ex his q̄ sup̄s in h̄ caplo dicta sūt de his q̄ matricē p̄fortāt. In hoc igit terminet regimē sanitatis appropriatū sexui femineo: et per cōsequens secūda pars hui⁹ tractatus.

Tertia pars. Caplin. i. De regulis sumptis ex p̄te elemētorū nrō corpi occurrētū ab extra.

Non debet esse terra cui⁹ habi-

natio eligi: lutosa: nec scenosa: nec fetens: nec limosa: nec super qua virtus metalli sit supans: nec sulphurea: nec alumina: nec in qua sint vel fuerint mortuorum cadauera: nec malis herbis aut arboribus fecunda: sed bonis: puta vineis: salicibus: arboribus pini: et similibus amicalibus nostris corporibus. Sunt enim quedam plantae quae multum inimicant nobis: sicut experientia docet de arboribus nucum et de alijs multis arboribus: ut pisco et populo arboribus: sambuco et ficu. Terrae igitur fecunda his arboribus non sunt bone habitatiois. Et similiter intelligat de herbis. Sunt enim quedam venenose herbes: quibus terra fecunda non est conveniens habitatio: ut est elleborus: efula: solatrum mortale: et similia. Et per oppositum fecunda bonis herbis et odoriferis est conveniens habitatio nostra. Amplius non debet esse terra cavernosa inter montes inclusa: nec nimis motuosa. Et terra melioris habitatio debet esse discooperta et ab oriente et a septentrione. Nam illi duo venti sunt magis purificantes aerem illius habitatiois. Unde et in mansionibus bonum est fenestras esse septentrionales et orientales: non meridionales nec occidentales. Et hoc verum est regulariter: sed interdum contingit per accidens ventum septentrionalis esse deterioris meridionali. Possibile enim est quod ventus transcat per aliquam partem septentrionis: nubibus occupata vel adusta: vel minerosam: vel lutosam: vel corruptam aliquo modo: corruptis superdictorum: et sic ventus septentrionalis erit impurius et minus eligibilis. Et si intelligit de preorientis. Bonum igitur interdum per accidens fenestras habitabilis terre seu spiracula esse a premeridiet vel occidentis: quous regulariter contrarium sit eligibile. Vicinitas quoque aquarum dulcium currentium multarum et multarum: quae in hyeme cito infrigidantur et in estate cito calefiunt. Et si praeterea viridum non umbrarum multarum arboribus: est res conveniens habitatioi et adiutorium praesens. Propinquitas autem marium facit terram habitabilem esse multum humiditatis: unde talis terra est multum reumatica. Sed in partibus septentrionalibus talis propinquitas est habitatioi convenientior. Nam ex hoc terra sit temperata in actibus qualitatibus. Nisi enim esset maris propinquitas: nimis declinaret ad frigus propter solis distantiam a capitibus eorum: nec esset magnus lapsus in humidum: eo quod illa terra declinat ad siccum plus alijs terris habitabilibus. Unde ex marium propinquitate non est tantus excessus in humidum: sicut in partibus meridiet. Unde maris propinquitas in partibus meridiet est minus habitatioi conveniens. Nam ex hoc terra calidior efficitur et humidior: quam oportet: et disponens corpora ad egritudines putridas. Similiter propinquitas maris ex preorientis terram habitabilem humidioris facit: quam ex preoccidentis: et ideo magis est vituperabilis in sanitatis regimine quam in partibus occidentis. In partibus enim occidentis est tanta humiditas in aere continente ex maris vicinitate: sicut bene scitur ex pra-

et ipsa naturalis phie. Et sicut in partibus orientibus et occidentibus eorum quod non sunt nimis septentrionales: vitupabilis est marium propter quas. Et propter quas ad aquas dulces claras curretes: que in estate cito calefiunt: et in hyeme cito infrigidantur: est eligibilior.

De aqua.

In non solum cadit electio in terra habitabili: sed in aqua potabili: quod pluribus modis vitimur in regimine sanitatis: pura bibendo: balneando: et in eadem cibaria decoquendo. Debemus igitur primo considerare quod aqua origo sit in terra laudabili: non fetida nec mineralis. Amplius considerandum est quod non sint aquae stantes: cuiusmodi sunt lacus: puteales: stagnales: sed fontales et curretes per terram arenosam: vel lutosam luto libero: non fetido: non corrupto. Et sint curretes ad orientem vel septentrionem: et propter ad orientem estinus. Aquae autem curretes ad meridiem et occidentem male sunt. Etiam aquae eligibiliores sunt: cum multum distat a principio originis. Et debet esse soli et ventis discoopre. Et debet esse sapore quasi dulces: ex quibus vinum parum tolerat: quod cito calefiunt et infrigidantur: leues: clares: et subriles: in quibus post moram parum vel nihil refidet.

Notandum etiam quod pondus est ex inuicibus experientis ad cognoscendum aquae bonitatem. Aqua enim quod est leuior: ut in pluribus est melior. Et scit ut si in aquis duo panes eiusdem ponderis madefacti et post siccationem fuerint: et deinde ponderentur: quod aqua cuius panis leuior erit melior. Quod si forsitan non possumus inuenire aquas leues: subiles: et claras: sed sint turbide et grosse: decoctio et sublimatio eas subtiliat et rectificat. Nam grossities aquae propter frigus inspissantur: vel propter admixtionem partium terrestrium sub aqua propter earum subtilitatem et aquae spissitudinem descendere non valentium ex decoctione corrigi: ex eo quod per decoctionem et sublimationem aqua subtiliatur: et rarefit per frigoris amonitionem: et per terre quae primus ab aqua descendere non poterant propter aquae spissitudinem et earum puritatem: propter quam erant impotentes aquam scindere et ad fundum descendere: per aquae decoctionem ad descensum habilitantur ex eo quod aqua fit rarior et ad scindendum aptior. In aqua igitur pura non habet locum decoctio seu sublimatio: siquidem sit pura in substantia per puritatem admixtionis partium terrestrium: et in qualitate per puritatem frigoris inspissantis. Sunt autem stolidi medicorum qui dicunt aquam per decoctionem ingrossari: ex eo quod subtile resoluunt et euaporat: et residuum ingrossat. Unde apparet quod aquae pluuiiales subiliores sunt: non pluuiatilibus. Et sic quod remanet post decoctionem erit grossius. Nos igitur dicimus quod vel ipsi supponunt aquae puritatem in substantia et qualitate: et sic oportet quod homogeneum sit illud quod resoluunt et quod remanet: cum tota aqua fuerit homogenea ante decoctionem. Quod autem una pars euaporet et alia remaneat: contingit ex hoc quod una pars aquae est ab igne vel sole magis passa quam alia. Et causa quare una pars magis passa est ab igne vel sole est propter quas ad agens. Et sic patet quod contra argu-

mentatio non habet locum in aqua pura et homogenea. Unde puto
q̄ aqua pluuialis si eleuaret ab aqua pura et homogenea: nō esset sub-
tilior q̄ aqua a q̄ eleuat q̄tuz est de per se. Unde bene veruz est q̄ tem-
pere euaporatōis est subtilior: eo q̄ subtiliata est a calido: s; postq̄ in
frigidata et inspissata est: est eque subtilis: et forte min⁹ subtilis: eo q̄
magis patit a frigido propter subtilitatē accidentale quaz acquisiuit
a calido eleuante. S; nota q̄ aque pluuiiales regulariter sunt sub-
tiliores: ex eo q̄ non eleuātur ab aquis puris: sed propter earū subti-
litatem sunt putrefactibiles magis. Unde si dubitam⁹ de earum putre-
factiōe: laudo q̄ decoquam⁹ eas. Nam decoctio obuiat putrefactiōi.
Si autem ipsi arguāt de aqua nō pura in substantia per admixtiōem
partiū terrestriū: sic non valet eorū argumentatio: eo q̄ partes terres-
tres post decoctiōem non remanēt cum aqua: sed descendūt. Et si res
manerēt: utiq; esset substantia eius grossior q̄ ante: ex eo q̄ minus ef-
fet de aqua q̄ ante: et partes terrestres nō essent diminute. Unde si ex
partibus terrestribus et aquis fieret vnū mixtū in dissolubile per de-
coctiōem: sicut patet in vino et in multis alijs liquoribus: qui per de-
coctiōem inspissant: inspissaret utiq; aqua per decoctiōem. S; nō ita
accidit aque: quia taliū partium terrestriū admixtio per decoctiōem
descēdit per modū dictum. Plus igit facit decoctio ad aque subtiliza-
tiōem per descensū: partiū terrestrium q̄ possit facere ad grossitiem per
subtilis euaporatiōem. Et si eorū argumētatio sit in aqua inspissata
a frigore in qua nō fit admixtio partiū terrestriū: patet q̄ argumen-
tatio non pcedit. Nam qd̄ resoluit homogeneū est et qd̄ remanet post
euaporatiōem: nisi q̄ subtiliatum est per frigoris amōitiōem. Am-
plius sciendū q̄ admixtio acci cum aqua rectificat ipsius grossitiē.
Ampli⁹ scias q̄ fortis aque cōmōtio de vase in vas et deinde picctio
lapilloz paruoꝝ in eadem aqua ab alto cadentiū: aquam grossam re-
ctificant et subtiliāt. Amplius scias q̄ aqua vehemēter frigida: cuius-
modi est aqua glaciē: et nūq̄ completiōibus tempatis nō est cōue-
niens: sed debz esse aqua in frigiditatis fortitudine temperata. Aquas
eū vehemēter frigidās aut vehemēter infrigidatās: nō tolerat nisi ve-
hementer sanguine⁹. Et si forsā non ilico nocumētū fecerit: cuz qd̄
magis pcesserit nocumētū facit. Scias q̄ bibere aquā ieiuno sto-
macho et post exercitiū et balneum: et in ebrijs crapulatis: et in siti men-
dosa: et cū natura circa nutriendū laborat in digerendo: vehemēter no-
cuiū est. Et si multa necessitas fuerit bibere eas: oportebit vt pri⁹ tem⁹
peret: et cum eadez sepe os abluat. Et si hoc nō sufficit: cum vase bibat
stricti orificij: et b̄ qd̄ ebriocōfert et stomacho ieiuno. Et si forsā ali⁹
quis ieiun⁹ post exercitiū a potu abstinere nō potest: bibat vinū cum
aqua calida temperatū. Amplius sitim habens mendosa: aquā gur-
gitando nō bibat: sed paulatim suggēdo. Et siti quidez mendosa iun⁹

peditus: scire debet qd supdormirez sitim tolerare ipam sedat: ex eo qd humor eaz fatiens digerit et corrigi: sed cum digestio impeditur propter potum: redibit sitis mendosa. Nam humor sitim faciens: non corrigitur nec digerit. Amplius scias qd bibere multam aqua frigidam non competit in regimine sanitatis: qd si forsitan sit necessarium: sit post sufficientem comestione. Aqua tepida nauseam facit: sed calida stomachum debilitat: sed raro sumpta stomachum lauat: et ventrem laxat. Amplius scias qd aqua frigida confortat omnes virtutes in suis operationibus: quando sumitur cum equalitate: scilicet digestiva: attractivam: retentivam: et expulsiuam. Et confert habetibus raritatem et cursum: quicquid cursus sit: et ex quocumque membro: sed nocet nervis et habetibus opilationes et apostemata. Amplius scias qd aque ferree confortant omnia viscera: et addunt in coitum. Unde conferunt splenericis: epaticis: et stomachicis: et vniuersaliter habentibus viscera debilia.

De aere.

Amplius cadit electio in aere nos circumdante: sicut et in aqua et in habitabili terra. Aer enim est necessarius in regimine sanitatis dupliciter. Primo quidem propter refrigerationem spirituum et caloris innati. Secundo propter expulsionem fumosarum superfluitatum obnubilantium spiritum et calorem innatum. Sicut enim in ceteris oribus nos videmus qd ignis sine euentatione aeris suffocat et extinguatur: sic etiam imaginari debemus qd spiritus et calor innatus indiget aere ipsum nutriendi: conservandi: et obtemperandi. Obtemperatio igitur caloris innati fit per aeris attractionem: et eius depuratio fit per aeris expulsionem. Primum quidem fit per motum attractionis: qui dyascolea nominatur: et secundum per motum expulsionis: qui fiscoles dicitur a sapientibus. Si igitur aer attractus sit fetidus et impurus: corrumpitur calor et spiritus innatus. Multum igitur debet medicus sollicitari circa aerem in sanitatis regimine. Aer igitur debet esse bone substantie: cui non admiscetur aliquid ex vaporibus: nec fumosis extraneis. Non enim debet esse aer turbidus: nec nebulosus: nec malis vaporibus admixtus. Nec enim aer humores conturbat: et animas contrahit. Et debet esse discooperitus celo: et non inter parietes et tecta confectus. Et ut sit ad unum dicere: omnino curari debet aer qui sit inclusus non euentatus. Unde verum est qd tempore epidemie in quo accidit aeris putrefactio: communis est eligendus aer inclusus. Unde tunc illo bonum est inhabitare solitaria: aliter aer discooperitus melior existit. Considerandum est qd cum aere non misceantur vapores lacuum et profunditatum aquarum putridarum putrefactionis: et tunc quod non sunt libere: sed laxi: de quo super dictum est. Et vltimo eorum ubi nascuntur olivae: quia sunt caules: et erucae et filia: et arbores viscosae male: cuiusmodi sunt ficus et nuges. Aer ei cui tales permiscantur vapores est curandus in regimine sanitatis. Amplius eligendus est aer qui sufficit boni

uenti: et ex terra alta vel equali. Amplius multū debem⁹ sollicitari q^d aer nō excedat in aliqua p^{ri}ma⁹ qualitatu: q^d si forsan cōtingerit obre- peret per arte q^{ui} p^{oss}ibile est. Ampli⁹ aer ex p^{ar}te sue cōplexiōis di- uersificat: q^{ui} si calidus fuerit: dissoluit virtutē et corpus laxat. Sed si caliditas fuerit t^{em}p^{or}ata: trahit sanguinez ad exteri⁹. Un colorē rubifi- cat: et si multū calidus fuerit aer citrinat colorem: multū sudare facit: diminue^{re} vrinā: digestiōē debilitat. Aer frigidus est p^{er}ari⁹: ventrē cōstringit: digestiōē fortificat: vrinā efficit multā: sudorē diminue^{re} et egestiōē. Aer humidus cutē lenit: et corp⁹ humectat. Siccus cute^m desiccatur: et corpus denigrat.

De igne.

Amplius cadit electio in igne quo plurimis vtimur modis in
a sanitatis regimie nōs: puta calefaciēdo et cibaria decoquēdo.
Multū igit cōsiderare debem⁹ in sanitatis regimie ex q^{ui} ma-
teria sit ignis quo vtimur. Nō em debet sape naturā aliquoz veneno- rum aut metallo^{rum}: nec deb^{et} esse materia ex terra fetida corrupta: nec limosa: nec scenosa. Nec materia debet esse putrida vel corrupta: nec deb^{et} esse materia male q^{ui}litatis vel cōplexionis. Unde deb^{et} euitari li- gna ex arborib^{us} male cōplexionis: vt ficus: nuces: et sambuc^{us}: et sikes. Et silr oīa ligna crescētia in terra corrupta: et ligna q^{ui} antiquitate cor- rupta. Et euitari deb^{et} carbonēs marini. Nā ignis talū carbonū fa- cit cadē in pessimas egritudines: sapit em naturā veneni. Et silr eui- sandus est ignis ex carbonibus lignoz quib^{us} homines cōiter vtunt^{ur}: et eo q^{ui} mala q^{ui}litās lignoz ex quib^{us} fiūt p^{ro}dicte carbonēs q^{ui} cū fumo ex- lare debuissent: pyolentiā remāsūt i eis dē inclusa: q^{ui} postea cū incēdunt sine flāma ad actū reducūt: et corpib^{us} nostris infert notabile nocumē-
tu^m. Un multū cauere deb^{et} magni dñi: quibus est cura de sanitatis custodia: q^{ui} eoz cibaria talibus carbonib^{us} nō decoquant^{ur}: et vniuersa- liter q^{ui} eoz calor nō appropinquet suis corpib^{us}. Ignē aut arbo^{rum} siccatū et terre libere sūtis approbo: et ignē lignoz laudabiliū nō viri- diū: et vniuersaliter ignē lignoz phibentiū flāma^m clarā et sine fumo. Ignē aut inclusus nō euentatū vitupo. Itē laudo q^{ui} ignis appropin-
quet nostris corpib^{us} p^{er} mediū et nō imediate: q^{ui} nimis corpa nostra desiccaret. Itē magis laudo ignē a p^{ar}te posteriori q^{ui} anteriori. Itē laudo q^{ui} aliq^{ui}s imediate post cibū multū nō calefaciat se. Nā: ex h^{is} de-
bilitat digestio. Itē vitupero ignem stupharū: quia calor est inclus^{us}: non euentatus.

Capitulum. ii. De exercitio.

c Estificati sunt sapiētes q^{ui} exercitiū t^{em}p^{or}atū et eq^{ui}le ante cibū sani- tatem causat et cōseruat: licet imediate post cibū sanitatē impe-
diat. Exercitiū em ante cibū calorem naturālē fortificat: et ex

hoc appetit⁹ i stomacho vigorat: et mēbra copiosi⁹ recipiunt alimētū:
et alimētū per mēbra pfectius diffundit: et potius apiunt: et ex hoc sup⁹
fluitates tertie digestiōis liberi⁹ expellunt. Itē p exercitiū in eo qui
exercitari cōsuevit puenit duricies quedā organoz: ex q̄ difficult⁹ pas
siunt: et reddunt fortiora ad ceteras actōes. Itē p exercitiū mor⁹ spīri
tuū vigorat: ex quo supfluitates euacuari: et p poros humores liberi
na expurgari est necessariū. Exercitiū igit moderatū non pmitte
hūiores: nec eoz supfluitates in corpore adunari: quibz in corpibz mult
tiplicatis indigem⁹ pharmacia vel fleubothomia: que quibz purgēt cor
pus: tñ corpus iueterat. Et special^r medicina laxatiua: q̄ vt plurimū
in se habet naturā veneni. Et nō solū euacuat nociuū: s; magnā par
tem caloris et spūs: q̄ sunt fundamēta vite nostre. Bene igit pōt di
ci q̄ exercitiū est mor⁹ volūtari⁹ in quo requirit⁹ anhelit⁹ magn⁹: et fre
quē: et velox. Et ad ipm quidē puerius pagēdū fm modū sue cōlita
tis: et in hora sua nō indigebit aliquo medicamētō: q̄ necessaria sunt
in egritudinibz materialibz: et in egritudinibz q̄ eas sequūtur. Et hoc
quidē est vez supposito q̄ reliquū regimē cōueniēs sic et rectū. Nō igit
tur meret⁹ dici exercitiū: nisi ex eo pueniat in anhelitu magnitudo et
freqntia. Hoc em̄ est signum fortitudinis caloris innati: ex quo p̄tia
gūt plura iuuamētōz supdictoz. Nō est igit negligendū exercitiū vo
lentibz sanitatē pseruare. Bonū est igit tpus vsus ipsius exercitiū ad
inuenire. Non em̄ oportet tpe exercitiū multitudinē crudoz et indige
stoz humoz seu ciboz fm ventrē: seu in vasis cōtineri. Periculū est
em̄ eos attrahi ad oēs alias p̄cūlas anteq̄ benigni fiant: si quidē di
gestio sit in dēte: et motus special^r fortis impedit digestiōem. Et vni
uersaliter dico q̄ corpibus valde repletis: siue sit repletio ex humori
bus laudabilibz vel nociuis: nō cōpetit exercitiū. Nam exercitiū non
est sufficiēs ad euacuandū taliū corpōz plenitudinē. Vñ solū humo
res cōmouet: et eos ebullire facit: ex quo piculū est febres et apostema
ta: et opilatōes que ad hoc sequūtur in corpibus generari. Talia igit
corpa anteq̄ exercitent⁹: special^r forti exercitio cōpetit fleubothomari
et farmacari fm exigentiā humoz peccantiū. Ampli⁹ q̄ per exerciti
um expellunt supfluitates tertie digestiōis q̄ celebrat in mēbris: et sic
poros expurgat: et supfluitates cristētes in eis euacuat: meli⁹ est an ci
baria suscipienda exercitiū inchoare: sic quidē q̄ prioribus iam sitis in
stomacho: epate: et venis pfecte digestus: et iā appropinquet tpus susci
piendi aliū cibum. Vñ diligēter notandū q̄ nō puto q̄ exercitiū sit
necessariū ppter expulsione supfluitatūz imēdiare suscepri cibi in sto
macho et venis iam elaborati. Nam talis cibus adhuc nō est digest⁹ in
mēbris: et per psequēs adhuc nō instat tpus expulsionū supfluitatūz
tertie digestiōis: s; puto q̄ necessariū est ppter expulsione supfluitatūz
cibi suscepri ante hūc. Vñ dico q̄ exercitiū serotinū qd sit an cenā nō

est propter expulsionē sup fluitatū cibi suscepti in pradio eiusde; dici:
sed cibi suscepti in cena dici pcedētis. Vel oportet dicere q omēs di-
gestionēs eēt cōplete: z pfecte cibi imediate sumpti anteqz inchoaret
exercitiū. Qd videt mirabile: ex eo q corpus remaneret sine cibo pl⁹
qz oporteret: z in corpe colera multiplicaret: z corpus cōsumeret. Sz
in isto est materia considerandi. Hoc est igit verū tempus inchoan-
di exercitiū. Qd si exerceites ante humoribz indigestis: replebis corpo-
ris pīculas: z si post: colerā in corpe generabis ampliorē. Hui⁹ au-
tem tempis cognitio est vīnarū color. Nam aquosus quide; indige-
stionē significat: z q adhuc nō instat tempus exercitiū inchoādi. Ru-
beus vō z coloratus: ex multo tempe digestionē fuisse factam: signifi-
cat z tpus exercitiū pcessisse. Sz color tpar⁹: puta rubeus tparte non
igne⁹: significat secundā digestionē fore factā de pīnquo: z tūc est tps
inchoādi exercitiū. Purgā de sunt tñ pus supfluitates: q sunt ī intesti-
nis z ī vesica: alī em aliqd ex his ad venas corporis trahet ppter forti-
tudinē caliditatis resoluentis in exercitijs. Sciendū pīerea q illi
qui studiosius z subtili⁹ locuti sunt de exercitijs: docuerūt corpa p frī-
catōem pueniētē ad exercitiā pparari: z specialr cū qd intēdit ad exer-
tiū forti⁹. Si ei qd ad fortiores venerit mor⁹ anteqz molliat totū cor-
p⁹: z supfluitates subtiliet: z poros dilatat q sūt fricatōibz moderat⁹:
z demū sup infusioē olei dulcis: pīculū ē erūpe vasa. Periculū qd est
ne supfluitates impetu spūs mote poros opilet. Si vō paulatim per
fricatōē pcalefacies: p molliat qdē solida: z psubtiliet hūida: z poros
dilatauerit: pīculū nullū est: nec rāpi aliquā venā: nec poros obstrui-
cis q exercitant. Frice igit sindone totū corp⁹: qusqz moderate ca-
lescat. Sufficiāt aut plures manū circūductōes ad h vt corp⁹ calefi-
at absqz oppīsiōē enormi. Et em his fīctibz apparebit rubor bñ florid⁹
bñ supcurrens sup totū corp⁹: z tūc est tps supinfundere liquoreē olei: z
fricare nudis manibz fricatōē mediā int duriciē z molliciē: sic q cor-
pus nō collidat: stringat: vel exoluat pl⁹ debito: sz in sui natura custo-
diat. Nec aut fricatio q pparat ad exercitiū: in pīs dz eē in imissioi-
b⁹ manū lenis: deinde paulatī augeri z ad forti⁹ ducē: vt pīma qdē
caro: māifeste aut nō pstringat. Nec aut fortis fricatio est qdē nō mul-
to tpe: sz semel vel bis ī vnoqz mēbro fīda. Si em ampli⁹ fieret corp⁹
induraret: z in his q augent augmētū impediret. Est aut becfrica-
tio fīda fm oēs differētiā positōis: longū: latū: z trāsuersū: qdē ē pos-
sibile: vt vniuersi musculoz nervi ex oi pte fricent: z ad exercitiū ppa-
rent: poros. s. dilatādo: z solida z spīssa rarefaciēdo: z rara inspissādo:
z mollia indurādo. Quāritas aut z q̄litas et mod⁹ circa exercitiū ī
sanitatis regimie offerēdus certis līs denotari nō pnt: sicut nec quā-
ritas ciboz offerēdoy. Naz fm diuersitatē complexionū: z habitū
dinū: z etatū: regionū regiminū: z cōsuetudinū: aliter z aliter exerciū

titum est mensurandū. Sunt enim quidā indigētes exercitio fortios
ri: maiori: uehementiori: et velociori: et isti sunt qui utitur cibo ampli
ori: et sunt fortius virtutū aialū motuaz: habētes lacertos et neruos
fortes: et iūcturas aptas ad morū: et cum hoc nō habent calorem natu
rale cōsumptiū nimis fortem. Talibus inq; competit exercitiū ma
ius: fortius: et velocius: et similr uehemētius. Illis autē in quibz defici
ciunt aliquē istaz cōditionū enumeratoz: non cōpetit exercitiū adeo
forte. Verbi grā. Ponamus q; deficiat vltima cōditio: et q; sit homo
habens calorem fortem: acurū: multum cōsumptiū: et cum hoc habe
at omēs cōditōes priores: talis utiq; non indiget exercitio adeo mag
no: nec ita forti: et similr intelligat in alijs cōditōibus. Et si sit repi
re aliquē in quo oēs cōditōes deficiant: et oppositē repiant. s. qui parū
comedat: et eius aiales virtutes motiue sint debiles: et silr organa ad
motum deputata: et cū hoc habeat caliditatē satis cōsumptiū: talis
utiq; indiget minimo exercitio. Et per extrema potes de medio iudi
care qd sit faciendū. Quātitatem igit exercitiū offerēdi similr et qua
litate sola ratōe cognoscere expientia p̄missa multū difficile est.
In expientia igit cōsiderem⁹: quō se habeat exercitatur⁹ in p̄ma dicet
secūda: et sic deinceps. Optima enī natura mensuras omniū offeren
doz: manifeste adepta est. Tantiū enī appetit exercitiū: et taliter q̄ntuz
et qualiter eidem est oportunū. Et similiter intelligatur circa cibos et
somnia: et sic de alijs que nostris corpibus offerūtur propter regimen
sanitatis. Qd utiq; verū est supposita bonitate morū. Nam p̄pter ma
liciam cōsuetudinis et morum: natura temperata potest appetere quid
quale: et quātum: qd eidem non est cōueniens. Sed lapsi multuz mē
suras exercitioz et ciboz minime naturaliter sunt adepti. Quidā enī
appetunt plus exercitari q̄ oporteat: et quidam min⁹. Sunt enim
quidam naturaliter fleumatici et in quoz corpibus frigidi cōtinent
tur humores: et qui frigore recenti sunt: cōgelati et ociosi effecti sunt.
Hi enī appetunt minime moueri et exercitari: sed sunt somnolēti et ad
ocium naturaliter inclinati: et tales exercitando non debent insequi
naturalem appetitum. Sunt etiam quidam calidiores et humidio
res: vel naturaliter vel accidentaliter: et cum hoc sunt apti ad motuz
et membrorum leuitare et organorum abilitate. Hi utiq; plus appe
tunt exercitiū: et in eodem plus delectātur q̄ oporteat eorum com
plexionibus. Isti ergo ut immediate dicti non debent propriū appeti
tum imitari in mensura exercitiū. Quātitas autem exercitiū quā
teris possumus describere. est quousq; homo sudare incipiat: et anbe
litus augeri: et calor corporis rubescere: et membra lassari incipiunt:
et tumor membrorum diminui. His enim apparentibus debet cessa
ri ab exercitio: et eligi debet exercitium temperatum scdm etigentiam
illius qui exercitatur: et vniforme: et equale: in quo omnia membra

exercitant: et huiusmodi est exercitium parue pile. Exercitium enim fortius corporis
nimis euacuat: et debilitatem inducit: et hoc bene manifestatur in exercitiis
tibus fortis exercitio. Exercitium autem debile euacuandum non euacuatur:
nec potest per ipsum consumi quod dissolutum est: sed exercitium proportiona-
tum proportionabiliter consumit et dissoluit: et substantiam membrorum augmen-
tat et corpus pinguat: et vniuersalius tempus et proportionatum exercitium ipsius
de sanitatis est mirabilis causa. Et malicia que propter priuationem ac-
cidit exercitium manifestatur in incarceratis: quia corporis facies cachochimici
efficitur: et corporis color est impurus: et omnes operationes corporis sunt lese. Et hoc non
solum accidit hominibus: sed etiam canticibus sicut volucribus in cauer-
nis detentis. Exercitium autem quod vni est forte et improporcionatum: alteri
est debile: et alteri proportionatum. Huius autem cognitio ab experientia depen-
det et ratione. Si autem aliquis exercitet alio modo quam exercitio parue pile: pu-
ta peditando: equitando: vel nauigando: semper est laborandum quod omnia mem-
bra corporis exercentur: siquidem in quolibet membro est superfluitas tercie
digressio: que per exercitium solet euacuari. Quod si quis exercitet pes-
ditando: bonum est interdum inclinari: et lapides manibus leuare: et inter-
dum puerere: et interdum caput eleuare versus posteriora: et retro respice.
Et interdum membra extendere et anhelitum continere: et musculos ventris
aliquantulum extendere. Nam anhelitum retinendo confortatur naturalis
calor: et pori aperiuntur: et per eosdem superfluitates expelluntur. Debet au-
tem anhelitus retentio esse cum extensione musculorum pectoris: sed exten-
sio musculorum ventris debet esse parua. Nam per hanc extensionem super-
fluitates pectoris et pulmonis ad membrum nutritiuum expelluntur: et per exten-
sionem musculorum ventris superfluitates ulterius inferius expelluntur.
Sed habentes debile diaphragma caueant a contractione anhelitus: ne
superfluitates ad cerebrum mittantur: ut bene apparet in his qui multum la-
borant in sufflato instrumenta tubarum: in quibus venter inflatur in fa-
cie: et eorum facies rubedinem adipiscuntur. Modi exercitiorum sunt val-
de multi: quos hic omnes enumerare non oportet. Solum autem hic dicam
generales modos exercitiorum: et eorum exempla ponam ex quibus
poterunt speciales modi sufficienter intelligi. Dicam igitur pri-
mo quod de numero exercitiorum quoddam est exercitium solum: quoddam au-
tem exercitium et opus. Exemplum primi: ut ludus parue pile. Exemplum
secundi: ut fodere: arare: et edificare. Amplius exercitiorum quoddam
est vniuersale totum corpus occupans: et aliud est particulare. Exemplum
primum: ut ludus parue pile: et peditare. Exemplum secundum: sicut vox est exerci-
tium pulmonis: et stare super pedes est exercitium dorsus: et scribere est exerci-
tium manus: et texere pedum parte et tibiis: et sic de singulis. Am-
plius quoddam exercitium est magnum: quoddam paruum: quoddam me-
diocre. Exemplum primi: ut ambulare longam viam: vel luctari longo tem-
pore. Exemplum secundum: ut luctari breui tempore: vel ambulare quamvis viam breuiter.

Exempluz tertij: vt ambulare mediocrē viam: vel lucrari tpe medio-
cri. Exercitiū magnū est causa maciei. Mediocre est causa augmēta-
tiōis tempate in carne ⁊ calore naturali: sed exercitiū parū aliqñ tu-
lū calefacit. Ampli⁹ exercitiōz aliud ē velox: aliud tardū: aliud me-
diocre. Exemplū primi: qñ aliquis currit velociter. Exēplū secūdi: qñ
aliqñ mouet lente. Exemplū tertij: qñ aliquis mouet medio critter. Ex-
ercitiū velox pmo calefacit: ⁊ postea corpa inspissat ⁊ induraz: sed tar-
dū corpa remollit ⁊ poros apit: mediocre vō corpa in sua natura pfer-
uat. Ampli⁹ quodā est exercitiū forte: aliud debile: aliud mediocre.
Forte dicitur duplr. Uno modo ex eo q̄ motus felox cōiungit magnitudi-
nini. Verbi grā. Si q̄s currit longā viam velo cissimo cursu: tale vti-
q̄ dicitur exercitiū forte. Et ex hoc patz qd est debile ⁊ mediocre. Et etiā
patz ex his que sit opatio exercitiū fortis isto modo sumpti: ⁊ debilis:
⁊ mediocris. Alio modo dicitur exercitiū forte ex resistētia passi: ⁊ in ta-
li exercitio nō cadit velox ⁊ tardū. Verbi grā. Eleyatio magni oneris
⁊ similr lucrari cū forti bene resistēti: ⁊ vniuersalr opari circa materiā
q̄ plurimū resistēte: ⁊ nō bene obediēte: est exercitiū forte. Non qz
in eo pūgat velocitas magnitudini: sed ex resistētia materie. Et ex h
patz quid est exercitiū debile ⁊ mediocre. Nam qñ materia nō resistit
est debile: ⁊ qñ mediocriter resistit est mediocre. Et opatiōes istoz ex-
eratiōz patet ex dictis sufficiēter. Et postq̄ aliquis per modū supdi-
ctuz sufficiēter exercitat⁹ fricatio fieri debet. Et hec fricatio debet esse
multa ad asperitatē declinans. ppter duas causas. Una est vt supflui-
tates subcutaneę emūdent que ab exercitio sunt trāsmisse. Et alia est
vt corpus solidet ⁊ vapores boni retineant: vt ab his que ab extrinse-
co accidūt nō alterent. Et debet hec fricatio sil ac velociter fieri: imo
si totū corpus simul ⁊ semel fricari posset vtili⁹ esset vt supfluitates si-
mul ⁊ semel exalarēt. Et bonū est q̄ hec fricatio fiat cū oleo dulci. Et
sic patz q̄ fricatio fienda est ante exercitiū ⁊ post: ad diuersas intenti-
ones. Unde fricatio ante exercitiū debet esse mollis ⁊ lenta: vt durici-
em nō operet. Sed illa q̄ sit post debet esse multa: ⁊ ad asperitatē des-
clinans. Hec breuia sufficiāt.

Capitulum. iii. De fricatōe.

Ricatio inuentionē habet in supfluitatū tertie digestiōis ena-
cuatōis: sicut ⁊ exercitiū. Et siliter in caloris mēbroz cōforta-
tiōez: ⁊ ad multa alia. Unde sermonē de fricatōe in pcedēti ca-
pitulo inchoatū cōplere volum⁹ in isto breui capitulo. Primo igit
dicemus fricatōis vtilitates: ppter quas cōpetere potest in sanitas res-
gimine. Secūdo dicem⁹ fricatōis temp⁹ ⁊ mensurā ⁊ modū. Tertio
dicem⁹ fricatōis modos ⁊ species generales. Sciendū igit p p-
mū q̄ ppter vtilitates fricatōis dictas in capitulo pcedenti pparanti-
ad exercitiū sunt ipsius fricatōis plurime alie vtilitates. Est igit ipi⁹

z exercitiū vna vtilitas cōis: puta expulsio supfluitatū tertie digestiōis.
 nis. Un̄ in his q̄ exercitari nō p̄nt ppter corp̄is debilitatē: vel ppter in-
 firmitatē alicui⁹ mēbr̄i specialis: vel ppter icarceratiōez: nō ē fricatio
 negligēda. Nā p̄ fricatiōez materia subtiliat: pori apiunt: z calor i mē-
 b̄is p̄fortat: z sic supfluitates liberi⁹ expellunt. Et p̄ psequēs mēbr̄a
 p̄fecti⁹ nutriunt: z appetitiua vigorat: siquidē naturalis appetit⁹ inci-
 pit a mēbris tertie digestiōis. Ampli⁹ sciendū est q̄ p̄ fricatiōez mē-
 bra rara inspissant: z spissa rarefiūt: z dura mollificant: z mollia idu-
 rant: z tēperata in sua naturalitate p̄suant. Corp̄ib⁹ igit̄ raris p̄petit
 exercitiū nō solū ppter expulsionē supfluitatū z reliq̄ que dicta sunt:
 sed vt aliq̄liter inspissent: z min⁹ passibilia efficiant. Et s̄l̄r suo modo
 itelligat de corp̄ib⁹ spissis: duris: z mollib⁹. Ampli⁹ est alia vtilitas
 fricatiōis. Nā p̄ cā lassitudo a mēbris remouet. Un̄ hec fricatio est bo-
 na post exercitiū imoderatū ex quo aliq̄s incurrit lassitudinē. Ampli⁹
 us fricatio iuuat cū t̄pus est dormiēdi: qm̄ corpus alleuit: z hūidita-
 tes ad iūcturas fluere phibet. Multū aut̄ sollicitari debem⁹: ne pue-
 roz corp̄a fricent cū duricia z aspitac: ne forsan ab augmēto impedi-
 ant. Temp⁹ fricatiōis q̄ fit ppter expulsionē supfluitatū idē est cū tpe
 exercitiū. Et nō loquor de fricatiōe p̄parāte ad exercitiū: nec psequēte
 exercitiū: sed de fricatiōe supplēte vices exercitiū. Et est diligēter notā-
 dum q̄ s̄m diuersitatē cōplexionū: z habitudinū: z ceteroz naturalū
 um z nō naturalū: diuersus est vsus fricatiōis: z mēsurā: z mod⁹: vt
 sup⁹ dictū est de exercitiō. Un̄ p̄siderandū est nō solū in rōne: s̄ et iāz
 in expiēcia: vt de exercitiō ē declaratū. De speciebus aut̄ fricatiōis in
 generali dicendū est q̄ sunt sex simplices: nouē cōposite. Sunt enim
 tres simplices s̄m q̄ntitatē: puta mlt̄a: pauca: z mediocri: et tres s̄m
 qualitātē: puta aspera: leuis z mediocri. Vel possunt notari si placet
 fortis: debilis: z mediocri. Fricatio multa est causa maciei corp̄is
 z t̄pata carnē augmētat t̄pate: s̄ pauca in augmēto opatōez nō h̄z: sed
 aliq̄stulū calefacit. Opatio fortis z aspe fricatiōis est obturatio poroz
 z duricies corp̄oz. S̄z debilis z leuis opatio est aptio poroz z aspi-
 tatū corp̄oz remollicio: z media mediū tener inē bas. Et his simpli-
 cib⁹ aut̄ pueniūt nouē p̄positiōes. Nā fricatio multa p̄t cōponi cū fōr-
 ti: debili: z mediocri: z sunt tres. Et s̄l̄r pauca pōt p̄poni ex fortis: debi-
 li: z mediocri: z sunt sex cū p̄mis. Et s̄l̄r t̄pata inter pauca z multa p̄t
 p̄poni cū debili: fortis: z mediocri inē forte z debile: z sunt nouē cū p̄-
 mis. Et quid iste fricationes cōposite in corp̄ibus operent: satis ha-
 beri potest ex simplicibus. Que etiam species fricationis quib⁹ corpo-
 rib⁹ competūt: satis haberi potest ex his que dicta sunt de exercitiō
 in capitulo p̄cedenti.

Capitulū.iii. De balneo.

Post considerationem exercitij et fricationis sequitur consideratio balnei:
ex eo quod balneus membra exteriora lauat a sordibus: quod in superficie
membrorum per exercitium forsitan est derelicta. Amplius si aliquid sit dere-
lictum sub cute quod per exercitium et fricationem non sit sufficienter resolutum de su-
perficie: tertio digestionis: per balneum resolutum. Nam balneum resolutum ea
quod sunt propinquius cuti. Amplius in his per exercitari non possunt vel propter membrorum de-
bilitatem: vel propter incarcerationem: vel aliam impotentiam: balneum aliquod supplet
vices exercitij. Amplius balneum membra exteriora calefacit et humectat.
et patet: quod forte per exercitium et fricationem fuerunt aliquod desiccata et in frigidum
ta. Unde satis est rationabile post exercitium et fricationem de balneo decimare.
Sunt autem ipsi balnei aliqui iuuamenta: puta somnum provocare: opilationem
aperire: veterem solvere: digestionem confortare: et nutrimentum ad cutis superfi-
ciem attrahere: veterem interdum perstringere: et fatigationem removere. Amplius
balneum interdum calefacit: interdum in frigidum: desiccatur et humectatur. Calefa-
cit quod de obuiatione prima: sua actuali caliditate aeris et aquae: et digestionem
humoris frigidi confortando: sed in frigidum resoluendo plus debito calorem et
spiritum essentiali frigiditate aquae. Unde et si aqua est actualiter siue accidentali calida
da: naturaliter tamen est frigida. Unde ex longa sui applicatione ad corpus: corpus
in frigidum et effeminatum facit. Amplius sua humiditate calorem suffocat
naturaliter: et hebetat: et sic corpus in frigidum. Amplius balneum sua humidi-
tate corpus humectat: et sicut attrahendo alimentum ad membra: sed resoluendo de-
siccat et poros apertendo: ex quo aptum calorem simul cum humido exhalat. Am-
plius scias quod balneum indebite administratum quod non oportet habere prima no-
tum iuuamenta inferre homini: puta cor debilitare si multa quod moram in eo fecerit:
et nauseam et syncopam inducere: et humores quos mouet: et ad putrefactionem
preparare: cum hoc cos ad membra debilia declinare. Unde accidit aposte-
mata in occulto membrorum: et in superficie eorum. Et comedendi desiderij
um deijcit: et coeundi debilitat virtutem. Unde possumus concludere quod cor-
pora humana multum repleta humoribus: et habentia stomachum et cor
debilia: et nervos debiles et iuncturas: non debent longam moram in bal-
neo trahere. Amplius scias quod interdum balneo utimur in regimine sa-
nitatis ad carnem et pinguedinem minuendam: et interdum augmentandum
Balneum enim in ieiunio administratum corpe existere famelico corpa ma-
crefcere facit. Et balneum cito post cibum completa prima digestionem et
inchoata secundam: multum iuuat ad inspissandum. Debemus autem eligere balneum
cuius fabrica est antiquior: et cuius aer est subtilior: et aqua dulcis. Et de balneatorum mensu-
rare ignem secundum naturam illius quod balneum vult ingredi. Et diligenter notandum est quod
balneum suo aere calefacit et dissolvit: et sua aqua humectat: et interdum in frigidum
dat. Unde quousque aer sit humidior aqua: tamen aqua plius humectat. Et hoc contin-
git ex hoc quod corpora perfectius adheret et applicatur. Et hoc etiam con-
tingit: quia aer naturaliter est calidus: et etiam virtute stellarum semper
per aliquid resolutum nostris corporibus coadiuvante eius subtilitate.

Debent autē in balneo bñ ordinato esse tres case. Quarū prima est infrigidans et humectans: secūda calefaciēs et humectans: et tertia calefaciēs et desiccans. Corpora igit̃ rēperata in quibus nō querit̃ resolutio: s; solū temperata calefactio et humectatio nō indigēt tertia casa: sed p̃ma et secūda: sed corpora in quib; q̃rit̃ resolutio et corporis maceratio: vel desiccatio indiget tertia casa. Temp⁹ autē balneādi in sanitatis regimie est post exercitiū et ante cibū. Nec statim post exercitiū aliq̃s est balneandus donec mēbra p̃fecte quiescāt. Si autē queram⁹ resolutiōem supfluitatū morandū est plus i balneo: et quousq; appareat aliq̃lis p̃tractio in pulpīs digitorū. Qd̃ si solū q̃rat̃ mēbroz calefactio et hūectatio: minor mora erit in balneo: et statim cū mēbra incipiūt rubere et nō tabilit̃ calefieri: cessabit̃ a balneo. Et nō erit multū irrationabile cor: pori bñ carnosio: etate mediā: et sufficiēter calida supinfundere aqua: nō calidā: sed tepidā. Ex hoc em̃ caliditas et hūiditas roborant̃ in mēbris. Multū autē caueri debet q̃ in exitu balnei non bibat̃ aliquid vehemēter calidū: nec vehemēter frigidū. Nam primū pducit ad ethicā et paralytism. Secundū autē corrumpit virtutē mēbrozū p̃ncipaliū: et forsan pducit ad hydropisim. Ampli⁹ in exitu balnei sollicitus esse debet de capitis cooptura et totius corporis: et specialit̃ in hyemene corpus exponat̃ ad recipiendū frigiditatē: ad quā paratū est ppter poroz apertioem inductā a balneo. Sunt autē quidā q̃ ingredi balneū: i e; i iuno dubitāt: ex eo q̃ colera in eoz corpib; auget̃: et his cōpetit ante ingressū balnei recipe buccellā panis intinctā in succo granatoz: vel in vino multū limphato. Et sunt ali; qui ex ingressu in balneū: et specialiter post cibū opilatōes incurrūt: et his cōpetit bibere oximel: vel sirupū acetosū cum radicib; si sint calide cōplexionis: vel dyatrion p̃peron: vel dyamentastrū si sint frigide cōplexiōis. Balneū autē ex aquis sapiētibus naturā farmacoz vel metalloz nullo modo competunt in sanitatis regimie: sed bñ cōpetunt in cura multoz morbroz. Sed qz nō intendim⁹ de egritudinū cura: de his balneis nullā faciemus mentionē. Ampli⁹ est diligēter notandū q̃ in sanitatis regimie interdū fit stupha: et interdū balneū. Balneū non pōt fieri sine aqua sed stupha bñ fit in aere sine aqua. Et hui⁹ p̃prietas est magis resoluerē q̃ hūectare: imo taliū stupharū p̃prietas est multū resoluerē: et maxime supfluitates exterius existētes. Et qz in talib; stuphis interdū ponunt̃ herbe s̃m diuersitatē herbarū in eis positarū diuersi sunt eaz cf̃ fecrus: q̃nq; em̃ multū calefaciūt: et silt̃ exiccant: et cōpetunt in multū frigidis et hūidis. Q̃nq; multū calefaciūt: et non multū desiccāt. Q̃nq; nō multū calefaciūt: sed multū desiccāt: s̃m q̃ scit̃ medic⁹ ordinare cognoscēs virtutes simpliciu; ingredientiu; stuphas et modū mensurandi ignē s̃m exigentiā eius q̃ stuphari debet. Sed bene scias q̃ nullo modo debet fieri stupha corpe existēte plectorico: nec imēdiatē post

indigēt cibis pauci nutrimentū cuiusmodi sūt olerū genera et fructuū et
 caseus: et mediocres indigēt mediocri: sicut enī se habet extremū ad ex-
 tremū ita mediū ad mediū. Ampli⁹ sciendū est q̄ oēs hoīes indigent
 cibo boni nutrimentū. Quā si aliq̄s vtrāq̄ cibis mali nutrimentū quibz ei for-
 san in p̄nti nō noceat vel ppter p̄suetudinē vel virtutū fortitudinē et
 digestiue bonitatem: impoſterū tamē ad malas veniet egritudines. Qui
 dam tū sunt qui ppter p̄suetudinē et q̄ndā nature proportionabilitatez
 p̄eligere debent cibū parū deteriore. Unde si q̄s p̄suet⁹ sit vti malo ci-
 bo non subito debet mutare p̄suetudinē sed paulatim. Qd si forsan cō-
 suetudinē mutare non possit ppter aliquā causam speciale bonū est q̄
 sollicit⁹ sit in purgādo hūiores q̄ generant a tali cibo sic p̄seruabit ab
 infirmitate. Si autē cibuz p̄suet⁹ et desiderat⁹ non sit malicie notabil⁹
 non mutet. Nam maliciā parūā corrigit natura bonitate digestiōis
 et longitudine p̄suetudis. Sed si fuerit malicia notabil⁹ et mag⁹ nō est
 corrigibil⁹ a natura. Unde falsum opinant̄ credētes malū cibum no-
 tabiliē longitudie tempis et bonitate appetitiue posse corpus in sanī-
 tate debita p̄suare sine opationū sensibili leſiōe. Dicam⁹ igit̄ reca-
 pitulātes d̄ p̄posit⁹ qd̄ i simplicibz dictū ē q̄ qdā s̄ indigētes cibo mul-
 ti nutrimentū facili digestiōis et boni chyimi cuiusmodi sūt oua forbi-
 lia et aque carnis et vinū odoriferū et subtile. Et talia cibaria compe-
 tunt hūicibz digestiōē debile et a quoz corpibz facta est plurima reso-
 luctio cuiusmodi sūt pualescētes et indigētes augmēto et vniūsalit̄ des-
 bilem digestiūā hūicē: et quoz corpa sunt multuz resolubilia et calore
 extrinseco et intrinseco. Alij sunt q̄bz competūt cibi multi nutrimenti
 et difficilis digestiōis: boni chyimi cuiusmodi sūt caro ānualis agniz
 oua dura et similia. Hec enī competūt hoībz quoz calor est fortis val-
 de et multū exercitātibz et hūicibz forte digestiūā et mēbra dura et spissa
 Est autē terciū mēbz his p̄tinuū qd̄ nullis puenit iudicio meo puta
 cibuz multi nutrimentū facili digestiōis et mali chyimi puta caro cōna
 et anatū et vaccina. Sūt etiā alia cibaria q̄ sunt difficilis digestiō-
 nis et mali chyimi et pauci nutrimentū que etiā in sanitar⁹ regimie nō cō-
 veniūt et huiusmodi est caro solita et falsi pisces. Ampli⁹ sunt qdāz in-
 digētes cibis facili digestiōis et pauci nutrimentū et boni chyimi cui⁹
 modi sunt lactuca et mala gnata et similia. Et hec cibaria cōpetūt cor-
 poribz repletis et hūicibz debile digestiūā habētibz a quoz corpibz nō
 multa sit resolutio hūicibz tamē appetitū bonū. Sūt etiā alia cibaria
 que sunt subtilis nutrimentū et nō multi et mali chyimi que non compe-
 tunt in regimie sanitar⁹ cuiusmodi sunt pulmo et caro āialū de vtero
 nouiter egredientiū. Ampli⁹ est p̄siderāda cibarioz q̄litas actualis et
 x̄tual. Actualis qd̄ ē q̄ in hyeme recipiunt cibaria actu calida et i esta-
 te frigida et i mediocribz t̄pibz mediocria. Et similie intelligat̄ de vir-
 tuali q̄litate. Nā calida x̄tualit̄ p̄petūt i hyeme et frigida i estate: et in

rempijs mediocribus mediocria. Amplius q̄ multū lapsi sunt in calidū
do: indiget cibis frigidioribus et contra. Et similiter intelligat in alijs q̄/
liratis. Amplius dico q̄ illa que possunt esse causa corruptiōis dige-
stionis sunt euitanda: puta voracitas cōmestionis et mala masticatio:
ferculorū multa interruptio diūsorū ciborū et potū in eadē mēsa sum-
ptio: et multa potatio: et mala ciborū ordiatio puta si grossa cibaria re-
cipiant ante subtilia: nam ex hīs corrupti digestio: nā subtile digerit an-
grosū et nō hīs exitū in stomacho pmanet plus debito et sic in sto-
macho corrumpit et aliū cibū nō dū digestū corrumpit. Unde rōnabili-
us est pmo recipe subtilia cibaria et post grossa. Si enī digerant ante
grossa descendet a stomacho et grossa remanebūt in stomacho vsq̄ ad
pfectā digestionē. Nam via que patet subtiliori non patet grossiori.
Sed hic est diligenter notandū: q̄ si aliquis parū comedere velit de gros-
sioribus et multū repleti de subtilioribus tūc puto rōnabili⁹ esse p̄termit-
tere cibaria grossa. Nam in pauca q̄ritate eque cito digerī p̄nt sic sub-
tilia in maḡ q̄ritate. Unde in tali casu nō est incōueniens p̄mittere grossa.
Si q̄s autē sciret porcionare passum ad agens vniiformē ita q̄ tan-
ta esset diūrsitas inter grossū et subtile: sicut ē inter calozē fundi sto-
machi et ei⁹ oris tūc melius esset ponē grossū in fundo et subtile in
orificio: sed q̄ hoc q̄si est impossibile et error q̄ pot̄ p̄tingē p̄mitterēdo
subtile est minor et magis corrigibilis: ideo subtilis p̄mittēdus est grosso

Amplius p̄siderandū q̄ cibus prim⁹ nō sit lubrificatiu⁹ nā postq̄
erit digestus vel ante digestionē trahet secū alium cibum indigestum.

Amplius est adūrendū: q̄ in p̄ncipio non sumat fruct⁹ stiprici puta
ta coctana mēspila: nam ex hoc possit impediri descensus cibi a stoma-
cho. Unde verum ē q̄ habentibus ventrē fluxibile interdū talia compe-
tūt in p̄ncipio cōmestionis. Et vniūsalit̄ p̄siderandū est q̄ sanitas p̄ser-
uator nec fructibus nec oleribus vti debet nisi in pauca q̄ritate. Generat
enī sanguinē aquosum vaporosum et putrefactiōi aprum. Si tamen
fructibus vti p̄tingat in sanitatis regimine fructus stiprici sunt postpo-
nendi alijs cibis sicut coctana: pira: amygdala: castanea: mēspila: auis-
lane. Et fructus laxatiui sunt p̄mittēdi: puta vua: ficus: pruna: p̄fica:
mora et similia: nec post tales fructus est imēdiatē comedēdus alijs
cibus sed parum imorandū et sup̄bibendū aliquid subductiuū ventris
puta melliceratū vel vinū dulce vel aliqd̄ brodiū subductiuū. Tales
autem fructus maxime competūt his qui aliq̄lem estuatiōē sentiūt
in stomachis eorū vel p̄pter naturalē complexionē vel p̄pter laborē vlt
balneū vel aliquale infirmitatē. Nolum⁹ autem plus loqui de fructi-
bus: quia de his inferius specialit̄ loquet̄. Amplius scias q̄ in regi-
mine sanitatis non multū competunt saporū diuersorū delectamenta
ex quibus homo plus de cibo recipit q̄ deberet: vnde talia saporū de-
lectamēta plus pueniūt egris q̄ sanis. Amplius scias q̄ in regimine

sanitatis non competit aliqd medicinale nisi forsan ad pſeruandũ sed non ad pſeruandũ. Nam sicut de pprietate cibi ẽ pſeruare sic de pprietate medicine est alterare. Caueat igitur sanitas pſeruatoz ne vtatur aliquo sapiente naturã medicinale ad pſeruandũ licet bene ad pſeruandũ. Amplius hora cõmeſtiõis eligat frigidã: si non sit possibi le eligat locus frigidus et sint hore cõmeſtiõis tales q post eas homo possit quiescere et tandem dormire. Non etiam imediate post cibũ est exercitandũ sed pmitus quiescendũ et dormiendũ non tamẽ vitupat sed laudat lenta post cibum deambulatio ante somnũ vt cibus descēdat ad fundũ stomachi in quo sit cibi melior digestio. Qd autẽ iuuat ad cibi digestiõem est pmitus parũ dormire super dextrũ latus vt cibus deſcendar ad fundũ stomachi deinde longior tempore super sinistrũ vt digestio pficiatur. Nam decubitus sup sinistrũ latus plus pſert digestiõem omni alio decubito. In bñi decubitu epas amplexat cibuz in stomacho sicut gallina ouũ in pulli gñatiõẽ: et sic cibus in stomacho pfectius digerit. Sed in fine somni iterũ iacendũ est supra dextrũ vt facilius cibus transeat ex stomacho ad epas et supfluitates digestiõis pme facilius descēdat. Et ẽ diligẽtẽ notandũ: q si ptingat aliquem a pposito vel casu recipe cibum alicui male q̃litas: puta acetosum vel salsum vel ponticũ satis ẽ rationale post eundem recipe cibum q̃litas pterarie ad corrigendũ maliciã pmitte verbi grã si quis recipiat cibaria acuta vel salia et post talia recipiat ante coz digestiõem res humectantes et dulces vel sapore non habẽtes erit puenies regimẽ similiẽ intelligat in alijs. Ampli sumoge ẽ cauendũ q post cibum digestiõem inchoata non bibatãq vel vinũ in q̃ritate notabili. Hoc enĩ est de his qui digestiõis ebullitiõem inẽrumpũt: sicut patet in posito bulliente si supinfundat aqua frigidã: nã ab ebullitiõẽ desistit. Nõ est igitur bibendũ donec cibus de stomacho descēdat. Qd si sitis necessitate inferat modicũ aque sugēdo paulatim bibat. Et q̃sto plus fuerit frigida tãto min⁹ de ea sufficiet. Ampli scias q bibẽ vinũ post cibũ digestiõem iam inchoata facit cibũ descēdẽ de stomacho indigestũ: et facit accidẽ opilatiões et earũ egritudines et similiẽ putrefactionem.

Ampli scias q vehementẽ famelicus non debet p recipe cibũ subtilẽ: qd si ptingat stomachũ terrebit a grosso nec postea grossum recipere aut digerere põr: et sic cibus grossus corrumpet. In tali igitur casu pmitte dẽ cibũ grossus paulatim an subtilẽ: nõ ei postea terrebit stomachũ a subtili. Cũ aut hui⁹ accidẽt ẽ ex eo q i stomacho vehementẽ vacuo et ianito ẽ calor inẽsus cui cibus subtilis nõ ẽ pporcionat⁹. Un recepto cibo subtili p stomachi forte desiderũ et cibi subtilis paucã refectiã dispgit cibũ ad oēs ptes stomachi et sic qdã repletio fantastica cãbit: et sic os stomachi claudet et terrebit nã a cibo supuẽtẽ grosso: nisi tẽ infuciat spaciũ q p dicta repletio fantastica sedet q non causabit

si cibo grossus recipiat primitus in stomacho vehementer vacuo et fameli-
co. Nam cibis grossus non dispergitur propter eius inobedientiam ad singu-
las partes parietum stomachi sicut dispergebat subtilis. Amplius sollicitus
tandem est in numero comestionum et in hoc est multum consideranda consuetu-
do et observanda vel paulatim si sit mala omittenda. Qui igitur in die semel co-
medere consuevit non subito se transferre debet ad duas comestiones: nec
e contra: subita enim mutatio nocet. Et in hoc multum considerare debet me-
dicus: verum experimentum illud quod potest ratione sciri: hic brevis est dicendum
Quidam enim sunt quibus unica comestio in die naturali videtur sufficere: Verum
bi gratia quorum virtutes sunt satis fortes et membra non multum resolubilia.
Et parum exercitantes se et qui sufficienter cibum unice comestione sumere possunt
sunt: et in hiis omnibus pleuraticis habet abundantiam. Et universaliter quorum cor-
pora humidum sunt et cum hoc cibaria quibus utuntur sint aliquoties grossa et vis-
cosa et multum nutritiva et non facilius resolubilia. Talibus enim sufficit cibo
semel in die naturali: nisi consuetudo sit ad protractum. Sunt autem alii quibus
non sufficit unica comestio in die naturali: sicut illi quorum virtutes sunt
debiliores et calor est fortis ad digerendum et resolvendum et quorum corpora sunt
resolubilia et macillenta et ad siccitatem naturaliter vel accidentaliter decli-
nancia et venter cibo subtili facile resolvable et digestibili et in quantitate
minori et cum his multum exercitancia. His igitur competit bina comestio in die
naturali. Mediocribus vero et temperatis sufficit comedere ter in duobus
diebus sic quod inter unam comestionem et aliam interueniat spatium sedes
cum horarum. Sunt autem quidam quibus non sufficit bina comestio
in die naturali. Sed debent cibari ter vel quater in die: sicut sunt senes
a senio et qualescentes et pueri et universaliter debiles. Senes enim sunt sicut
lucerna extinctio parata. Unde si eis cibis non sepe admistretur calor cum
sumit et extinguitur: et si una vice multum admistretur calor suffocatur: unde
de istis indigent sepe comedere et parum. Qualescentes sunt bimoti: indigent
enim cibo ut deveniant ad proprium statum: sed quod eorum calor est debilitatus non
possunt multum cibum simul digerere. Bonum est igitur quod parciat eorum ci-
bus ut corpus confortetur et calor naturalis non laboret in digerendo et eadem
ratio est in pueris. Complexionibus igitur hominum consideratis dicimus quod
pleuratici melius possunt ieiunare et colerici mime: sanguinei autem
et melancholici mediciores nisi quod melancholici magis se tenent ex parte fleu-
maticorum: et sanguinei ex parte colericorum. Et inter hos omnes temperati
mediocres existunt. De etatibus etiam patet quod infantes et specialiter ani-
mosi minus possunt ieiunare et senes a senectute maxime et mediocres
se habent medio modo. Nec igitur sunt que finem ratione dicere possumus
de numero comestionum. Est autem diligenter notandum: quod sunt quidam ci-
baria que non sunt simul edenda puta lac et acetum et universaliter acetosum:
nec lac et pisces: nec lac acetosum cum raphano: nec carnes volatilium post
risum prodictum cum lacte: nec uti debemus oleo vel pinguedine in prodimis.

to ciboz que in erco extiterūt vase Amplius multū ē p̄siderandum
qñ competunt cibaria grossiora in mane vel in vespe. Et saluo iudicō
meliori puto q nisi reuma impediāt q vespere grossior cibuz z maior
in q̄ritate competit z specialit̄ supposita noctū longieudie sufficienti
et q homo dormiat denocce. Nam digestio fit in quiete: et in somno
quiescūt virtutes aiales et fortificant̄ naturales. In somno enī meli-
or fit digestio in stomacho in epate et in toto corpe sed suspecti de reu-
mate abstineant a cena aut parū cenent et longe a somno. Amplius
diligent̄ est notandū: q aliquis volens sanitatem p̄seruare non mul-
tum bibere debet: nec in p̄ncipio mēse nec in medio sed differre d̄z pos-
tum vsqz p̄pe finē cōmestiois et tūc t̄m bibendū ē q vera sitis sedet. Est
autem vera sitis quedā estuatio in stomacho causata ex cibo recepto
qui habet qdāmodo stomachū calefacē et exiccare. Est enī fames ap-
petitus calidi et sicci: et sitis frigidi et hūidi: et qz talis estuatio maxime
p̄tingit circa finem cōmestiois: ideo tūc est bibendū et nō ante nisi
parum. Sciendū autē q triplex est potus: qdam enī est p̄mixtiū: ali-
us delatiū: et aliū ē sitis delatiū. Potus igit̄ p̄mixtiū potest recipi
pi simul cū p̄mixtiuo cibo. Unde saluo meliori iudicio puto q talis
potus non debet differri vsqz ad finem cōmestiois sed debet recipi in
p̄ncipio medio vel fine. Et iste potus maxime cōpetit qñ sumū cibaz
ria grossa actualit̄ sicca et virtualit̄ sicut pater in laborātibz comeden-
tibus panem siccū. Sed potus sitis sedatiū regularit̄ et in hoibz bñ
dispositis debet differri vsqz ad finem cōmestiois: tūc enī est vera sitis
p̄pter estuationē cibi calidi et sicci. Non enī multū rōnabile est q siml̄
vigeat sitis et fames qz sunt appetit̄ ad p̄traria. Pot̄ aut̄ delatiuus
maxime competit cōpleta p̄ma digestione et tūc regularit̄ non ē malū
bibere vt cibo facili⁹ trāseat a stomacho ad ep̄atē et preparē stomachus
ad recipiendū aliū cibum: et si forsan p̄tingat aliquē sitire non p̄cedēz
te cōmestione et sine fame pōt p̄noscari a medico sitis illa esse innatu-
ralis: et in tali casu interdū pōt competē ante cibū: sed qz b̄ exigit limi-
tes regim̄is sanitat̄ nō plus loq̄mur de isto. Pot̄ aut̄ q regularit̄ cō-
petit in regim̄e sanitat̄ nō est aq̄ sed vinū vel aliqd̄ portioabile vi-
no: puta ceruisia vel cerusariū vel pomeriū vel mellicratū vel aliqd̄ si-
mile: qbz oibz vinū est meli⁹. Et qz de his oibz inferi⁹ tractabit̄ in spe-
ciali volo trāfire. Vinū aut̄ q vti debem⁹ i regim̄e sanitat̄ non sit
acutū nec igneū nec grossum nec dulce. Et iestate sit albū vel roseū: et
in hyeme rubcū vel subrubcū et sit clarū et subtile et saporis amicabil̄
et odoris suavis. Et ē b̄ diligent̄ notandū: q q̄rū dā m̄ḡoz opinio est
q maḡ eligēdū est vinū debile sine aq̄ admixtiōe: qz vinū forte cū aq̄
fractū: et sp̄alit̄ corpibz temperat̄ coleric⁹ z sanguineis: s̄z istoz c̄p̄iniōi
nullaten⁹ acquiesco. Nā vina debilia cuiusmodi sūt gallicana multū sūt
corruptibilia: yñ facillime corrūpūnt̄. Et bui⁹ rei signū ē q si vinū de-

bile gallicanū dimittat in aere p noctē in mane inuenit corruptū. Un-
pato q vinū forte factū cū aq multa ē pueniēt? i sanitat? regimie: nī
si casu in q vinū debilit? nō sit adeo debile q sit nimis corruptibile in
natura sua sicut vīna gallicana. Et his igit? patet q nectar nō compe-
tit in regimie sanitat? in via pot?. Et vniūsalit? vīna sapia naturā ali-
cui? farmacoz vel rōne vasis vel rōne pmiſtiōis. Etia patet q vinuz
nouū defecatu seu clarificatu mag? pperit i regimie sanitat? q vinum
antiquū. Et ē notādū diligēt? q in edū aliq? patit? sicut mēdosaz in
q nō estuat orificiū stomachi s; guttur z pulmo arescit z os z palatus
vel pp? puluere aut morū aer? z calorē z siccitatē. Et i tali casu nō ex-
pedit bibē s; sufficit gargarizare vinū bñ lymphatū aut aq cū pp? par-
tes pderas hūectādas: vel si mag? placet succosus fruct? masticare z
abſcē vel modicū succi deglutire pp? guttur? aspiratē z ariditatē erit
expediēs. Ampli? scias q i tali siti in edū iuuat attractio aer? frigidi-
di p os z nares. Et ē diligēt? notādū: q fm diūſitates pplexiōis etas-
tis z sic de singul? attēdit diūſitas in admīstratiōe vini vel potuū alio-
rū. Quibusdā enī pplexiōibz pperit vīna fortiora z qbusdā debilitiora:
et qbusdā plus qbusdā vō min? z qbusdā grossiora z qbusdā subtilio-
ra. Et similit? intelligit? de etatibz z alijs. Hoies igit? calidioris pplexio-
nis indigēt vīnis debilibz z subtilioribz z indigēt maiori qritate.
Et hoies frigidioris pplexiōis indigēt vīnis fortioribz z minoris qritati-
tatis. Ampli? hñtes nervos debiles indigēt vīnis debilibz: hñtes
cerebz forte z nervos fortes securi? pnt vti fortioribz. Amplius debi-
les indigēt vīnis z potibz mag? nutritiuis z fortioribz min? Ampli? me-
lancolici indigēt bonis vīnis. Tū qz frigidū z vīnū calefacit. Tū quia
tristes z vīnū letificat. Tū qz hñt paucos spūs z eos vīnuz multipli-
cat. Quātitas aut? mediocri pot? quē hō bz recipē i mēsa ad sitim se-
dandū z ad cibi pmiſtiōē est qtuor librarū minutarū: sicut qdā sa-
piens testat? z expiētia docet. Sz qritas pot? offerēdi sicut nec alioz
pōt lris cert? scribit? pictura veritati ppinq. Quidā enī sūt qbz suffi-
cit minor qritas z qbusdā maior: z in h multū dz attēdi qritas cibi et
qlitas. Nā fm aliā z aliā cibi qritatē z qlitatē diūſificabit pot? qritas
sicut etiā diūſificat sit? natural. Un qui pl? comedūt z cibaria ma-
iorē estuationē in stomacho inducētia plus sitiūt z indigēt pluri po-
tu. Et qto sit? ē maior z intēſior ceter? paribz pot? dz eē debilior z in-
qritate maior z econūso. Ampli? in exhibitōe pot? dz multū pſi-
derari qlitas z qritas stomachi capient?. Hñtes enī stomachū siccū
multū sitiūt z magnā qritatē pot? sustinē nō pnt. Et pcrariū est d ha-
bentibz stomachū humidū. Nam isti parū sitiūt z magnā qritatem
potus sustinere possunt. Nec igitur generalia sufficiunt de cibo z po-
tu: quā inferiorius de his tractabit? in speciali.

Capitulū. vii. De somno et vigilia.

Consequens ē determinare de somno et vigilia cū peraria. Nam regule et his sunt in regimie sanitatis plurimū necessarie. Est igitur diligenter notandū: qd somni utilitas in sanitatis regimie si debite admistretur est valde magnū bonū. Est igitur ppendere q̄to somno natura iuvet. Nam p somnū calor naturalis qui opat̄ circa materiā nutrimenti in interioribz pfortat̄ in qbz viget alimēti digestio: et sic melior fit digestio. Amplius p somnū quiescūt oīa mēbra exteriora a suis opatiōibz. Et qz digestio fit in q̄te magis tūc viget digestio. Amplius p somnū virtutes animales q̄ fatigate sūt reuocant̄ et pfortant̄ si q̄dem erāt fatigate p motū p q̄te somni fortificant̄. Un̄ in oī motione corpis cū cepit q̄s dolere statim q̄scē remediū est. Non ē autē vera requies nisi in somno. Nō in vigilia organa sensuū sūt in actu secundo et sic nō pōt corp⁹ vere quiescē. Un̄ etiā mēbra motiua nō vere quiescē pnt̄ in vigilia ppe colligantia et pinq̄ratē ad organa sensuū q̄ sūt i actu secundo: ppe h̄igit nō pōt esse hō diu sine somno. Si enī somn⁹ fuerit moderat⁹ cibo digerit̄ et corp⁹ impingnat̄: dolor dissoluit̄ anim⁹ cōfortat̄: calor naturalis augmetat̄: hūiores teipant̄: et mens clarificat̄. Ampli⁹ somn⁹ ē calefaciēs et hūectās: digestio autē viget p calidū et hūidū. Et sic apparet qd somn⁹ bñ adiuuat digestionē. Et qz senes sūt frigidi et siccī et male digerūt indigēt maxie somno: quapropt̄ Salernus i etate senectutis puocabat somnū cū p̄mestioe lactucarū: qz lactuce sunt frigide ipas cū aromatibz cōcedebat. Et sicut somn⁹ debito mō exhibet̄ multas hz utilitates: sic et vigilia moderata et debito mō exhibita. Nā desiderii auger et famē excitat: ptes exteriores pfortat: et spūs ad exteriora mouet: sine qbz n̄ pnt̄ mēbra exercitari qd tñ exercitium ē multū necēriū. Et sic somn⁹ et vigilia moderata sanitatē pfuant: sic etiā si debito mō exhibeāt sanitatē corrūpūt. Un̄ imoderat⁹ somnus ppat corp⁹ ad apoplexiā epileticiā et palyim et stuporē. Et vt sit ad vnū dicē gñat egritudines hūectates et reumata et splenes et nervos laxat et pigritiā efficit et desiderii deijcit apostemata et febres frequē generat. Vigilia at̄ imoderata corp⁹ desiccāt et virtutes animales debilitat et digestionē diminuit et ppat corp⁹ ad egritudines p̄sumptiuas. De vigilia at̄ inafali q̄ ē res p̄ naturā et d somno inafali et ex qbz causis pnt̄ p̄uēire nō ē h̄ dicēdū qz h̄ exit regimie sanitatis et igredit̄ curā egritudinis. Sufficit at̄ ad p̄ns scire qd somno et vigilia i corpibz sanis possimus vti bñ et male. Dicam⁹ igit̄ modū vtēdi somno. Sciēdū igit̄ qd p̄ p̄mestione p̄ccit somn⁹ n̄ qd ē imediate: s̄ tñ ē imorādū vt cibo descēdat ab officio stomachi. Nec ē p̄ imediate laborādū nec mentē studēdo disputādo vel legēdo vel corpore exercitādo. Nec enī impediūt cibi digestionē: sed quiescēdū est: et audiēda sūt aliq̄ musicalia q̄bus hō nō sit multū intent⁹ vel aliq̄ historie. Qd si forsan tarderetur

cibi descensus ab orificio stomachi parū et lente est deābulandū quosq;
sentiat cibum descendisse ab orificio stomachi. Si enī quis ante de-
scensum cibi a stomachi orificio dormire psumat: generant rugitus et
inflatiōes et dolores in ventre: et etiam somnus laborosior et digestio
corrumpit. Et postq; cibū descendit et sumi mulcebrez et suaves fuerit
elevati ad cerebrū inducētes somnū tūc nature est satis faciendū et dor-
miendū. In estate qdem in loco frigidiori non reumatico cū pedibz nō
calciat. Nam dormire pedibz calciat inducit visus debilitatē et toti-
us corpis estuatiōē. Ampli⁹ oīa mēbra totius corpis debēt esse coo-
perta et melius q; in vigilia et spālī caput et pulvinare debet esse alcu-
ne cibū regurgitet ad orificiū stomachi et in pncipio somni parū dor-
miendū est supra latus dextrū. Hoc enī est iuuas ad pfectū cibi descē-
sum et parū ad digestiōē. Quidā tñ magni asserūt hui⁹ ppariū. Di-
cunt enī q; decubie⁹ supra dextrū lat⁹ iuuat ad digestiōē: q; tūc epar
supponit stomacho sicut ignis lebeti. Hec autē imaginatio ē falsa. Nā
epar non digerit cibū in stomacho calefaciēdo ad modū ignis: s; am-
plexedō cibū in stomacho sicut gallina ouū. Et q; dormiēdo supra si-
nistru latus pfectius amplecti: ideo pfectius digerit. Non igit dor-
miendū est supra dextrū nisi parū ppter descensum et deinde supra si-
nistru ppter digestiōē. Et in fine digestiōis dormiendū est aliqñtū-
lum supra dextrū vt facilius descendat cib⁹ de stomacho ad epar: et sup-
fluitas pme digestiōis liberius descendat. Quāritas autē somni sicut
nec alioz non potest certis litteris dēdriari. Debet autem somn⁹ esse
tantus q; pma digestio sit completa: et q; cibū trāscrit ad epar: vbi ē
locus secūde digestiōis. Nec est forte malū intantū plōngare somnū
q; secūda digestio sit cōpleta. Hoc autē tps diūificabit fm diūifica-
tem complexionū etatū et sic de alijs. Nam qui sūt calide complexion-
is et habent digestiūā bonam et comedūt cibaria facilia ad digeren-
dū non comedūt multū in q̄ritate tales cito digerūt. Uñ talibus
forte sufficit somnus brevis puta sex horarū vel octo ad plus. Sed il-
li qui sūt istis pparijs. s. frigide et hūide complexionis hñtes digestiūā
debile et comedentes multū et cibaria nō obediētia digestiōi. Tales
vtq; indigent somno lōgo puta decē vel duodecim horarū: nec tales
possunt comedere nisi semel in die naturali. Alij sunt q; medij sunt inē-
pdictos in pditionibz pnotatis: et isti indigent somno mediocri. Am-
plius in hoc multū p̄siderare debem⁹ fatigatiōē virtutū aīaliū. Nā
fm q; fatigatio vel lassatio fuerit maior et intensior fm hoc op⁹ est lon-
giori somno et econuerso. Et quoz est mediocris: somnus debet esse
mediocris. Signū autem sufficienti somni est totius corpis leuitas
et specialitē cerebri et palpebrarū et oculoz et descensus cibi a stoma-
cho: et volūtas ascēdēdi et migēdi. Grauitas at palpebrarū et cerebri et
toti⁹ corpis et somnulētia et cructuatio sapiēs naturaz cibi psumpti

significat somnū nō esse sufficientē. Et est diligēter norandū: q̄ in q̄ritate somni sicut et in alijs p̄siderare debem⁹ fm̄ experimentū. Erpiat enī homo q̄ritatē somni vna die. Et sic etiā p̄sequē et p̄culdubio p̄hendat q̄ritū dormire ipse debeat. Nec aut̄ erpiciētia d̄z fieri supposito regimie codē et equali seu tempato in p̄dictis dieb⁹. Et est diligēter norandū: q̄ hoies tempati vel p̄pe supposito regimie eq̄li i ceteris: t̄m appetit somnū q̄ritū oportet et est eis necessariū. Nā optima natura t̄m appetit q̄ritū est ei necessariū. Et h̄ est verū nisi p̄suerudo obuiet. S; in corpib⁹ lapsis nō est p̄fidendū in appetitu. Quidā enī pl⁹ appetit somnū q̄s oportet: et quidā min⁹ sicut in exercitio supius memi me dixi/ se. In corpib⁹ igit̄ tempati vtentib⁹ regimie tempato pōt dici q̄ q̄ritas somni est eq̄lis q̄ritati vigiliariū vel p̄pe. Ampli⁹ est sciendū de q̄litate somni: q̄ somn⁹ q̄rito p̄fundior: t̄to melior: et loquor de somno naturalī: de somno enī innaturalī vt stupore non loquor. Et nō/ ta q̄ p̄ualefcētes et exercitati forti exercitio et multū comedētes dormiūt forti somno et p̄fundo. Ampli⁹ est sciendū: q̄ corpib⁹ tempatis non cōpetit dormire sup̄ ventrē p̄pter colli tortionē et stomachi cōpressionē: licet in h̄ncib⁹ digestiū debiles p̄fert digestiōi. Amplius sciendū q̄ nullo mō dormiendū est supin⁹. Hoc enī prepat corp⁹ ad egritudines p̄us noiatas puta ad incubū et apoplexiā et stupores et s̄milia. Nec enī figura dormiēdi facit supfluitates declinare ad posteriā et sic retinent et nō incedūt p̄ suos cānales q̄ sunt in anteriorib⁹ et fiūt cā p̄dictarū egritudinū. Ampli⁹ sciendū: q̄ somn⁹ naturalis et bon⁹ ē ille q̄ diē nō impedit. Nā dormire h̄ diē corp⁹ prepat ad malas egritudines q̄ supi⁹ dicte sūt. Nā dies ē lūiosa cū strepitu et apta exercitio et vigiliē: et nox ē apta somno. Tū q̄ frigidior: tū q̄ obscurior: tū q̄ q̄scēti⁹ et q̄ ad aīa; et q̄ ad corp⁹. Hoc igit̄ t̄ps ē mag⁹ aptus ad dormiēdū et dies ad laborandū. Et iōz cludit: q̄ vsus noctē meli⁹ est plus recipe d̄ cibo et sp̄aliē nisi noctes sint valde breues: q̄ melior sit digestio i nocte rōne somni et q̄et et frigiditate aeris. Sed suspecti de reumate et passiōib⁹ oculorū et auriorū et ceterorū sensuū abstineāta cena. Et ē diligēter norandū: q̄ p̄pleto somno studēdū est diligēter emū dare corp⁹ a supfluitatib⁹ multiplicat⁹ nō solū p̄ secessum et vrinā sed etiā p̄ alias p̄tes tussiedo et rascado et nares mūdādo et caput pectinādo et man⁹ et faciē cū aqua tepida lauando.

Capitulū. viii. De accidentib⁹ anime.

Icut accidētū aīe correctio ad p̄m morālē p̄tinet: vt aīa bonis habitib⁹ informet̄: sic ad medicū vt corp⁹ i debita sanitate p̄seruet̄: q̄t enī modis alterat̄ ex nēcitate corpus tot sūt p̄curat̄ionū ḡna: et q̄ aīe acidētia ex nēcitate alterāt corp⁹ et eorū correctio et moderatio ad medicū p̄tinet. Nā sic mali hoies s̄ maliciā p̄plexio

nis sequentes: sic plerūq; eos sequit̃ p̃plexiōis malicia. Uñ ira cūdi ex fre
quenti ira vltra modū calefiūt z similiē suo mō intelligat̃ in alijs: hui⁹
modi aut̃ aīe accidētia q̃rū correctio q̃dāmō p̃tinet ad medicū sūt ira
gaudiū: timor: tristitia: tediū: z verecūdia. In ira q̃dem mouet̃ calor
et spūs subito z impetuose ad extra nō totalit̃ relinq̃ndo radicē s; ac
cendit̃ in radice p̃ z postea mouet̃ ad extra. S; in gaudio calor z spūs
mouent̃ paulatim ad extra: et infdū totalit̃ radit̃ puta cor relinquit̃ d̃
nudatū. Unde mulieres et debiles corde ex cōtinuo gaudio syncop̃
pizant q̃d nō p̃tigit ex ira. Uñ p̃tigit hoīez mori ex gaudio et nō ex ira
In timore calor et spūs subito mouet̃ ad intra et ī tristitia paulatim
s; in tediō et verecūdia duob; mouet̃ morib;: mō ad intra mō ad extra
sicut patet in tediō q̃d est tristitia de eo q̃d futurū est et inducit̃ vigiliā
as: dato ei q̃ calor moueat̃ ad intra ex eo q̃ tristat̃: mouet̃ tñ ad extra
ex eo q̃ futurū est. Uñ tristitia tal̃ vigiliā inducit̃: sed tristitia de eo q̃
iam p̃terijt̃ inducit̃ somnū: et similiē in verecūdia spūs p̃ mouet̃ ad in
tra et deinde redit̃ rō et p̃siliū et dilatat̃ illud q̃d est p̃strictū et egredit̃
exteri⁹ et rubificat̃ colorē. Et sic māifestum est q̃ aīe accidētia alterāt
corp⁹. Unde igit̃ ira calefacit̃ corp⁹ q; accēdit̃ calor et spūs in corde et
dispergit̃ ad singula mēbra: et p̃cipue in hñtib; calorē fortē et multos
spiritus. In hñtib; enī calorē debilē cū irascūt̃ et vindictā appetūt ca
lor nō pōt cū feruore disp̃gi ad extrema corp⁹is et sic remanēt̃ exteri⁹
ra mēbra albescētia et frigida nō obstat̃ q̃ calor sit accēsus in corde.
Unde videm⁹ multos iratos appetētes vindictā in actu ire liuescē et
in talib; nō est ira p̃fecta s; ē q̃dāmō timor cū ira. S; gaudiū corpus
infrigidat̃ p̃ viā resolūtiōis et distractiōis caloris et spūs a fonte calo
ris. S; timor infrigidat̃ subito p̃ viā suffocatiōis. S; tristitia infri
gidat̃ paulatim et p̃ viā desiccatiōis et p̃siliis. Nō solū aut̃ p̃dicta acci
dentia aīe q̃ se tenēt̃ ex p̃te appetit⁹ irascibil̃ et p̃cupiscibil̃ alterāt̃ corp⁹
pus: s; etiā quedā imagiatiōes q̃ se tenēt̃ ex p̃te hñt⁹ cognitiue: sic vi
dem⁹ māifeste q̃ vidē res rubeas et ipas imaginari mouet̃ sanguinē
Et si q̃s imaginē dolorē quē patit̃ fori⁹ in aliq̃ mēbro: incurrit̃ dolo
rem. Unde imaginatio facit̃ causas. Imagiatiōes igit̃ imp̃mūt̃ in res
naturales: ex his satis ē māifestū q̃ correctio accidētium aīe spectat̃ ad
medicū. Dicam⁹ igit̃ q̃ ira nō p̃perit̃ ī sanitat̃ regimie. Ira enī sup̃ca
lefacit̃ singula mēbra et p̃feruorē cordis oēs acc⁹ rōnis p̃fūdīt̃. Igi
tur cauēde sūt ei⁹ occasiōes nisi q̃tū rō p̃cipit̃ adūsus illicita: iuxta il
lud. Irascimī et nolite peccare. Nā in licit̃ et honest̃ irasci ē pueniēs
infidū q̃uis nō puenit̃ ī sanitat̃ regimie. Et ē diligēt̃ notādū: q̃ qdā
sūt frigidit̃ et maleficiati q̃b; infidū irasci p̃dest ī regie sanitat̃. Am
pli⁹ dico q̃ tristitia nō p̃perit̃ ī sanitat̃ regimie. Nā corrūpit̃ naturas
hñt⁹: infrigidat̃ enī et desiccāt̃ et p̃p̃tē maciē et extenuatiōē inducit̃:
cor p̃stringit̃ et spm̃ obtenebrat̃: et ingentiū beberat̃ et rōnē impedit̃ iu
dicij obscurat̃: memoriā obrūdīt̃. Jō vitāda sūt eius obiecta: nisi q̃i

tū ratio suadet ad detestationē vitioꝝ ad mentis pulchritudinē refoꝝ-
mandā. Et est diligēter notandū qđdam sunt quoz spūs sunt adeo
mobiles et calidi: et sunt adeo pingues et carnosi qđ eis inēdū est bonū
tristari vt spūs calor hebetet et corp⁹ aliqñ maceret. De gaudio au-
tem et mentis trāquillitate sciendū qđ gaudiū tempatū cōpetit in regis
mine sanitatē: ex eo qđ est vnū de pfoꝝtantib⁹ virtutē: virt⁹ enī pfoꝝ-
tatur trāquillitate et gaudio: sed gaudiū nō dī esse excessiuū qđ indu-
cit syncopim et mortē: et maxie gaudiū competit his qđ multū curāt et
solicitudinib⁹ destruunt et crebro pungunt. Et similē his qđ sūt in gau-
dio pꝛinuo et imoderato interdū tristari puenit. S; oīmode horum
accidentū supfluitas oīs est cuitāda. Et sicut ē dictum de accidentib⁹
anime tenentib⁹ se ex pte appetit⁹. Ita suo mō pōt intelligi de affectio-
nib⁹ animalib⁹ tenentib⁹ se ex parte appetitus imagiatui. Non enī est
pueniens in sanitatē regimie vt aliquis imaginē nimis intense. Nā
ex tali imagiatōe mouet spirīt⁹ motu inordinato et relinqđ locū di-
gestiōis et ipedit somn⁹. Et hec breuia sufficiāt d accidentib⁹ aīe dicta.

Capitulū. ix. De temporib⁹ anni.

Sanitat⁹ regimen pfectū: oportet p̄siderare diuersitatē tem-
porū anni. Vñ in hoc est aliqd dandū tpi sicut etati et p̄plexio-
ni. Non idē enī regimē debet esse totalitē in diūsis āni tpiibus:
s; qđdem corpora būana diūsimode hñt se in diūsis tempib⁹ et fm diūsi-
tatē complexiōis corporū attendit diūsitās regimie: p̄p qđ sciendum
qđ sunt q̄tuor tpa āni: puta ver: estas: autū⁹ et hyems. De cañt q̄t-
tuor anni tpa fm astrologos sunt fm mutatiōes solis in vnaq̄q; cir-
culi signoz q̄rta incipit ap̄ucto vñaliter est p̄m⁹ q̄dus ariet⁹ et h̄ ini-
tium est tredecima die marcij vel circa. Et qđlibet hoz tempoz scđz
astronomos durat p tres menses et tria sig: et qđ sunt duodecim men-
ses et duodecim sig: cuilibet temp⁹ coꝛrident tres mēses et tria signa.

Durabit igit p̄mū tps puta ver: a tredecima marcij vsq; ad trede-
cimū iunij: et a p̄ncipio ariet⁹ vsq; ad finē gemioꝝ et sic p̄sequē: et s; b
oīa āni tpa scēq̄lita vel ppe. Medie aut i tempoz distinctiōē p̄siderat
motū sol in circulo sigrū qđ zodiac⁹ notat. S; p̄siderat alterationē in
corpib⁹ n̄is p̄tingētē et tpiib⁹: et qđ p̄xp̄iētā videm⁹ aliquā p̄ez āni
calidiorē et aliquā frigidiorē: nō coact⁹ ē medic⁹ ponē distinctiōē in tē-
porib⁹ āni. Illud ḡ tps āni in qđ ē maior tēperies i actius q̄litate: et
passius vocat ver: et qđ tal tēperies n̄ durat p tres mēses s; min⁹. Jō
ver s; medic⁹ sē mior⁹ spaciū qđ s; astronomos. Hoc āt tps s; medic⁹
s; diūsitatē regionū et ānoz inēdū incipit citi⁹ et inēdū tarat⁹ et inē-
dū pl⁹ durat et aliqñ min⁹: et inēdū incipit ānq; ingrediat p̄mū initū
ariet⁹: s; āt tps ē tps floꝝ et initū pomoz. Deinde sequit estas et est
tps calidum et siccum. Hoc quidem tempus cōmune est multo ma-
ius vere sed in quibusdam regionibus plus durat et in quibusdam

minus. Et similiter etiam in quibusdam annorum revolutionibus et similiter etiam in quibusdam regionibus citius incipit et in quibusdam tardius. Deinde sequitur autumnus quod est tempus recte oppositum veri eiusdem quantitatatis vel prope cum eo et est tempus satis temperatum in actibus et multum declinans ad siccitatem sicut estas precedens et habet magnam diuersitatem in horis. Unus dies multum est calidus et nox frigida: propter enim eius subtilitatem et siccitatem facile recipit impressionem caloris in die et frigiditatem in nocte. Unum multum distat non creta a diebus in calido et frigido: quod tamen non contingit in vere quia aer non est ita subtilis et siccus et non est adeo passibilis nec tantam recipiens impressionem. Videmus enim quod aqua calida ratione subtilitatis et passibilitatis citius congelatur quam frigida vel tepida: et similiter intelligatur de autumno respectu veri. Hoc autem tempus est tempus mutationis coloris foliorum et principium casus eorum.

Et deinde sequitur hyems: et est tempus frigidum et humidum cuius initium est finis autumnus: puta cum folia ab arboribus ceciderunt: et eius finis est principium veris puta cum arbores incipiunt florere et aues cantare: et breuiter cum omnia incipiunt pullulare. Finis autem veris est estat: initium cum fructus et spalis poma incipiunt apparere et herbe semine producere. Unum sciendum quod tunc est tempus veris cum flores sint in principio augmento et statu: sed cum flores declinant et fructus sunt in principio augmento et statu est tempus estat. Et cum herbe declinant ad semina et semina sunt in principio augmento et statu est tempus autumnus: et cum semina declinant et radices sunt in principio augmento et statu tunc est tempus hyemis: et quia vixit citius deficit in floribus et seminibus quam in herbis et radicibus: ideo ver et autumnus sunt breuiores tempora quam hyemas estas. Unum finem medicos non multum approbo dictum illorum qui ponunt dictorum temporum certa principia et determinatos fines puta festum clementis esse principium hyemis etc. Sed circa dicta est vnum dubium valde magnum. Nam qua ratione ver ponitur temperatum in passivis quantitatibus puta in humido et sicco et in actibus. scilicet calido et frigido sic videtur quod autumnus debet esse temperatus in passivis sicut ponitur temperatus in actibus et spalis quia solis aspectus est idem in vere et autumno et idem aspectus videtur esse causa eiusdem complexionis. Et confirmatur: nam illa que sunt eiusdem complexionis in actibus debent esse eiusdem complexionis in passivis: quia mensura quantitatum actiuarum videntur proportionari mensuram quantitatum passiuarum. Unde si ver et autumnus sunt eiusdem complexionis in actibus rationabile est quod sunt eiusdem in passivis. Dicatur ad hoc breuiter quod non est simile de vere sequente hyemem et autumno sequente estatem. Nam caliditas superueniens hyemi potentior est in desiccando et in temperando humiditatem quam frigiditas superueniens estat in humectando. Videmus enim quod pannus lineus humidus in aere calido citius desiccatur quam pannus siccus humectatur in aere frigido. Amplius siccitas autumnus non est qualitas pure positiua sed dicitur priuationem humiditatis vaporose disperse in aere. Modo constat quod facilius deuenitur ab habitu in priuationem quam a priuatione in habitum: et ideo facilius obtemperat humiditas hyemem

mis q̄ siccitas estatis: sed q̄ ista materia de qua hic loquor est extra
regimen sanitatis: ideo transeo de illa. Sufficit em̄ ad presens scire
que sunt anni tēpora et eorū distinctiones quantū spectat ad medi-
cum. Modo restat dicere quid est p̄riū singulis tēporibz de regimi-
ne sanitatis incipietes a vere. Dicam⁹ q̄ ver assimilatur morboz re-
pletionē. Unde isto tēpore corpora maxime sunt repleta. Et ex isto p̄clu-
ditur q̄ illud tēpus est magis minutioni aptū et purgationi aliquo tē-
pore alio et hoc est ei p̄riū: et specialit̄ q̄ tēp⁹ est tēperatū: et tales eua-
cuationes fieri debēt in tēpore tēperato. Amplius q̄ in hoc tēpore cō-
mouentur humores: suspecti igit̄ de egritudinibz repletionabilibz sicut
bothomen et purgent̄ in vere: et p̄pter eandē rationē in eodē tēpore
vomitus puocet̄. Et q̄ in hoc tēpore corpora sunt calidiora et humidiora
q̄ oporteat: et tēpus etiā declinat ad calidū et hūidū respectu ali-
orum tēporū nō est vtendū rebus multū calfacientibz ex carnibz et pos-
tibus: unde est subtiliandū regimen: corpora em̄ plena non indigent
multo cibo et potu. Et debet esse exercitiū istius tēpis maius exercitio
estatis: et minus exercitio hyemis. Ampli⁹ q̄ hoc tēpore calor incipit in-
ualefcere et sanguis et spūs p̄ corp⁹ cōmoueri: bonū est abstinere a cal-
lidis et a salsis et acutis. Et bonū est sumere in potu serupos ex-
guentes inflammationē: puta syrupū nenupharinū violarū rosarū oriza-
gram et similia. Et est diligētē notādū q̄ supposito q̄ corpus sit sanū
et ex tēpore p̄cedente nō sit in corpore repletio derelicta. Tunc dico q̄ isto
tēpore potest multū dari de cibo: et cibaria grossiora q̄ in estate: et pl⁹
q̄ in autūno et min⁹ q̄ in hyeme et minus grossa. Nam isto tempore
virtus est fortis et calor innat⁹ et adhuc a corpibz multa resolutio fit
a calore inato: et ex fortitudine caloris et obediētia corporis rōne humi-
ditatis: sed quia cōmunit̄ hoc tēpore corpora sunt plena: et habēt virtutes
fortes. Bonū est parū comedere et longis interuallis. Unde mihi ap-
paret q̄ ecclesia bene ordinauit ieiunium: in isto tēpore: nō tamē est ratio-
nabile q̄ in isto tēpore homo se multū repleat vna vice sicut faciūt cō-
muniter ieiunantes: melius est em̄ hoc tēpore cibū partiri q̄ multum vna
vice recipere. In estate aut̄ nō est tantū exercitandū: nec tū comedē-
dum: nec grossa cibaria: nec calida: nec dulcia nec vinctuosa nec salsa.
Amplius vīno miscēda est multa aqua: et dimittat̄ vinū ver⁹ et fortes
et vt sit ad vñū dicere totū estatis regimen ad frigiditatem et humidita-
tem debet declinare. Ampli⁹ comedendū est sepe et parū in vice. Am-
plius cibaria sint facilis digestionis: et cibaria recipient̄ in estate nō
solum virtualit̄ frigida: sed etiā actu frigida. Ampli⁹ aqua frigida est
bibēda et cū ablatione vtenda. In autūno aut̄ multū sollicitari de
bemus de bono regimine. Nā hoc tēp⁹ p̄pter sue cōplexiōis malitiā et
corporū nroꝝ debilitatē: nō sustinet erroꝛē in regimine: nec p̄mitit̄ vt
largis nutrimentibz nec dietā despiciere. Et q̄ hoc tēpus est valde siccū

et corpora sunt multū debilia et extenuata: nostra intentio debet esse
tota in corporum humectatione et virtutū cōfortatione. Hoc igitur
tempore omnia siccantia corpus sunt euitanda et similis virtutē de-
bilitantia. Cauendū est igit a coitu: qz corpus desiccatur et debilitatur: et si
militer a curiositatibus et sollicitudinibus mentis: et a potu multe aque
frigide et ipsius balneatione: et super caput infusione: ne ex aqua opilatio cō-
tigat. Nec enim eadē facit cadere in febrem. Amplius euitare debet famē
et sitim: nō etiam repleat multo cibo in vna hora: vinū autē mediocri-
ter sit lymphatū. In pluribus autē regimē autūni ē sile regimini est atqz
quousqz aduentū pluuię que postqz aduenerint a multo malo secus
ros nos reddēt. Plus autē sollicitudī est h̄ tpe in humorū correctione
et corporis pfortatione qz in humorū euacuatione. Et qz in autūno est mul-
ta fructuū copia cauendū est ab hīs qui generat hūorē corruptiōi ap-
tum: et hoc tps affilāt morbo de corruptione. Ampli⁹ multū cauēduz
est a noctū frigore et diei calore. Et qz egritudines hui⁹ tps male sūt et
pessime si qd incurrat egritudinē statim in pncipio reidē est obuiāduz
aīqz pfirmet. Ampli⁹ vinū qd bibat in autūno d̄ eē aqricus: s; nō tū
sicut in estate: et si videam⁹ hūores aliquos peccare: bonū est vt cūa-
gentur ante aduentū hyemis: ne ppter frigiditatē hyemis constrin-
gātur et sint causa malaz egritudinū. In hyeme autē plus pōt come-
di et cibaria grossiora et calidiora et maioribus intervallis. Unde si ali-
quis sit frigide pplexiōis pōt h̄ tēpore vti alleis et cepis et sinapi et eru-
ca. Sed iuuenes et calide cōplexiōis eis vti nō debēt. Nā si in p̄sen-
ti eis non noceāt: imposterū adueniēte estate deueniēt ad malas egrī-
tūdines nisi succurrat eū minutione vel purgatiōe. Sunt autē in hye-
me qdā multū comedētes et auide et multū vinū bibētes et parū exer-
citantes: et isti sunt minūdi in pncipio veris. Et si eorū nutritia
sint grossa et mala succurrēdū ē eū v̄ris solutiōe. Ampli⁹ sciēdū qz
isto tpe pl⁹ exercitādū ē. Si etiā tps ē multū sanitatis p̄seruariū: vñ in
eo nō egrotat qd nisi a forti causa: et qz forsan sustinet errores regimis.
Et qz isto tpe multiplicat fleuma in corporibus n̄ris: bonū ē qz alimēta et
fruct⁹ qd homines nutriunt nō sint frigida et hūida. vñ sunt euitāde la-
ctuce et attriplies et portulace. S; debem⁹ vti feniculo et petrifilino:
boragibus: saluia: mēta. Et siliē sic intelligat de fructibus. Vinū autē quo
vtrū est h̄ tpe debet esse roseū nō albū cū aqua pauca. In h̄ tēpore
autē cauēdum est a minutione: sed interdū possum⁹ vti purgatione
nisi sit frigus nimis intēsū. Ampli⁹ in hyeme nullo mō est vomēdū
Ampli⁹ in h̄ tpe multū cauēdum ē qz partes pectoris nō sint exposte
frigo: et siliē cerebrum et extrema corporū et specialiter pedes. Sunc
autem quidā frigidi et maleficiati qz peius se habent in hyeme qz esta-
te: habent enim calorem ita debile qz frigiditate hyemis calfaciente
per antiparistasim non cōfortant sed debilitant: quia frigidū non so-

lum circūstat: sed vsq; ad interiora penetrat et sic calorem offuscat et hebetat: huius simile habemus de quibusdam serpentibus qui in hyeme accumbunt in cauernis tanq; mortui propter frigiditatem continentis et adueniente estate mouent: comedunt et melius habent.

Ca. x. de Granis panificiis.

¶ Via sermones vniuersales in operationibus sunt inutiles nisi applicentur ad particularia. Superius autē determinatū est de nutrimentis in generali: incēdo cōsequēter determinare de nutrimentis in speciali. Et primo de cibis: scđo de potibus tam naturalibus q̃ artificialibus. Quo ad cibos erūt nouē capitla. Prīmū capitlū de granis panificum et pane: scđm de leguminibus: tertium de fructibus: q̃rtum de oleribus: quintū de radicibus: sextum de aialibus: septimū de aialium superfluitatibus: octauū de piscibus: nonum de saporibus et cōdimentis. Sciēdum igit q̃ panis potest fieri ex frumento et hordeo et hauena et siligine et milio et panico et riso. Non solum autē ex his granis fit panis: sed ex illis potest fieri paniciū. Fit autē panicius ex grano decocto in aqua vsq; ad consistentiā similes panibus: vnde granū decoquit in aq̃ perfecte vsq; ad spissitudinē: et tunc optime per se miscetū aq̃ et reponit in scutellis vel in scissorijs: et dimittit in frigida et tunc habet quasi figurā panis et pōt inscidi sicut panis: s̃ autē paniciū melius pōt fieri et puenientiū ex granis minutis: puta ex milio et panico et riso: ex eo q̃ pfecti cōmisceri pnt cū i aq̃ decoctū: s̃ autē paniciū nō est multū in vsu: nec etiā multū cōpetit in regimie sanitatis ppter defectū fermēti et salis. Unde puto q̃ idē ē iudiciū de panico sicut de potagio ex his facto. Frumentū autē coctum in aqua nō cōpetit in seruādo sanitatē. Nā opilatiōes et lumbricos multiplicat: et ad calculum preparat. Et similiter intelligat de pulcib et de omni cibo facto ex pasta azima. Sed amidum leuius est ceteris propter maiorem desiccationē ipsius frumenti et humiditatis pfectiorem digestionem. Predictus cibus est multū nutrimenti et difficile resoluibilis: vnde multum exercitantibus et fortibus minus nocet: sed res perato corpi nullatenus cōpetit. Et si interdum cōtingat vti ferculo de frumēto: pmit̃ frumētū decoquat in aq̃: deinde cōdat in brodio carniū laudabiliū: vel lacte amigdalano: et erit cibo pueniēs illo mō ieiuniorū tpe: q̃ tarde resoluūt et digerūt et multū nutrit. Et si h̃ pōt fieri ferculū ex hordeo et hauena et riso: et sunt laudabiliora fercula q̃ de frumēto: sed tale ferculum de milio vel panico nō approbo: q̃ milium et paniciū pauci sunt nutrimenti et difficilis digestiōis: et generat hūiorem melacolicū et stringūt vētrez. Verum est q̃ si post decoctionē in aqua ponat vinū et bibat abstergit stomachū et eius supfluas humiditates desiccet et sudorē puocat: s̃ q̃ ex milio et panico fit talis cibus oportet q̃ sint excocti: et tunc vocat pistū in lingua nra: s̃ excoctū panitum

cū vino ⁊ aliquātulo salis vocat pistū in vino seu pistinū: ⁊ iste cibus est in vsu apud illos de ciuitate vnde sui oriundus: ⁊ est ciuitas mediolanēsis. Laudabilior panis ē q̄ sit ex frumēto ⁊ deinde ex hordeo ⁊ post ex hauena. Panē ex alijs granis nō approbo i regimie sanitatjs.

Cauēdū est autē ne p̄dicta grana vetustate corrupta sint: igit̄ nō debet eē frumētum antiquū: nec imaturū: nec nimis nouū: nec ex mala i mēse collectū: ⁊ debet granū esse frumēti grossum ⁊ ponderosum ad rubedinē declinās: ⁊ debet esse panis cū quantitate aque moderata: sic q̄ nō sit nimis mollis: nec nimis spissus siue durus: et d̄ esse fermentatus cū aliquātulo salis ne opilationes genēt: ⁊ vermes et lapides in renibz ⁊ vesica et vt facili⁹ digerat: et nō debet calidus esse nec vetustate indurat⁹. Sic igit̄ coct⁹ in priori die. Multū cauēri debet q̄ ignis coquēs nō sit nimis fortis nec nimis debilis: ⁊ q̄ sit ex lignis pueniētibz nō sapiētibz naturā pharmacoz vlt metalloz. Et si q̄ras nutritionē maiorē ⁊ puriorē mūdifiet a fursure totalitē: ⁊ si velim⁹ ventris subductionē aliq̄lē dimittam⁹ aliquā p̄tē fursuris. Fursur em̄ parum nutrit ⁊ ventrē subducit et farina ecōuerso. Ampli⁹ sciēdū est q̄ mica panis ē melioris ⁊ maioris ⁊ velocioris nutritiōis q̄ extior crusta. Nec em̄ generat hūorē melācolicū ⁊ nō mltū ppetit sanis nisi hūitibz stomachū hūidū: ⁊ volētes demacrari: et in fine comestiois pl⁹ cōpetit. iuuat em̄ cibi descēsū et cōfortat orificiū stomachi.

Ca. vi. de leguminibus.

Onsequēter de leguminibz ē dicēdū. Sūt autē leguminū q̄ sūt in vsu q̄nqz spēs: scz cicera: pisa: fabe: fascoli: lētigies: ⁊ si sint alie spēs poterūt ad has reduci. Horū autē leguminū oīm suba est inflatio ⁊ difficult̄ digestiois: ⁊ ei⁹ nutrimentū ē melācolicū: vñ nō mltum cōpetūt t̄patis corpibz q̄diu manēt in latitudine sanitatie. Horū igit̄ leguminū suba ē vitāda. Horū autē leguminū brodiū seu decoctio est ventris subductiua ⁊ venaz deopilatiua: vñ satis puenit t̄pibz in q̄bz hoies vtunt̄ cibis grossis ⁊ opilatiuis: pura t̄pe sciunioz. In isto em̄ brodio puenient̄ facto vt statim diceb̄ nō sunt nocumēta q̄ sunt in suba. Unde in eo nō ē inflatio nec difficultas nutritiois nec malitia nutritiōis. Fit autē hoc brodiū hoc modo. In sero em̄ ponunt cicera vel pisa i aqua feruēt: ⁊ in eadē longo t̄pe manibz p̄ficent. Deinde in p̄dicta aq̄ tota nocte tēperent: et in eadē die sequētī bulliāt duabz vel tribz bullitiōibz et postea colent ⁊ colatura refuet: ⁊ appropinquante hora refectiois p̄pet cū cynamomo ⁊ crocor aliq̄ntulū vinū addat ⁊ deide vnico feruore bulliat ⁊ p̄pnet in p̄ncipio refectiois: brodiū autē seu pureta cicerū ⁊ pisor rotūdoz alboz ē meli⁹ ⁊ puenienti⁹: ⁊ nate amabili⁹: ⁊ siliē eoz suba. Fabaz autē suba ceteris leguminibz ē deterior: ⁊ spālīcū cortice exteriori. Est em̄ magis v̄tosa ⁊ difficultior digestiois ⁊ magis melācolica. Est diligēter notādū q̄ cortex extior ē p̄ciō

ris nutrimenti q̄ medulla et ventrē stringit et medulla laxat: et hoc est
verum in omnibz leguminibz: unde nō est artificiale comedere simul
cum cortice: q̄ vnum laxat et aliud restringit: z sic in corpore fit mor⁹
agitatiu⁹: z h̄ est vex de leguminibz sp̄aliē habentibz multū corticē: cui⁹
iusmōi sūt fabe z cicera nigra. Et ē vna maneries pīsoz alboz rotū⁹
dozū habentiū corticē exteriorē valde paucū z subtilē: et ideo securi⁹
possunt comedi cum cortice q̄uis melius sit q̄ depurentur a cortice:
et quia legumina recentia minus habēt de cortice: z in eis minor di⁹
uersitas ē inter corticē z medullā: et facili⁹ digerunt. Ideo forsan fm
aliq̄s magis cōperūt corpibz hūanis sed bñ verū est q̄ legumina recen-
tia sūt supfluitatū plū et sūt corruptibilioris sube: z habito respectu
ad h̄ min⁹ cōperūt corpibz sanis. Dicam⁹ igit p̄ vitate q̄ legumina sic
ca ex poliatā a cortice extiori sūt saniora q̄ recentia si depilata: s̄ viri-
dia sūt saniora siccis nō depilatis. Bonū at ē q̄ viridia decoquāt cū
brodio carniū laudabiliū: vel cū lacte amīgdalarū et addito zinibez
re albo z croco. Et si pringat legumina sicca comedant cū oleo oliua-
rū: z cepa alba in eodē fritā minutim incisa. Et est diligēt notā duz
q̄ si pringat legumina simul cum alijs cibis comedere et specialit̄ dice-
ra nō debent comedi in principio mēse: nā ppter corū ventositatē cle-
uant alios cibos posterius sumptos ad officiū stomachi: z sic impe-
ditur digestio. Ampli⁹ legumina sunt difficilis digestiōis et sumpta
cū cortice exteriori ventrē cōstringunt: et talia cibaria in sanitatis re-
gimine nō debēt sumi in principio mēse. Ampli⁹ dicendū q̄ nō de-
bent sumi in fine mense post alios cibos. Nā rōne ventositatis quaz
habēt sunt causa eructatiōnū ventosarū q̄ eleuant ad officiū stomas-
chi et aperiūt ipsum z sic exalat calor a stomacho: et per consequens
impedit digestio. Amplius legumina z specialit̄ cum cortice exteriori
ri nō sunt cum alijs cibis bene pmiscibilia et specialit̄ si recipiant aū
vel postet sic remanebūt in stomacho cum eorū malicia. Sed si reci-
pantur in medio tunc poterunt cū alijs cibis pmisceri: et sic corriget
eorū malicia. Ferculū ergo de legumine nō sit primū nec vltimū
sed mediū: vt melius malicia eorū corrigat ex ipsius cū alijs cibis me-
liori cōmixtione. Ampli⁹ scias q̄ si legumina comedant post alia fer-
cula inducunt somnia mala et melan colica: et ideo nunq̄ comedant
vltimo sed in medio: cum em digestio in stomacho fiat per viā ebulli-
tionis si recipiant in medio cum alijs cibis facilius et melius permi-
scebunt vt manifestū est consideranti: et leguminū malicia melius et
facilius corrigitur.

Capitulum XII. de fructibus.

De fructibz sciendū q̄ q̄uis in via nutrimenti nō p̄perit in sanis
tatis regimine: q̄ nutrimentū fructuū nō ē laudabile: generat
f 3

em sanguine putrefactibile et parum nutrit et sunt multarum super
fluatuum cum multi hoies existentes in latitudine sanitatis vident in-
terdum fructibus propter utilitatem quam sperant consequi in corporis usu. Ex
quo concluditur quod non debet sumi in quantitate magna illud cum quod medicinaliter
sumitur et non via cibi: non debet sumi in quantitate magna: nec debet esse usus tri-
nuarius. Sunt autem quinque utilitates propter quas fructus comedi possunt in
sanitate regimine preservative. Quartum prima est colere mitigatio: et fer-
uoris sanguinis extirpacio: et corporis humectatio seu refrigeratio. Fructus
autem ad hoc deputati sunt fructus frigidi et humidi: et spirituales recetes et humidi
fructus sunt pruna: psica: ficus et uva: et spirituales melones: cucumeres: et ci-
trulli: et si velimus hunc sanguinem feruorem mitigare in pectoralibus et
spinalibus utemur cucumeribus et melonibus post cibum: et spirituales cum dubi-
tatione estuatione in pectoralibus: et in cerebro ex aliquo cibo suscepto: sic ex
assaturis et fritis contingere possunt. Si autem velimus coleriam que est in venis
alterare: et feruorem sanguinis in epate et splene et alijs membris mitigare:
tunc predicti cibi sumantur ante cibum: et supbibatur aqua frigida ut citius trans-
eant ad venas et magis infrigiderent: vel vinum limphaticum quod magis approbo:
tales autem fructus maxime proprie in estivo tempore et tempore autumnali. Hijs cum tempus
bus corpora sunt magis siccibunda et magis inflammata: et magis abun-
dantia in humore colerico. Et sicut veniunt magis colericis et iuueni-
bus et sanguineis. Est autem diligenter notandum quod melones citrulli et cu-
cumeres sunt in se difficili digestio: et corporis humor est paratus ad putrefa-
ctionem et generat febres cronicas. Unde vix est quod situm sedat et feruorem san-
guinis mitigat et stomachum confortat: et cucumer melius valet quam melo-
lon et citrullus. Ad idendum est tamen quod predicti fructus non sint imaturi et vetu-
state corrupti: et hoc est obviandum in omnibus fructibus. Sunt autem quedam fructus qui
pervenit ad perfectam maturitatem supra arboris ex qua perfecta maturitate ni-
grescunt: et efficiunt arenas cibum: et talium usus non est puerilis aliquo modo.
Preparant enim humores ad corruptionem: et bubones: carbunculos: et
antraces multiplicat in corporibus eis ventribus: et huiusmodi sunt mora-
celli qui diutius quam oportet supra arboris dimittuntur: et humidi sunt vna
manerica cerasorum grossorum que vocant galeosias in lingua nostra.
Unde cum percipimus fructus predictos vel alios ad tantam maturitatem pervenisse
se quod ex hijs aranee nutriant nullo modo vitendum est eis. Et vniuersaliter dico
quod non est vitendum aliquo fructu in cuius interioribus inveniunt vermes: et ille
annus est epidemialis ut plurimum in quo fructus inveniunt vermibus
pleni. Secunda utilitas propter quam interdum utimur fructibus est ventris
subductio et laxatio. Sunt enim quedam que naturaliter et accidentaliter sunt constipa-
tivi: quod oportet quod pervenit utriusque quibusdam fructibus ventris laxantibus: et hu-
iusmodi fructus sunt ficus: uva: pruna et moracelli et cerasa matura et
psica mollia. Hijs autem fructibus vitendum est ante cibum: nec statim eis comen-
dis est comedendus aliquis cibo: sed aliquantulum est imorandum: et supbibendum

est brodiū vel vinū limphatū: vñ aqua frigida vt qdā dicunt qđ forte verū est in hoibz colericis z habitātibz regionē calidā: et in iuuenibz tempore calido: sed cōmuniter melius est superbibere aliquod brodiū carniū laudabiliū vel vinum limphatū dulce.

De Uuis.

b Ene est autē diligēte notandū q̄ vua est triplex imatura: et sic agresta ex ea: z matura viridis z recēs ex q̄ fit vinum: z sicca q̄ passula vocat̄. Prima qdē vētrē nō subducit sed refrigit magis et appetitūz reducit z stomachi calorē refrigerat: et multū valet in fluxu ventris colericē. Sed vua matura spālit alba z recēs valde z sine nucleis z cortice vētrē laxat et ceteris fructibz plurimū et melioris nutrimenti existit sicut et ficus. Unde verum est q̄ vētositatē generat z inflationes et vētris dolorē: z si remāserit per duos dies vel tres suspensat: meli⁹ nutrit z min⁹ laxat nec em̄ inflat: z hñtes stomachū plenum cibo et imūdū malis hñoribz nullo mō comedāt vuas spālit recētes z sine arillis: veloci⁹ em̄ in stomacho imūdo corripūtur: et in stomacho pleno: cibis: qz nimis cito digerunt̄ z poterunt exire de stomacho post earū digestionē: qz ali⁹ cibo nō dū digest⁹ ē: z sic in stomacho corripūtur et aliū cibū corripūtur: z sicut intelligit̄ de alijs fructibz laxa vuas: et si alijs velit sumere vitā viridē z recēte: bonū est q̄ primū infundat̄ in aqua feruētī p̄ horaz: et deinde ponat̄ in aqua frigidā: sed vua passa magis attinet caliditati et confortat stomachū z epar z opilationes remouet: et dicit̄ q̄ epar impinguat̄ ex eis z maxime si imūdentur ab arillis.

De Ficubus.

q Uo ad fic⁹ diligēte notādū q̄ hñida z recēs veloci⁹ nutrit z citi⁹ trāsīt d̄ stomacho ad epar z magis humectat epar. Sz sicca min⁹ ē inflatiua z magis apēs opilationes. Un̄ vez ē q̄ p̄ suā dulcedinē si ex eis multū comedat citius generat opilationē. Un̄ bñ nota q̄ ficus sicce z passule pulmonē z pectus mūdificāt z leniūt.

De Moris celsi z Bathi.

b Emoris celsi z bathi sciēdū q̄ mora imatura nō laxat vētrē sz magis p̄strigūt vētrē: z hñt virtutē repulsivā et stipticā. Sed matura laxat vētrē z declināt ad hñiditatē z caliditatē z nullo mō debēt comedi post cibū p̄f̄ possibilitatē sube sue. Dubitātes būoz putrefactionē nō vñt moriscelsi nec bathi: z em̄ fructus valde febrilis. Un̄ nō approbo corū vsuz in febrizb̄ q̄quid ali⁹ dicāt. Et sicut nō approbo vsū corū in dispositis ad febrem.

De Prunis.

q Uo ad prunas sciēdū: q̄ pruna matura sunt in vsu et non imatura. Pruna autē matura magis cōueniētia sunt magna z figure oblogē hñia carne paucā et durā ad aliq̄lē siccitatem

declinātia et corticē exteriorē tenuē: et debet eē in sapore nō vere dulz
cedinīs: sed debet esse corū dulcedo attinēe alicui acedini: et huius
modi sunt pruna damascena: talia em̄ pruna infrigidāt et humectant
et ideo multū cōueniūt febricitantibz et ventrē laxant vt dictum est.
Sunt autē multe alie maneries prunorū quorū vsum non approbo.
Sunt etiam quēdaz prunella siluestria parua rotūda que crescunt in
scopis que nō sunt ventris subductiua: sed sunt restrictiua ventris
et ex hīs fit acacia q̄ ventris restrictionē causat: debent autē pruna que
sumunt ppter ventris laxationē primo poni in aqua frigida per horā:
tunc em̄ perfectius infrigidant et humectant et coleraz quam inueni/
unt lubricando solvunt: et sic stomachus melius disponit ad cibū re/
cipiēdū. Est diligēt notandū q̄ pruna humida recentia sunt magis
alteratiua et laxatiua: quā sunt perioris nutrimenti et pluriū superflu/
itati. Sed pruna sicca magis cōfortat et melius nutrimentū dant
corpori: et sicut dictum est de prunis sic suo modo intelligat de cera/
sis: verum est q̄ ceraforū humiditas est subtilis et minus viscosa: vnā
de minuz nutriunt q̄ pruna.

De Persicis.

Et persicis autē sciēdū q̄ humore generant putrefactibīlē. Ve/
rum est q̄ appetitū pfortat nec debet recipi post cibū: q̄ tūc cor/
rumpunt: et aliū cibū corrūperēt. Sed debet recipi añ cibū si/
cut pruna: tūc em̄ bñ digerunt et stomachū colericū calidū cōfortant:
q̄ infrigidāt et humectant. Et scias q̄ cor odor valet cōtra cordiacā
passionē: multū em̄ confortat habētes eam: et habent ppteratē mira/
bilem resistendi fetori proueniēti a stomacho. Si quis autē hz stoma/
chum frigidum vel debilem: vel plenum malis humoribz: si sumpse/
rit persica in ieiunio bonū est supbibere aliquantulum vini veteris
odoriferi vt facili⁹ digerant et pscorū malicia corrigat: et spālē si sine
dura. Est sciēdū q̄ persica matura vētrē soluit et imatura pstrigūt. In
oibz autē pdictis fructibz s̄ est obseruandū q̄ nō simul recipiantur di/
uerse maneries fructuuz: vnde qui comedit sic⁹ nō comedat vnas et
sic de alijs. Sicut em̄ diuersitas ciborū est vitanda in regimine sani/
tatis: sic multo magis diuersitas fructuū: sic patet igit scda vtilitas ppter
quā corpa in regimine sanitat: vtunt fructibz et modus vtēdi eis. Ter/
tia vtilitas ppter quā hoīes in latitudine existētes sanitatis vtunt fru/
ctibz quibz dā est ventris pstriptio. Sunt autē aliqui qui naturalitē
vel accidētaliter habēt ventrem magis fluentē q̄ oporteat. Et isti de/
bent vtī q̄busdā fructibz constipantibz vētrē: et huiusmodi sunt cocta/
nā: pira: mēspila: poma: et sorba. Nū em̄ fructus euz sumunt ante ci/
bum ventrē constipant: nec debet recipi pdicti fruct⁹ in magna quā/
titate: quia sunt difficilis digestiōis et mali nutrimenti. Vnde cibus
post eos sumpt⁹ citi⁹ digerit q̄ pdicti fruct⁹: et pmanet in stomacho

vltra debitū tēpus :z sic corūpēt digestio: sicut patet i carnibz pfecte coctis si postert⁹ i potto bulliāt. Tales igit fruct⁹ recipiāt i principio mē se z i pauca qntitate. Sz si qram⁹ vētr⁹ laxationē recipiāt i fine mēse.

De Coctanis.

Inter hos autē fructus coctana sunt laudabiliora. Nam cum stipricitate et ponticitate quam habent sunt odorifera et ideo sūt stomachi cōfortatiua magis et siliē cordis. Un multū cō- perit in reducēdo appetitū ex dñio colere defedatū. Bonū est q iuol uant stupis:z decoquāt i prunis seu i calidis cineribz: et tūc frigāt p- frustra z ponāt i oprio vino odorifero: z isto mō meli⁹ nutriūt z min⁹ gūat stomachū z citi⁹ digerūt. Et sic dñt exhiberi hñtibz stomachū de bilē: sz coctana cruda sūt maioris stipricitatis z difficilioris digestio nis: z ab hñtibz stomachū debile z frigidū nullo mō debēt sumi.

De Piris.

E piris autē sciendū q quāto pira sunt magis odorifera z co ctanis in sapore et subst. itia z calore pīnquant: tanto sunt sto/ macho cōueniētiōra: et pira min⁹ dulcedine pīcipiātia cū pdi ctis pditionibz min⁹ sūt apta nutrimento: z magis sūt pueniētia ad vē- trē pstringēdū añ cibū sumpta: vel ad laxādū si sumant post alios ci/ bos: z cōuerso pira dulciora z sube melioris: sūt nutrimento mag⁹ ap ta: z spiliē decoquant sic sup⁹ dictū ē de coctanis. Et nota q pira et coctana ieiuno stomacho comesta sūt causa fortis colericēz incurabi lis: z si ptingat q comedant in ieiuno in aliq casu supbibat vinū ver⁹ odoriferū in pauca quantitate sicut de persicis dictū est.

De Pomis.

E pomis autē sciendū q poma dulcia pñt comedi añ cibū z p⁹ et magis cōperunt ad nutriēdū qz pōrica acerosa vel stiprica z de qbz pōticis illis est ratio: sicut de coctanis z piris q ad opatiōes et quo ad modū exhibēdi. Poma autē odorifera pfortāt cor z cerebrum et habēt ppietate pfortādi pncipalia mēbra si sint tparata i caliditate: z best verū de pomis acerosis et ponticis. Sed poma dulcia nō mul/ tum pperūt colericis puerunt em in colerā. Et nota q poma hñt ma la: ppetatē in generādo vērositate in se da digestiōe z tertiaz p⁹ quā dictū ē a sapientibz q possunt generare ethicā z pīsim. Nā vētus gene rar⁹ ex hñs habet malā ppietate ad exsiccadū arterias pulmonis.

De Mespilis.

E mespilis autē et sorbis sciendū q minus cōperunt nutrime/ to inter ceteros fructus superi⁹ noīatos: qd satis ostendit au/ steritas sui saporis et duricies sue substantie postqz sūt in arbo- re maturata: igit ex hñs min⁹ est comedendū qz de supius noīatis et magis recipi debēt via medicine qz via cibi. Uir⁹ autē hoz fructuuz

est stiptica valde: et ideo satis appetit in fluxu vetricis. Sorbetum sunt delectabiles mespili: quia mespili in arboze non mollescent mollicie sufficiente ad esum. Ideo antequam comedant remolliant: et tunc sunt magis delectabiles gustui et minus stiptici. Sic igitur patet tertia utilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis. Quarta utilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis est compressio cibi de officio stomachi ad fundum. Sunt autem quidam fructus comprimentes sua potestate et stipticitate de quibus superius sufficienter dictum est. Et alii sunt comprimentes grauiitate et ponderositate et grossicie sue substantie: et huiusmodi sunt auellane: castanee. Nam isti duo fructus non habent potestatem nec stipticitatem propter quam comprimunt cibum nec aromaticitatem ratione cuius confortat stomachum: sed deprimunt cibum ratione grauitatis et grossicie substantie: que est in eis: et tales fructus non multum coeunt corporibus sanis: nec habent dulcedinem ratione cuius stomachus in eis delectetur nec stipticitatem: et ideo auellane huiusmodi et virides maxime sunt euitanda licet possint cibum sumptum comprimere: quia nec dulcedinem habent quam placeat ori stomachi nec aromaticitatem qua confortat et corroborat spiritus nec stipticitatem quo roborat et fortificat stomachi officium aggregando partes: et ideo generaliter sunt nocive ori stomachi: quia sua frigiditate et grauitate percutiunt: nullum proferendo iuuamentum.

De Castaneis.

Sciendum quod sunt digestiois difficilis: et generant humorem grossum melancolicum et opilat venas: sed inter fructus siluestres castanee videntur distinguuntur a gladiis notabile alimentum dare corpori et habent aliquam stipticitatem: et spalius dum assant: et ideo coeunt post cibum.

De Auellanis.

Ed auellane sunt minus nocive: et si auellane aliquantulum coeant acquirunt quandam stipticitatem et dulcedinem ratione quam stomachus in eis delectatur et ab eis confortatur: sic et castanee quando assant acquirunt stipticitatem et dulcedinem maiorem: et sic appetant magis post cibum.

De Nucibus.

Est diligenter notandum: quod nuges sicce peiores sunt auellanis. Nam magis vinctuose sunt ratione cuius in coleram pervertunt et inducunt capitis dolorem: et oculos turbant et vertiginem generant: et spiritus superius post cibum et ligum paralysim inducunt et vomitum prouocant: et habentes stomachum colericum maxime debent euitare nuges siccas: et quanto aridiores tanto peiores. Recentes autem minus male sunt: quia non sunt tate vinctuositate: et ideo non generant dolorem capitis nec vertiginem et siccitatem sicut sicce et ratione humiditatis lubricatis laxant venter: et si aliquantulum coeant et comedant post cibum comprimunt cibum superius: et sicce sumant assant cibum cum ficulibus et ruta valent propter venenum. Sic igitur patet quod nuges recentes sunt magis

pueniētes corpibz sanis q̄ sicce: et p̄rariū est de auellanis.

De Amigdalis.

Amigdale autē dulces mediē sūt inter auellanas et nuces nisi
 q̄ melioris sūt nutrimentū et stomacho magis pueniētes: et pu-
 to q̄ virides sūt meliores ad esuz q̄ sicce et antiq̄. Nā sicce hñt
 quādā vinctuositatē rōne cui⁹ pñt inducere nocumēta q̄ inducūt nu-
 ces. Amigdale tñ dulces et sicce nō sūt a deo male sic nuces: q̄ nō rācā
 hñt vinctuositatē. Nā diligēter notādū q̄ lac amigdolorz siccoz anti-
 quoz nō multū p̄petit febricitatibz p̄ vinctuositatē eoz: rōne cuius
 inducit dolorē capitis et ad colerā p̄t p̄verti. Sz lac amigdolorz vi-
 ridiū ē eis pueniēti⁹. Et si velim⁹ ex antiq̄s lac facere carēs vinctuosi-
 tate. Primo torrefiāt aliquātulū: et deinde infundant in aq̄ frigida: et
 deinde piscent et distēpent cū aq̄ laudabili: et deinde cōmoueāt lac for-
 tissime et spuma p̄ agitationē remoueāt et lac sine vinctuositate rema-
 nebit. Est diligēter notandū q̄ amigdale dato q̄ hñt mltas bonas p̄-
 prietates tñ iūmicāt stomacho: et sicut nuces et auellane: et fistici vt dicūt
 qdā et pinee fistici tñ min⁹ offēdūt stomachū i sua cētria. Et sicut intel-
 ligat⁹ amigdalīs et nucibz: sz pinee et auellane sūt i p̄riū. Nā cū modi-
 cū exsiccat⁹ min⁹ nocēt stomacho. Amigdale sicce nullo mō p̄petūt p̄-
 cibū: nec añ nisi ad phibēdū ascēsu vaporis vini ad caput vñ ebrietatē
 phibēt. Pinee pl⁹ iūmicāt stomacho et pl⁹ p̄sūt pectori. Fistici at min⁹
 stomacho nocēt sz p̄sūt vt dicūt aliq̄: phibēt em̄ nausēā et stomachi sub-
 uersionē et p̄fortāt os ei⁹ vñ nō hñt iuuamētū vñ nocumētū i stomacho
 vt qdā dicūt. Quia vtilitas vtēdi fructibz i regimie sanitatē ē tps
 nēccitat⁹: et i casu i q̄ aliq̄ cibi p̄ nutritiōē corpis nō sufficiēt. In fruct⁹
 hūidos sic⁹ et vna sūt melioris nutrimentū et maioris. Reliq̄ aut fruct⁹
 hūidi: puta pruna: poma et pira: et silia paruz p̄petūt via nutrimentū: et
 spālī i hyeme. Amigdal⁹ et pineis et auellanis et fistic⁹ et nucibz vt i pos-
 sum⁹ tpe nēccitat⁹ i via cibi et spālī i hyeme. Amigdale em̄ recētes cor-
 pus ipiguāt: et estuationē stomachi suo tpe pñt aliq̄lī tpare et cū exte-
 riori cortice sup̄e stomachi hūiditates p̄sumūt seu mūdificāt et ebie-
 tatē phibēt et sup̄e p̄ cibū ascēsu vaporis ad caput phibēt. Ampli⁹ vi-
 suz p̄fortāt et pecc⁹ mūdificāt et opilationē latez apiūt et sup̄uitates
 vñ a visceribz abstergūt et subz cerebri augmētāt. et mīci mltū p̄ue-
 niūt: bñ nutrit et suauit dormire faciūt: et vias vrine apiūt: et gignit
 vas p̄fortāt et p̄trigūt cū cortice exteriori masticat⁹: et qñ sicce aliqñ
 tulū torrefiūt sunt pueniētiōres stomacho: q̄ eaz vinctuositas remo-
 uet et recētes amigdale magis p̄petūt p̄ alios cibos q̄ sicce et econū-
 so de siccis. Meli⁹ em̄ est q̄ añ aliū cibū comedant: tantarū igit vti-
 litatū fruct⁹ nō est negligendus. Nucces aut offēdūt stomachū et ca-
 put et visuz et linguā: et solū habent vñ bonatē q̄ a veneno pisciū
 tuent añ comeste. Nō ergo comedant nisi tpe pisciuz et tūc comedant

ante pisces cū ficubz et ruta vel cū piscibz vel post pisces: et oībz modis
 p̄sunt: s; credo q̄ plus p̄sūt aū sumptet in illo casu magis approbo
 ficas q̄ virides: q̄uis via nutrimentū et q̄ ad alia virides sint min⁹ no
 ciue. Eūtenī igit fruct⁹ isti quātū possibile ē. Buellane epar cōfortāt
 s; nocēt stomacho et capiti: et sunt fm alijs ita nociue sic nucez: et fm
 alijs pax differūt a nucibz nisi q̄ nō sūt boni cibini. Nō ē aut auella
 na tāte caliditatē: sic nux et maioris nutrimentū et min⁹ vaporosa et vē
 trez strīngit: et nucez magis laxāt q̄ strīngūt. Fistici aut epar cōfortāt
 et fm alijs stomachū vt supius dictū ē: et p̄nt comedi ante cibū et post
 q̄ nō laxāt ventrē nec strīngunt quidā dicūt q̄ ventrē laxāt. Branū
 pini est difficilis digestiōis et multi nutrimentū: et plus ceteris fructi
 bus oleaginosus et ei⁹ nutrimentū forte: et bene mundificat renes: et
 precipue mēbra spūalia: sed ceteris fructibz plus stomacho iūmicant.

De Dactylis.

De dactylis aut sciēdū q̄ sunt indigestibiles et caput grauātes
 et generāt humores grossos et viscosos et venas opilat et pe
 ct⁹ leniūt et scire faciunt: et tussim mitigāt et dētes et gignas
 putridas efficiūt vt qdā asserūt. Dactyli aut p̄cipiat es quādam strī
 p̄tatem stomacho sunt boni et ventrē strīngunt. Si aut p̄dici fru
 ctus condiant cum melle vel zaccara stomacho minus nocebunt: sed
 tñ corpibz t̄patis eis vti nō puenit: et p̄cipue cū magis p̄diant ad volu
 ptatem q̄ necessitatem.

Capitulum xiii. de herbis seu Oleribus.

De herbis seu oleribz q̄ sunt in vsu p̄mo ponēde sunt regule ge
 nerales. Prima q̄ oēs herbe simpliciter male sūt via cibi nec
 nutrimentū: dāt corpi. Oēs em herbe p̄ suā naturā declināt ad
 humores melancolicos vel malos: et hoc etiā faciunt a tota substan
 tia excepta buglossa et lactuca: hee em due herbe ceteris herbis via ci
 bi sunt meliores seu minus nociue: herbe em frigide: puta atriplices:
 spinargia: et bleze generāt sanguinē aquosum fleumaticū et indigestū
 et aptū putrefactioni et ebullitōi rōne hūiditatis et passibilitatē sube
 et paucitatē caliditatis: talia em cito suscipiūt calorem extraneū herbe calide
 puta mēta salua: p̄etrofilinū: allea: cepe synapis et silia generāt sāguē
 nē acutū et inflāmatiū: pūgitiū calidū et siccū: et sic via cibi nō mltū
 p̄p̄tūt corpibz t̄patis: s; tñ via medicie ad p̄suādū et alterādū p̄nt su
 mi sic illi q̄ se calide p̄plexiōis ad alēandū colerā et sāguinē: p̄nt vti her
 bis frigidis i estare: et p̄plexiōis frigide p̄nt vti i hyeme calidis ad sub
 tilandū et alterādū. Secūda regula talis ē q̄ herbe nō debēt comedi
 erudē nisi interdum lactuca et portulaca cum aceto ad cōpescendum
 sanguis caliditatē et estuationē stomachi et epatis: et debent sumi in
 principio mēse et in paucā quātitate. Tertia regula q̄ herbe calidis
 vtēdum est t̄pe frigido: et frigidis calido: et t̄p̄eratis: puta boragine

z buglossa oī tpe. In estate igit cū hīs addat lactuca z spinargia z ble
te. In hyeme vō criffones : aut petrosilinū aut pauca folia mēte et re-
neritates vriticaz. In vere vō cū boragine z buglossa pnt addi spera-
gi z lupini postq̄ fuerit pluri. Quarta regula q̄ herbe nō debēt co-
medi cū semie eaz pfecto pducto: z silē aq̄z ad pfectū deuenerūt au-
gmētū. Quinta regula q̄ nō debēt parari cū lacte aialiū sed amigda-
larū: vel cū aq̄ decoctionis carniū laudabiliū: vī cū oleo oliuaz dul-
ci. Sexta regula q̄ ferculū de oleribz cōiter d̄z sumi ī pncipio mēse:
qz talia fercula cōmuniter laxāt ventrē. Cōtrariū tñ huius euēit in
substantia caulii. Nam dato q̄ brodiū caulium sit laxatiū et specia-
liter cum parum bulliunt: substantia tamē ventrē cōstipat: vnde po-
test pueniēter recipi in fine mēse z brodiū in pncipio. Un̄ mulez est
inartificiale recipere brodiū caulium p̄mū et caules simul: qz vñ cō-
stringit z aliud laxat: et sic causat in stomacho motus agitatiuus: sed
euz abijcit p̄ma aqua nō erit piculū substantiā caulii sumere cū bro-
dio scdo vel tertio. De alijs aut oleribz humidis ventrē laxantibz nō
expedit multū q̄ abijciat p̄ma aqua nisi forsan intendamus magis
ad nutritionē et velim⁹ impedire laxationē. Sumentes igit caules
via cibi nō expedit q̄ p̄ma aqua ebullitionis remaneat: sic em̄ magis
nutriēt z min⁹ laxabūt. Septia regula q̄ si herbe frigide z hūide su-
mant via cibi debēt taliter pparari q̄ eaz hūiditates tēperent. Unde
bonū ē q̄ p̄mo coquant in aq̄: z deinde frient in oleo dulci: vī si co-
taliter decoquant in aqua p̄misceant aliq̄ hūcia virtutē p̄rariā. Verbi
grā: cucurbite sunt frigide z hūide. Un̄ bonū est q̄ p̄mo decoquant in
aq̄ et inde frigrant in oleo: vel cū eis p̄misceant aliq̄ calida z sicca: p̄u-
ta cepula alba vī feniculus vel petrosilinū: z silē intelligat de calidis
et siccis p̄rriū. Octaua regula ē q̄ illa olera sunt pueniētiōra ad nu-
triēdiū q̄ min⁹ p̄cipiāt фармаца q̄litate: z sūt ille herbe q̄ruz sapor est
min⁹ auster⁹ z dulcedini magis p̄pinquus. Sciēdū igit q̄ herbe seu
fruct⁹ ex q̄bz ē p̄suetū fieri ferculū sūt hec. lactuca: bleta: atriplex: por-
tulaca: caules: cucurbita: melones: borago: buglossa: petrosilinū: illi-
um: cepe: z porriū. Notādū q̄ ex allio nō fiūt fercula cōiter: dicūt etiā
qdā magni q̄ ex melō genis q̄ cōiter vocant albagnie nō debēt fieri fer-
cula: qz coz vsus nullo mō pdest. Et audiū q̄ si q̄s ex eis p̄tinue co-
mederet p̄ anū q̄ cadēt ī insaniā: qdā tñ p̄struūt ex eis cibaria delica-
ta p̄iecta p̄ma aqua decoctionis earum: et quando decoquunt cū bro-
dio carniū laudabiliū p̄inguū sunt multum delectabiles et postq̄
sic factus est cibus ille temperatus est vt quidam asserunt. Nam eaz
austeritas remouetur per decoctionem p̄imā: et propter carnea qui-
bus secundo condiunt: z q̄uis fm se generent humorem melancoli-
cum sicut caules: multū tñ cōsiderari d̄z modus pparādī z illd qd cū
eis miscet ex q̄ cibi malicia bñ pōt corrigi. Et etiā oportet multū p̄side-

rare amicitatē gust⁹. Nā qñ cibo ē multū dectabilis lesio pueniēs
nō ē multū manifesta. Nā qđ melius sapit melius nutrit. Dat em̄ gu-
stus ppter alimentū. De istis melō genis parū curam⁹ in hoc climare
septimo et in pte occidentis: quia nō inueniunt apud nos: de alijs
en̄ aliqua breuia dicem⁹: et primo de frigidis.

De Lactuca.

Lactuca q̄ et si pauci sit nutrimentū sic et alia olera: tñ
e in oēs herbas generat meliorē sanguinē: cū sanguis generat⁹
a lactuca declinat ad frigidū et hūidū. Cōpetit igr̄ i pplexiōe cal-
lida: et tpe calido et añ aliū cibū: et p̄t hō sumē cā crudā: et cocta: et cruda
pl⁹ alterat et min⁹ nutrit: et cocta ecōuerso et nō d̄z ablut: nā ex ablutio
ne efficit vērōsa et inflata: et intēdit et frigiditas et hūiditas et q̄ red̄
d̄it indigestibilis. Ipsa lactuca in sua natura cito digerit: sitim sedat:
ardorē et calorē mitigat: ebullitiōē hūoris tpat: lac in mamillis mul-
tum multiplicat: appetitū cibi excitat: nō soluit nec stringit venrem:
nec vrinā puocat et in medio potatiōis vini comesta nō pmittit hōi
minē inebriari: somnū puocat: sed visum offuscat. Ad puocandū igr̄
sommū multū cōpetit senibz: sed qz hūida et frigida debet comedi cū
aromatibz tpatibz eius frigiditatē sicut galien⁹ faciebat tpe sue sene-
ctutis: libidinē coitus sedat. Et est notādum q̄ interdū pōt comedi
post alios cibos qñ aliqđ p̄sumpsit aliqua cibaria acuta valde et cali-
da: tñ em̄ post pōt comedi lactuca ad remouendū coz maliciā. La-
ctuca ē duplex hortulana et siluestris. Siluestris est multū frigidior
hortulana: et in h̄tute opij: vñ nō cōpetit via cibi s̄z solū via medicie.

De Bleta.

Bleta declinat ad frigiditatem et humiditatem et alba est me-
lior ad esum q̄ nigra: et nullo mō debet comedi cruda s̄z cocta
et parū nutrit et min⁹ q̄ lactuca: et malū hūorē generat vñ mi-
n⁹ bonū q̄ lactuca: et stomachū debilitat et intestia et assiduatio vsus
ei⁹ inducit vērōs dolorē pūgitiū si comeda et cocta inducit rugitū et
inflatiōē nisi condatur cum aliquibz speciebz malicie ipsi⁹ obuiant
tibus imo sic sumpta curabit dolorē ventris cū laxando et venas ape-
riendo. Et est notandū q̄ bleta est humidior lactuca: vnde lactuca est
quasi media inter caulem et bletam.

De Atriplicibus.

Atriplices parā differūt a bletis in cōplexione et opatione nī
si q̄ atriplices sunt humidiores et ratione hui⁹ ventrē subdu-
cūt et parū nutriūt: et ardorē colere mitigāt et vomitū puocant
et spālē coz semen et parati sūt corruptiōi: sed ictericis p̄sunt ad salu-
tem: nullo modo cōmedant crudi: sola em̄ lactuca et portulaca come-
dant vtroqz modo. Debēt autē atriplices cōdiri cum oleo et sale et ace-
to. Nam simpliciter sumpti sunt mali stomacho.

De Spinargia.

Spinargie similes sunt atriplicibus nisi q̄ meliores sunt sto-
macho: ventrē em̄ humectāt z humorem aquosum valde frī-
gidum et humidum generant nisi earum malicia corrigatur
sic acriplices. Et nota q̄ spinargia est valde bona gutturi et pulmōi.

De Portulaca.

Portulaca alimentū parū dat corpori et illaudabile z frigidū
et humidū: aufert sitim z cōstipat ventrē: et aufert dentiū su-
porez et est bona spleni z p̄cipue semen ei⁹: sed visus offuscat z
appetitū defecdat nimis visus ei⁹ et libidinē aufert z vomitū p̄hibet.

De Cucurbita.

Cucurbita generat hūorē aq̄suz nō austerū nec v̄lter p̄cipian-
tem farmaca q̄litate sicut ipi⁹ sapor oñdit: parū nutrit z p̄pter
passibilitatē sue substantie pata ē recipe corruptionē. Quā q̄n ip-
sius digesti o corrūp̄t generat hūorē malū valde. vñ non est recipien-
da in stomacho imūdo. Etia nō debet comedi si sit incōuenientē pata
Nā hīs duobz modis cito i stomacho suscipit corruptionē z ad ma-
lum hūorē valde p̄uertit. Ampli⁹ ex sui natura generat hūorē nō p̄ci-
piatē q̄litaris excessum si bñ digerat: qd̄ offendit ex ipsi⁹ saporis infi-
piditate: z sic etiā ex sui passibilitate facile p̄uertit ad naturā illorū q̄
cū ea p̄miscet in p̄paratiōe: vñ si p̄miscet cū ea qd̄ generat hūorem
salsuginosuz: et ip̄ale hūorē generat et sic de alijs. Unde se habet re-
spectu aliorū ciboꝝ p̄cipantiū q̄litaris excessum ad modū mediū si
cū eis p̄miscet qd̄ mediū facile p̄uertet ad extrema. Sed qz cucurbi-
ta est multū aquosa: bonū est cū ea p̄misceri cepulā albā feniculū v̄l
calamentum vel organum: et q̄ etiam p̄mo elixetur: deinde frigat.

De Caulibus.

Caulis s̄m aliq̄s frigidī sūt z sicci: s̄m aliq̄s calidī sunt z sicci.
Nos autē dicim⁹ q̄ via cibi z eoz sudaz p̄siderādo sūt frigidī z
sicci: z generāt hūorē melācolicū: s̄ via medicie z q̄ ad eoz cir-
cūferētiā calidī sūt z sic sūt mali stomacho parū nutriūt z malū hu-
morē generāt: z peiorē q̄ lactuca z visuz obtenebrāt nisi oculi sint val-
de hūidi: tūc em̄ p̄ferre deficcādo: somnū iducūt z mēstrua z vri-
nā puocāt: eoz suba post p̄mā z scdam decoctionē ventrē laxat.

De Caubus siluestribus

Caulis siluestres nō sūt p̄petētes ad esū sūmitates caulū z spā-
lic eoz oculi p̄uētiores sūt stipice z folijs: z dñt decoq̄ z p̄pari
cū carnibz laudabilibz: z efficiēt sat⁹ bōi nutrimentū z delecta-
biles ad esū. Caules mltū p̄fortāt iūcturas z ab itra z ab extra. Quā
antiq̄ mulieres cibabāt filios suos caulibz vt citi⁹ ambularent.

De Boragine.

Draco domestica et siluestris: ceteris oleribus est cōuenientior humane cōplexioni ad esum. Est enim calida et humida tēpera-
bte: et ceteris oleribus meliorē generat sanguinē. Et qz borago p-
cipat quadā asperitate ex qua ad esum reddit min⁹ delectabilis et vti-
lis: bonū est qz cū ea permisceat aliqd ex quo p̄dicta asperitas remoue-
atur: sicut spinargia et blete tenerrime: tunc enim cōfortat cor et vniūsa-
liter oīa spūalia: et est lenitiua pectoris et pulmonis et leticiā inducit.
Uñ versus. Dicit borago gaudia semp ago. Dicit quidā qz si comeda-
tur cruda generat sanguinē laudabilē. sed magis approbo qz decoqua-
tur cū carnibus caponū et apponat aliquatū de petrosilino ad reprime-
dum ei⁹ humiditatem: et de spinargia et bletis ad reprimēdū ei⁹ aspera-
tem. Alię herbe calide quibus boīes cōsueuerūt vti: sunt hec: petrosili-
num: mēta: speragi: trifoliū: feniculus: apiū: masturciū ortulanū et aq-
uiciū: salina: hyssopus. Ex hīs autē herbis p se nō fiūt fercula. Nā parū
nūtrūt et generāt sanguinē acutū: et adurūt sanguinē iam generatū.
Unde tales herbe singularit̄ nullo mō sūt sumēde via cibi s; solū via
medicīne: tñ hīs herbis vtunt̄ boīes sani ad corrigendū malitiā ali-
orum olerū et in falsis ppter aliquas vtilitates sp̄ales quibus boīes for-
san ab egritudine pseruantur.

De Trifolio.

Dicam⁹ primo de trifolio. Nec enim herba calida est et sicca:
e et participat amaritudine et stipticitate manifeste: et ideo via ci-
bi nō cōpetit: valde autē ē bonū stomacho seu crudū siue bul-
rum sumat: sed parū sustinet decoctiōis. Pōt autē cōuenient̄ exhibe-
ri cum oleo aceto et sale: et stomachū pfortat et fastidiosos curat et appe-
titū excitat et puocat cōuenient̄: decoctio trifolij si ex ea ablūat locus
morsus scorpionis: vel vipere curat dolorē: et si nō sit loc⁹ morsus do-
lorem similē dolori omnino causato a morfu.

De Speragis.

Speragis autē sciendum qz paucum alimentū dant corpori
dnon bonū possunt tñ offerri cum oleo et aceto: sicut supius di-
ctum est de trifolio: et sunt delectabiliores ad esum et stomas-
chum magis cōfortantes. Bulliti in aqua molliūt ventrē et puocant
urinā: et dicunt quidā qz nauseam inducunt.

De Feniculo.

Feniculus tarde digerit et male nutrit et parum. Unde non cō-
petit via cibi sed confert inflationi stomachi. Et si bibat cum
aqua frigida nauseam facit. Et si terat cum aqua sup morsus
canis rabiosi: cōfert: plus igit̄ via medicīne cōpetit qz cibi. Nō igitur
vrendū est eo in regimine sanitatis nisi ad correctionē malitię quādā

alioꝝ ciboꝝ: sicut interdū cū lactuca comedim⁹ petrosilinū ad resistē-
dū frigiditati ⁊ humiditati lactuce: sicut etiā cū cucurbitis, decoqm⁹
feniculū: ⁊ siliiter cū rapis ad corrigendū capz maliciā.

De Petrosilino

Sciendū q̄ generat sanguinē valde accurū et incitat ad iraz et
est aperitiuum: et nō cōperit viā cibi nisi ad correctionē malici-
e alioꝝ ciboꝝ sicut de feniculo dictū ē. Herba autē petrosili
in cibis posita digestiōē confortat et ventositatē excludit ⁊ est her-
ba satis cōueniēs ad saluas. Usus autē hui⁹ cōueniēti⁹ ē in tpe frigi-
do ⁊ etate senectutis ⁊ regione frigida quā in oppositis p̄dictoꝝ ⁊ fit
ex eo epulū cū sale contra morbum canis rabiosi.

De Apio

Primum satis puenit cū petrosilino in cōplexiōe ⁊ in p̄ietati-
bus sed sapor ei⁹ ē min⁹ delectabilis. Unde in viā cibi min⁹
eo vtunt̄ homines cōmuniter: nō est tñ tante siccitatis sicut pe-
trosilinū: vñ non tantū adurit: p̄ietatem habet in appiēdo opila-
tiones splenis et epatis: sed nocet capiti ⁊ incitat morbū epilentii et
masticeum: facit odorem oris bonum.

De Masturtio siue cressonib⁹

Sciendum q̄ calefacit stomachū et epaz ⁊ p̄fert grossiciei sple-
nis et sanguinem adurit et parū nutrit ⁊ ipius nutrimentum
non est laudabile pulmonem mūdificat ⁊ renes ad coitum in-
citat: appetitum ad cibū excitat: tamē parū ex eo potest sumi in princi-
pio mense cum accro croco et sale ⁊ oleo ad reuocationē appetit⁹ ⁊ ali-
ter est malū stomacho quia ipm nimis mordicat bibitū ⁊ linitū recti-
net capillos cadentes.

De Saluia

Salvia multū est calida ⁊ sicca ideo non multū cōperit p se viā
cibi. Ipa em̄ salvia multum cōfortat nervos: in sanitate ho-
mines multū vtuntur salvia. Dupliciter. Primo quidē cōpo-
nendo ex ea vinum saluiatum quo vinohomines in latitudine sani-
tatis vtuntur specialiter in principio mense. Et comperit huiusmodi
vinū paraliticis epilenticis moderate sumptum et p̄cedente purgati-
one antecedentis materie. Amplius vtuntur salvia in salis nam
excitat appetitum et specialiter cū stomachus fuerit replet⁹ malis hy-
moribus crudis et indigestis: ⁊ ad eandem intentionē potest ex ea fie-
ri herbulorum et comedi setuno stomacho.

De Benta

Benta multum calida est et sicca ⁊ parum comperit viā cibi in
regimine sanitatis verum est q̄ stomachū confortat ⁊ ipm ca-

lesacit singulū sedat ⁊ digerit et phibz vomitū et fleumaticū ⁊ sūgu-
neū et ad coitū incitat et phibet sputū sanguinis. Confert ad morsus
canis rabiosi et est p̄p̄ta ad illud.

Ca. xiii. de radicibus

Radices quibus homines sunt cōmuniter vtunt̄ his tempoꝝ
r sunt hec: porris: allea: raphanus: cepe: radix pascinata napi seu
rape et corne. De porris alleis et cepis breuiter est sciendū q
vta cibi non cōp̄eunt temp̄is corpoꝝ nec calidis: et specialiter
cruda: parū eīm nutriunt: et male nutriunt: et generant sanguinem
acutū et pungitiuum: grossos tamē subriliant et viscosus incidunt et
postq̄ decocta sunt perdunt p̄ungitiuitatem ⁊ adhuc remanet virtus
incisiua et subriliatiua. Unde magis cocta competunt q̄ cruda

De Porris

Porri autē sunt calidi et siccī et dant corpoꝝ alimentū illaudabi-
p le et oculis nocent ⁊ generāt sanguinē nigrū et melancolicū
et generāt somnia terribilia et nervos ledūt ratiōe p̄ungitiui-
tatis corū: nocent dētibz et gingiuis et nullus colericus nec melā-
colicus eis vtatur ⁊ specialiter crudis.

De Cepe

Epe calide sunt et hñt hūiditatē sup̄flua terrestrē cū humidit̄
c tare aquosa subrili indigesta. Si comedant̄ crude gñant ī sto-
macho hūores malos et putrefactibiles et corruptibiles et ge-
nerant somnia mala ⁊ terribilia et dolorē capitis. Unde nimi⁹ vsus
earū disponit hominē ad memoriā dep̄dendā ⁊ p̄urbat intellectum
et p̄ducit ad dementiā. S; si comedant̄ cocte cū aqua laudabiliū car-
niū laudabiliter iuuat̄ digestiua ⁊ minuunt̄ eaz nocumēta ⁊ r̄pant ci-
baria frigida cum q̄bus decoquunt̄ sed meli⁹ est eis nō vti.

De Alleis

Allea calida sunt ⁊ declināt ad aliquale hūiditatem sed min⁹
a quā cepe: valent contra ventositatem et valent intussi ⁊ bene
screare faciunt: sed nocēt visui et dolorē capitis inducūt. Un-
de allea sunt tyriaca rusticoꝝ. P̄dicta acrimina solū cōp̄erūt his q̄
fleumaticū aut grossū viscosū humorē habuerūt. Colerici a p̄di-
ctis generibz acriminū abstineāt. De raphano autē et radice que sūt
p̄p̄qua et incōplexione ⁊ p̄rietate: sciendū est q̄ nō multū cōp̄eunt
vta cibi: sp̄cialiter corpoꝝ colericis gñant eīm sanguinē acutū ⁊ p̄ūgi-
tiuum et est raphan⁹ mal⁹ stomacho faciēs eructuationē ⁊ gñat hūo-
rem grossū ⁊ si digestiua sit debilis hūorē crudū: habet tñ virtutem
subriliatiua ⁊ incisiua. Quidam autē comedūt radicem ⁊ raphanū p̄
alios cibos ad confortandum digestiōē: de quo admirat̄ Galī. Un-
verū ē q̄ exp̄ientia docet ⁊ dicūt sapiētes q̄ si comedat̄ post aliū cibū

iuvat ad descensum ei⁹ ventrē laxat. S; si comedat añ aliū cibū im-
pellit cibum ad superiora et vomitū inducit. Bonū ē autē q̄ comedat
cū acceto ⁊ sale post alios cibos et in pauca quantitate: verū ē q̄ oculis
nocet et capiti et valet cōtra morsum scorpionis sumptus intus et ex-
tra applicatus et ad coitum incitandum.

De Rapis et Napis

Rapis autē et naponib; sciendū q̄ inter radices mag⁹ cōue-
niūt ad corpis nutritōez qd̄ fac⁹ ondit ex amicitate sui sa-
poris. Hoc em̄ p̄mū ē omib; edulīs q̄ amara ⁊ pūgitiva mi-
nus alimentū dāt corpi quā dulcia. Et q̄ nape et rape sūt ceteris ra-
dicib; dulciores ⁊ min⁹ pūgitivae magis cōperūt viā cibī s; gñant san-
guinē grossū melacolicū ⁊ sūt difficil digestiōis et vērōse ⁊ gñant hu-
more crudū si digestiva sūt debilis: hñt in p̄rietatē mirabilē ad p̄for-
tationē visus ⁊ bonū ē q̄ depurent⁹ prima aq̄ ⁊ nullō mō comedi de-
bent cruda ⁊ napiōes sūt rapis laudabiliores. Et incitat ad coitū ⁊ et
ventrem molliunt et vias mundificant vrinales.

De Pascinacis.

E pascinacis autē sciendū q̄ si fuerint albe poterūt cocte cum
carnib; sumi vel sine: qm̄ cōferūt eadē iuvamēta ventri et re-
nib; sicut rape: s; expedit vt post sumant⁹ s; min⁹ nutritiōē q̄ rape ⁊ na-
piones et indigestibilitas inest eis sicut alijs radicib; et generat hūo-
rē grossū ⁊ crudū si digestiva sūt debilis et hūor q̄ gñat ab eis est
mediocriter malus. Corne autē meliores sūt pascinacis sed multū
nocent capiti humido et pulmōi.

Ca. xv. de fungis

Olo autē p⁹ tractatū ē radicib; aliq̄culū loq̄ de fungis q̄ ma-
iorē hñt similitudinē cū radicib; q̄ cū herbis vel fructib;. Sciē-
dū autē q̄ ē vna maneries fungoz qua hoies vtunt et spēaliter
italici viā cibī postq̄ elixiati sūt vlt frici vel p̄diti cū qbusdā spēs ⁊ sūt
saporis delectabil⁹ et vocant⁹ apud gallicos cāpanioli et nascūt in pra-
tis et in terra nō corrupta vbi etiā animalia venenosa nō p̄uersant. Na-
scētes at iuxta cauernas animalū venenosoz ⁊ in loc⁹ putridis iuxta plā-
tas seu arbores mortiferas sūt mortiferi. Sūt etiā qdā fungi q̄ a to-
ta spē sūt mortiferi. Fungi nō mortiferi meliores sūt siccī q̄ viridei
et bonū ē q̄ cū piris p̄buhāt in aq̄ et cū pulegio frigan⁹ ⁊ cū oleo oli-
uarū dulci et supaspergat pulvis quarūdā spēs: puta zinziberis albi
et cynamomi et sic corrigūt eoz malicia: sūt etiā frigidi et hūidi et talē
hūorē generāt: et eoz substācia ē multū putrefactibilis. Et sūt hūor
generatus ab eis. Male igit nutriti et sūt difficilis digestiōis et di-
gerant⁹ si comedant⁹ sed generāt colicam: et ex eis interdum prouenit
suffocatio anxietatis et sincopis et sudor frigidus: et cura eius est

porimel diureticū cū decoctiōe hyssopi ⁊ pulegij ⁊ sunt mala stomachi valde ⁊ bonū ē p^o eos bibere bonū vinū. Usus igit^r fungoz oīno vitupō salua reuerētia ytalicoz: qui eis vtunt^r ad voluptatem.

Capitulū. xvi. de Trufflis.

On solū aut^m homīes vtunt^r fungis sed etiam idij seu trufflis. Sic aut^m notant^r ab aliquibz. Alij aut^m nomināt tuberas ⁊ sūt radices in terra sine trunco et folijs figure rotunde coloris rubei: saporis insipidi: dulcedini aliqūli a p^oinquātes: ⁊ puta q^d alimentū dant frigidū ⁊ humidū ⁊ grossū: generāt em̄ humorē nō multū malū ⁊ comedunt crudū ⁊ cocte. Substātie corz est multū terrea ppter quod si comedant^r post aliū cibum iuuāt ad ei⁹ descensum ab o^o rificiis stomachi. Et dicūt quidā q^d generāt humorē melancolicū: ⁊ nihil est eis par. Bonū est q^d prinit⁹ elixent^r in aqua cū vitello oui post⁹ quā prinit⁹ sunt excorticati ⁊ deinde cōdiant^r cū oleo dulci et addat^r puluis quarūdā specierū: ⁊ post trufflas debet bibi bonū vinū. Usus autē prinuus ē piculosus corpi hūano ex eo q^d inducit palisim ⁊ apoplexiā: colicā: stranguriā ⁊ sunt dure digestionis grauantes stomachū ⁊ multū appropinquāt ad naturā fungoz sed min⁹ mali sunt q^d fungi. Eligant^r aut^m truffle que inueniunt^r in terra arenosa libera nō nimis aquosa: ⁊ dicūt quidā q^d sicce sunt deteriores humidis ⁊ maxime comedant^r in vere ⁊ generant^r in p^ofunditate terre p^o viā putrefactionis. Unde videt^r terra interdū effumare in loco in quo generātur vt mīues existentes in illo loco liquefiant penitus et sic caliditatē quandā habent putredinalem. Et ex hoc opinant^r quidā q^d sint calide complexionis et q^d humorē calidū generent ⁊ q^d incitēt ad coitū. Ista tamen non appobo quia dictis sapientū in ista materia non cōcordant. Securius esset eis nō vii salua reuerētia eis vtentū plus ad voluptatem q^d ppter necessitatem ⁊ vtilitatem.

Capitulū. xvii. de Carnibus

Via bone carnes bonū sanguinē generāt: inter alia cibaria posito q^d bene digerant^r determinādū est de alimēto sūpro a carnibus in speciali. Et primo de alimēto sumpto a quadrupedibus domesticis ⁊ siluestribz. Et de inde de alimēto sumpto a volatilibz tam domesticis q^d siluestribz. Primo dicem⁹ de alimēto sumpto ex aialij quadrupedū diuersitate: deinde ex mēbroz eorundē varietate. Sciendū q^d animalij quadrupedū quedā sunt boni ⁊ laudabilis nutrimenti: ⁊ quedā illaudabilis. Ampli⁹ q^ddam sunt faciles digestionis ⁊ alia difficilioris et tardioris. Ampli⁹ quedā generant grossiorem ⁊ viscosiorem humorē et alia subtiliorem. Itē quedam carnes multi nutrimenti sunt alie pauci. Carnes autē laudabilis nutrimenti sūt d^o nūero q^ddrupedū sūt carnes capriolorū iuuenū siluestriū ⁊ dome

sticorum: et domesticæ sunt siluestribus meliores. Siluestres vero sunt pl⁹ debito sicciores: sed carnes caprarum antiquarum et hircorum sunt simpliciter illa laudabiles siue sunt domesticæ vel siluestres. Amplius dico quod carnes porcorum non antiquorum non nimis iuuenium sed etate mediocri: puta vni⁹ anni vel duorum tam domesticorum quam siluestrium sunt multum laudabiles corporibus sanis et fortibus in quibus viget fortis calor. Et puto quod siluestres sunt domesticis meliores eo quod domesticæ sunt pl⁹ debito viscosiores et humidiores. Predicte autem carnes si aliquantulum saliant assidue quam comedant obtemperant earum viscositas. Et quidam simpliciter opinantur bas carnes meliores esse inter quadrupedia vel esse simpliciter pueriores corporibus nostris et nobis magis proportionabiles et magis nutritivas. Amplius dico quod carnes vitulorum lactantium sunt valde laudabiles. Non laudabiles autem carnes bouum veterum vel thaurorum vel vaccarum domesticarum vel siluestrium. Nam sunt difficilis digestio et mali chymi et humoris generant melancolicum. Unde earum usus inducit lepra et quartana et splenicam passionem et siles egritudines melancolicas. Amplius carnes arietum vnius anni specialiter castratorum sunt laudabiles et a quibusdam sapientibus quam plurimum approbatur. Sed carnes arietum non castratorum antiquorum et ouium et agnorum purorum non sunt laudabiles nec in sanitatis regimine pueriores. Predicte carnes laudabiliores sunt epibus quibus habent passula meliora tunc enim sunt pueriores esui. Unde carnes caprarum sunt meliores in estate in qua pullulationes quibus pascunt sunt perfecte et siles quod boues indigent herba profunda pro eorum pascuis sunt in estate grossiores et pinguires et esui pueriores. Oves autem secundum primum et medium veris sunt pueriores: non enim indigent pascere herba magna et profunda parua enim sufficenter nutriri possunt. Ex dictis igitur elici potest quod carnes hircorum caprarum et arietum veterum et porcorum antiquorum et specialiter non castratorum et porcilloz lactantium et agnorum non sunt multum pueriores in regimine sanitatis: sed carnes vitulorum iuuenium et arietum annualium et porcorum annorum duorum vel vni⁹: etiam castratorum specialiter sunt convenientes esui in regimine sanitatis. Quidam autem opinantur vitulinas meliores et alij porcinas et alij magis approbant carnes annualis arietis castrati sed in hoc est multum consideranda consuetudo et appetitus hominis. Amplius consueverunt homines sani existentes uti carnibus leporinis et cuniculorum et cernorū. Et iste carnes sunt melancolice et tale humoris habent generare. Unde tales carnes dum pueriunt ad antiquitatem simpliciter sunt evitande: meliores autem sunt cum sunt praeputinque ut siccitas eorum obtemperat aetate. Et predicte carnes sunt simpliciter evitande nisi sint pingues. Nam ex earum pinguedine obtemperatur siccitas. Unde quasi idem videtur de carnibus predictis sicut de caprinis siluestribus et domesticis et bouinis. Nam carnes porcorum proportionabiles sunt carnibus bouum et carnes leporum et cuniculorum proportionabiles sunt carnibus caprarum. Sunt alia multa quadrupedia que sunt esui in

edueniētia et apud nōs nō sunt in vsu quibz tpe necessitatis hoīes eis
vt pūt vt vulpiū z lupoz asinorū z equoz z canū carnes. His enim
carnibz homines apud nos non vtunt nisi tpe necessitatis. Carnes at
vulpinas comedūt quidā venatores tpe autūni qz tūc pingues inue
niunt. Impinguant em ab vuis: Siliiter carnibz canū iuuenū bñ pin
guiū et castratoz vtunt qd tollerabile ē tpe necessitatis. Et sili intelli
git de carnibz lupoz. Deteriores autē his carnes asinorū equoz z ca
meloz z leonū carnes. Et qz oīno p̄dicte carnes distāt a cōplexiōe ho
mis nō appobo eaz vsū nisi i magna nēcitate. Carnes autē cuniculoz
post carnes apri z porci siluestris et caprioli sunt pueniētiōres in regi
mē sanitatis. Et ē diligēter notandū q carnes declinātes ad siccita
tatē nō debēt assari z elixari. Et declinātes ad hūiditatē dnt assari vt
eaz hūiditas tpe. Et iō carnes cuniculoz: lepoz: ceruoz: z vituloz
et caprioloz debēt elixari et carnes porcōz et castratoz arietū assari
elixatio em obp̄at siccitatē et assatio hūiditatē. Et ex hoc patet q in
tempibz et cōplexionibz hūidis magis cōpetunt carnes declinātes
ad siccitatē et assate. In tempibz autē siccis z cōplexione z etate siccis
magis pueniūt carnes declinātes ad hūiditatē. Inter carnes p̄di
ctas laudabiles qdā sūt faciliōris digestiōis vt caprioloz et cuniculo
rū iuuenum. Et quedā difficultioris digestiōis puta porcōz z castra
tozū arietū aliquid aliter antiquoz et thaurorū iuuenū. Et quedā sunt
mediocri digestiōis: vt carnes vitulorū vni⁹ anni: et agni castrati
et iuuenum leporū. Amplius carnū p̄dictarū laudabiliū qdāz hu
morem grossiorem et viscosiōrē generant vt carnes porcine: vel gros
siōrē sine viscositate vt ceruine z bouine iuuenes. Et quedam gene
rant subtiliōrē sine viscositate: vt carnes cuniculoz et caprioloz
Et quedā subtiliōrē cum aliquā viscositate vt carnes agnorū iue
nū. Carnū etiā p̄dictarū laudabiliū: quedā pl⁹ nutriūt z quedā mi
nus: et alie mediocriter. Exemplū primi porcū: exemplū secūdi cuni
culus: exemplū terciū castrat⁹ arietis. Amplius carnū p̄dictarū lau
dabiliū puenit diuersitatē mēbrozū p̄siderare. Et primo quidē di
uersitatē mēbrozū q attendit fm intra et extra z scdm ante et retro
et scdm dextrū z sinistrū. Quo ad primū sciendū q cōiter z regulari
ter mēbra exteriora sunt magis laudabilia in sanitatis regimē qz in
teriora. Membra em interiora: puta cerebrū: cor: pulmo: stomach⁹.
epar: plēs: et testiculī: renes et intestina nō sunt laudabilis nutritiō
ti vel simplr vel nō sicut exteriora. Sunt em difficilis digestiōis z
generatiua grossi humoris. Unde de cerebro est sciēdum q ē stoma
cho malū nauseatiū et fleumaticū z grossi humoris generatiuum.
Vñ si bene digerāt alimentū dat corpi notabile sed nullo mō comedi
debet post alios cibos. Bonū autē ē q cū origano vel calamēto vlt cū
aliquibus obtempanibz eius hūiditatē viscositatē et frigiditates

in qbus sit virtus incisiva et calefactiu aparet. Et sicut edictū d cereb: o-
 ita intelligendū est: de omnibz medullis z nucha. Et pueniens ē q si
 comedant q primitus assent sup carbones vt earū viscositates z hu-
 miditates obtemperēt. Notādū q comestio cerebellozū z spēaliter
 capitolozū cōueniēs est cōtra venena z cōtra morsum venenosarū
 anialū. De corde sciēdū ē q difficilis est digestiōis et tarde ptransi-
 ens. Si aut bene digerāt alimentū nō paucū; dat corpī nec mali chi-
 mi z spēaliter cor eduli. Sciendū autē q cor cerui virtutē habet re-
 riacalē. De pulmone aut sciendū q ē faciliōis digestiōis ceteris in-
 terioribus qd declarat eius raritas z mollicies: sed alimētū dat fleu-
 maticum z paucum; et puto q nō multū malum et specialiter pulmo
 eduli. Stomach⁹ autē z guttur et intestina z matrix sunt difficilis
 digestiōis z tarde: z non sunt generantes bonū sanguinē. Splenis
 autē caro est pessima z eius caro est cachochimica et est mali sangui-
 nis generatiua z saporis indelectabilis. Epar ē dure digestiōis sed
 multū nutrit z gnat sanguinē puenientem supposito q nutrimentū
 sit ex ficubz z passulis multis. Testicula autē sunt indigestibiles et
 cachochimi sed si bene digerant bñ nutriunt. Meliores autē sūt por-
 corū testiculi. Inquantū em porcorū caro ea q aliorū ē, melior intran-
 tū etiā testiculi. Et hic ē diligēter notādum: q testiculi aialū pucto-
 rū in qbus est iam fermentatū semē z generatū nō sunt boni nutriti-
 ti. Hñt em aliquid ferens insinuās naturā spermatis: sicut renuncu-
 li habent aliquid ferens insinuans naturā vrine in eis generate z cō-
 seruate Unde z ppter hanc causam renūculi nō generāt sanguinē sim-
 pliciter bonum: sed testiculi aialium iuuenum adhuc coire nō poten-
 tiū in quibz adhuc nō ē sperma fermentatū sunt facta laudabilis nutri-
 menti si bñ digerant. Quo ad mēbra exteriora sciendū q ceteris parī-
 bus anteriora sūt meliora posterioribz qz magis a supfluitatibz depu-
 rata z forti calori ppinquiora z magis mobilia z cōter min⁹ pigra.
 Et sifr dextera po ē melior sinistra z vlr ptes carnee meliores sunt nō
 carnis: partes em puatē carnibz sūt sicut pedes: rostrū: z aures. Et
 inter has ptes pedes sunt laudabiliores z deinde aures: z omēs iste
 sunt difficilis digestiōis et pauci nutriti. Laudabiliores autē
 sunt pedes porcorū iuuenum. Decoquant autē z elixent in aqua z p⁹
 comedant cū acceto vel sinapio. Et interdū decoquant cū oleribz: in-
 terdū cū ordeo z efficiūt digestibiliores z pīsana efficiūt laudabilior z
 magis subducitiua ventris. Pedes autē porci z extremitates eduli la-
 ctantis colericis offerūt z specialiter si i tpe calido: maxie pdianē sul-
 so. De ptribz autē carnis sciendum: q caro est duplex vna est glādu-
 losa sicut mamillarū z testiculorū inguū astellarum faurium z lin-
 gue z similitū. Omnibz autē carnibus laxis z glādulosis cōmune ē de-
 lectabiles appere scdm esum. Quod autē ex ipis alimentū bñ qdē di-
 gestū est: bonū humore generat qd autē min⁹ bñ digestum est humo-
 4

reumaticis aut crudū gnat. Ex p̄tib⁹ quidē hūid⁹is reumaticus ex
duris autē crud⁹. Alimētum autē vberū qñ habet lac insinuat aliqd
dulcedinis et ppter hoc delectabile ē ip̄is leccatorib⁹. Qd autē de testi
culis ē dicēdum dictū ē sup̄ius. Nutrimētū autē lingue medium ē
internutrimētū carnis firme nō spongiose et nutrimētū carnis spō
giose. Nō em̄ ē adeo laudabilis nutrimētū sicut caro firma nō spōgio
sa nec adeo mala sicut spōgiosa. Lingua vero vitali vel cerui ē lauda
bilior sic testiculi porcorū iuuenū sunt laudabiliores. Et adhuc sūt
meliores testiculi gallozū saginatozū et pulmo edui alijs pulmōib⁹
laudabilior et par eduli ē alijs laudabili⁹. Et stomach⁹ galloz et cere
brū cuniculoz et cor ceruorū ē laudabili⁹ alijs. Carniū autē nō spō
giosarū nec glādulosarū ē melior q̄ cordi p̄pinqz et in pte anteriori et in pte vextra et q̄ est
costarum et q̄ est iuxta ossa et q̄ ē in pte anteriori et in pte vextra et q̄ est
pinguis pinguedine moderata. Carnes autē marie distātes a corde
et in pte sinistra et sine ossib⁹ sunt min⁹ bone sicut carnis natis sint
bre. Eligā igit carnes i q̄b⁹ sūt ossa pingues p̄pinqz cordi āteriores
et dextre. Est hic diligēter notādū q̄ cunicul⁹ hz ptes posteriores sa
tis bonas eo q̄ illas ptes spelucat sup ptes anteriores et sic p acciō
pō posterior ē magis de purata a supfluitatib⁹ vt quidā dicunt et cuz
hoc ille ptes sunt magis pingues in cuniculis sz in hoc ē materia cōsī
derandi. Nūc restat dicere de volatilib⁹. Volatilia q̄ cōiter sunt in
v̄sū sunt hec gallus: gallina: capones: et anseres: anates domestice: p̄
dices: fasiani: pauones: grues: malardi: et siles aues siluestres degen
tes in aquis vt anates. Et etiā turtures: colūbe iuuenes: sturnelli: a
laude: pluuij passeres: et relique aues minore q̄ capiunt in bladīs vt
turdi meruli. Volatiliū autem q̄ enūerata sunt: q̄dam sunt lauda
bilis nutrimēti quedā illaudabilis. Et q̄dam sunt facilis digestiō
nis et q̄dam difficilis. Et quedā sūt tempore cōplexiōis et q̄dā distpa
te. Laudabilis nutrimēti sunt galline et earū pulli capones iuuenes
et antiqui bñ pingues et p̄dices iuuenes et allaude et turtures et pulue
rj coturnices et aues pue q̄ capiunt in bladīs. Alij autē volatilia ab
istis sunt illaudabilis nutrimēti difficilis digestiōis et ineqlis pple
xionis: puta carnes: anserū: anatū: et pauonū: et malardozum. Et vlr
carnes autū habentiū collum longū et rostrum lōgum degentiū
in aquis oēs sunt illaudabilis nutrimēti et difficilis digestiōis et ge
nerāt humorē melācolicum. Siliter sturnelli meruli et turdi sūt gra
ues ad digerendū et grosse nature. Passerū autē carnes sunt calidif
me et a t̄pamento longissime et multum excitātes cogitū. Vñ non
multū pueniunt in regimie sanitatis. Inter carnes volatiliū lauda
biliū in regimie sanitatis quedā sunt t̄patores et t̄pamento p̄pinq
res. Alij sunt min⁹ t̄pamento p̄pinq. T̄patores quedā sunt ga
line iuuenes et gallinarum pulli et iuuenes pingues capones que in

ad aliquale caliditate et humiditate declinant. Silr et pdices iuue-
nes et coturnices. Perdices tñ declinant ad aliquale frigiditatem et
siccitate: et sūt sicut galline deserte et habēt p̄rietatē cōstrigēdi vētrē
asile et elixe. Coturnices autē sunt sat sp̄ate. Dicit quidam q̄ ex co-
mestione coturnicis fit sp̄asim⁹ et terbanus sed aliquatūlū declinant
ad caliditate et sunt subtile substantie generātes bonos humores et
multū cōpetunt sanis et cōualescentib⁹. Reliqua autē volatilia supe-
rius enumerata plus distāt a sp̄amēto: puta carnes columbarū iuue-
nū et turturum iuuenū. Nā harum antiquarū carnes sunt cuitande
p̄pter earum nimis caliditate et siccitate et digestionis difficultatem.
Antiqua autē columba mirabilē habet p̄rietatē in epilēciis et pal-
ticis: et turtures in acuendo ingentiū. Horū tñ pulli sunt cōuenien-
tiores corpibus sanis sed declinant ad siccitatem et caliditatem. Un-
euitari debent in regionib⁹ calidis cōplercione etate et t̄pibus calidis.
Aues parue q̄ capiunt in bladīs et alaude declināt ad siccitate et cal-
ditatem sed nō tñ vt turtures et columbe. Et ē diligenter notandum
q̄ genus volatiliū oīm est pauci nutrimenti si cōpēt generi peditatē
tium et maxime porcorū quorum carnes nullū aliud nutrimentū ex-
cedit in bonitate. Sed volatiliū caro ē digestibilior et maxime pdi-
cum et gallinarū gallozum iuuenū et columbarū et alaudarū et au-
um quarū que capiunt in bladīs. De interiorib⁹ volatiliū respectu
mēbrozum exteriorū p̄portionabiliter dicēdum est sicut in peditan-
bus dictum est. De intestinis volatiliū silr est sciendum: q̄ sunt
simpliciter in esibilia: quarum tñ autum ventres esibiles et delectabi-
les sunt valde sicut ventres anserum impinguatorū gallozū et galli-
narum quorum alimentū infusum fuerit ī lacte. Sicut autē corū vē-
tres sic et epata nō solum ad esum delectabilia sūt: s̄ maxie nutritiua.
Testiculi gallozū iuuenū etiā sunt boni nutrimenti et multū et faci-
lis digestionis. Cerebella volatiliū laudabiliora sunt cerebellis q̄
drupedum quāto sicciora eis. Ip̄ozū autē volatiliū que sunt mon-
tana cerebrā sunt aquaticozū cerebrīs meliora p̄portionabiliter alijs
partibus. Cristas et barbas gallozum nō collaudauit aliquis nec v̄
tuperauit. De partibus autē exterioribus volatiliū p̄portionabilr
est dicēdum sicut in peditantibus dictum est. Partes em̄ anteriores
sunt meliores posterioribus et dextera quā sinistra et pinguis medio-
criter quā pinguedine denudata et p̄nqua cordi q̄ remota et ossuo-
sa parum q̄ ossibus denudata. Unde sciendum q̄ ale volatiliū et spe-
cialiter iuuenū pinguium ydonee sunt ad digestionē et nutritionem
et silr gallinarum et gallozum pinguium et iuuenū silr et caponū. Op-
time quidē sunt ille ale que sunt nutritorum bñ et iuuenū: pessime ho-
que macilentozū et p̄uictozū. Et est diligēter notādū q̄ volutari-
lia q̄ sūt dure carnis vt p̄auo et anser et antiqu⁹ capo et anas et grus.

indigent multa mora p^r eorū occisionē antequā decoquant^r z comē-
dant^r z oppositū est de volatilib^{us} mollis carnis et faciles digestiōis.
Nō enī indigēt multa mora p^r eorū occisionē aūquā decoquant^r. Et
quāto carnes volatiliū sunt grossiores et min⁹ putrefactibiles tanto
indigēt maiori mora vt carnes eorū molestāt z fiāt magis apte ad de-
coctionē z digestiōē z eorū aromaticitas reducat de potētia adactū
ex lōga mora. Et pauones marie indigent lōga mora inter volatilia
oia et deinde agrones z grues: z deinde capones antiq^{ue} deinde galli
ne et galli iuuenes. Cetera autē volatilia pauca vel nulla mora indis-
gent. Bonū igit^r ē q^{uo}d p^{ro}pauo cōsuet^r p^{er} tres dies vl^{tr} p^{er} duos et capō iue-
nis vel galline iuuenes p^{er} .vij. horas ad min⁹ et capō antiqu^{us} p^{er} .xiiij.
et grues et agrones p^{er} duos dies vel diē cū dimidio. Ampli^{us} dilige-
ter ē notandū q^{uo}d mod^{us} decoctiōis multū est cōsiderandū in carnibus
pedicātū z volatiliū. Nā q^{uo}d decoquūt^r i aq^{ua} dulci dāt corpi hūidi^{us} ali-
mentū et facili^{us} digerunt. Assata autē et fritā sicciora sunt z tale dāt
corpi bus nutrimentum: sili^{ter} domestica ceteris parib^{us} dāt alijs bu^{us}
midi^{us} nutrimentū z faciliōis digestiōis et pluriū supfluitatū q^{uo}d silue-
stria. Et habitātia in mōtanis et i locis siccis dāt corpi siccū alimētū
et miorū supfluitatū z magis mundū et min⁹ resoluibile z difficilius
cōuertibile q^{uo}d habitātia i locis aquosis et hūidis. Et d^{icitur} hec cōparatio
fieri i eadē spē et ceteris parib^{us} ex p^{re} etat^e z habitudis z siliū. Et q^{uo}d li^{ber}
marie vident^r h^{abere} cōueniētiā cū carnib^{us} pedicātū et q^{uo}dā ex eis q^{uo}d
die comedunt breuiter hic de eis ē trāseundū inquātū hūc alimētū vir-
tutē. Sciendū igit^r q^{uo}d carnē hūc durā et p^{ro}pter s^{ed} indigestibile si tñ d^{icitur}
gerat^r marimi nutrimentū existit. Et q^{uo}d aqua decoctiōis carū ē ventris
subductiua p^{ro}pter hoc caliq^{ue} cōdiētes s^{ed} brodiū euz oleo sale z vino vtū-
tur brodio ad secessū eorū q^{uo}d fm ventrē. Si autē velis solo nutrime-
to eis vtī carnē hūc aīalis decoctā in aqua trāspone in aliā aquā de
inde iterū illud decoques et sic scdo et tertio decoques q^{uo}d tenera fiat
caro p^{ro}parata enī sic restringit ventrē et alimētū sufficiens corpi bus
exhibet int^{er}itū etiā q^{uo}d multū cōperit volētib^{us} ipinguari. Multas bo-
nas alias habet p^{ro}pter iterates quas inemi mē scripsisse in cōsilio p^{ro} me or-
dinato ad cinoprovcam passionē in quo etiā loco sufficiēti^{us} electio-
nē req^{ui}re limatiarū et modū p^{ro}pationis et iuuamenti eorum

Ca. xviii. de piscibus

Onsequēter determinandū est de piscib^{us}. Sciēdū igit^r q^{uo}d pisces
respectu carnū ceteris parib^{us} minoris sunt nutrimentū et fa-
ciliōis digestiōis: z nutrimentū eorū ē magis supflūū et fleu-
maticū et frigidū et hūidū et min⁹ māsūū. Et quidā diē q^{uo}d sūt ad di-
gerendū duri: et longā faciunt morā in stomacho et sicū gñant: et si

sint ad digerendū duri et longā morā faciunt in stomacho hoc ē rōne
 frigiditatis et viscositatis: et quia in corū digestionē laborat stoma-
 chus et interdū corrūpūnt in stomacho et qualitates quandā suscipi-
 unt putredinalē et sic generāt. Et ut sit ad vñū dicere carniū lauda-
 biliū nutrimentū meli⁹ nutrimento piscium. Et est sciendū q̄ pisces
 marini sunt meliores piscib⁹ aq̄ dulcis ceteris parib⁹. Eorū em̄ nutri-
 mentū min⁹ ē supflucū et fleumaticū et nature carniū magis ppin-
 quum: sed q̄a ceteris parib⁹ pisces marini sunt durioris carnis pisci-
 bus aque dulcis iō sunt difficilioris digestionis et resolutionis et plu-
 ris nutrimenti et purioris. Nā iudicio meo meliores sunt in regimine
 sanitatis q̄ pisces aque dulcis. Et ē diligēter notandū q̄ in piscibus
 tā marinis q̄ aque dulcis eligēdi sūt quorū caro nō ē viscosa sed fran-
 gibilis: non multū grossa sed subtilis: non grauis odoris sed suauis:
 nec cito putrefactionis sed sufficienter durationis: nō mali coloris: s̄
 albi et quorū habitatio nō est in lacubus stagnis: nec i locis sordidis
 nec in aquis habentibus multas herbas: qui etiam non sint macri
 nec valde iuuenes nec valde magni. Et qui sunt velocis mor⁹ et pau-
 ce viscositatis. Et si sint pisces marini qui capri fuerint in fluminib⁹
 multum distantib⁹ a marit: tales vtiq̄ pisces primis cōditiōibus sup-
 positis p̄ ceteris erunt eligendi. Amplius supposita p̄dictis cōdi-
 tionib⁹ quāto squamosiores tanto meliores. Et similiter intelligat de
 spinis. Nec em̄ significat puritatē sube piscis. Inter pisces marinos
 capri et nutriti in mari pfundiori et magis agitato et ad q̄b ē cursus
 pluriū fluuiozū puriores sunt et meliores. Et ex hoc cōcludit q̄ pisces
 capri et nutriti in mari mortuo non sunt ita laudabiles sicut q̄ capri
 sunt in alio mari. Et sicut capri in mari meridionali nō sunt adeo sani
 sicut in septētrionali quod magis est agitatū. Et em̄ magis tempe-
 stuosum et velocioris fluxus et refluxus. Et similiter intelligit de pisci-
 bus aque dulcis. Nā ceteris parib⁹ quāto aqua est pfundior et mobi-
 lior tanto piscis in ea nutrit⁹ est melior. Ex his igit̄ elici pōt sufficiēter
 qui pisces sunt vitupabiles et qui laudabiles de piscib⁹ q̄ sunt in vsu.
 In his partibus gallicanis. Et primo dicemus de piscibus marinis
 deinde de piscibus aque dulcis. Dicam⁹ igitur q̄ bestiales sicut por-
 cus marinus canis marinus delpin⁹ et morua non multum compe-
 tunt in sanitatis regimine. Sunt enim difficilis digestionis et gros-
 si humoris et multe superfluitatis. Nec in carnibus p̄dictorum pi-
 scium apparent conditiones superius enumerate: puta albedo subti-
 litas fragibilitas et q̄ritatis mediocritas: mor⁹ velocitas et odoris
 suauitas. Et si hos pisces creosiles comedi contingat non statim sūt
 comedendi aut coquendi postq̄ capri sunt sed obseruadi sūt p̄ aliq̄s
 dies q̄usq̄ eorū carnes molestant et tremescāt sine sube corruptione
 Ampli⁹ p̄dicte pisces meliores sūt semisalsi quā recetes p̄ pisces sūt

perfecte salis non cooperitur in sanitatis regimine sicut nec carnes. Nam male nutritur et parum et tarde. Et de alijs piscibus marinis sciendum quod pisco-
ratis predictis supradictis laudabilibus mihi appetere quod rogetur et goro-
natus inter pisces marinos sunt laudabiliores: in eorum caro est alba sa-
tis subtilis et frangibilis boni saporis et odoris delectabilis et eorum
suba appetit purissima. Et per hoc plagitia et sola: sed horum caro est magis
viscosa et minus fragibilis et minus alba et magis grossa et minus subtilis
nec horum sapor aut odor est ita delectabilis. Et forte piscis merlegus est
laudabilior per rogetum. Non enim est tante grossitiei et viscositatis sicut
plagitia et sola et eius suba est satis fragibilis sed consideratis sapore et odo-
re cum colore et sube puritate et mobilitate deficit in bonitate a rogeto et
gornato: et similiter intelligat de allece. Et morua iuuenis satis appin-
quat predictis in bonitate consideratis predictis predictis est tamen grossior et
viscosior predictis piscibus. Salmones autem et turboti et maquerelli et
cogri multum deficiunt a bonitate rogetorum. Sunt enim multum grossiores
et viscosiores et magis sunt supfluitate pleni. Unde non cooperitur nisi et ex-
citantibus fortibus iuuenibus robustis cum quibusdam salis eorum grossitiei vi-
scositati et frigiditati repugnantibus. Rogia est propinquior predictis im-
mediate in bonitate et malitia. Sepia autem ceteris enumeratis est deterior
sicut facile est videre consideratis conditionibus superius enumeratis. Omnes autem
pisces superius enumerati meliores sunt fricti vel assati quam elixiati. Et elixi-
ati in vino cum quibusvis semibus vel herbis eorum viscositati et frigidita-
ti repugnantibus quam in simplici aqua cocti. Cuius autem piscium spe-
cialiter frictorum in multo oleo simpliciter est cuitanda. Et universa
liter eorum interiora cuitanda sunt quousque quorundam piscium epate similiter
et capita sunt gustui multum delectabilia: sicut patet de epate morue et
capite eius: et de oculis quorundam aliorum sicut melius me nouerunt
leccatores. Preter autem hos pisces marinos sunt quidam alij de genere
ostracodermaei qui sunt in usu. Nos autem solum facimus mentionem
de ostracis et molis quibus solis gallici vti consueverunt. Aqua decocti-
onis earum quando habet viscositatem ratione cuius ventrem laxat: sed
predictorum caro perfecte cocta et in pluribus aquis per decoctionem depu-
rata inter alios pisces sufficienter nutrit sicut delimaque dictum est: et
ventrem stringit et inter alios pisces plerumque stomachum confortat et minus
frigiditati precipat. Humor tamen talis generatur sicut et ceterorum pi-
scium est crudus vel fleumaticus: crudus quidem ostracodermaei habentium
carnem duram: et fleumaticus ostracodermaei habentium carnes
minus duras cuiusmodi sunt et ostree et mole que sunt in usu. Humor igitur
ab eis generatur fleumaticus est sed minus quam ceterorum piscium. De piscibus aque
dulcis que apud nos sunt in usu dicam quod consideratis predictis superius enu-
meratis: puta coloris albedine: fragibilitate et subtilitate substatie et sapo-
re et odoris suauitate: et mediocri quantitate et cooperenti squamositate et

veloci motu et aqua in qua repiti fluuerunt bonitate meliores sunt pisces qui capiuntur in aqua petrosa currente versus septentrionem profunda multe agitationis ad quam non confluit sordiditas civitatum in qua etiam non sunt herbe male. Et mihi apparet quod parca et lucius mediocris ob continent primum gradum supposito quod sint pingues. Et deinde vendosie et deinde lopia: et quavis carpa sit squamosior predictis: tamen non habet carnem adeo album nec frangibile nec subtilem sicut luci? et praeter sepius repitur in stagnis. Anguilla autem dato quod sit laudabilis gustui tamen consideratis conditionibus predictis deficit a predictis piscibus et multum. Sed lamprede prae sunt laudabiliores anguillis et minus periculose. Non enim sunt tante viscositatis nec grossiciei sicut patet ad sensum. Et sicut dicimus de anguilla inter pisces aque dulcis: sic intelligimus de lampreda. Unde salua reverentia venturuz aiste piscis est valde periculosus quavis sit orisapozosus. Horumque piscium in aqua similis est generatio generationi serpentum in terra. Unde multum dubitandum est quod non sint venenosi. Unde eorum capita et cauda in quibus venenum consuevit esse et similiter interior spina nullo modo sunt edenda. Bonum est etiam propter eorum viscositatem quod submergantur in vino optimo vivere et dimittantur ibidem quousque mortue sint et deinde preparantur cum galenina optimarum specierum semper quod coeli magnorum dominorum consueverunt facere. Laudo tamen quod perbulliant primo duabus ebullitionibus in vino et aqua: et illa abiecta decoquantur ad perfectionem et si aut galenina vel pastillatura vel assatura et cum balsamento appropriato comedantur. Commodius est tamen manerem huiusmodi piscium dimittere. Jam enim multi ex eorum usu sunt periclitati. Unde consideratis conditionibus supradictis inter omnes pisces pessimi sunt et minime comedendi. De cancribus autem fluviatilibus et marinis quasi eadem ratio est sicut de ostris et molis nisi quod difficultioris digestionis sunt et pluris nutrimenti sunt et non facile in stomacho corrumpuntur sicut multi aliorum piscium et habent quandam viscositatem ratione cuius laxant ventrem nisi decoquantur in pluribus aquis et sic aqua decoctionis eorum sit maxime laxativa. Et eorum substantia ventrem constringit et sufficenter nutrit. Et est etiam satis laudabile nutrimentum inter pisces. Est etiam diligenter notandum quod pisces corporum humectant et lac et spuma multiplicat: et multum cooperunt colericis: et loquor de recentibus piscibus. Non sunt comedendi pisces post forte exercitium vel post forte laborem quia tunc de facili corrumpuntur. Amplius habentes stomachum debilem vel malis humoribus plenum non gaudeant in esu piscium. Amplius sciendum quod pisces grossi et viscosi semisalsi meliores sunt recentes. Et saliti multi tempus non sunt boni. Amplius pisces et carnes non sunt simul edenda: nec pisces et lacticia. Nec pisces comedendi sunt post alios cibos. Amplius pisces laudabiles parum saliti et in pauca quantitate

Vendosia. Vklejka.

etate sumpti reuocāt appetitū z ipm corroborant specialiter si qd ha
buerit appetitum ad eos

C. XIX. de alialium supfluitatibus.

Consequēter dicam⁹ de alialium supfluitatib⁹ que sunt i vſu : pu
ta de lacte ouis z sanguie. Primo g^o dicam⁹ de sanguie. Scie
dū igit q^o ois sanguis ē difficil⁹ ad dirigēdū z marie q^o ē gross⁹
et melācolic⁹ cuiusmodi ē sanguis boū. Sanguis autē leporis ē alijs
delectabilior. Et i mlt⁹ ē i pſuetudie ipm coqre cū epate z cū qbusdā
alijs viscerib⁹. Quidā etiā vtunt sanguine porcorū iuuenū z magnos
rū castratorū : s^z sanguis porcorū nō castratorū ē indelectabilis z diffi
cilis digestiōis. Sanguinē autē capriolorū iuuenū quidā dicunt esse
delectabilē. Amplius quidā dicunt q^o bon⁹ est sanguis gallinarū et
colūbarū impinguatorū : et tñ est deterior q^o porcorū nō castratorū nec
ad delectationē nec ad digestiōē valet. Multū tñ deficit a sanguie
leporū : sed q^o ois sanguis est indigestibilis z supfluitus fm quēcunq^o
modū quis ipm pparauerit nō ē vtendū eo in sanitatis regimine nū
si in casu necessitatis

De Lacte

Elacte sciendū q^o lac est boni nutrimenti facilis digestiōis z sa
tis nutrit. Est autē eligendū lac mediocre z nō subtilissimū cu
iusmodi est lac camelī : nec grossimū et pinguisimū cuiusmo
di ē lac vaccarū z pecudū. Eligēdū igit ē lac capre : nō em̄ habet tñ a
quositate sicut lac camelī q^o nō ē aptū ad nutriendū rōe nimie hūi
ditatis : nec habet tñ pinguedinis z grossici seu caseitatis z butiro
sitate sicut vaccarū z pecudū. Et cū cōponētia lac sunt magis cōmē
surata in lacte z min⁹ excedētia z excessa magis est cōueniēs in sanita
tis regimie. Lactem hūidissimū vētris ē subductiū. Et lac grossiss
mū et pinguisimū est venarū opilatiū z ventositatū generatiū et
difficilioris digestiōis q^o sit necessariū in regimie sanitatis. Eligatur
igit lac capre nō nimis ppinque pui nec nimis distātis a pui non pre
gnantis : nutrice in bonis pascuis z in tempe quo repiunt meliora pa
scua in q^o alalia sūt pinguiora. Et q^o lac ē facil⁹ digestiōis z corrupiōis
nō est comedēdū cū alijs cibis z spēaliter cū piscib⁹. Sifr comedēdū
est cū trahit ab ybere : si em̄ remanet p tps notabile corrupit a cōtinē
te. Bonū est etiā q^o admisceat aliquantulū mellis vel succari vt ipi⁹
corruptio in stomacho impediāt z ventositatū in lacerib⁹ generatio z
dentiū z gingiuarū lesio z capitis grauedo. Vſus em̄ lactis capie⁹ do
lorē inducit z gingiuas latus efficit z dentes putrefacibiles z corros
sos causat. Vñ bonū ē p^o assumptionē lactis trāsglucire aquā mellis
et sifr gargarizare z ex eo os z dentes lauare z scdo p^o aquā mellis vt
eodē mō vino pōtico z spēaliter ppter gingiuas z dentes. Et si dubi⁹

earem⁹ capiti dolore nullo mō post lac bibat vinū nisi valde aquatū
 cum. Qui autē magis grauant^r et vsu lacris sunt habentes capita de-
 bilia et venas epatis striccas et stomachū debile et immūdū. Vt
 tinu⁹ lacris serosi nō est periculosus omnib⁹ co vctibus sicut lacris
 non serosi sed caseati plurimum. Nam lac caseatum plurimum ledit
 eos qui sunt dispositi ad lapidis generationem et venarum opilatio-
 nem. Pectori autem est omne lac bonum et pulmōi. In quibus au-
 tem dubitatur fluxus ventris: abstineant a lacte seroso quia ventres
 facile subducit. De lacte autē coagulato siue ignito siue bullito et de co-
 cto sciendum q^d lac bullitū et decoctum caret substantia serosa et ideo
 efficit difficilioris digestionis maioris opilationis et ventositatis et
 grossioris humoris nec tantū conuenit in regimine sanitatis sicut et
 cetera. Et similiter intelligitur de lacte decocto cum ferro ignito vel
 lapidibus ignitis nisi q^d lac isto modo decoctū acquirat quandā stip-
 ticitatem seu stipricam qualitatem ratione cui⁹ stomachū confortat et
 viscera: et magis q^m aliter coctum vel nō coctum simpliciter. Unde nō
 ita cito corrumpit^r in stomacho. Et est cibus conueniens satis bis a-
 quorum stomachis cito descendit cibus antequā digeratur pfecte. Et q^d
 lac ventrem laxat ratione cuiusdam introfuitatis in aquositate lactis
 qua totum lac participat et nō solum aqua ipsius. Bonū est q^d cum la-
 cte pmisceatur aliq^d aq^d mirra simul cū lacris serositatem per ignitionem
 vel ebullitionem totaliter cōsumatur et sic preparatū lac erit vctis mis-
 nime subductiuum. Lac autē coagulatum virtute coaguli distinguē-
 tis serum a caseo siue serositatem sumptum est minus cōueniens q^m lac
 simplex ppter ipsius grossitatem: nec est ita stomacho cōueniens et ces-
 teris visceribus sicut lac p^r ferrum ignitum decoctum: sed si comedatur
 serum simul cum caseo in lacte sic coagulato: quasi est eadem ratio de
 lacte simplici et coagulato nisi q^d ratione coaguli minus laxabit vctres
 et plus morabit^r i stomacho: et erit maioris caliditatis: et ratione distin-
 ctionis partium lactis natura magis laborabit in digerendo. Unde
 omnib⁹ consideratis minus cōpetit in regimine sanitatis q^m lac non
 coagulatum. Preter maneries lactis enumeratas est vna maneries
 lactis accetosi et est grossioris substantie: difficilioris digestionis: frigi-
 gidioris complexionis alijs maneriebus lactis et minus conueniens
 corporibus sanis et ad frigiditatem declinantibus: et specialiter fm
 ipsozū viscera non competit sed dentibus et gingiuis et capitis: sa-
 norum corporum minus obest. Non enī sic capitis dolorem inducit
 nec gingiuas laxat nec dentes ad putrefactionem corrosiuam dispos-
 nit: ratione tamē sue frigiditatis dentes ledit et nervos sicut alia frigi-
 da. Nam frigidum inimicum est nervis dentibus et ossibus: et spec-
 aliter si tota complexio corporis ad frigiditatem declinet et tempus et
 etas frigida fuerint: et eo magis si cerebrum et orta ab eo a radicali

cōpleriōne declinet ad frigidū. Et ut sit ad vñū dicere corpūbus sanis
nō cōpetit via cibi z minus corporū frigidis z specialiter tpe frigida
do et etate senili. Corpūbus tñ colericis z spēalr fm eorum viscera et
tpe et etate z regione calidis h lac satis ē cōueniens z sufficienter dige
rit et cōueniēter nutrit: nec in eorū stomachis accretosabit. Ample
us nec in fumos colericos cōuertetur. Calidis igitur corpūbus lac
accretosum non solum non obest sed sufficienter prodest. Sed habē
tes renes calidos et meatus strictos non debent hoc lacte uti. Nam
eius est causa generationis lapidis in talib⁹ corpūbus et opilationis
venarum. Si autē habet meatos amplos specialit⁹ fm renes et vesi
cā: improporcionabiliter caliditati generatiōis lapidis periculum co
taliter est sublatum

De Caseo

Caseo vero ē sciendū q caseus recens ē frigidus z humidus
et grosse substantie z difficilis digestiōis z opiliat⁹ et lapidis
generatiu⁹ z nō multū cōpetit via cibi i regimie sanitatis. Et
caseus ver⁹ ē calid⁹ z sic⁹ ppter sal z tendit adustionē z difficile dige
rit. Parū nutrit et male et minus cōpetit q̄s recēs. Et si aliquis case⁹
est bon⁹: medi⁹ est inter nouū z veterē viscosum z frangibilem durus
et mollem et parū declinās ad aliquale dulcedinem nō nimis salus
nec min⁹ parum nec albi coloris nec spongiosus nec lachrymosus cū
inciditur: nec cedēs tactui cōprimētī ad modū panis bñ fermentati nō
leuis sed pōderosus: saporis delectabilis et bonis odorib⁹: cui⁹ in sto
macho mora nō est diuturna: et bono lacte cōueniēter factus sufficiē
ter vinctuosus. Talis utiqz caseus bonus est et inter alios magis ē eli
gēdus: et post cibū sumpt⁹ nō multū nocere potest in regimie sanita
tis. Multa vero quātitate quicūqz caseus sumpt⁹ i via cibi vniuer
saliter ē malus: stomachū grauans: et inobediens digestiōi: et opila
tiuus et lapidis in renibus generatiu⁹: et humorū grossorū in corpo
re causatiuus. Solus igitur ille caseus est sanus quem dat suara
manus.

De Butiro

Ebutiro autē sciendū q rōe sui būnditat⁹ et vinctuositat⁹ plime
nō ppetit via cibi: imo si q̄s eo utat⁹ q̄ritate notabili aboiatio
nē iducit et fac cibū supnatare in orificio stomachi et vērē pl⁹ debito
larat et vomitū iducit. Nullo g mō butirū ē comedēdū via cibi et in
q̄ritate notabili et spēalr nō comedat⁹ alios cibos s; ad cōdimen
tū cibarioz satis puenit sic oleū oliuarū q̄uis butirū sit calid⁹ oleo
et multū humid⁹. Et qñ utimur butiro ad comedēdū cū alijs ciba
rijs siue ad condiendum non est tantū decoquendum sic oleū. Nā est
maioris passibilitatis q̄s oleum. Unde magna ebullitione virtus ei⁹
totaliter exalat: sed oleum est magis viscosum et minus resolubile:

z ideo pl⁹ sustinet de ignis acuitate: quapropter ex eo perfecti⁹ cibaria
cōdiuntur q̄ ex butiro: sed carentes oleo vtunt butiro loco olei.

De Ouis.

Ouis est sciendū q̄ oua gallinaz et fasianoz iuuentū z pin-
guū sunt bona in sanitatis regimie z alijs ouis simplr meli-
ora: supposito q̄ sint recentia. Et inter oua recentia gallinaz
ceteris paribz oua puula oblonga sunt meliora. Unde xpus. Filia p̄
sbyteri iubet p lege teneri. Q̄ bona sunt oua candida: longa: noua.

Amplius oua tremula sunt meliora duris et sorbilibz: et talia oua
sunt multi nutrimenti: z boni z facili digestioni: z generant sangui-
nem maxime proportionale cordi. Unde cōualeſcentibus senibus z debi-
libus maxime cōueniūt specialiter vitellum. Et albumen oui non est
malū: si nō sit indurātū. Album tamē durū simplr est euitandū. Oua
autē in cineribus indurata z frixa in patella quousqz sint indurata re-
spectu tremuloz: pessimū dant corpi nutrimentū: z sunt difficilioris
digestioni z multarū supfluitatū. Sorbilia aut sunt facili digesti-
onis: z leniūt pulmonē: z peccus: z ventrē subducunt: z minus nutri-
unt q̄ tremula. Cocta aut z indurata sunt difficilioris digestioni et
mali nutrimenti: z tarde peransiūt. Meliora aut coctis z assatis sunt
que vocant suffocata: seu in aqua z oleo pparata cū aliqua portioe sa-
lis vsqz ad aliquale cōsistentiā decocta z nō indurata. Nam indura-
ta sunt similia coctis z assatis. Sic igit pparata nostris corpibus in
regimie sanitatis sunt magis cōuenientia. Oua anetū: anserū: stru-
tionū: z alioz volatiliū in regimie sanitatis p̄dictis sunt minus pue-
nientia: vel simplr euitada. Ampli⁹ oua q̄ dicunt oua venti: q̄ sunt
sine coitu masculi minora sunt alijs: et min⁹ cōuenientis saporis: qm̄
non cōpleta: nec ita digesta sicut alia. Unde puto q̄ in regimie sanita-
tis sunt minus cōuenientia.

De melle z zuccaro.

Via in regimie sanitatis vtuntur melle z zuccaro: ideo de istis
duobus psequēter est aliquid dicendū: q̄rum sufficit ad regi-
men sanitatis. Sciendū igit q̄ par nutriri: sed eoz nutri-
mentū est satis laudabile. Et nutrimentū mellis calidi⁹ est nutrimentū
to zuccari: z senibus z fleumaticis z natura frigidis puenienti⁹. Cor-
poribus aut calidis natura z iuuenibus nō cōuenit mel. Nam in cor-
poribus taliū in colerā rubeā facili cōuertet: et corpus nō nutrit:
sed a sua cōplexiōe naturali distrabet. Zuccarū etiā talibz corpibus ra-
tione sue passibilitatis in colerā p̄uerti cōsuevit. Corporibus igit in ca-
liditate notabiliter lapsis nō ppetit mel: nec corporibus etiā tempatis
in erate: rēpoze: z regione calidis: quous zuccarū possit talibus corpo-
ribus aliqu cōuenire. Colericis tamē iuuenibus et in estate non cōpe

tic: sed in alijs ppetit: puta fleumaticis: et melancolicis: et sanguineis:
et tempatis: in quibus non est tante caliditatis dñiū q̄ zucarū in eis ad
colerā cōuertat. Eligat autē mel vernale: saporis dulcis: coloris pale/
arum inter albū et ruberū: substantie nō liquide: sed viscosē: et sit mel ro/
ris qđ est melle apum tempatis. Hoc tamē mel apud nos non colli/
gitur nec inuenit: sed in partibus meridiei valde calidis: et specialiter
in monte pessulano. Multū etiam cōsideranda est natura arborum:
sup quibus inuenit mel rois. Nam fm q̄ arbores sunt alterius et al/
terius nature: sic et mel. Si em inueniat mel super arboribus calidis
erit calidius: et si sup tempatis vel frigidis: erit minus calidū. Et si li/
ter intelligat de melle apū. Multū em cōsideranda sunt loca habita/
tionis apū: et ex quo rore: et sup qua specie floris vel arboris nutriunt
Est autē quoddā genus mellis qđ est acre: cui⁹ natura est venenosa:
qđ est simpliciter euitandū. Mel coctū cum aq̄ vel sine aqua et de/
spumatū: plus nutrit et min⁹ subducit: et est minus ventosus. Et si qđ
assiduē mellis crudi comestione inducit vomitū. Mel autē cū aqua
coctū est magis vrine puocatiū qđ decoctū sine aqua.

Caplin. xx. De saporibus et cōdimentis.

Onsequēter est dicendū de cōdimentis et saporibus. Ea em er
c quibus cibaria cōdiunt: sunt in sanitatis regimie non modi/
cum vtilia: tum q̄ p pdimēta gustui efficiunt delectabiliora:
et p psequēs digestibilia. Nā qđ est delectabilius: est ad digestionē
melius: tum q̄ p pdimēta addit bonitas: et corrigit malicia. Ea autē
ex quibus cibaria cōter cōdiunt: sunt sal: oleū: saginē: et butyrū. Ex piē/
tia em docet q̄ comestibilia que comedunt sine sale sunt ori insipida:
et stomacho min⁹ acceptabilia. Sal igit comestibili addit bonitatē sa/
poris: et maliciā existentē in comestibilib⁹ ab humiditate quadā indi/
gesta et aquosa aufert. Et sic pfecti⁹ cū sale digerunt et decoquuntur qđ
sine sale. Salis em ppietas ē hūditatē extraneā desiccare: et deinde
fortius qđ manet cōstringere et adequare. Et ex dictis pōt elici suffici/
enter q̄ cibaria in eoz cōdimento indigēt pluri sale: et q̄ pauciori. Nam
cibaria supflua: et hūda: et cui⁹ s̄ grossa indigent pluri sale. Libaria
autē sicca nō supflua subtilia: indigēt in eoz cōdimentis minimo sa/
le: et intermedia eoz indigēt mediocri sale. Ex dictis igit elici pōt que
carnes sunt cōuentiores saliture: et q̄ min⁹. Et sūt de piscib⁹. Nā car/
nes nime apte saliture: sunt carnes subtiles sicce: nō supflue: vt car/
nes volatiliū laudabiliū: puta gallinaz: et pdicū: et fasianoz: et allau/
doz: et cuniculoz: et lepoz iuuenū: et similiū. Et ppositū carnes su/
pflue et hūde saliture sunt maxime pueniētes: puta carnes porcine.
Carnes autē bouine nō sunt ita pueniētes saliture. Nam dato q̄ sunt
grosse et supflue: non tamē sunt humide: sed sicce. Et sūt intelligat
de piscibus. Nam pisces habētes carnes subtiles nō supfluas: nul/
lū

lo modo cōueniūt salitūre. Et specialit̃ si sint parui: sicut sunt pisces petrosi: sicut parca: et vendosia: et silces pisces. Pisces aut̃ bestiales habentes carnē durā et supfluicā et cū hoc humidū sunt salitūre maxime cōueniētes: sicut patz de porco marino: et balena. Nam salis nō salis pualent: dū salitura nō sit longi tempis. Sic igit̃ patz q̃ salis cōdīmētum in sanitatis regimie est necessariū. Ampli⁹ in defectu carniū ad cōdīmētū olerū et leguminū nō sufficit sal et aqua: sed indigemus oleo et butyro vel sagimie. Nam q̃ legumia et olera sunt nature melā colice et terrestres: bonū est ea p̃diri cū aliquo vinctuoso eoz terrestretatē obtēperāre: ex quo etiā sapor eoz efficit̃ delectabilior et suauior: et p̃cōsequēs ad digerendū et nutriendū meliora. Oleū autē oliuaz inter olea ex quibus cibaria cōdiunt̃ est dulcius: tempati⁹: et natu⁹ re amīcabili⁹. Oleū autem nuciū multū est calidū et siccū: et similiter oleū lini: neccorū sapor est sic nature amīcabilis. Oleū autem paueris quo vtunt̃ aliqui ē boni saporis et odoris: sed declinat ad frigiditatem. Unde sic nō competit in regimie sanoz. Oleū autē amigdalarū dulciū est satis laudabile: et p̃pinquū tempamēto. Et in defectu olei interdū vtimur butyro: sicut sup̃ dictū est in capitulo de lacte et animalū supfluitatibus. Sagimie autem et specialiter porci interdū vtimur ad cōdīmētū cibarioz: propter defectum et propter easdem causas que sup̃ius dicte sunt. Saporū delectamēta ad voluptatē magis q̃ propter necessitatē a leccatoribus fuerūt p̃mitus adinuēnta. Unde nō multū sunt necessaria in sanitatis regimie: imo interdū talium saporū delectamēta inferunt nocumēta. Nam propter talium saporū placentiā homo plus comedit q̃ natura requirat. Unde homo existens sanus et in naturali dispositōe: tales saporē nō appetit nec via cibi: nec via potus: sicut cōsideranti patet. Et si aliq̃s sanus tales saporē appetat: hoc forte est ex cōsuetudine. Et quia cōsuetudinē iam inductam difficile: imo impossibile et dānosū est subito permutare. Dandum est enim aliq̃d cōsuetudini. Idco intendo hic breuiter de saporibus pertrāsire. Prīmū autē qd̃ in saporibus om̃ibus est obseruandū: supposita corporū sanitate est q̃ ex eis parū sumatur: et quāto sapor plus distat a tempamēto et a natura cibi et potus: tanto minus sumatur de eo: et quāto sapor est tempati⁹ et natu⁹ re cibi vel potus p̃pinquior: tanto plus potest ex eo sumi. Amplius cōsiderandū est q̃ temporibus calidis saporē declinent ad frigus: vel ad calidū valde parū: et in tpe frigido cōuerso. Materia igit̃ saporū in estate sic veriūtū: vel agresta de sumit̃atibus vitis: vel accētū: vel succus limonū: vel citrangulorū: vel granatorū cum zuccari et aqua rosata et amigdalit̃: et p̃anis assat⁹ infusus in aliq̃ sup̃dictoz: sine alleia et speciebus calidis. Et interdū in saporib⁹ q̃ fiūt in estate p̃or addi aliq̃uātulū serpilli et petrosillini ad obtemperandū frigiditatē p̃dictorū.

Materie autē saporū competentīū tēporibz frīdīdīs: sunt sinapiū: eru-
ca: zinziber: piper: cinamomū: gariofilī: allea: saluia: menta: serpillū: z
petrosillinū: vinū: aqua carniū: acetū nō forte: sed: pinguū nature vi-
ni. Et in tēporibz medio cribz sunt saporē mediocres eligēdi. Am-
plius diuersificant saporē ratiōe cibarioz: p quibz fiūt. Nam alia et
alia cibaria indigēt alio z alio sapore: sicut sciūt dñoz coci. Lastrato-
rum igit elixatoz: z sistr vituloz z capreoloz sapor cōueniens est sal-
sa viridis. In estate quidē aceto z agresta cū paucis speciebz: sine alle-
is: puto cū petrosillino: zinzibere albo: z agresta: z aceto: z pane asse i-
fuso in aceto vel agresta. In hyeme fit eadē salsa cum pluribz speciebz
z paucō alleo: z optimo vino: z pauca agresta: vel pōt sufficere sinapi-
um vel eruca. Sapor autē carniū bouinarū z elixataz est piper bul-
litū qd fit ex pipere: z pane asso: z aqua carniū: z pauca aqua in hyeme
Et in estate cū pipere paucō: z multa agresta. Et iste idē sapor est satis
cōueniēs carnibz porciniis: z specialr in hyeme: et pōt sufficere sinapi-
um vel eruca. Sz qñ comedit eruca debet pistari cū amigdalīs: z dis-
tpari cū aceto in estate z hyeme cū optimo vino. Possunt etiā carnes
porcine frigide comedi i estate cū aceto z petrosillino in pncipio refecti-
onis. Si autē pdicte carnes pascillent: z specialr porcinez bouine. In
hyeme quidē apponat cepe albū cum puluere speciez forti: z cum agre-
sta. Et in estate cum puluere speciez dulci in pauca quātitate: sine ce-
pis: cū veruuto z casco butiroso. Vel possunt apponi cepe pue z in par-
ua quātitate. Si autē pastillatura fit ex carnibz subtilioribz: nō appo-
nat cepe: sed in estate lac amigdalaz cū agresta z paucō puluere: speci-
erū dulci: z in fine pōt apponi ouū cōquassatū cum agresta: sed in hye-
me loco agreste apponat vinū: z plus de speciebz. Assature autē cū
niculoz z pulloz iuuenū cōueniēs sapor est: salsa camelina in qua ba-
sis est cinamomū: z panis mica: cū agresta quidē in estate: z cū vino
in hyeme. Assature porci sapor cōueniens est: li quoz descendēs p qssa-
tus cū optimo vino z cepis in hyeme: z in estate viridis salsa sup⁹ no-
minata. Et pōt sufficere sinapiū in hyeme: vel eruca modo pdicto p-
parata in estate. Assature autē pdicū: fasianoz: z colūbaz: z turturuz
nullo alio sapore indigēt: nisi sale. Laponū autē z gallinaz elixatarū
cōueniens est sapor aque decoctōis eoz: cū aliquātulo puluere speci-
erū dulci: z pcepue si in pdicta decoctōe addat saluia: hy sop⁹: petrosil-
linū: p hoc in hyeme. Et in estate sufficit sola aqua cū aliquātulo cro-
ci: addito succo sūmitatū vitis. Sed capponū z gallinaz pinguiū pa-
stillatarū saporī nibil penit⁹ est apponendū: nisi aliquātulū pulueris
specierū: z in fine agresta supdicta in estate: z optimū vinū in hyeme.
Sapor eoz cōueniēs in assatura in hyeme (alba alleata dicit) bulli-
ta: cui⁹ cōpositiōem coci sciūt. Vel pōt sufficere vinū cū eis cōquassa-
tum cū aliquātulo pulueris speciez laudabiliū: z specialr vinū dulce.

Sed in estate sit vinū debile vel agreſta: z minus apponā de puluere ſpeciez. Aſſature anſerū: z anatū: z ſimilū in aquis degentiū ſapor eſt pipata nigra z bullita. In hyeme quidē ſine aceto z agreſta: z cuſ vino. In estate cum vino z agreſta z pauciori pipere q̄ in hyeme.

De ſaporibus z cōdimentis piſcium.

E piſcibus autē: ſciendū eſt generalr q̄ quāto ſunt groſſioris carnis: z difficillioris digeſtionis: z pluriū ſupfluitatū: z buſ midioris nature: tantū indigēt ſaporibus calidioribz z acutioribus. Et hoc eſt verū nō ſolū in piſcibus: ſed in carniſ. Unde ſeſquit q̄ piſces beſtiales z ſpecialr porcus marin⁹: ſiue aſſatus ſiue elixatus: indiget ſalſa fortiori z acutiori. Et huiusmodi ſapor eſt pipata nigra bullita: z alleata alba bullita. Et quāto piſces marini z dulcis aque magis appropinquāt ad p̄dictos piſces: tāto magis indigent ſaporibus ſimilibz. Anguilla autē: z murena: z lampreda requirūt p ſapore gelentini ex fortibus ſpeciebz: cui⁹ cōpoſitōes nouerūt cocti magnorū dñorū. Anguille autē z murene interdū comedunt in aſſatura: et tūc ſapor cōueniens eſt ſalſa viridis cū fortibus ſpeciebz z vino in hyeme: z cū debilibz ſpeciebz: z agreſta: z aceto in estate. Et ſimilr intel ligat de congro. Sapor autē ſalmonū elixatorū eſt pipata nigra bullita. Fortis quidē in hyeme: z debilis in estate: ſicut de porco marino ſupius dictū eſt. Merlengorū elixatorū: vſ aſſatorū: vel frixorū ſapor eſt ſinapiū dulce: vel cruca ſupius deſcripta. Rogatorū z eo: natoz ſapor cū elixant eſt ſalſa camelina. In hyeme qdē acutior: z cū vino in estate qdē obruſis ſpeciebz z agreſta. Aſſatorū autē et frixorū ſapor eſt ſalſa viridis ſupius notata. In hyeme quidē eſt acuta ſpeciebz z cū vſ no. In estate hō obruſa ſpeciebz: z cū agreſta z aceto. Vel aſſatorū ſalſa cōueniens z apud gallicos vſitata eſt vinū in quo diſpatū eſt zinziber albu: bullitū: z ſup aſſaturā p̄iectū: z hoc in hyeme. Sed in estate refit idem cū agreſta et paucio zinzibere. Frixorū: piſcium paruorū aque dulcis ſapor cōueniēs eſt ſalſa viridis. Sed elixatorū in aq̄ ſa: por cōueniēs eſt ſinapiū: vel cruca: vel cepe albu: decoctū cū eiſdem. Lucius elixat⁹ vel barbellus ſilr p ſalſa requirūt ſalſam viridē ſuperi⁹ notatā. Et ſilr ſi frixent vel aſſent: vel vinū vel agreſta in quibus diſſempatū ſit zinziber albu bullitū: z ſup aſſaturā p̄iectū. Lencorum ſapor eſt acetū ſimplex in estate: z in hyeme vinū vel acetū cū puluere quarūdā ſpeciez. Oſtrearū autē ſapor ſi frixent eſt agreſta ſimplex in estate: z cū puluere quarūdā ſpeciez in hyeme. Poceſt etia: ex eis fieri potagiū: vel ferculū croceū: vel albu cum amigdalio. Decigitur ſufficiant de ſaporibus.

Ca. XXI. De potib⁹ naturalib⁹ z artificialib⁹

p Oſtēdētiūm de cibis in ſpeciali: pſequēter eſt de cōmin.

dum de potibus. Sciendū igit q̄ quidam est potus qui est medicina pure: quidā est pot⁹ pure: et quidā est potus et medicina simul. Potus quidē pure medicina est. sicut sirupus digesti⁹ vel laxati⁹: vel neccar seu claretū ex forti vino et speciebus: q̄b datur in fine cibi ad cōfortandum virtutē digestiua in stomacho solum. Potus autē qui est potus et medicina simul est (verbi gratia) sirupus violarū rosarū vel nufaris: qui in estate exhibent ad sitim cōpescendā: et malā distrahim accidentālē remouendā. Potus autē pure potus est qui datur et dicitur de latōem: vel p̄mixtiōem: vel estuatōem: vel sitis a cibo inducere moriōez: sicut supius memini me dixisse in capitulo de comestis et bibitis in generali. Potus autē pure pot⁹ est duplex. Naturalis et artificialis. Naturalis est duplex. s. vinū: et aqua. Isti potus sunt in vsu apud nos. Et inter potus de his sapientes latini: arabes: et greci fecerunt mentionē: quibus aliquę gentes vtiuntur lacte loco potus: et aliquę oleo: et aliquę sirupis quibusdā in sanitatis regimie. Sed q̄ hoc nō est cōsuetū apud nos: et puto q̄ nō est artificiale: de his potibus nullā facio mentionē. Potus autē artificiales qui apud quosdā n̄m sunt in vsu sunt hi: ceruisia vel ex ordeo vel ex auena: pomeriū: cerasiū: boscheriū seu mellicratū. Sed q̄ de aqua sufficiēter dictū est in p̄mo capitulo scde p̄is hui⁹ op̄is: de ip̄a ad p̄sens nihil penitus est dicendū. Sed de vino: de quo supius in caplo de comestis et bibitis dictū ē in generali. Sciendū q̄ quibus in sitis extinctiōe aqua sit cōuenienti⁹ potus q̄ vinū: tamē oib⁹ p̄sideratis vinū est potus p̄uenienti⁹ in regimine sanitatis q̄ aqua. Nam dato q̄ in sitis rēp̄sione q̄ est appetitus frigid⁹: et h̄mōi aqua vniuersalr melior sit: q̄ frigida et hūida naturaliter: tamē in cibi p̄mixtiōe et eiusdē delatiōe ad p̄es corp⁹ extre: mas vinū p̄ualer aqua. Nam vinū rōne sue subtilitatis in substantia et actiōe facili⁹ cibis p̄miscet: et specialr quia natura magis delectat in eo: ideo citius attrahit ip̄m: et alijs cibis p̄miscet. Et specialr q̄ hec p̄mixtiō fit p̄ viam cuiusdā ebullitiōis: quā vinū magis iuuat rōne virtualis caliditatis: et aqua impedit rōne frigiditatis. Et sic patet q̄ vinum p̄ualer aqua in ciborū p̄mixtiōe. Et silr modo p̄ualer in eorū delatiōe. Nam vinū est optim⁹ penetrator: q̄b ei attribuit rōne subtilitatis sue substantie: et rōne sue caliditatis virtualis. Talia em̄ sunt multum penetratiua: et p̄sequēs vinū est magis delatiuū q̄ aqua: in qua nō est virtualis caliditas: nec substantie igneitas et aereitas. Unde aq̄ mora transeūdo impedit oēm cursū: sicut memini me supius dixisse in caplo p̄mo scde p̄is hui⁹ op̄is. Ampli⁹ motus alimēti ad mēbra est a virtute attractiua. Et q̄ mēbra magis diligūt vinū q̄ aquā: pl⁹ iuuabit ad delatiōez nutrimentū ad mēbra q̄ aqua. Amplius ex alio: aq̄ nō est ita p̄ueniēs pot⁹ vt vinū: q̄ aq̄ impedit alimentū nutriri: eo q̄ nō nutrit. Si igit p̄miscet̄ euz eo q̄ nutrit: illud utiq̄ min⁹ nutrit.

Unde quāto cibus est magis aquaticus: tanto est minus nutritiūus.
Bonū est igitur q̄ vinum permisceat cum cibo quod nō solum non
impedit nutritiōem: imo multum iuuat: quia vinum est maxime nu-
tritiū: et maxime restauratiū: et velocissime nutrit. Amplius vi-
num cōfortat calorem naturālē et spiritum: et totum corpus calefacit:
que multū faciunt ad nutritiōem. Et aqua rōne sue frigiditatis parā-
lyticat: et mortificat: et oēs anime opatōes destruit. Vñ non ponit pes-
des in opatōibz nature p se. Vñ ipi soli nō videt aliq̄s vsus: nisi for-
san q̄ in acutis bibat morbis. Ampli⁹ vinū hz alias bonitates q̄s
nō hz aq̄. Est em̄ bon⁹ penetrator in toto corpore: et sicuma grossū inci-
dit: et resoluit ipm: et colerā rubeā cū vrina et sudore extrahit: et colerā
nigrā calefacit et facit exire: et flectit ipi⁹ nocumētū: et materias coagu-
latas dissoluit. Ampli⁹ ingentiū clarificatiōē cōpescit: tristitiā remou-
et: gaudiū inducit: libidinē incitat: et imūdiatias expellit: audaciam
causat: auariciā fugat: liberalitatē inducit. Et vt sit ad vñū diceret: vi-
num reddit hoīem virilē et fm aīaz et fm corp⁹: et aq̄ femineū. Vñ cere-
ris paribz nō bibētes: vinū sunt effemiati respectu bibētū: vinū. Vñ
p̄p̄tū est q̄ quidā non bibēs vinū p̄mo: et postea cōsuetus bibere vi-
num: melior fm aīaz et fm corp⁹ effect⁹ est. Sic igit pot⁹ vini pueniē-
tior est i sanitatis regimie q̄ pot⁹ aq̄. Immo nō approbo potū aq̄ sim-
plicis i sanitatis regimie. Has bonas p̄p̄ietates vinū hz: debito mo-
do exhibitū. Et si indebite exhibeat vsq̄ ad ebrietatē: ratiōem rōnalis
anime et lumē extinguit: et virtutem bestialē irrationalē inducit: con-
cupiscibilē et irascibilē cōfortat: et rationi inobediētē reddit. Et sic
remanet corpus sicut nauis in mari sine gubernāte: propter q̄d fauet
cui non est fauendū: et laudat q̄d non est laudandū. Et interdum fa-
cit loqui pessima cū ira et supflua superbia: et finalit̄ facit operari pes-
sima: puta adulteria et turpissima homicidia. Amplius i debite sum-
ptum cerebrū et nervos mirabiliter ledit: et paralytim: et stuporē: et ce-
teras humores egritudines inducit. Et vt sit ad vñū diceret: cito ca-
les moriūtur et senescūt: et talibz meli⁹ esset q̄ biberent aquā q̄ vinū.

Ut igitur non cadat error ex vini administratiōe: cuius debite ad-
ministratiōe sunt iuuamenta: et indebite non minora nocumenta:
ponende sunt regule que obseruande sunt in potu vini. Prima re-
gula est q̄ vinum stomacho ieiuno et corpore famelico non est biben-
dum. Facit enī cadere in spasmū: et mentis lesionem et alienatiōem.
Et si aliquem cōtingat sitire ieiuno stomacho: sciat hanc sitim nō es-
se veram: nec naturalem. Nam sitis vera et naturalis est propter estu-
ationē factum a cibo passumpto: quod in p̄posito esse non potest. In
tali igit sitis nō est bibendū vinū: nisi simul aliqd comedat. Potest tñ
ad sedatiōem sitis bibi iulep: aut aliq̄s sirupus appropriat⁹: vel succo-
rum rosatum cum aqua. Stomacho igit nullo modo bibat vinum.

Secunda regula est q̄ inter duas comestiōes cibo sumpto adhuc in stomacho nō digesto: vinū nō est bibendū: tum q̄ digestiōe interrūpit: tum q̄ facit indigestū cibū de stomacho descendere. Tertia regula est q̄ post forte exercitiū nō est bibendū vinū. Nam hoc multum ledit nervos z cerebrū. Quarta regula cōsideranda in vino est q̄ vīna mīta cū aqua pauca citi⁹ inebriant: z ad cerebz z ad nervos citi⁹ penetrant: z specialr sint vīna grossa. Quinta regula est q̄ malis cibis z fructibz comestis z digestis in stomacho nō debet bibi bonū vinum z subtile eo q̄ faceret maliciā ciboz ad mēbra citius penetrare. Et hoc est vez in quāritate notabili: s; si bibat in quāritate pauca ad intentiōem p̄murtiōis: coriget maliciā ciboz: maloz: z digestiōe cōfortabit. Sexta regula est q̄ si in eadē mēsa vinū forte bibat z debile: incipiendū est a debili: z vltimo forte est bibendū. Nam digestiō in officio stomachi est debili⁹ q̄ vino forti cōfortabit. Amplius vinū forte cū maiori delectatiōe suscipit: z sic stomachus totū cibū p̄fectius amplectit: z os stomachi p̄fectius claudit. Amplius si vinū forte recipere ante: dubitandū esset ne rōne subtilitatis z actiōis ante p̄fectam digestiōe descēderet a stomacho: z reliquū cibū indigestū secū traheret. Et specialiter q̄ cetera mēbra diligūt vinū forte plus q̄ debile: z sic citi⁹ traherēt q̄ esset oportunū. Septima regula est q̄ vinū qd bibat ad cibi p̄murtiōe: debet recipi simul cū cibo: nec debet expectari sitis: sed vinū qd bibat ad sitis inductē a cibo extinctiōem debet sumi in fine totius digestiōis: z plus vel min⁹ s; q̄ maior vlt minor est sitis. S; vinū qd est pot⁹ delatiu⁹ sumi debet p̄p̄ta p̄ma digestiōe z parū ante horā suscipiēdi aliū cibū sequentē. Et talis potus specialiter cōpetit quādo cibaria p̄murti⁹ sumpta fuerint grossa in substantia z a rōe. Nec debet expectari sitis ad talē potū suscipiendū. Nam talis potus p̄parat stomachū ad suscipiendū sequentē cibū: z iuuat trāsīrum cibi ad epar. Nec debet esse talis potus magnē quāritatis: vt cūto possit dīgeri. Non enī imaginandū est q̄ ante digestiōe ipsius in stomacho trāscat ad epar. S; si talis potus delatiu⁹ esset aqua: non oporteret expectare ei⁹ digestiōe ante penetratiōez ad epar. Octaua regula ē q̄ quāto cibus ē grossior: z siccior: z frigidior: potus p̄murti⁹ z delatiu⁹ debet esse maior: z ecōuerso quāto cibus ē calidior: subtilior: z humidior: potus p̄murti⁹ z delatiu⁹ debet esse minor. Et specialiter quāto cibus ē grossior: z frigidior: z digestiōi inobediēti⁹: itāto vinū p̄murtiū vel delatiū debet esse subtili⁹ z forti⁹. Et quāto cibus est subtilior: z calidior: z digestibilior: tanto potus debet esse debili⁹. Unde fortius vinū bibendū est cum piscibus q̄ carnibus regulariter. Nonna regula q̄ quādo quis est valde sitibūdus: tūc vinū eius debet esse subtilius et colore remissius. Et quāto aliquis est minus sitibūdus:

eius vinū potest esse fortius et rubicundius. Vina em̄ fortia cōuenien-
tia non sunt ad extinguēdū sitim. Decima regula est q̄ pueri et nu-
trices nō debent bibere vinū nisi parū et valde debile et aquaticum.
Senibus autem cōpetit vinū forte et odoriferū et saporosum. Unde
pueris dare vinū specialiter forte est ignē addere igni. Et ē alia ratio.
Nam pueri habēt nervos debiles et cerebrū valde passibile et debile
vnde cito leduntur vino. Etiam vinū non est bene proportionabile com-
plexiōi corū ratiōe siccitatis vini. Sunt em̄ pueri valde humidi nec
comedūt fortia cibaria ad digerendū et cum hoc habent digestiuam
forte et spiritū multitudinē. Et sic pueris et nouiter natis nullo mo-
do est vinū exhibendū nisi valde parū et sic ad vinū paulatim assue-
scant. Et quāto magis pcedūt in temperantia magis et securius po-
test eis mīstrari vinū. Et specialiter cū comedunt cibaria grossa et ad
digerendū difficilia et ad mēbra difficiliter transcūtia et in eis cole-
ra multiplicat quā vinū exorabit cum sudoribus et vrina. Undeci-
ma regula est q̄ habentes cerebrū debile naturaliter siue accidentaliter
non bibāt forte vinū odoriferū in quātitate notabili sed vinū debile
et aquaticū. Et similiter habētes epā calidā et stomachū abstineant a
vinis fortibus et calidis. Et similit̄ habitātes in regione calida. Simi-
liter qui sunt cōplexiōis calide ex cōplexiōe totali min⁹ indigent vi-
nis fortibus et calidis et subtilibus. Et cōtrariū est de eis qui sunt frī-
gide cōplexiōis et habitant regionē frigidā. Duodecima regula
est q̄ vina aquatica valde sunt euitāda via potus. Magis enī sunt
medicinalia q̄ potatiua et vina noua sunt adhuc indigesta et impura
et ventosa et opilatiua et dissenteria inducūt. S; vina mediocria era-
te nō defecata sunt magis ceteris eligenda. Decimatercia regula ē
q̄ inebriari vino semel vel bis in mense ppetit in regimie sanitatis vt
quidā asserūt cum propter somni plicitatē ex quo virtutes quiescūt
atales et fortificant naturales cum quia sequit̄ sudor et vrina vel vo-
mitus ex quib; supfluitates a corpore resoluitur et remanet corp⁹ mun-
dum. Hanc tamē regulā nō approbo nisi in his qui vtiuntur malo re-
gimine. In vtriusq; bono regimie hec regula non est obseruāda. Et
circa hanc regulā obseruandū est q̄ inebriatio nō sit fortis cui⁹ nocu-
mentū in cerebro sit notabile. Nā talis inebriatio plus debilitat vir-
tutes atales q̄ quies sequēs cōfortaret easdem. Debet igit̄ inebriatio
esse debilis q̄ somnū inducat et sollicitudinē penitus amoueat. For-
tius em̄ inebriari vitupabile est moribus et natura. Decimaq̄rta re-
gula ē q̄ si bibat vinū non solum in ratiōe potus sed ad corporū nu-
tritōem et restauratiōem et impinguatiōem sicut cōtingit in macillē-
tis naturaliter vel accidentaliter tunc cōpetit vrina dulcia et grossa
sufficiēter colorata. Talia em̄ vina sunt sufficiēter nutritiua et depē-
ti restauratiua et corporū impinguatiua. Unde pueniētiōra ad impin-

quando corpora macra. Et per oppositū si intendam⁹ non nutritiōem:
nec deperditōis restauratiōem: nec impinguatōem: sed magis psumi
prionē: macilentia: et desiccatiōem: ut cōtingit in his qui sunt multū
carnosi et pingues: tūc vīna subtilia in substantia et actiōe non dulcia: s;
sapore acuta: modicū colorata sunt eligenda. Et similis aptiua si sint
venarū subtiliū et strictarū. In habētibus em̄ venas strictas dubitā/
dūz est exhibere vīna grossa: que sint opilatiua. Unde si quis esset ma
cilentus et cū hoc haberet venas strictas: nō esset securū ei exhibere vī
na dulcia: grossa et rubea. Decimaquinta regula est q si vinūz deest ppe
cibi permixtiōem et delatiōem: tunc vīna subtilia nō dulcia: sed saporis
re amīcabilia: odorifera: nō austera: nec pontica: colore mediocria: ad
albedinē aliqualem declinātia: sufficiēter fortia eligenda sunt. Talia
em̄ vīna bene sunt cibarijs pmissibilia: et sufficiēter penetrātia: et di
gestionem nō impediētia: et stomachū ad sequētem cibum meli⁹ ppa
rantia. Et talis potus cibi debet esse permixtū et delatiuus. Si aus
tem detur vinū ad sitis extinctiōem: tunc vinū album: subtile: debile
nature: aque ppinquū est eligibilis. Tale em̄ vinū magis humectat:
et infrigidat: et per cōsequēs melius extinguit sitim. Et quāto sitis est
maior: tanto tale vinū est cōueniētius. Et in isto casu in fine comesti
onis eligibili⁹ ē vinū dare albū: ad sūz: et subtile: qñ. s. vinū bibat ad ei
bi permixtiōem et sitis sedatiōem. Et si utrūq; vinū bibat ad vnā intētiōem:
tūc sp̄s incipiēdū est a debili: ut in isto caplo sup̄ dictū est. Decima
sexta regula est q si vinū deest ad spiritū pfortatiōem: et repatiōem et vir
tutis pfortatiōem: tūc debet dari vinū subtile: odoriferū: saporis dele
ctabilis: mediocris coloris: sufficiētis fortitudinis. Et tale vinū de/
bet sumi cū pauco cibo. Et d; eē depurātū ab vtraq; supfluitate: et d;
sumi in pauca quātitate. Decima septima regula est q si exhibeat vi
num ad stomachi et viscerū pteciue fortificatiōem: eligem⁹ vīna grossa:
pontica: nigra vel rubea: sicut ptingit in habētibus fluxū ventris ppter
debilitatē pteciue stomachi. S; si intēdam⁹ pfortatiōem digestiue sto
machi: cōpetūt vīna subtilia: vel mediocria in substantia et colore: boni
odoris: et ptiētis saporis: et sufficiētis vigoris: et aliq̄lis stipticitatis.
Decima octaua regula est q vīna alba sunt debiliōra et magis aquo
sa: deinde nigra frigidiora rōe terrestritatis: et nō aqueitatis. Et ru
bea et rufa sunt calidiora ceteris. Et hoc est verū cōparāda vīna eius
des territorij adinuicē: et nō aliter. Unde vīna rubea et rufa gallicana
nō sunt ita fortia: sicut sunt multa vīna alba que reperiunt: sicut p si
deranti est manifestū. Debet igit fieri compatio inter vīna eiusdē ma
neriei et territorij. Un̄ videm⁹ q vinū primū est valde albū: et in tpiis
pcessu cū defecat et purificat: efficit min⁹ albū. Et vinū qd in pncipio
est min⁹ rubetū: in tpiis pcessu efficit magis rubetū. Et hoc ē manifestū
signū q nigredo et albedo attestant minori caliditati vini: et rubedo et

rufedo maiori. Decimanona regula ē q̄ vinū factū debile p̄ admixtione aque laudabilis eligibili⁹ est q̄ naturaliter debile: supposito eodē gradu debilitatis in vtroq̄. Et specialr quādo debilitas vini est valde magna: sicut est debilitas vinor gallicanor. Nam vina sic naturaliter debilia multū sunt corruptibilia z putrefactibilia: sed vina debilia per admixtionē aque nō sunt putrefactibilia: sicut manifeste possum⁹ expiri. Nam si dimittat vinū gallicanū in vitro p̄ noctem in mane sentit⁹ sapor corrupt⁹: et apparebit color corrupt⁹. S; nō sic erit de vino debilitato per aque admixtionē. S; secus esset vbi nō esset tanta debilitas naturalis: sicut p̄ aque admixtionē: tūc em eligibili⁹ est vinū debile naturaliter: q̄ natura magis laborat in digerēdo: q̄ est minus homogeneū. Et vinū debilitatū per aquam est h̄mōi respectu vini debilis naturaliter. Et hāc regulaz memini me supius dixisse in capitulo de comestis z bibitis in generali. Vicesima regula cōsideranda est q̄ cuz vinis fortibus: subtilibz: z fumosis bonū est q̄ admisceat⁹ aq̄: q̄ sufficit ad rep̄sionē fumositatis vini: q̄ tñ nō faciat subam vini ad cerebz: veloci⁹ p̄ccrere. Un pauca aq̄ q̄ntitas sufficit ad rep̄sionē fumositatis: q̄ tñ nō sufficeret subiliare subaz vini vt facili⁹ penetraret: rōe cui⁹ penetratōis p̄git iebziatio. Sic igit appositio paucissime aq̄ impedit fumatiōem ad caput: rōne cui⁹ potest cōtingere capitis grauedo z dolor: z nihil iuuat ad penetratōem substantie vini ad cerebrum et nervos: ratiōe cuius posset cōtingere inebziatio. S; maior quātitas p̄dicta iuuabit ad vini penetratōem ad nervos: et specialiter si vinū sit grossum z forte: z non impedit vini fortitudine: q̄n posset inebziare. Et si plus apponatur de aqua: virt⁹ vini totaliter destruet⁹: sic q̄ inebziare nō poterit. Sic igit approbo q̄ in oibus vinis: specialr fortibz z fumosis: si indigemus fortitudine vini sine fumo: sitate aliquid ponat⁹ de aqua. Unde etia: potest sustineri q̄ cuiuscūq̄ quātitatis aq̄ appositio iuuat sube vini penetratōem. Unde si bibat vinū in quātitate imoderata iuuaret ad iebziatōez: s; si bibat in quātitate moderata nō inebziabit. Et sic nō iuuabit ad iebziatōez: z tñ faciet ad fumositatē vini recipiēdū. Bñ em stat sil⁹ subaz vini esse magis subtile: z rōe illi⁹ magis penetratiua. Et sic i debite sup̄ta magis inebziatiua: z tamē can dez substantiā esse minus fumosam. Nam fumositas plus debet vino ratiōe qualitatis que rep̄sa est per admixtione aque pauce: z inebziatio ei debet ratiōe substantie in bibitis substantiam cerebz z nervoz: cui⁹ penetratōez iuuat admixtio aq̄ modice. Et in hoc est materia subtilis p̄sideradi. Vicesima p̄ma regula q̄ si intēdam⁹ pectoris z pulmōis mūdificatōez z vētris laxatiōez: tūc vina mediocris sube sapore dulcia sūt magis eligibilia: z spāl⁹ si nō dubitamus opilatōez venaz. Vicesima secūda regla p̄siderada ē q̄ vinū eligibilius z meli⁹ in sanitatē regimie est vinū medū seu eq̄le inter viciū

statem et nouitate: clarum: ad rubedine: trahens: bonū habens odō
reā: et equalis saporis: qđ nec acrem nec acutū: nec dulce: nec fumosū:
nec grossū nec valde subtile: sed ad subtilitatē declinās sit: qđ etia:
inter fortitudinē et debilitatē obtrinet mediocritatē: qđ etiam non cre
uit in saxosis et lapidosis montibus: nec in terra simpliciter plana et ara
bilit: sed in terra montuosa sicca a sole: versus meridiē discoopta. Qđ
etiam nō creuit in regione nimis calida: nec nimis frigida. Et ex his
cōcludi potest qđ vīna cypriana: nec greca: nec garnacina cōueniūt in sa
nitatis regimie via potus. Nec vīna gallitana et eis similes: sed talia
vīna sicut sunt vīna de belua: et de bersilitico: et de sancto portiano.
Nec em̄ vīna sunt cōuenientia via potus in regimie sanitatis: cōside
ratis corū coloribus: substantiis: odoribus: saporibus: et locis in quibus
creuerint: et cōsideratis eorū effectibus quos homines in scijs iā du
dum exp̄ti sunt. Vigesima tertia regula est qđ homines qđ viuūt in loco
vīno: vel ex natura: vel ex consuetudine: vel ex q̄cūq; alia necessitate: nō
debent vti multo cibo. Vinū em̄ est cibus et potus. Unde videm⁹ po
tatores tabernas quotidie sequētes respectu aliorū hominū pauci vici⁹.
Quō em̄ natura p̄t digerere multū cibū et multū potū: p̄o certo ma
le. Et bonū est qđ talis qui vult repleti vīno: in suis cibis in quibus
dam diureticis vtiat: vt vinū citius transeat de stomacho: et non acci
dat repletio nauseatiua: que si accidat: puoceat vomitus: et hydromel
bibat: deinde euomat iterum: deinde lauet os suū aceto et melle. Nec
dentes et gingiue propter vomitū remaneāt infecte: et facie cum aqua
frigida: vel aqua rosarū irroret partū. Amplius volens repleti vīno
non comedat rem dulcē: sed vinctuosas: puta micas panis vinctuosas
et carnes pinguedine mixtas: et post cibū cuius bibere voluerit: amigdā
lis vtatur et capparibus. Amplius caules cocti cū carne et oliue p̄pa
rate: et cōdite cum sale eisde cōueniūt: vt vīno repleti possunt sine lesi
one. Et vniuersalr̄ omne qđ vapores vīni alleuiat valet ad idē: sicut
semen caulium: ruta sicca: calamentum: ameos: et similia. Amplius
sciendum qđ cibaria grossa in quibus est viscositas: conglutinatio: et
dulcedo ebrietate: impediūt: quia tarde penetrant: et sic impediunt
transitū vīni: et eius vaporem ingrossant: quāuis sint cibaria cum quib⁹
bus nō potest recipi vinū sine leſione: que est nauseatiua repletio. Et
cibaria igitur subtilia et vinctuosa nō dulcia sunt: cuius quibus sine reple
tione nauseatiua et stomachi grauamie pl⁹ potest homo repleti vīno.
Sed cibaria grossa: dulcia: et viscosa sunt cuius quibus potest plus res
cipi de vīno sine ebrietate: non tamē sine grauamie stomachi et reple
tione nauseatiua. Si igit̄ homo velit bibere multū vīnū: et dubitet
ebrietate: vel p̄pter cerebri debilitatē: vel p̄pter vīni fortitudinē: vel p̄
pter humorū plenitudinē: vel p̄pter ciborū paucitatē: tūc talis cibo gross⁹
dulcis glutinosus et viscosus est maxime necessarius: et non pinguis

subtilis et vinctuosus. Sed si quis non dubitet ebrietate: et velit multum bibere respectu cibi: et dubitet repletioem nauseatioem: et stomachi grauedinem: tunc cibum pinguis: subtilis: vinctuosus est maxime necessarius. Est breuiter hic notandum quod amigdale specialiter amare ciminum: sal: semen caulium: sal naptic: ameos in ieiuno sumpta cum aqua frigida impediunt ebrietatem. Et potus aque frigide cum aceto vel cum vino gratior paulatim exhibitur: ebrietatem remouet: et sicut odor thuris: camphore: et sandalorum. Sed quia iam sumus extra regimen sanitatis: ad propositum redeamus. Vicesima quarta regula est de vinis artificialibus: que apud aliquos hominum sunt in usu: puta vinum saluiatum: et enulatum: et rosatum. De his igitur sciendum quod cum sapiant naturam medicinale: non competunt in regimine sanitatis nisi in paucam quantitatem. Vinum igitur saluiatum aliquis bibere potest in hyeme in paucam quantitatem. Nam vinum a salua acquirit quadam caliditatem: et stipticitatem: et aromaticitatem: ratione quorum parum sumi potest in hyeme ad stomachi calefactionem: et eiusdem: et cerebrum: et nervorum: et aliorum ratione stipticitatis et aromaticitatis confortationem. Sed multum ex eo sumptum non est conueniens: nec ad sitis extinctionem: quia salvia calida est et sicca in tertio: nec ad cibi delationem et punctionem: quia rotum cibum ad nimiam siccitatem et caliditatem faceret declinare. Cum enim vinum de se sit calidum et siccum: et salvia sit multum calida et sicca: totum aggregatum multum declinabit ad siccitatem et caliditatem: quod non est bonum in sanitatis regimine. Amplius si bibatur vinum saluiatum in magna quantitate: quia vinum a salua acquirit quadam durescitatem et substantie subtilitatem: instantum quod eius decoctio prouocat vinam: et menstrua erit causa descensionis cibi a stomacho ante ipsius digestionem perfectam: et causa transiit vini ad cerebrum et nervos ante digestionem eius in stomacho et epate. Saluiatum igitur vinum in magna quantitate nullo modo est bibendum: sed habet nervos debiles vrant eo in paucam quantitatem: quia in magna quantitate plus lederet quam vinum simplex. Est autem hominum consuetudo tale vinum bibere ante alium cibum: quod forte ex hoc fit: quia salvia habet virtutem incitandi appetitum. Et sic vinum saluiatum primo sumptum incitabit appetitum ad cibum qui sumi debet. Amplius vinum saluiatum multum confortat nervos totius corporis: quod melius ex eo fieri si sumatur in principio quam in fine. Amplius vinum quod recipitur in processu: debet sumi ad cibi punctionem: vel sitis extinctionem: propter quorum nullum debet bibi vinum saluiatum. Nam quantitas que ex eo bibi debet: debet esse minor quam oportet ad predicta. Si tamen post omnem cibum parum sumeretur ex eo cum nebula: vel pane tostato ad officium stomachi roborandum: et digestionem in eo confortandum: forte esset laudabilis quam sumere clarum vel alia vina acuta valde: vel alia que multum sunt fumosa et capitis repletiua. Bene autem considerandum est quod vinum saluiatum fiat ex salua que in loco creuerit ubi serpentes non fuerint nutriti et conuersati. Libenter enim consueverunt serpentes morari ubi crescit salua. Quare ubi

salua sit apponatur ruta: qz serpentes fugiunt rutā. Non igitur recipiat salua: nisi in loco ubi est magna copia rute. Vinū autē rosatū in estate est pueniens ppter tempus feruore: et in cōplexione calida: et in habētibus viscera calida: et in his q̄ dispositi sūt ad fluxū vī vomitū colericū. Sz in sanitatis regimie vinū simplex est magis cōueniens. Quidā autē plus bibūt tale vinū ppter voluptatē q̄ ppter necessitatē. Vinū autē emulatū multū pfortat cor et mēbra adiacētia. Habētes autē cor debile et stomachū: et speciatim ppter frigiditatē et hūiditatē: vrant vīno emulato in pauca quantitate: sicut dictū est de vīno saluato. Et sine dubio emulatur in multis esset cōuenientius q̄ saluatum. Et hec sufficiant de regimine vīni.

De ceruisia et alijs potibus.

E ceruisia autē psequēter est determinā dūz de alijs potibus: puta boschetto: et pomerio: et ceraseto: et silibz si q̄ sint alijs. Sūt em̄ qdā qui ppter penuriā vīni vtunt p̄dictis potibz: nō tamē pot^o adeo pueniētes in sanitatis custodia sicut vinū. Sciendū ergo q̄ ceruisia p̄t fieri ex auena: et ordeo: et frumēto. Et fm̄ q̄ fit ex alio et alio grano: est alteri^o et alteri^o p̄plexiōis. Dis tñ ceruisia de quolibet grano facta grossior est q̄ vinū: et multū difficilis ad digerendū: opilatōis in visceribz facit: et maxime tñ est noua. Inflatiōem et ventositatē generat: et capitis dolorē inducit. Et interdū fluxū vētris et appetitū deiciit. Sz bñ verū est q̄ multū nutrit: et corp^o impiguat si bñ digeratur. Que autē pficiūt ex rebz inebriantibz: puta ex grano qd nōmīat lolū pessima est in oēs: dolorē capitis maxime generās: et nervos ledens. Diuersificat em̄ fm̄ granorū diuersitatē. Naz q̄ fit ex ordeo pl^o attrinet frigiditati: et q̄ fit ex frumēto pl^o attrinet caliditati. Ampli^o q̄ fit ex ordeo et auena: min^o opilat: et min^o generat vērositates: et min^o nutrit. Et q̄ fit ex frumēto magis nutrit: et magis opilat. Et quāto ceruisia est grossior: tāto deterior: et quāto subtilior et clarior: tāto melior. Alij autē sunt pot^o artificiales q̄ fiūt cū melle: q̄ sunt calidi et sicci: et multū opilatiū venarū: epatis: et splenis: et generāt multas inflatiōes: et maxime qñ est q̄ntitas in eis maxima mellis: et maxime qñ mel nō est cōtū sufficiēter: et ventrē laxāt. In colericis igit nō cōpetit talis pot^o: et silr si epar et splen fuerint opilati. Sz talis pot^o cōgru^o ē hūicibz p̄plexiones frigidās: maxie si habeāt ī intestinis et stomacho multū flegma qz vtute sua icisua et abstersiua icidit et mūdāt: et ventrē euacuat. Un in his soluit vētrē. Et hec memi me dixisse cū de melle tractauī. Cerasariū autē et pomeriū sunt p̄pinq̄ora nature vīni q̄ ceruisia. Et puto q̄ ī regimie sanitatis sūt p̄gruētiōra: sic p̄z p̄sideratibz colorē: odorē: et subaz p̄dictorū potuū: in q̄bz sunt magis p̄gruētia cū vīno q̄ ceruisia. Isti tñ pot^o sūt mioris caliditatis: aromaticitatis: et pfortatiōis mēbroz

ru: et nutritiois q̄ vinū: et ideo min⁹ aggruētes i sanitatis regimie. Un
bos pot⁹ et siles si q̄ sint: ore possum⁹ laudare: sed corde et opere nos et
nostros dilectos vino optimo copulare.

Capitulū. XXII. De indumentis.

Uia possunt hoīes vti vestibus et indumentis debito modo et
q̄ indebito: et talis indumentoz vsus est necessari⁹ in sanitatē re-
gimie: determinandū est i isto caplo de indumentis et vestibus q̄rū
sufficit i posito. Vestes autē et indumenta vel sūt de lino: vel de bomba-
ce: vel de serico: vel de lana: vel de pellib⁹. Regule igit⁹ suā de in vestib⁹ et
indumentis sūt hec. Prima regula ē: q̄ vestes et indumenta sunt ppter
mēbra exteriora defendē a nocumēto exteriori: puta calore vel frigidit-
ate: pl⁹ tñ a frigiditate. Tpe em̄ calido nudū incedē mēbra demigrat
et cutē adurit: et totū corp⁹ pl⁹ debito calefacit. Et silr tpe frigidus si q̄s
sine vestib⁹ vel cū paucis icedat: multū gnat corp⁹: sicut p̄siderāti ē ma-
nifestū. Bñ igit⁹ p̄siderādū ē q̄ tpe frigidus hō nō incedat sine vestibus
corp⁹ defendētib⁹ a frigore p̄tinētis. Et silr in estate q̄ nō icedat cū ve-
stib⁹ corp⁹ pl⁹ debito calefaciētib⁹: vel sine vestib⁹ totalr: vel cū ita pau-
cis vestib⁹ vel subtilibus: q̄ corp⁹ a calore p̄tinētis pñt mīme disensa-
re. Est igit⁹ diligēter notādū q̄ vestes et indumenta defensāt corp⁹ a fri-
gидitate p̄tinētis triplr. Primo q̄dē q̄ phibēt applicatōē frigiditatis
continētis ad corpus: quia fragilitas cōtinentis nō attingit corpus
imēdiate: sed mediātibus indumentis. Secundo quia humores et
vapores calidos circa superficiē corporis retinent: et sic ibidem multi-
plicati calefaciūt corp⁹ exteri⁹. Tercio calefaciūt corp⁹ nñi suo calo-
re cēntiali et vtuali: q̄ calor q̄dāmō de potētia ad actū reducitur a calore
et spū corporis nñi: sicut piper puluerisatū supra manū: calefacit manū
sua cēntiali caliditate q̄ reducitur de potētia ad actū a caliditate nñi cor-
poris. Interdū indumenta possunt calefacere suo actuali et formali ca-
lidity: puta quādo vestis calefaciunt ab igne: et sic calidi induuntur.
Hec tamen caliditas actualis cito recedit: et remanet virtualis et po-
tentialis caliditas quodāmōdo reducta a calore corporis nostri de po-
tencia ad actum. Secunda regula consideranda circa vestes et in-
dumenta: est q̄ quanto tempus est frigidius et ventosius et aer sub-
tilior: tanto pluribus indigemus vestibus. Et specialiter quādo co-
pus est rarin multum et passibilē: et cum hoc frigidioris complexio-
nis. In hyeme igitur ceteris paribus indumenta plura sunt necessa-
ria: et in nocte q̄ in die: et flante vento q̄ non flante: et in tempore plu-
uioso q̄ sereno. Nam tempore sereno sol magis potens est calefacere
q̄ pluuioso. Amplius homines rare cōplexionis: puta quozūz mu-
sculi nō sunt densi: sed multum porosi: et quozūz carnes non sunt du-
re: sed molles: tales utiq̄ plus tinent frigus: et pluribus indigent

vestibus. Similiter etiā ceteris paribz senes z fleumatici z melancolici pluribz vestibus indigēt. Nam tales maxime ledunt a simili bz sue crassiti: z a p̄trario iuuant z sic colerici z sanguinei: paucioribz indigēt vestimētis q̄z fleumatici vel melancolici. Sed tu dices cōtra: colerici sunt rariores: z p̄ sequeb̄ passibiliores: z sic indigēt pluribz vestibz q̄z melancolici: quoz cōpositio est durior. Dicendū ad hoc q̄ nō est cōueniēs aliq̄ue colericū quo ad mēbra exteriora esse cōpositiōis durioris: z min⁹ passibilis aliquo melancolico. Un̄ dato q̄ regulariter cōpositio sequat̄ complexionē z eide p̄portionet̄: interdū tñ cōtingit contrariū. Sic igit̄ stat simul q̄ aliq̄s sit coleric⁹ z nō rarus: z melancolicus z nō densus. Ceteris igit̄ paribz ex p̄te cōplexiōis regula cōpositiōis posita est vera: z maxime eēt vera si cū caliditate cōplexiōis eēt durities cōpositiōis: z cū frigiditate cōplexiōis eēt raritas cōpositiōis. Potest etiā dici q̄ regula cōpositiōis dicta nō simplr tenet: nisi supposita eadē cōplexione: vel q̄ nō sit repugnātia ex p̄te cōplexiōis sed respectu cōpositiōis simplr tenēda est. Plus em̄ facit caliditas cōplexiōis ad hoc vt aliq̄s min⁹ indigeat calefaciētibz q̄z raritas cōpositiōis ad hoc q̄ ledať ab infrigidātibz. Unū em̄ cōtingit in rōne actiui resistētis puta cōplexiōis caliditas: z aliud in rōe passiui putata cōpositiōis raritas aut densitas. Tertia regula est q̄ hoīes q̄ pl⁹ exercitant ceteris paribz paucioribz indigēt indumentis. Nam p̄ exercitiū calefaciūt mēbra exteriora: z supflue humiditates mēbroz consumunt: mēbra aliq̄liter indurant: et impassibilia efficiunt. In qui escētibus aut mēbra exteriora sopita sunt z calor in eis: z ideo opoztet q̄ p̄ indumēta p̄fortent: et q̄dāmodo de potētia ad actū reducant. Quarta regula est q̄ seruīētes in stuphis z q̄ in eaz domibz cōmorantur: qñ p̄tingit q̄ se exponūt tōtinenti aeri frigido: indigēt pluribz vestibus: tum qz plus ledunt a frigore: qz cōsueti sunt in calore. Sicut em̄ ab assueto non fit passio: sic ab eo q̄d est cōtrariū assueto corpa nostra maxime patiunt: z hoc cōtingit in p̄posito: tum qz eoz porositates sunt ap̄te z rare: z sic frigiditas cōtinētis pōt p̄fectius z citius subintrare z mēbra ledere. Et p̄pter hanc causāz in p̄mis frigidioribz indiget homo plurimis coopimētis: p̄pter hoc q̄ subita mutatio ad frigus nocet: z pori iueniunt̄ aperti. Quinta regula est q̄ in somno aliquis indiget pl̄imis coopimētis q̄z in vigilia. Nā in somno calor trahit̄ ad interiora ad loca digestiōis: et mēbra exteriora remanēt calore z spiritu denudata respectu vigiliāz: z sic ap̄ta nata sunt magis ledi frigiditate cōtinētis. Et mēbz maxime frigidū: maximo indiget coopimēto: et hoc est cerebrū. Un̄ caput in somno maxime est cooperiendū quia in somno eleuant vapores ad caput: infrigidantes ip̄m: qui in cerebro cōuertunt̄ in substantiā aqueāz. Unde puto q̄ in somno magis est caput cooperiendū q̄z alia mēbra: s; i vigilia magis

coopescenda sunt alia membra itaque in vigilia multus calor et spiritus mittitur ad cerebrum propter virtutes animales inferiores et superiores quarum operationes vigent in eo et sic in vigilia calidum est sufficienter sed in somno caliditas non est ita fortis: imo est peraratum ut dictum est. Partes autem spirituales. scilicet pectorales maxime debent cooperiri non solum in somno sed et in vigilia. Nam partes pectoris difficile est tueri a frigore: quia aer frigidus peritine inspiratur et expiratur et reus ma peritine descendit a cerebro ad preces pectoris et pulmonis. Etiam est illis partibus magna quantitas ossium que frigida sunt: non obstante igitur cordis caliditate propter predictas causas preces pectorales sunt maxime cooperiende. Extrema autem putamus manus paucioribus indigent cooperimentis: et spiritalem vigila quasi sunt quasi in motu continuo. Sunt enim organa depurata ad operationes transientes: et adhuc manus paucioribus indigent cooperimentis quam pedes ex eo quod sunt in motu magis continuo et eorum opus cooperimentis impeditur et sunt propinquiores fonti caloris. scilicet cordis: et propter manus sunt arterie multe in quibus inuenitur pulsus fortis in quo significatur calor fortis et magis influentia cordis. Unde quod operationes manuum ad quas sunt deputate a natura que sunt valde multe exercent multo calore et spiritu ideo ad caliditas manus natura corporis regitima mittit multum calorem et spiritum et sic non indigent tot cooperimentis sicut alie partes. Pedes etiam sunt in multo motu: et operationes ad quas deputati sunt exerceri non possent cum multis cooperimentis et sic non indigent pluribus cooperimentis sed indigent adhuc plus quam manus et sic a principio et contra assuetum est ex causa finali hoc et hec consuetudo tam redacta est in naturam. Membra autem faciei nullis cooperimentis indigent vel paucis nisi magis imminere necessitate. Nam ad faciem naturam multum mittit calorem propter operationes sensuum que vigent maxime in partibus faciei. Que etiam operationes cooperimentis contra exerceri non possent. Sexta regula sumitur ex parte habitudo. Nam habentes membra exteriora carnosum paucioribus indigent cooperimentis habentibus ea denudata a carne: minus enim omnes tales ledunt a frigore quam denudata a carne ceteris paribus. Septima regula sumitur ex parte indumentorum et vestium in quibus plurima diversitas inuenitur. Quedam enim indumenta sunt magis calida quedam minus alia vero mediocriter. Indumenta enim de pellibus contra et ut in plurimum sunt aliis magis calefacientia et inde indumenta ex panis laneis subtilibus et mollibus densis sufficienter grossis: deinde indumenta de bombace: et deinde de serico et ultimo indumenta linea. Quibus enim indumentis sunt minus calida: et de bombacinis et sericis que minus litta et magis pilosa et magis calida. Vestis enim serica litta multum est frigida et similis bombacina et similis de vestibus laneis que magis est subtilis et rara et litta et non lenis sed aliquid rulum aspera est minus calida: et que minus subtilis et satis densa et lenis nullo modo litta est talis utique lanea vestis calidior est inter omnes. Et de vestibus lineis similis dicendum quod quanto subtilior rarior asperior minus pilosa tanto minus calida: et oppositum quanto grossior densior lenior ma

gis pilosior: tanto calidior. Et de pellibus similiter quod quanto pellis habet pi-
 lus densior: maior: lentior: ratio est calidior. Et est notandum: quod pelles di-
 uersificantur secundum diversitatem animalium a quibus sumuntur. Sciedum igitur quod considera-
 tis predictis superdicis et animalium naturis pellis caprina est minoris cali-
 ditatis et deinde pelles de griffio. Pelles autem vulpine sunt multum calide
 et sicce et sic multum confortant nervos unde multum competunt palaticis et ar-
 thriticis et universaliis omnibus passibus nervorum et competunt etiam his que sunt
 valde pingues et volunt corpora macrefacere et desiccare. Pelles autem
 cuniculorum et leporum sunt his proportionales nisi quod non tam desiccant. Unde
 puto quod in regimine sanitatis sunt magis congrue pelles de biuria predictis
 deratis predictis prius enumeratis: satis est calida: nam pellis est satis
 grossa et habet pilos multos et densos et lenes et sufficientes magnos et
 cum hoc est nitida valde et pediculorum minime generativa et habet pilos for-
 tissime adhesionis: unde tales pelles satis apud me comedenda sunt. Pel-
 les autem ovine sunt calide et humide consequentes complexionem animalis cuius
 sunt. Unde multum confortant corpus et calorem naturalem et corporis inpinguat
 unde melancolicis et siccis et macilentis multum competunt sed est pellis in-
 omnes nitida minime et multorum pediculorum generativa. Ut igitur sint ad unum
 dicere pellis ovis sequitur complexionem animalis cuius est que cum sit curis de-
 se et spisse pilositas: fortis adhesionis et multe pilositas: plus calefacit
 cit: et per oppositum si sit rare cutis et rare pilositas: et pauca minime calefacit
 et si habet pilos aspos et duros desiccant: et si humiles et lenes inpinguat
 et humectant et hoc est universaliter verum in omnibus indumentis. Ex dictis igitur sa-
 tis concludi potest quod homines calide complexionis iuvenes tempore calido regione
 calida sufficientes pingues et carnosus indigent indumentis subtilioribus ras-
 ris pauca pilositas: et rare: et per oppositum frigide complexionis senes et
 tempore et regione frigida macillenti et rari indigent indumentis grossioribus
 multum pilositas: et dense. Amplius si queramus corporis desiccationem
 et macilentiam vel supfluitatem in membris assumptionem bonum est quod in-
 dumenta sint dura aspera et non multum rara et sparsa indumenta que prope cutem
 ponuntur. Unde volentes se macrefacere et membrorum suorum supfluitates
 desiccare ut debent indumentis lineis aspidioribus durioribus et grossiori-
 bus et talia indumenta sepius mutare. Et per oppositum quorum membra sunt
 macillenta et paucarum supfluitatum volentes inpinguari debent ut in-
 dumentis lineis mollibus sufficientes densis. Ex dictis autem elici potest quod
 quanto indumenta sunt leniora et minus pilosa et magis laxata tanto in-
 duantur in media et carnibus quanto asperiora et duriora et minus frangibi-
 lia tanto induantur longius a carne unde vestes lineae et similes induunt
 magis prope carnem et vestes lancee induunt longius sic cum minus ledit cor-
 pus et vestes melius perservant.

Capitulum. xxii. De volentibus continere.

¶ Noniam qdem sunt venerabiles viri qui vivere volunt pti-
 nenter z tamen volunt vivere sani. Ideo de meliori eoz regimie
 mine intendo vnū capitulū breue imponere. Scimus enī qz
 si actus venercus seu coitus sit vtilis in sanitatē regimie non tam ne-
 cessarius. Unde aliqui sapientū qui fuerūt locuti de sanitatē regimie
 de coitu nullam penitus fecerūt mētionē. Multi enī sunt qui viuūt
 sani sine coitu sicut alij cum coitu. Non est igit coitus necessari⁹ ad sa-
 nitatis pseruationē indiuiduū: licet ad pseruationē speciei necessari⁹
 sit. Possibile igit est hominē vivere sanū sine coitu sicut patet in mul-
 tis virginib⁹ pteritis z pſentib⁹. Igit ponēde sunt he regule quib⁹ ho-
 mo potest se a coitu pseruare z ptenētē vivere. Prima regula sumi-
 tur ex parte pſuetudis. Sciendū igit q deassueſcē actum est de his q
 maxime reddunt hominē ptenētē. Sicut enī mulieres nutrices cū
 deassueſcūt lactare non gñatur lac in earū māmillis z sic pucros nu-
 trire non possunt: sic etiam mēbra gñatiōis euz deassueſcūt coitum z
 spermatīs emissionē: sperma in eis non multiplicat nec fermentat: ce-
 p psequens ad coitū mine stimulant z sic ptenentes de leui efficiunt.
 Est diligētē notandū: q si quis fuerit pſuetus ad actum coeūdi lon-
 go tempore non est securū hanc pſuetudinē subito relinqre sed paula-
 tim. nam subito pmutare pſuetudines est res piculosa in sanitatē re-
 gimie. Consuetudo igit paulatim est mutāda z hoc fieri potest si q
 volens mutare pſuetudinē cocat tardius q pſueuit z cū turpioribus
 mulierib⁹ z cum vetulīs z cum meretricib⁹ z vniūsalit cū mulierib⁹ q
 rum actus z aspectus sunt horribiles z specialit in actu coeūdi ima-
 ginari debet actus turpitudinis z q codez actu ratio absorbet z suc-
 cumbit z homo brutis adequat⁹: z q ex hoc actu nullus accūs virtutē
 nec bonus habitus in nobis augmētatur: qm in hoc actu ratio nihil iu-
 dicat nec de bono nec de malo: imo eius iudiciū totalit anullat z spe-
 cialit q ex hoc actu homo distrahit a multis opib⁹ virtuosis: qz mul-
 er furat cor spisse sapient. Qib⁹ his atqz pſideratis z sepe homo leui⁹
 us z facili⁹ ptenebit. Ampli⁹ scias q vcnatiōes z ludoz spēs z tri-
 sticie puocatiōes z dignitates assūpre sē ex his q iuuāt hoīes ptenē ce-
 sup oīa seruire phie z studijs lfarū z spaliē moralib⁹ insudare z bello-
 rum accib⁹ insiste hec oīa iuuāt q plurimū ptenē. Ampli⁹ scuboto-
 mia z stupha sicca exercitiū forte z balneū multū iuuat ad ptenendū
 hoīes. Qes enī q coitu nō vtunt pl⁹ alijs vtētib⁹ debēt scubothomari
 et sepi⁹ stuphari stupha sicca z sepi⁹ balneari z pl⁹ exercitari. Ex his cū
 omnibus materia spermatica consumitur z desiccatur z min⁹ in cor-
 pore multiplicat. Amplius volentes continere debent vitare ciba-
 ria hoīes ad coitū incitātia vel spina multiplicādo vel calozē incitādo
 vel spm vctosū i mēbz gñatiuis pgregādo. Que sūt ista cibaria scb-
 tū ē i. ij. pte b⁹ opis. c. d. regie sani. supro a diuſitate mēbroz. Ibi dē cū

querit que et qualia cibaria sunt et a volentibus continere totaliter euitentur
et vrant desiccantibus materia spermatica: bonum est quod vrant infrigidantibus
membra generatiois et cum ventositas sit forsan de incitamentis ad coitum
propter erectionem bonum est quod euitent ventosa et quod vrant presumptibus venis
tositatem et sperma desiccantibus. Desiccantia sperma quedam sunt frigida
quedam calida. Frigida sunt ut lentes et aqua lentum decoctum cum semine
caulis et nenufarum et coriandri et semine lactuce et aqua lactis sine butyro
vehementer acetositas et acetum etiam semen portulace. Nec igitur comesta
seu bibita sperma desiccant et caliditate ad coitum incitantes alterant.
Fiat igitur eis pulueres et electuaria vel portiones quibus homines volentes
continere possent uti. Amplius scias quod coniungit membra generatiois et res
nec cum oleis frigidis et siccis et cum oleo iusquam vel papaueris est ex his
que sperma desiccant: etiam incedere nudis pedibus deijcit desiderium coitus.
Sunt etiam multa calida que sperma desiccant pura liliu: semen rutae
herba et semine agnoscit: calamitum: euforbiu: myrrha: et ciminu: vnde dya
ciminu est desiccatum materie spermaticae valde: et si aliquis sit calidus
plexionis et in tempe calido vrant aceto. Amplius scias quod interdum sub
mergere membra generatiois in aqua frigidissima: est de his que auferunt desi
derium coitus: et specialiter hoc fiat tempe illo quo homo ad coitum sit
mulat vel ex natura vel ex inordinatio appetit. Amplius in habere
tibus renes calidos valde et genitalia: lamia plumbica minutissime perfora
ta et subtilis valde aliquo oleo frigido et sicco inuncta multum deijcit coitum
si portet ligata ad renes. Amplius cibaria eorum non debent esse multi neque
trimeti nec calidi et humidum sed nutrimenti pauci declinant ad siccum et frigidum.
Nec debent esse cibaria ventosa: nam ventositas incitat ad coitum
et specialiter cum caliditate et humiditate sic patet in cicere in quo est caliditas et humiditas
ditas et ventositas et similis in napionibus et pastinacis et similis in fabis
et pisibus excoctis et similibus. Amplius volentes continere insistant vigiliis
et minus solito comedant et nunquam sint ociosi: vnde circa aliquod sollicitari si
ue agibilia siue spectabilia multum distrahit hominem a desiderio coitus.
Quoniam enim alimentum ministrat non solum huic vicio sed multis alijs. Volens igitur
de leui viuere caste sic suum ordinet viuendi modum: quod proter horam somni
nulla potestatem trahat: et laudo quod continere volentes vrant agnoscit in bal
neis in suffumigatioibus: et eorum carne et lecto sternant agnoscit. Nam
bet enim mirabile proprietate in isto sicut diu testificati sunt multi sapien
tes. Multi enim sunt quorum ex dimissio coitus stomachum et cor debili
tant. Bonum est igitur intendere ad ipsorum stomachum confortandum cum medici
nis bibitis et comestis seu emplastris stomachum confortantibus calidis seu frigidis
seu temperatis sicut melius videbitur expedire secundum diuersitatem plexionis
etiam et etiam et similia: et quod sunt illa sicut dictum est in prima prebui operis
in .c. de membrorum preseruatione ubi tractat specialiter de stomachi confortatione
et proportionabiliter intelligat de corde enim membrum debilitari presumit ex

dimissioe coitus et que sint cordiales virtutes et medicine simplices et compositae in pallegato. c. sufficiente dictum est. Amplius dico quod tales maxie assidue exercitium partium superiorum sicut est lapidis eleuatio et vniuersalis oem exercitium in quod pectoralia et brachia exercitent plus quam inferiores partes. Nam per tale exercitium superfluitas in membris superioribus consumetur et in eis non multiplicatur ex dimissione coitus. Membris autem inferioribus administrari debent vnguenta et emplastra frigida et sicca vel calida et sicca sperma exiccantia quod horum magis videbitur expedire: sed regulariter melius est quod talia emplastra vel vnguenta declinent ad frigiditatem semper quam declinent ad caliditatem vel nimiam siccitatem: et quando ex administratione talium emplastrorum videbitur quod materia ventositatis erit consumpta: tunc poterunt administrari embroce declinantes ad aliquam caliditatem et subtilitates: puta de camomilla agnocallo et semine canabis. Amplius sciendum quod in volentibus continere vomitus est congruentior quam farmacia. Timeatur enim quod farmacia non faciat descendere materias. Amplius fleuborhomia de sophenis interioribus caustillarum pedum maxie preperit his qui ex coitus dimissione incurrunt cordis debilitatem et stomachi. Amplius scias quod sapheyrus et smaragdus et topasius reddunt hominem castum et continentem.

Capitulum. xxiii. De iter agentibus.

Consequenter dicendum est de regimine iter agentium. Circa quod regimen dande sunt regule. Quarum prima est. Qui intendens iter agere ex necessitate debet in modo viuendi consuetudinem mutare. Alii enim debet esse modus viuendi itinerantium et non itinerantium: nam propter laborem qui in eis contingit est dubitandum ne in malas cadant egritudines nisi suum regimen permutet ab eo quod consuetus est. Nec tamen consuetudinis permutatio non est fienda subito sed paulatim et ordinata. Oportet igitur qui iter agreditur ut vtriusque ordine et in principio sui itineris parum plus solito exercitet et sic paulatim ad exercitium itineris assuescat: et si in suo itinere necessarium fuerit vigilare paulatim assuescat et antequam iter arripiat: et similiter intelligitur de fame et siti. Unde in his casibus summe oportet ad non consuetam transmutare: de etiam assuescere ad cibum qui in itinere ponitur vti. Notandum enim periculum est iter arripere his qui non consueuerunt et in debilibus et senibus quam in consuetis fortibus et iuuenibus. Et circa illos in quibus maius periculum imminet maius studium est impendendum in mutatione consuetudinis ad ea que itinerantibus sunt necessaria. Secunda regula est ex parte cibi et potus nam cibi itinerantium debet esse facilioris digestionis et melioris subiectionis et propinqua mensure et non multi. Et ut sit ad vnum diuisione suum nutritus de meliorari ut bene digeratur et superfluitates in venis non congregentur. Et que sunt hominum cibaria dictum est in. c. de cibis et potibus specialiter. Amplius non debet equare stomacho pleno cibo ne ei cibum in stomacho

cho corruptat. Et si necessitate hz bibēdi nō bibat aquā ne p̄a augeat
fontē? z vicositas z dilatio sui in vētre. Expectet igit̄ cibo vsq; ad ho-
rā hospitādi: q; si forsan comedē oīno sit necrū parū comedat ne ne-
cessitas bibēdi imineat. In itinerātes sume cuitare debēt olera z frus-
tus q; qd generat hūorē crudū nisi infdū grā medicamīs. Ampli-
us nō d; fastidit? cibo iter arripe. Dormiat igit̄ p̄mo vt fastidiū resolu-
atur: nec etiā valde famelicus vbi enī est indigētia z fames maḡ nō
oportet laborare vel itinerare: p̄us enī p̄fortada est v̄tus: sed q; itine-
ranti pōt necessitas iminere tolerādi famē rādū q; desiderū destruat
totalit̄ comedēdi vel multū minuat bonū est scire cibos cū quib; ho-
mo diut? pōt sine cibo pmanē. Sciendū igit̄ q; cibi facti ex epatibus
assatis z pile facte ex amygdalis z oleo amygdalino z anicino z adipe
vaccino pueniūt: si enī vna ex eis comedat fames longiori tpe? tolera-
bitur. Ampli? sumē oleū violatū bullitū in q; sit dissolutus ad ep̄s
vaccin? facit diu tolerare famē intantū q; si q̄s suumeret vnā librā talis
p̄diti sine desiderio notabili q̄si p̄ decē dies pmanere valeret z sicut di-
ctum est de fame ita intelligat de siti. Quia enī sitim infdum tolerare
oportet determinandū est de medicinis sitim extinguētibus quarū vna
est lenis z semen portulace p̄scatur: cum aceto z sint seminis portulace
drag. iij. z distemperat cū aceto z aqua sufficientib; z euitent que sitim
faciūt quoz vnū est pisces z oīa salsa z dulcia z locutio multa z fort?
deambulatio. Nec igit̄ sunt euitāda. Et si q̄s multū sitiat bibat aquā
cū aceto q; est ex his que sitim extinguūt sicut p̄us dixi. Tertia res
gula sumit ex p̄te fleubothomie z farmacie: nā si aliq; p̄p̄ plenitudi-
nē indigeat aliq; istoz scienda sunt anteq; incipiat iter: que si nō fiant ē
dubitandū de febrib; z apostematib; z de mēbr̄oz exteriorz infectiōi-
bus: z si tps sit frigidum z hūores sint corrupti nō multū calidi z mē-
bra interiora fortia z sint hūores aliq̄lī grossi z adusti multū est du-
bitandū de lepra. Bonū est igit̄ ante p̄ncipiū itineris fleubothoma-
re vel farmacare fin q; medico meli? videbit̄ expedire: ex h; enī reddit̄
corpus agilius z ab egritudinib; securi? nullo igit̄ modo volens iter
arripe h; faciat sine p̄silio boni medici. Quarta regula sumit ex p̄te
caliditat? p̄tinent?. Sūt enī multi q; itinerare pponūt z coacti sūt in
tpe calido q; multū studere debent ne eoz mēbra maxime cerebra a ca-
lore p̄tinent? ledant. Sepe enī ex hoc hoies incurrūt capitis dolorem
forte z febre effimerā vel putridā z alias egritudines q̄s nō est neces-
sariū h; enarrare. Cooptant igit̄ capita eoz vt defendant a sole q̄tum
possibile ē. Ampli? itinerātes h; tpe sollicitare debēt de eoz pectori-
bus vt. si nō desiccant nec sup calefiant p̄p̄ exercitiū z acré attractum
q; est valde acut? z calidus. Debent igit̄ ep̄thymare z inūgere eoz pe-
ctora z spālīter cordis regionē q; est sub māmilla sinistra ep̄thymatib;
frigidis z humidis z vnguēt? frigidis z būidis puta cū muscillagine

psillij z succo portulace z similibz. Amplius tpe calido anteqz dieta incipiat z dato qd aliqd non fuerit famelic? bonu est oino aliqd comedere pueniens ad resistendu tpi puta ius hordei z syrupu defructibz ex similia. Cu eni equitat z i eoz interioribz nihil existit multu debilitat ex resolutione z non crit qd restauret. Sumat igit aliqd ex pdictis vel similibz z non incipiat dietam anteqz descendat ab officio stomachi.

Amplius bonu est qd secun deferat vngueta frigida z huida nota puta oleum violaru z rosatu nenufar? z vnguentu populeo ex qbz inungant coz spina z pectora hora post hora z multi sunt q iuuant ex balneo in aqua frigida cu incurrut aliqz lesionē ex caliditate pinentis: meli? ē tū ne s subito fiat sed parū expectet z deinde ordinate ad ipm pcedat. Ampli? si qs timeat malos odores ex aere z venenosos: nares simul z os ligare dz z obturare z in s tolerare dolore z anteqz incipiat dietam dz sorbere lac sine butyro in q fuerit infusum cepe minus: tum foris incisionis z sepe comedē z sic nō nocbūt sibi odores. Bonu etiā est odorare oleū rosaru z sorbere z bibē oleū d cucurbitis. Ex hoc eni remouet venenosoz malicia z si qs iam ex talibz odoribz nocumētū incurrerit pñciat sup ei? extremitates aq frigida z facies ex ea lauetur z comedat olera frigida z sup caput eius fundat ex oleis frigidis et siccis notis z oino a costu caueat z si coierit pfert ei vinū temperatū et pisces saliti ad appetit? stomachi reuocationē z pfortationē: vinuz qdem temperatū ad vtut? pfortationē z sit? sedationē. Et si febre caruerit lac pperit nisi capitis dolore patiā: quia nutrit humectat alterat z facie digeritur: z si febre patiā z non putridā sed effimerā comperit lac acerosum: z si sitim patiā immēsam post illos aeris odores venenosos se curet os lauādo z gargarisando z hora post horam paratransglutiēdo: z postqz sitis mitigata fuerit bibat z anteqz bibere incipiat bibat parū olei rosati mixti cum aqua z post aquā bibat. Amplius bonu est qd tales q calore pinent? lēsi sūt maneāt in loco frigido et pedes abluāt aqua frigida z si fuerit sitiens aquā frigidā bibat z nutriatur ex cibo qui cito digerit. Quinta regula sumit ex parte frigiditat? pinentis nam in tpe frigido itinerare magnus est timor: licet homo multū se custodiat. Nam ex frigore pinentis interdū totū corpus stupefit spasmāt z mortificat z appoplectici moriunt? z interdū mēbra exteriora: puta pedes manus z oculi ex tali frigore q plurimū patiuntur intantum q interdum putrefiunt z cadunt z consequent? sequitur mors. Multi etiam ex frigore continentis cadunt i appetituz caninū. Bonum est igitur q in tempore frigido volentes iter arripere procurēt vestes ceteris calidiores z que sunt iste vestes superius dictum est capitulo de indumentis z quia frigus subintrare consuevit pnares aures z os z ceteras corpis porositates: bonū ē q meliori mō q possibile ē obstruat ne frig? subigrediat? z qz i capite z facie sunt multe

vie p quas frigus pōt subintrare. Debet medicus sollicitari circa eo
perimēta capitis z faciei. Et qz in cōdū mēbra faciei vt oculi sūt nobiles
et necessarij z ex frigore p̄suerūt incurrē lesionē: puta ruborē z inf
dum apostema z magnū dolorē: sollicitū dū est in corz custodia: coope
riant igit oculi z inuoluant pāno subtili sic q ex eis nihil sit discooper
tum nisi qd est necessariū: facie etiā a venti oppositiōe cōpro pl⁹ poterit
remoueat. Bonū est etiā q talis cooptura sit sup totā facie z nō solū
sup oculos: z pann⁹ q oculi tegunt nō debet esse calidus. Si enī oculi
lus ex tali ligatura fuerit calefact⁹ plus ledit a frigore: nā aq calida ci
tius p̄gelat. Nū debentes itinerare nō debēt se opponē caliditati ignis
aliq mō: et si p̄dicta nocumēta acciderēt oculis vaporēt cū aq deco
ctionis camomille vel sticados vel aneti z similiū. Et si videant⁹ ne
cessitatē fiat fleubothomia z farmacia z qz istud puenit ad regimē cu
ratiū nō scribo plus de ista materia. Simpli⁹ medic⁹ multū sollici
tari dē de cooptura extremoz z spālī pedū: cooptant igit calidis co
operimēt sicut de toto corpe dictū est. Et anteqz hō se exponat itine
ri pedes spālī sūt multū fricādi z deinde ex oleo oliuarū veteri frican
do sunt inūgendi vt caliditas de potētia ad actū deducta p̄ fricationē
meli⁹ p̄seruet z si sit oleuz de sticados vel camomilliniū vel anetiniū vt
ab arboze cedri meli⁹ extremitates a frigore defendent. Fiat igit hec
fricatio z inūctio hora post horā fm qz necessitatē videbim⁹ magis im
minere z facta fricatiōe z inūctiōe cooptant z inuoluant pānis lineis
mollibz imediare z deinde supponat lana succida z supponat plāt⁹ pes
dū z deinde calcie⁹ calcis seu calig⁹ calidis z deinde calcie⁹ sotulari
bus vel ocreis largis in qbz pes z pedū digiti moueri possint: talis enī
mor⁹ est de his q maxime defendūt pedes a frigore: z qn pedes z digi
ti pedū tm̄ infrigidant qz p̄fecte moueri nō p̄nt: sine mora redeū dum
est ad fricationē z inūctionē vt p̄dictū est: z q multū laboret in eoruz
motu. Et dicūt aliq qz submersio extremitatū in aq frigida p̄fert in ta
li mēbroz stupefactiōe sicut videm⁹ in pomis p̄gelat⁹. Si enī ponat
in aq frigida redeūt ad naturā suam: z si ponant p̄peignem mīme: sic
etiā imaginant de extremitatibz multū infrigidat⁹ qz meli⁹ est qz sub
mergant in aq frigida qz igni apponant⁹ s. p̄pinq. Forte enī p̄ antipa
ristasim membz infrigidatū in aquā frigida positū calefit. Nam fri
giditas aque circūstans z qdāmodo ratione humiditat⁹ membz are
factū z qsi a frigore p̄gelatū remolliet sicut videm⁹ glaciem in aq res
molliri: caliditatē mēbroz p̄fortat z fortificat: qz vniūqz p̄trarium
ad p̄sentiā sui p̄trarij fortificat: caliditate igitur in mēbro fortifica
to membz totū incircūferentia plus calefit qz antez spālīter qz mem
brū est magis aptū suscipere caliditatē quia remolliū: sed si membra
exteriora p̄pter frigus inflent z non deueniūt ad viriditatē vel nigre
dinem mansuā cum aliquali puatione sensus signū est qz caro circū

ferentialis totalis non est corrupta et mortificata et quod cura cadit absque hoc quod remoueat caro a membro. Bonum est igitur quod membrum ponatur in aqua calida decoctionis anethi vel camomille vel sticados vel caulium vel napionum et amplectretur membrum cum bolo et si inungatur membrum aliquo oleorum supradictorum aliquotulum prope ignem et post frictionem non erit malum. Si autem viride vel nigrum effectum est membrum mansue cum sensus et motus prius ostensa est scarpellatio sic quod sanguis exeat a carne sua et ponendum est membrum in aqua calida ne sanguis coeleat in eodem et deinde epithymadum est membrum cum bolo armenico dissoluto cum vino vel aceto et deinde laudum est membrum cum vino calido et deinde epithymum mandum quousque membrum redeat ad suam naturalem dispositionem. Et si forte caro sit omnino mortificata et remollita putrefacta malum odorem reddens scarpellatio nihil proficit sed procurandum erit quod caro putrida totaliter remoueat quod quomodo fieri debet erit limites regiminis sanitatis. Amplius scias quod itinerantes tempore hiuis et ex albedine hiuis imoderata et ex frigidityte continentur consueverunt oculorum currere immobili tate et visus destructionem propter nimiam disgregationem factam ab albedine hiuis. Bonum est igitur quod si tempore itinerare proponit induat vestimentum nigrum et corpus aut caput et oculos coopimento nigro cooperiat aut in manu teneat panem nigrum quem aspiciat. Item talis itineratur tempore frigido non se exponat diete antequam comedat et bibat bonum vinum et subtile et odoriferum nec statim post cibi repletionem inchoanda est dieta: sed prius natura egit in cibum et inde corpus totum calefactum est: et si omnino sit necessarium ambulare post comestionem: minus est comedendum et vinum purum cum aliquotulo aquae bene calefactum igni est bibendum et in principio itineris non est mouendum nec ambulandum ambulatio enim forte ne digestio corrumperetur: sed ambulatio eleui quousque cibo in stomacho quodammodo sit digestus. Si enim ambulet ambulatio enim forte cibo descendit de stomacho ante digestionem perfectam et corrumperet digestio: et cum aliquis itinerans contempnit suam dietam et est in hospicio non statim appropinquandum est igni sed in loco calido longe ab igne stare debet et ignem circuire et sic paulatim appropinquare ad ignem: parum enim morandum est prope ignem. Et si corpus hominis itinerans esset stupidum et congelatum fricandum est totum corpus in loco calido et deinde inungendum cum oleis calidis aromaticis: cuiusmodi est oleum liliaticum et anethinum et camomillinum et de cinamomo vel sticados et deinde ponendum est in loco molli et cooperiendum cooperimentum molli: bus calidis et actualiter et virtualiter et permittendum est dormire et desce et si videamus magnam iminentem necessitatem: homines habentes corpora calida et lenia debent esse nudi cum eo in lecto anethi et etro et ipsum calefacere et fricare ei ventres et costas et peccus: et deinde bonum est quod eadem exhibeat parum de asa fetida et myrrha et pipe et vino forti. Amplius aqua carnis est ciuentens deinde potest cibari cum micis panis infusis in brodio carni laudabili et

in marina q̄ritate bibat de optimo vino et eidē lect⁹ mollis prepare
tur in q̄ multis coopiat pannis et p̄cipiat eidem re dormiat diu et p⁹
q̄ ex p̄gefact⁹ fuerit et p̄ualeſcē inceperit ingrediat balneū in q̄ longas
facies morā diu fricet. Et ex aliquo oleorū supradictorū inūgat et ad
miscet predictis oleis castoreū: costus mustus: et euforbium. Si autē
itinerās non sit p̄gelat⁹ et stupidus sed ipsi⁹ manū p̄rigerit frig⁹ suffi
cit fricatio et balneū: et si min⁹ frigus adhuc eum retigerit sufficit mo
ra in loco calido p̄ vnā horā: et ad ignē appropinquare paulatim et p̄ 3 or
dinē. Libaria autē que q̄s comedere d̄z itinerās tpe frigid⁹: sint calida
actualit⁹ et v̄tualit⁹ et in eius cibis v̄tat nuci⁹ alleis cepis porris et bu
tyro. Et nuces h̄nt in s̄ mirabile p̄rietatē. Unde itinerātes tpe frigi
do secū deportet de nuci⁹ munitionē. Vñ si nuces et allea simul p̄i
stent et cū aqua carniū laudabiliū disſempent multū corp⁹ calefaciet
et a frigore tuenſi in potu vel cibo ſumant: et ad idē valent calide cō
fectiones q̄b⁹ itinerātes tpe frigid⁹ non debēt carere. Ampli⁹ bibe
re vinū bñ forte et in copia et parū comedē de aliq̄b⁹ cibariis v̄tuoſ
multū p̄fert ad p̄positū. Ampli⁹ tota nucha et sp̄aliē p̄ncipiū .s. po
steri⁹ colli inūgat hora post horā v̄ngēt calidis ſup⁹ notat⁹ q̄b⁹ itine
rantes tpe frigid⁹ nullo mō carē debēt. Ampli⁹ mag⁹ cautela ē exhi
benda i custodia colli et sp̄aliē posterioris p̄s vbi ē p̄ncipiū nuche ro
tū igit⁹ collū et sp̄aliē pars illa inuoluat in volutiōib⁹ calidis actualit⁹
et virtualit⁹ et ſimilit⁹ intelligat⁹ de posteriori parte cerebri. Amplius
ſcias q̄ itinerātes tpe frigid⁹ debēt secū ferre odoramenta calida ad ca
lefactionē et p̄fortationē cerebri cuiusmodi ſūt odoramenta calida et
multo et ambra et ligno aloes et ſimilib⁹. Ampli⁹ ſcias q̄ lotio ex
tremitatū in aq̄ calida ſalsa q̄ridie mane et ſero eſt de p̄hibētib⁹ extre
mitates ledi a frigore. Nam ex s̄ extremitates caleſcūt et indurant et
ſupfluitates in eis p̄ſumunt et ſic impaſſibiliores efficiunt. Sexta
regula regim̄is itinerantiū ſumit⁹ ex debilitate et labore que itinerātē
p̄tingē p̄ſuenerūt. Cū igit⁹ fort⁹ labor et fatigatio itinerātē p̄tingit euz
ad ocū p̄uenerit ad vnā horā q̄ſcat: deinde balneū intret et in eo per
maneāt donec caro lenis fiat et rubea. Et deinde totū corp⁹ fricet les
niter et mime cū pollice q̄ſi p̄mēdo t̄gaſ ſeu palpet et deinde inūgat
totū corp⁹: et sp̄aliē iūcture. In hyeme q̄dē oleo calido anetino vel ca
momillino vel ſticados: et in eſtate cū oleo roſato et camomillino: de
inde q̄ſcat et dormiat et lecti molliē augmēt et plura ſup ſe ponat
cooperimēta: deinde cū excitat⁹ fuerit a ſomno ad fricationē iterū re
deat et ad balneū et fricationē et inūctionē et ſic ad ſuā reūtat p̄ſuetu
dinē. Septima regula ſumit⁹ ex p̄e aq̄rū q̄b⁹ itinerātes neceſſariū
eſt vti. Que autē ſunt meliores aq̄ et quō diuoſcūt ſup⁹ dictum eſt: et
q̄ itinerātes nō p̄nt ſp̄ inuenire aquā bonā. Bonū eſt q̄ ſecus depo
tent de luto p̄p̄icte terre de luto q̄dē libero non ſecundo ex quo cum p̄ue

nerint ad locū quietis et forte aquā non inuenerit laudabilē ponatur
in aqua et fortis p̄misceat cum eadem et duabz bullitiōibz bulliat ī ea/
dem et tunc dimittat quiescē donec aqua fuerit clarificata: et si videā
mus aquas grossas vel turbulētas bulliēda sunt vel de vase ī vas po
nēde vel distillāde p̄ alembicū vel cū filtro cuius extremitas vna po
natur in vase pleno aqua et alia in vase vacuo et sic tota aq̄ existens in
vase pleno ad vas vacuū distillādo mouebit et sic aqua efficiat pura et
subtilis: vel p̄ colationē et ex farina tortelloz madefacta sic coopte co
lectur. Amplius alumis tament in aqua: positio ip̄am clarificat.
Amplius scias q̄ comedere cepas et allia et lactucas cūz aceto reddat
hoīem securū a malicia aquarū et similis p̄misce aquā aceto et diūsas
aquas sibiūitice p̄misce: et si aq̄ fuerit salsa quā bibere oportet ponēde
sunt in ea sorbe mel vel fruct⁹ mirti vel citonia et bibēda ē cum aceto
Si aut aq̄ fuerit stās et hīs in se putrefactionē p̄misceat cū succo gra
natoz vel citonioz vel pomoz acetosoz et bibens talem aquā debet
cūtare cibos calidos et nullo modo vinū bibat nisi fuerit debile. Nam
tales aque maxime sunt febriles: et si forsan aqua fuerit amara admi
scea: zuccara et dulcia comedat: et si aq̄ ventrē soluit stiptica nota co
medat. Ampl⁹ si in aq̄ fuerint herbe in q̄bz est acuitas comedat ci
bos dulces et vinctuosos et in colatura aque studeat et si dubitam⁹ q̄
in aqua sint sanguisuge vel alic bestiole parue et imceptibiles ne for
te eas trāsglutiā: bonū est aquam bibere mediāte panno lino sub
tilissimo. Tali igit panno coopiat os et p̄ ipsuz aquā trāsglutiā. Aq̄
p̄o si fastidiū fecerit cum succo granatoz erit bibēda. Et vt sit ad vnū
dicere aqua p̄ p̄trariū est corrigenda.

Capitulū. xxv. De transfretantibz.

Portet qui vult mare intrare anteq̄ mare intret per aliquos
o dies cibum eius minuire et minus comedere consueto et q̄
vtatur cibis roborantibz stomachum et illa cibaria dicta sunt
superius in capitulo de p̄seruatiōe stomachi et ceteroz membrorum.
Amplius volens mare intrare munit se pomis granatis et citro
nis cum aceto et macianis et optimo vīno odorifero et piscibz paruis
salsis et pomis cytrāgulis et limonibz et optimo composito ex piris
et coctanis cum aceto et speciebus: et similiter deportet secū capares
et alia que appetituz p̄fortent et reducunt et valent p̄tra vomitum: et
similiter deportet secū oliuas salsas et radicem que comesta post ci
bum multum resistit vomitui et specialiter si comedatur cum aceto et
sale in pauca quantitate et prima die qua quis nauem ingreditur nō
intueatur aquam nec caput teneat eleuatum nec comedat nec bibat
nisi forte valde parum: et hec sunt que stomachum p̄fortant et vomit
um refrenant: et si p̄tingit dolor et subūsisio in stomacho et vomitus:

pmittendus ē vomē aliq̄b vicibz: s̄ enī ei nō nocēbit q̄ si forte vomitus
 sup̄fluat retineat cū his q̄ vomitū refrenāt puta cū pomisgnat̄ z cū
 tonijs z macianis z cū odore panis tostī infusi ī aceto optimo. Et sci
 as q̄ semē apij bibitū nausēaz sedat z spālīē si sit correfactū z ī aceto ī
 fusum z absyntheiū bibitū z emplastratū z odoratū est ex his q̄ idem
 phibēt. Ampli⁹ bonū est q̄ nutrian̄ ex acetosis p̄fortatibz os sto
 machi z vaporē ne ad caput ascēdat. phibētibz z s̄ qdē est sicut lentes
 coctē z frire cū aceto comeste vel cū agresta z addat parū ē puluē cala
 menti. Ampli⁹ panis assat⁹ z infusus ī vino bñ redolēte comest⁹
 valet ad idē. Ampli⁹ mīce panis assati lore ī aq̄ frigida comeste cū
 vino vel simplici aq̄ valēt ad idē z si sup̄fluus īnuaserit vomit⁹ q̄ras
 curā ī libris de cura egritudinū.

Capitulū. xxvi. De confectionibus.

Uia hoīes sani cōit vtunt̄ p̄fectiōibz z añ cibū z post z stoma
 cho pleno z vacuo: z tpe calido z frigido bonuz mibi videt̄ de
 p̄fectiōibz h̄ facē vnū capitulū spāle. Sciendū igit̄ q̄ hoīes
 cōiter vtunt̄ ī sanitate corz p̄fectiōibz maḡ ad voluptatē q̄ p̄ necel
 sitatē. Un̄ saluo iudicio saniori puto q̄ plus nocēt ī sanitatē regimie
 q̄ p̄sūt. Un̄ si p̄perūt p̄ aliq̄uē modū corpibz sanis h̄ ē ad p̄seruadum
 ab aliq̄b mal̄ p̄tingē possibilibz. S; hoīes eis isto mō cōiter nō vtūt̄
 sed ad voluptatē z por⁹ delectationē. Un̄ si aliq̄s comederet p̄fectiōes
 ne por⁹ vini noceret meli⁹ esset talibz panē comedē: qz tñ hoīes eis cō
 muniē vtūt̄ z hāc p̄suetudinē vtēdi dimitte nō p̄nt volo meliorē mō
 dū vsus carū patefacē. Sciendū igit̄ q̄ meliores p̄fectiōes q̄ sunt ī
 vsu et maḡ delectabiles sūt he: zinziber p̄ditū zinzibiatū cū zuccara
 vel cū melle z p̄neatū z fisticatū z auellane p̄dite z anisuz p̄ditū z co
 rian drū p̄ditū z dragea grossa z dragea ī tabula z zuccarū rosatū ī
 tabula z dyaciminū z p̄fectio q̄ noīat̄ marcepen z nucca p̄fecte cū zuc
 cara vel cū melle z auellane p̄dite cū zuccara z dactyli. Harū aut̄ p̄f
 ectionū qdā sūt p̄ueniētiores ī hyeme z p̄plexiōe frigida z ī senectū
 te z h̄mōi p̄fectiōes sunt puta zinzibiatū z spālīē de india: z zinziber
 viride p̄seruatū cū melle z dragea grossa z ī tabulis z nucca p̄dite cū
 zuccara z gariophilis z melle z similes p̄fectiōes calide: z alie sūt mī
 nus calide multū vt zuccarū rosatū alexādrinū ī p̄ride z ī tabula
 et dyacitonū q̄ maḡ p̄ueniūt ī estate z ī p̄plexiōe calida z ī estate
 iuuentutis z p̄ra condita z cucurbite condite z coriandrū condituz.
 Decenim sunt p̄fectiones minus calide alijs. Amplius harum cō
 fectionū quedam sunt que magis competunt tempore ieiunioz: pu
 ta quando stomachus est inanitus cibo ī collatione de sero: z alie sūt
 que magis p̄perunt post cibum īmediate vel ante cibum de p̄p̄quo.
 Confectiones ieiunantibus magis conuenientes: sunt confectiones

min⁹ desiccatiue et min⁹ acut⁹ in q⁹ mag⁹ repit de rōne nutrimenti
 sicut pincatū z fisticatū et zucarū rosatū et pfectio noiata marcepē et
 similis aulane p⁹dite et nuces p⁹dite cū optimo melle despūato et pau
 cis spēb⁹ et similis dactyli p⁹diti. Si enī stomacho ieiuno bibat vinūz *vinūz*
 sine oī cōmestioe in pua q⁹ritate incitabit stomachū ad appetitū seq⁹n
 tis cibi q⁹ nō indigēt ieiunare volētes: et si bibat vinū in magna q⁹rit
 tate sine cōmestioe ledit stomach⁹ et cereb⁹ et totū corpus: et si de p
 dictis spēb⁹ comedat vini nocumētū remouchit nec stomach⁹ ad ap
 petitū seq⁹nt⁹ cibi p⁹pabit: nec ex his p⁹fectioib⁹ corp⁹ desiccabit. Sed si
 comedant aliē p⁹fectioes acutiores et calidiores et mag⁹ desiccatiue et
 plus distātes a rōne nutrimenti nō sic nocumētū vini remouchit et ad
 seq⁹nt⁹ cibi stomach⁹ plus incitabit. Un⁹ zinziber p⁹dītū et spālī d⁹ in⁹ *p. 9. n. b. q.*
 dia et dragea grossa et carni p⁹dītū et anisum p⁹dītū ieiunātib⁹ nō mul
 tū p⁹gruūt: s⁹ si q⁹ post cibū imediate velit vti p⁹fectioib⁹ ad digestiois
 p⁹fortationē in stomacho et spālī in orificio stomachi q⁹ est naturalie
 frigidū et ad digerēdū debili⁹ tūc zinziber p⁹dītū et zinzibziatū et zuc
 carū est eis p⁹ueniēti⁹ et debēt recipi in pauca q⁹ritate et parū valde su
 perbibendū est bonū vinū: et si q⁹ post cibū imediate sumptū p⁹ueue *cor. v. v. v. v. v.*
 rit sentire eructuatiōes vētosas vel comederit cibos vētosos et vini
 salis habeat stomachū vētosum: tūc post cibū imediate bonū est vti
 anisi p⁹dito et carni p⁹dito et dragea grossa. Et si q⁹ naturalie habeat *locum d. q.*
 orificiū stomachi debile: tūc post cibū vti coriādro p⁹dito. In hyme
 q⁹dē cū puluē quarū dā spērū et i estare sine spēb⁹. Hoc etiā coriādro
 cōdito pōt q⁹ vti tpe ieiunij i collatiōib⁹ ferotinis et ad obuiādū nocu
 mento vini dato q⁹ nō tū appropinq⁹ nutrimento sicut p⁹fectioes supi⁹
 noiare. Postq⁹ aut⁹ stomachi orificiū ē clausūz nullo mō bibēdū nec *clauso orificio*
 cōedēdū spēs nō obstat q⁹ mag⁹rū. s. regū et regaliū et diuitū p⁹uetudo *stomachi*
 sit i p⁹riū: nā ex isto duplex vēr nocumētū. Primo q⁹dez q⁹ ex h⁹ stoma
 chi orificiū ap⁹it si cū delectatiōe suscipiat et hec ē cā corruptiōis dige
 stiois vel diminutiōis ipi⁹ in stomacho. Ampli⁹ tales p⁹fectioes ci
 tissime digerūt et sic digerūt citi⁹ reliq⁹ cibo et post carū digestiōe nō
 hñtes exitū a stomacho manētes vltra debitū tps corrupūt et totam
 massāz corrupūt: et si oīno q⁹ velit infra duas cōmestioes p⁹fectiones
 comedē et p⁹uetudinē nō mutare meliores p⁹fectioes sunt q⁹ mag⁹ di
 gestioe p⁹fortāt et q⁹ sunt subtiliores in suba et actiōe. Tales enī p⁹fe
 ctiōes cū tota massa p⁹isanaria i stomacho exñte citi⁹ p⁹miscēt: et sic
 min⁹ impediūt digestiōe et cū alijs simul digerūt. Un⁹ saluo iudicio
 meliori puto q⁹ in tpe h⁹ marcepē et pincatū et fisticatū et dactyli p⁹d
 ti et nuces p⁹dite et aulane p⁹dite et similis coriādrū p⁹dītū nō p⁹petunt
 sed zinzibziatū zucariniū q⁹ pasta reg⁹ noiāt⁹ dragea grossa et i tabu
 la et zucarū rosatū: mag⁹ p⁹petūt z dyaciminū et p⁹fectio decitiōis h⁹
 tpe mīme p⁹ferūt. Ampli⁹ sūt q⁹dā q⁹rū digestiua ē debil⁹ in toto sto

*hincby debily
Stomachby*

macho et quorū stomachus est frigidus et v̄tōsus et calidus bonum
est p̄ modicā horā ante cibū calidas p̄fectiōes comedere et ventosita-
tis dissolutiuas et sic stomach⁹ meli⁹ digerit cibū quē suscepit⁹ ē. De
bēt autē p̄dicte p̄fectiōes sumi anteq̄ suscipiat⁹ sequēs cib⁹ p̄ tm̄ spaciū
q̄ sint d̄ducte d̄ potētia ad actū a calore stomachi ⁊ q̄ iā stomachū ca-
lesceceſſet ad iſerū⁹ deſcēderet et puto q̄ ad h̄ pōt ſufficē spaciū vni⁹ ho-
re cū dimidia nam tales p̄fectiōes q̄ sunt subtiles in ſuba et actiōe et
in pauca q̄ritate recipiunt: citiſſime digerunt⁹ et stomachū cito p̄pa-
rant ad ſuſcipiēdū ſeq̄ntē cibū et cū talib⁹ p̄fectiōib⁹ bonū est parū ſu-
mere vini boni et optimi p̄fectiōes aut ad hoc oīno valētes ſūt que ſē-
calide subtiles in ſuba et actiōe et stomachū p̄fortāt et ventositates
dissoluiūt: et h̄mōi ſunt zinzibiatū et ſpecialit̄ de india et dragca groſ-
ſa carni p̄dicū et aniſum p̄ditū et ſimiles p̄fectiōes.

Quarta pars. Capitulum. I. De paratis cadere in egritudinem.

Princeps Determinare volum⁹

de regimie corporū que parata ſunt cadē in egritudinē non d̄-
dem rōne naturalis lapſus in completiōe q̄ de regimie tali
um corporū ſufficientē dictū eſt in p̄ma parte hui⁹. Volum⁹ autē in h̄.c.
mentionē facē de corporib⁹ paratis cadē in egritudinē de p̄p̄n q̄ p̄p̄ cauſ
ſam accidētale in eis exiſtente: quā cauſam p̄ quedā accidētia p̄tra na-
turā inuenta p̄cipim⁹ et vocam⁹ talia corpora neutra deſinētia que taſ
men adhuc ſunt in latitudine ſanitat⁹: vñ autē ſermonē puenit p̄ſer-
re in oīb⁹ talib⁹ corporib⁹ q̄ ſimilis eſt cuſtodia futuroꝝ et curatio p̄niti-
um: p̄ eandē enī medicinā p̄ quā curant⁹ egritudinē actuales: curant⁹
etiā pati ad eas d̄p̄n q̄ et ſic iſtoꝝ regimie ſufficienti⁹ habet⁹ p̄ regimen
curatiū. Ne igit̄ erāſcam⁹ n̄ſi p̄poſiti limites. ſ. regimie p̄ſeruati⁹
ut: de regie taliū corporū et d̄ mō ſuccurrēdi corꝝ accidētib⁹ dū adhuc
p̄manēt in latitudine ſanitat⁹ breuit̄ p̄trāſeo et d̄ de h̄ pl⁹ ſcire curauerit
legat̄ aſciq̄rū libros d̄ ſanitat⁹ regie v̄ſes et p̄clares. Sciēdū igit̄ q̄ d̄
ſi pati cadē in egritudinē aut ſi pati p̄p̄ repletiōē ſui stomachi aut p̄p̄
crudelitātē ſeu maliciā h̄ūoꝝ q̄ i eis exiſtūt. Quo ad p̄mū tēp̄a d̄ ē hu-
morū q̄ritas: et q̄ ad ſecūdū corrigēda ē h̄ūoꝝ q̄litas p̄ p̄iū: v̄l ad h̄ūc
finē q̄ corꝝ ex his poſſit nutriri vel q̄ obediāt expulſiōi: h̄ūoꝝ autē
q̄ritas temp̄at cū q̄litate q̄ritat⁹ nutrimenti et augm̄to exercitiū et fri-
catiōe et balneo et vt cib⁹ eis parciat⁹ et nō vna vice ſua p̄pleāt ſacietatē
tem et ſi de ſacili ſudēt fiat v̄tali q̄b⁹ dieb⁹ ſudēt et tardē comēſtio poſt
balneū ad ſpaciū q̄tuoꝝ horarū: niſi dubitem⁹ motū colere rubee ad
stomachū tales enī cibādi ſunt an̄ balneū: et ſi tales ſic balneari et ci-
bari ſentiat̄ i laterib⁹ opilatiōes: vtant⁹ opilatiui⁹ noſ et appropat⁹ eo-
rum p̄plexiōi. Poſſet autē eſſe tāta h̄ūoꝝ multitudo et plenitudo q̄ p̄

repleu

dicta nō sufficerēt s; eēnt necēria fleubothomia et farmatia. Poss; etiā
am tūm pētū eē in q̄litate hūoz q̄ alteratiua p̄la nō sufficerēt s; eēnt
necēria euacuatiua. Et q; pati cadē in egritudine hūc qdā accidētia et si
gna egritudis p̄nosticatiua de his signis accidētib; et d; eoz remedijs
ḡnālīb; volo i h. c. p̄rāsire: nā de h spālī^o tractare p̄tinet ad lib; d; in-
genio sanitat;. Incipiām^o igit ab vna mala aptitudie egritudis p̄nosti-
catiua q̄ est ḡnālīs et ponām^o ei^o remediū: et ē illa mala aptitudo la-
bor spōtane^o: qū enī aliq; sentit se multū fatigatū ac si fecisset magnū
exercitiū et mēbra p̄fracta et dolorosa ac si mēbra ei; eēnt p̄culsi p
culdubio significari pōt egritudo futura nisi remediū adhibeat: nec
remediū hui^o aptitudis male coincidit cū cura egritudis alicui^o p̄ti-
culari: et tō d; remedio hui^o accidēt; diffusi^o ē tractādū q; d; remedijs
aliarū malarū aptitudinū q̄rū cura coincidit cū remedijs aliq̄rū egrī-
tudinū spālīū. Un̄ etiā sapiētes loq̄ntes d; regie sanitatis de remedio
hui^o accidēt; longū faciūt sermonē. Est enī hec aptitudo nō ad egritu-
dinē spālē vnā s; ad multas: nec etiā ē aptitudo ad egritudinē huius
mēbrī desmiati: s; totū corpis et oīum p̄tiū ei^o cā interior; q̄ exterior;
rū. Bū igit expedit d; hac aptitudie mala et d; ei^o remedijs longiorē fa-
cere mētionē. Sciēdū h q; spōtane^o labor triplex ē q̄rū spectat ad p-
positū. Ulceratiū^o q̄ est ex hūoz mala q̄litate acuta et mordicatiua:
vel ḡuatiū^o vel extēsiū^o q̄ est ex hūoz imoderata q̄ritate: vel aposte-
mosus q̄ puenit ex hūozib; peccātib; in q̄ritate et q̄litate. In oīb; his
laborib; spōtaneis indigem^o alterātib; vel euacuātib; aut vtroq; mō
Quo ad laborē vlceratiū indigem^o alterātib; et corrigētib; maliciā
hūoz. Quo ad extēsiū indigem^o euacuātib;. Quo ad apostemosum
indigem^o vtrīq;. Alteratio et digestio fit a natura et cū medicinis cō-
ueniētib; et cibis q̄ hūozē corrigē et aliqū somn^o et q̄es et fames
inuāt ad h. Euacuatio fit cū medicinis q̄ puocāt vrinā et sudores et
ventrē et fleubothomia et exercitiū. Hic igit est modus ḡnālīs reme-
diādi labori spōtaneo. Et vlc labori vlceratiui spālī^o curā et remediū
videam^o. Sciēdū q; hūoz acut^o mordicatiū^o ē cā h̄mōi labor; et iste
hūoz mordicatiū^o n̄ solū ē coleric^o s; melācolic^o et fleumatic^o. Colera-
nāq; mordicat p̄p̄ suū acumē: et melācolia p̄p̄ suā acetositatem: fleu-
ma p̄p̄ ipī^o saluginē. Isti aut hūozes q̄ sūt cā labor; vel s; sub cute et
i porositatib; mēbroz vel sūt p̄fundati i muscul; vel s; in venis. Am-
pli^o aut cū ist; hūozib; vel s; hūozes muscillagiosi et grāsi et viscosi v-
l nō. Et si sint muscillagiosi vel sūt i venis cū sanguie vel i spōgiosis
tib; mēbroz et musculoz cū p̄dict; hūozib; i venis: vel ē multus san-
guis vel pauc^o: pauc^o qdē cū tales hūozes s; multi et multū elongant
a nāse sanguis et mult^o cū sūt p̄p̄ nāse sanguis et fuerit pauci. Si
igit hūozes que sunt causa vlcerosi laboris sūt sub cute sufficit exerciti-
um et fricatio et balneū et syrupus acetosus et cibus subtilis. Si autē

isti humores causantes laborē vlcerosum sint locati in carne musculis indigem⁹ quicere et abstinētia a cibo. Ista enī adducit digestionē nec tūc indigem⁹ exercitio: et in sero balneent in aqua calida et cibent cibis subtilibus et vtant⁹ syrupo acetofo. Et si accidens sedet cū isto regi mine bñ quidē cognouim⁹ causam et locū. Si autē humores sint i venis magnis qz. s. sūt ppinq nature sanguis et cū multo sanguie et non sunt humores mustillaginosi fiat statim fleubothomia. Et si sint euz pauco sanguie et nō sint humores muscillaginosi. Et sint longinq a natura sanguis exhibeat⁹ farmacia humori appropriata et si in venis sint hūores muscillaginosi et grossi nullo modo fiat fleubothomia: s; ance subtiliet sanguis cū subtiliātibus leuibus: na; fortia subtiliātia sper gunt humores ad mēbra subtiliatiōe. Si sit mult⁹ sanguis et humores p̄dicti sunt ppinq nature sanguis fiat fleubothomia: et si paucus sanguis et humores distātes a natura sanguis post p̄dictorū humorū subtiliatiōē fiat euacuatio cū farmacia appropriata. Si autē humores muscillaginosi non sint in venis sed in mēbris tunc possunt securius exhiberi fortia subtiliatiua: et que sunt illa scitur ex libris simpliciu medicinarū et compositarū. Signa etiam significātia hūorē peccantez et locū humoris scias ex libris signor. Considerat⁹ igit vniū et pulsibz ceteris signis et regimie p̄cedetēz p̄plexiōe etate et tpe pfuētudine et similibz leuie deueniem⁹ in cognitiōē hūoris peccāt⁹ et loci et q̄ritat⁹: sic igit patet quō obuiādū est labori sp̄o rāncō vlcerauiuo. S; labor exēctiu⁹ et apostemofus ex nēcitate veniūt a sanguie multo ideo pueniēs ē patientē primie⁹ fleubothomare si p̄cularia p̄currāt. Quātitas autē fleubothomie accipit fm tps āni etatē et p̄plexiōē et maiore et miore plenitudinē: et sunt distinguēda mēbra in euacuatiōē huius hūoris. Si enī sentiat⁹ in capite gūedo fiat fleubothomia de cephalica et si i mēbris inferioribz de basilica et si i vtrisq mēbris sentiat⁹ gūedo fiat d mediana. Sic igit fat⁹ ē māifestū quō obuiādū est labori sp̄o rāncō q̄ pōt p̄noscicare diūsas et multiphas egritudines futuras. Sūt etiā alie aptitudines male et malā egritudinē p̄noscicātes q̄ p̄noscicāt aliquā egritudinē spālē et i loco spālī q̄ cū remedijs earū gñalibz valde cōiter cūierāde sūt. Dicamus igit primo q̄ cū dolor capitis fortis et pmanēs fuerit vel emigne⁹ timēdū est ne aq̄ descēdat ad oculos et dilatat⁹ pupilla et causez cataracta. Si igit tal⁹ dolor p̄seuerauerit nec medicinis alleniet⁹ infirm⁹: ifirmāti subuētiēdū ē vt arterie q̄ in tymplibus pulsant extrahēde sūt et sic p̄ illas hūor ad oculos non descēdat. Amplius saltus faciei p̄seuerans et fortis: torturam oris significat cui est subueniendum et cum medicinis ventrem soluentibz et cum medicinis vomitiuis commestio parua danda erit: et a vino abstinēat: fortibus etiam euacuatiōibz et fricationibus: nec non et gargarismatibus et sternutantiōibz vtendum erit et facies ex forti aceto in quo

mentastrū bullierit fricari debet: fortis salt⁹ in toto corpe pnoſticit
ſpaſmū: et talib⁹ expedit ſubtiliare regimen: et fortiter euacuare et fri/
care corp⁹ cū medicinis acutis. Ampli⁹ paralyſis parua magnā por/
tendit et expedit ſubtiliare regimen: et fortiter euacuare et cum medi/
cinis acutis fortib⁹ q⁹ ſcribunt i cura paralyſis magne. Similis em̄ ē
cuſtodia futurozū et cura pſentiu. Amplius faciei et oculozū rubedo
et venarū oculozū manifeſtatio et mobilitas et luciditas et lach⁹: yma/
rum deſcenſus: et claritatē luminis pati nō poſſe: oīa hec ſi cum forti
doloze capitis affuerūt frenetiſim futurā pnoſticeāt. Succurrendū igit⁹
tur cū minutione et diſtentiōe et medicinis euacuatiuis: et ligatiōe in
feriozū et fricatione doloroſa: caput quoq⁹ oleo roſato et aceto inſun/
dendū erit. Incub⁹ pſeuerās epileptiā portēdit cui obuiandū eſt cū
medicinis epylentice ſcriptis in caplo de epyletia. Tristiſcia timor: pu/
ſillanimitas: melā colicā ſignificāt quib⁹ ſuccurrendū eſt: vt i caplo d⁹
cura melā colie ſcriptū eſt. Cum aliq⁹ quaſi muſcas volare ante ocu/
los: vel aliquid ſimile pcepit: catharactas oculozū futuras pnoſticit.
Reumatismus eſt coſiſa et ſi frequēſ acciderit paſſiones pectoris et
pulmonis portēdit vnde ſuccurrendū eſt cū minutione et nutrimē/
ti pauſitate. Si ſudor mali fuerit odoris ſignificāt q⁹ egritudo v⁹ ſe/
bris de colera eſt p⁹inqua. Quapropter dā da ſunt que colerā rubeam
ſoluūt. Cordis tremor frequens et fortis mortē ſubitā pnoſticit: et o
oportet ſuccurrere cū minutione et medicinis ſoluētib⁹ ventrē leniē.
Repletio ſupflua emoptoꝝcā vel apoplexiā vel venē rupturā pnoſti/
cat vel ſubitā mortē: vñ ſtatim cū minutiōe ſubueniēdū eſt. Si ſen/
ſuum pturbatio et motuū debilitatio cum repletionē affuerint ne ſu/
perueniat apoplexia minuendū erit. Succurrendū igit⁹ cum minuti/
one et gargarismo: ſi grauitas fuerit in dextero latere: et pūctura et tē/
ſio epatis leſionē ſignificāt cui ſubueniēdū ē vt in caplo de egritudi/
nibus epatis dic⁹ ū eſt. Egeſtio magis tincta ſolito ſignificāt q⁹ cole/
ra multiplicat in corpe: et min⁹ tincta ſolito ſignificāt opilationē oris
ad cūſtim fellis. Iſti ſubueniēdū eſt vt in caplo p⁹prio ad hoc ſcribit⁹.
Facies palpebre inflatē idropiſim futurā ſignificāt quib⁹ ſubueniēdū
eſt vt in caplo de idropiſi. Egeſtionū feror magn⁹ faſtidū vel humo/
ruz corruptionē ſignificāt. Fetor vrine magnā putrefactionē ſangui/
nis ſignificāt et febres futuras: fatigatio et diſſolutio cū deſtructione
appetitus febrez ſignificāt. Appetitus deſtructio et faſtidū: ſignificāt
vel colicā paſſionē futurā quib⁹ ſubueniēdū eſt cum lon/
go ſomno et cibi abſtinentia et alijs que noſant in p⁹prijs locis: graui/
tas et tenſio in inferiorib⁹ ventris cum p⁹mutatione vrine a diſpoſiti/
one naturali no cumentū in renib⁹ inchoatū demōſtrat: ideo cito ſuc/
currendū erit: vrine ardor diu pſeuerās veſicā et virgā puſulis bere
dicabit. Subueniēduz igit⁹ ē vt dictū ē in ſuo caplo. Nullis egeſtio

ant a ductione et punctura facies dissenteria portedit. Amplius puri
tus ant significat venturas emoroidas si non contingat causa vermium
parvorum ibidem existentium. Apostemata parva multa pronosticant
apostema magnum. Ex multis parvis glandulis magne glandula su
spicio oritur: morphea parva alba magnam portendit que adeo inte
ditur ut lepra putetur. Multis faciei rubor cum quadam offuscatio
ne et difficultate anhelandi et vocis rauedine lepram significat. Et
ut sit ad unum dicere si aliqua dispositionis corporis sani mutata fuit
scilicet ut appetitus fortior vel debilius existat: vel creuit a corpore plu
ra vel pauciora: vel somnus longior vel brevior: vel etiam insomnitas
assit vel sudor preter solitum a corpore decurrat: vel ea que a corpore
decurrere solebant retineantur ut emorroides et sanguis menstruas:
et vomitus qui statutis horis venire solebat: vel sanguis qui ex nari
bus fluere consuevit: vel si totius corporis dissolutio fiat: vel inges
tus ebetudo: aut in ore sentiat sapor extraneus: aut ea que non consue
uerunt delectationem auferre auferat vel converso: aut eorum desiderii
um sentiat quod augmentari vel diminui: vel in somno occurrat som
nium quod non consuevit: vel corporis color convertat et mutet: aut tacet pre
ter solitum vel ad ultimum cum alicui non consueta acciderint et augmerari ce
perint. Nec omnia egritudine futura: pronosticabunt. Quod obrem cuiuslibet
predictorum: et causa subtiliter est investiganda et ad eius saluationem festinan
dum. Amplius quod hic loquimur de regimine preservative ad danda sunt ali
quibus homo potest a multis egritudinibus preservari: et persequens in sanitatem ple
uerare. Sciendum igitur quod comedere similes pira siue poma et ova colica ge
nerat et ventositates: aliorum dolores et emorroides: vinum et lac simul
super podagra generat. Lascus et piscis simul sumpta colicam generat
passionem: ova frigida sumpta maculas generant et ventositates in
quarum remotione stupor accidit: balneari stomacho pleno generat
colicam. Coire ante evacuationem urine generat arenulas. Coire cum du
abus mulieribus immediate generat lepram. Uncio cum oleo violato in
introitu balnei preservat a scabie. In comestione aquam non bibas: nam
potus aque relaxationes siue mollificationem causat in stomacho. Tres
haustus aque calide in introitu lecti sumpti preservant a siti. Cum pi
sces comederis non dormias donec stomacho sint quasi digesti quoniam
tormenta faciunt accidere: quod si somnum fugere non potes parum mellis su
me vel optimi vini. Si sero comederis: parum comede et mane in
venies leuem. Unde si quolibet mane duas passas comederis proie
ctis arillis bonum erit. Si etiam semel in septimana mirabolanos
grossos cum zuccara alba comederis a colericis sanguineis egritudi
nibus preseruaberis: et dicunt experimentatores quod si vngues in die tot
ius prescindant a fissuris et alijs egritudinibus preservant. Si semel in
septimana unum haustum aceti sumpseris a dolore splenis preseruabe

ris. In calciando primo calcia dextruz pedem et inde calciando sinis-
trum: quoniam valet contra dolores splenis et apostemata lateris.
Si vis vt dentes non alterentur munda eos cum ligno persici: ad
vitanduz surditatē mitte in aures semel in septimana aliquatū de
aceto intinctū in oleo delilio. Si vis viuere sanus observa vt cibus
tuus sit equalis et nō plus recipias vna vice q̄ alia: et cū appetitu co-
medere desinas et cū sitieris bibe ad mediū satietatis: hoc em̄ corp⁹
cōseruat stomachū confortat et cibuz ad digerendū iuuat: et cū exis-
as in lecto vigilaueris decuba ī dextro: et cū dormieris decuba ī sinistro
fornuo vt ere duobz p̄tibz noctis: et cū mane surrexeris frica dētes cuz
ligno aloes et sale nitro et rosis adustis puluerisatis. Hoc em̄ dentes
mundificat et dealbat gingiuas: a scumate liberat et fetorem oris re-
mouet.

Ca. n. de preseruando a pestilentia.

Huc in regimine preseruatiuo quod debet corporibz decide-
tium restat determinare de regimine corporis preseruadoz ab egrit-
udinibz pestilentialibz nobis p̄tingere poterit ab aere p̄ter na-
turā. Circa q̄b breuiter sic pcedam⁹. Nā p̄mo ponem⁹ signa significan-
tia pestilentiā p̄sentē vel futurā. Secūdo dicemus aeris rectificationez.
Tertio dicemus modum p̄paradi corpora ne ledant⁹ a pestilentia aeris
quantū possibile ē. Propter primū sciendū q̄ quādo in estate multe
eueniūt pluuię nubes quoq; et multitudo pluuiarū die ac nocte p̄mā
seriūt: et meridionales venti p̄flaueriūt: vel aer ita quiet⁹ fuerit q̄ nō
moueat⁹ et cū hoc meridionalis vent⁹ turbidus existat. Dec oia p̄no-
sticā sep̄idimā futuram in fine estatis. Amplius in nocte quando cō-
tingunt aeris apparitiones coruscationibus similes: et aeris color si-
milis ē ictericie vēti q̄q; flauerit post quorū aduētū multa animalia
et homines egrotāt. Et in nocte vidēt⁹ ī acre radij: et splēdoz atq; egrotā-
tes cito mortē incurrūt: ac etiā difficulter attrahit⁹: et egrotantiū ora
feridū emittūt odorē. Ipsi quoq; infirmi multuz angustiant⁹ et sitim
habent magnā et ipsorū infrigidant extremitates vomūt et emittunt
humores fetidos et corruptos. Ex hīs oibz aeris corruptio vt pesti-
lencia denotatur. Amplius scias q̄ multitudo muscarum et reptilij
um ranarum mortalitatē pronosticant: et similiter si vides mures et
asalia que habitant sub terra fugere ad superficiē terre et exire manifes-
ste: et videas asalia male nature fugere a nidis suis et dimittere oua.
Amplius cum videris aerem alterari vno die multotiens et clarifi-
catur aer die alio et oritur sol clarus: et alio die conturbatur: et ori-
tur in vclaminibus nebule que est vt puluis tunc iudica q̄ pestilen-
tia accidet. Amplius quando videris turbiditatem aeris et nebulos-
sitatem: et speraueris pluuiam et non pluat tunc scias q̄ completio
hyemis ē corrupta. Pestilentia autem estiuam malignam significat

pauca pluuie in vere cum frigore: deinde multiplicat auster: et conturbatur aer aliquot diebus. et deinde post clarificat aer ebdomada una non simpliciter et accidit frigus in nocte: conturbatio et putrefactio: et caliditas: tunc tam pestilentia venit et expectatur febris et variolae et similia. Nec igitur sunt signa pestilentiae vel future vel presentis.

Rectificatio aeris duplex est in qualitate et substantia. In qualitate quidem quando aer excedit in caliditate et frigiditate vel humiditate et siccitate. Sed rectificatio ipsius in substantia est quando in aere nos continente accidit corruptio vel putrefactio vnde cum hoc contingit. Si igitur aer in qualitate sit multum distemperatus eligenda sunt loca umbrata septentrionalia et alta et vetusta: et reprimatur aeris caliditas frigiditate aque et folijs aromaticis frigidis et humidis: et sic suo modo intelligitur si aer sit distemperatus in alijs qualitatibus. Aer autem corruptus in substantia est rectificandus cum aromaticis calidis et frigidis: quod horum magis videtur corporibus expedire suffumigando aerem ex his: intentio enim in his suffumigationibus est aeris exsiccatio: et ut aer fiat boni odoris et prohibeatur putredo. Calida autem rectificatio et desiccatio aerem et putrefactioni resistens et ex quibus potest aer suffumigari sunt hec: lignum aloes: et thus mirra: mustus: costus dulcis: cinamomum: trilobalsamus: storax: terebinthina: cypressus: lapdanum: iuniperus: laurus: acorus: asarum: sauium: quoniam: mel: crocus et similia. Ex his igitur oportet quod multiplicetur suffumigatio: et rectificetur aeris putrefactio. Amplius nullo modo aer sit inclusus non euentatus: nam aeris euentatio et specialiter a plaga septentrionis multum rectificat aerem. Nec igitur breuia sufficiant de aeris rectificatione. Et nos volumus hic apponere suffumigium mirabile et expertum ad rectificandum aerem corruptum. Recipe bedegarrum: sandali rubri: storacis mirri an. partem semis: trilobalsami: trilobalsos: olibanum an. partem unam et semis: seminis maiorane: cypripagarioli: zuccari albi: musti an. partem semis su. dani. huiusmodi terant et bene dissoluant in aqua in qua storacis ambre an. pars semis fuerit dissoluta. Si quis autem voluerit corpora a pestilentia preseruare oportet ut extrahant humiditates superfluas et inclinet eorum regimen ad subtilitatem et desiccationem ex omni modo et minoratione cibi: sed non exercitio: oportet enim ut non administretur: nec balneus: nec etiam tolleretur sitis et rectificetur aer ut diximus: et declinet cibus ad acetosum et minus noxetur et eo: et sit caro administrata decocta in acetosis. Amplius utendum est succo limonum et agresta et aceto et similiter oliue valent ad idem. Et similiter zuccarum rosarum: tryriaca: et metridatum valent ad idem cum reliquo bono regimine. Amplius medicamentum factum ex ligono aloes: croco et mirra valet multum contra pestilentiam et su-

maturū in die ex eo circa dragmā vnam. Amplius ē sciendum q̄ quā-
do aer corruptus ē in substantia: et putrefactus est habitandū est in lo-
cis cauernosis subterraneis: et quādo in aere est magna caliditas ha-
bitandū est in montanis ventosis vento septentrionali. Amplius
sciendū q̄ bolus armenicus terra sigillata aere pestilentiali prebent
magnum iuuamentū. Amplius in aere epidemiali ppter corruptiones
et putrefactionem aeris: vitandi sunt fructus humidī et olera et pi-
sceas et lac et carnes exceptis carnibz volucrum in montanis degentium et
vituli et hedi: et similiter perdicū: et vniuersaliter res ventrē lenifican-
tes hoc tempore competunt: quemadmodū sunt tamarindī: pruna:
cassia fistula: manna et viola: quando estas fuerit disposita sicut su-
perius dictū ē in principio huius ca. Infantes et iuuenes et corpora habentia
grossa: et colorē ruberū maxime sunt custodiendi ab aeris pestilen-
tia. Et quādo estas totalit̄ cōsimiliter disposita fuerit tūc abstinendū
erit a carne et vino et a cōfectionibz de melle factis: et fructibz specialit̄
recentibz et dulcibz a balneo et lauacro aque calide abstinendum erit
omnino: et aceto vtendū in omni comestione et agresta et succo fructu-
um acetosorum: et si necessitas cogat comedere carnes superi⁹ notatas
comedant cū aceto et succo vuc acerbe: et similibz superi⁹ in hoc capi-
tulo notatis: et si in corpore sit sanguinis repletio festinem⁹ inanitionē
si estas: cōplexio: consuetudo et reliqua p̄cularia cōcurrant. Mansi-
ones quoq; frigide eligende sunt in quibz est morandū et foramina a
parte septentrionis sunt aperta. Est enim possibile vt hoc regimine vtē-
tes deo auxiliante aeris pestiferi dispositionem euadāt. Quando au-
tem in fine estatis multus fuerit calor: et autumnus valde siccus et
puluerulentus et frigus et pluuie venire tardauerint: tunc eligende
sunt frigide mansiones: et rectificandus est aer cum infrigidantibus
et humectantibus: puta cum pannis canabinis aqua aspersis et ap-
pensis. Amplius pauimentū mansionis aqua frigida irrorabitur
sepe et a labore et coitu et sollicitudine abstinendū est. Amplius hoc
tempore aqua calida quis lauandus erit et aqua infrigidata in potu
sumenda: et a nutrientibus calidis et vino abstinendum erit nisi vi-
num sit lymphatum cum multa aqua. De cucumeribus autem et cy-
trullis et hīs similibz multum erit vtendum: sumopere cauendū
erit ne in sole sedeatur et nullo modo ieiunet nec comestio post fames
tardetur et nullo modo toleranda est sitis: in dormitione specialiter
meridiana eligat loca frigida: pisces q̄q; si comedere voluerit: sup car-
bones assatos comedat: viuas quoq; in quibus est acetositas sumat
in talibus temporibz: singulis diebz bibere aquam ordei confert mul-
tum et specialiter habentibz corpora multū calida et sicca: hoc em̄ re-
gimine vtētes febres acutas calidas et pessimas egritudines hoc tē-
pore cōtingere potentes euadēt. Quādo autem in aere apparitiones

choruscationibus similes que in caplo isto dicta sunt apparuerint frug-
ctus et olera que in tali tempore nascuntur sunt euitanda et aqua que insup-
ficie terre est: non est bibenda: aer quoque calidus est fugiendus: et domus que
libet die aceto et aqua mixtis est irrozanda: et si in aere sint odores
fetidi. rectificet aer cum hijs que sunt boni odoris ut lupinus dictum est: et
fumiget homo cum sandalo et camphora nutritiua: sint lentes: acetum
et sumac et succus vire acerbe et similia: acetum etiam cum aqua tepida
bibendum et vinum dimittendum. Amplius in hac dispositione multum est
solicitandum: in rectificatione aeris modo quo superius dictum est.
Accidit quoque in multis annis ut squinatia in vere multos inuadat
que mala et periculosa existit. Oportet igitur preuenire cum minutione
et vetosis in cruribus positis et veteris solutione et gargarismis que sin-
gulis diebus et noctibus fieri debent cum aqua rosarum in qua sumac ma-
defactus fuerit: et cum rob mororum et nucum: et cum hijs homo preseruabi-
tur a squinatia si deus voluerit: et contingit etiam quod aliqua hyeme appo-
plexia et paralysis et egritudines et hijs similes eueniant. Est igitur ne-
cesse cum talis fuerit annus frequenter purgare corpus cum pillulis ad
hoc appropriatis quas inuenies in libris particularibus et gargarismis
et sternutationibus et unctionibus totius corporis que omnia inue-
niantur in librorum locis particularibus. Amplius corum nutrimentum
est minuendum et subtrahendum. Nec breuiter sufficiant de preserua-
tione a pestilentia.

Ca. iii. de preseruando a veneno.

¶ Noniam autem sani homines ex veneni assumptione magnam possunt
incurrere nocuentum: bonum est in his cautela et studium adhibere
sic quod homines ab assumptione talium venenorum valent melius preseruari.
¶ Sciendum igitur quod non est sile de coloribus iuentis in mixtis ex quatuor elementis
et eorum de saporibus et odoribus. Nam colores mixtorum eadem habent operationes
respectu aialium et respectu hominis: sicut albedo cigni disgregat visum hominis
et nigredo congregat visum eiusdem: sic etiam et has eadem operationes habent isti co-
lores respectu cuiuslibet aialis viuensis: sed non est sic de sapore et odore.
¶ Unus sapor qui est delectabilis et amicus alicui speciei aialium non est ami-
cabilis homini: ut sapor ellebori et colognitide non est amicus hominis: et tamen sa-
por colognitide porco delectabilis. Et sapor ellebori est amicus tur-
do. Volens igitur euitare species comestorum venenosorum non comedat rem in qua pre-
cipue sapor horribilis nec odor: et spalius si non sit cibum per experientiam notum.
¶ Dubitantes igitur de veneno permixto cum cibo an omnia lauet populeum os suum
cum aqua frigida limpidissima et purissima: et tunc illo facto mastice cibum
diu: et teneat in ore et sapor eius nolet et sile odor. Nam penultimo si in ci-
bo sit species veneni sufficiens ad corpus perimendum percipiet sapor in ore ma-
lus et horribilis. Amplius scias quod talis deceptio magis latet in cibis ve-
hementer dulcedis vel acetosicis: et vltiter precipue sapor est excellens

tem. Dubitantes igitur de veneno debent evitare cibaria: et sicut ferula ex diuersis composita et diuersorum colorum: et falsas habentes compositionem diuersorum et saporum excellere valde. In brodio autem carum simpliciter et in carnibus simplicibus et pane simpliciter: tales deceptiones de facili fieri non possunt. Dubitantes igitur sint contenti cibis simplicibus et potu aque pure in qua hec deceptio minime fieri possit. In vino autem hec deceptio fieri potest de leui. Unde multum considerare debet sapor vini et color et odor et debet in vase vitreo esse vinum ut ipsius color et substantia percipi possent: et bibatur vinum album clarum debile: nam in tali vino non dolus faciliter percipitur. Amplius sciendum quod quedam sunt que venenum presens non sustinent quin statim mutentur in colorem: sicut dicitur communiter de cornu serpentino vel lingua serpentina que in presentia veneni humescit specialiter si sal supponatur eidem: et sal etiam lingue serpentine suppositum humescit in presentia veneni: et lapis sinaragodus colorem mutat in presentia veneni. Et similiter dicitur de corallo: dubitantes igitur de veneno talibus debent premuniri. Amplius cyriaca sumpta ante cibum et post valet ad idem: et similiter mercuratum. Multa enim sunt simplicia ad idem valentia: puta: ruta: nuxes: auclane: ficus: saluia: tormentilla: bacce lauri: et herba tumici que apud dyascozidem appellatur polomenon: bonum est igitur dubitantes de veneno hijs omnibus vel quibusdam premuniri. Et ex hijs aliquid sumere ante cibum et post. Dicunt quidam quod sanguis leporinus potatus ante venenum expellit ipsum. Amplius pulvis testiculorum visci exsiccatum valet contra venenum et expellit ipsum si sumatur ante cibum omnem et etiam si sumatur post. Amplius quod dubitat de veneno evitare debet ciborum speciem in qua reperiuntur idui diuina venenosa: et homines sunt species fungorum et truficarum et lapidearum. Amplius necesse est cauere ut non sit ovis eius caucela in cibo dato ab alio aut potu. Forte enim accidit ei vinum non estimabit: quicquid enim pertingit res cadere malignas sicut lacertas vel scorpiodes in eo quod decoquitur: et in vasis in quibus est vinum. Nam plurima venenosorum diligunt odorem vini et currunt ad ipsum: et quandoque moriuntur in cacabris: et quandoque bibunt ex eo et vomunt in eo: et propter hoc oportet ut caueant de cetera: et quod est sub arboribus magnis et herbososa loca. Amplius considerandum est quod aqua qua utimur non sit aqua stans in qua inveniuntur venenosorum species: et similiter intelligat de herbis quibus homines vtuntur: interdum enim talibus locis couersantur animalia venenosa. Interdum etiam ligna quibus sapiunt naturam venenosorum in eis couersantur ex quibus homines poterit inopinatus et lesio perire: quoniam igitur aliquis in stomacho suo cepit nocumta: puta incensione: moridicatione et inflammatione: angustia et sitim et sudoris exuberantia aut somni profunditate et stupore et frigore: aut casum virtutis cum sudore et sincopi. Hijs enim appareribus vel quibusdam horum

et subito sine alia manifesta causa statim est succurrendū cum vomit
tu puocato cum oleo sisamino vel amigdalariū dulciū: vel accipien
dum est butyrū et lac et cibū multum et vomendū: et dato qd nō sequa
tur vomitus adhuc bonus est vt virtus veneni ex hoc destruat̃ vel
minuat̃: et si forsan venenum iam assumptum de facto descenderit
siant clysteria. Amplius sumatur bolus armenicus cum vino et frice
tur totū corpus et tunc inbibeat somnus: et vt sit ad vnū dicere siant
omnia que possunt diuert̃ venenū ne moueat̃ ad cor. Unde salua
meliori sententia: puta qd transacta secūda vel tertia die nō est malū:
sed bonū et vtile fieri scybor hominū. Et si perceperim⁹ venenū esse frī
gidū quod sc̃t̃ ex somni pfunditate et stupore: et frigore bonū est qd ex
hibeant calida valentia contra venenū: puta allium vel ruta: vel di
ptanū et similia calida superius enumerata et scripta in aureolis sim
pliciū cōtra venena frigida: et si venenū sit calidū sumat coriandrū et
camphora et similia. Et si fuerit de hīs que interficiūt a tota specie: si
cut napellus sumat metridatū: tyriacā semen vrtice: agaric⁹ et colo
quintida et semen iuniperi et serapinū et castoreū sunt medicine bone
cōtra venenū: qd faciūt euomere et ducūt per secessum: et valent a vir
tute specifica. Sed qd cura venenatorū et veneatorū in speciali: magis
p̃tinet ad regimē cōseruatiū: differā hoc tractare quousq; cōponam
librū memoriale de cura egritudinū in quo laborare ppono auxiliāte
deo et vita comite post hui⁹ opis cōplemētū.

Caplm. iii. de cōualescentibus.

Nonā conualescentes ab egritudinibus continent in latitu
q dine sanitatis: determinandū est hic de ipsoz regimine in ge
nerali. Sciendū igitur qd quidam sunt perfecte cōualescen
tes quia sūt pfecte mūdificati: et alij sunt nō perfecte cōualescentes: qd
nō sunt perfecte mūdificati. Signa aut̃ illorū qui nō sūt perfecte cō
ualescentes nec pfecte mūdificati sunt hec: appetitus: defectus sitis in
ordinata: dolor capitis: grauedo totius corporis: et qd eorū corpora
nō redeunt ad eorū virtutes: et cōfortationē et insomneitas et labor in
somno et egestio colerica: et similiter intelligatur de vrina. Hec in
quam et similia sūt signa impfecte cōualescētie: et in talibz dubitam⁹
de recidua: nam qd relinquunt in morbis subuersionē facere cōsue
runt: et aliū aut̃ regimen multū appropinquat regimini egrozi: indi
gent enī mūdificatiōibz et alteratiōibz residuum materie. Vere aut̃ cōua
lescentes in quibz nihil remāsit de materia morbi qd scitur ex bonitate
appetitū: et ex eo qd corpus redit ad virtutē et ad carnes: et qd egestio
nes nō sūt humorales et nihil ex priorī morbo relictū apparet nisi so
lum mēbrozū debilitas: tales inquā cōualescentes nō indigent aliqua
specie euacuationis: sed soluz virtutē cōfortatiōibz et facientiōibz corpus
redire ad virtutē et solitas opatiōes. Cōmune est aut̃ omnibz cōuale

scētibz tam mūdificatis q̄ nō mūdificatis q̄ post crīsim īmediate eo
rum regīmē decet esse fm q̄ fuit ī egritudine duobz diebz cōtinue et
paruz valde debet appropinquare ad regīmē sanorū: z quāto plus q̄s
distabit a die critica: tāto plus debet appropinquare regīmīni sanorū.
Cōualescētes em̄ subito pmutare ad sanorū regīmē esset periculozus:
z qz vt dictū ē hīcutes pualescētū sūt debiles: nihil gūe ē cīsdē admi-
nistrandū nec ex cibis nec ex potibz: nec ex pōderibz nec ex motibz: z si
mūlter intelligat de alijs. Debēt em̄ cōualescentes gradatim perducī
ad exercitiū facile z equalit: z quantū percipim⁹ corū mēbra sustinere
posse sine leſione z fatigatione: tale em̄ exercitiū est cōualescētibz con-
ueniēs. Et qz pualescētibz vt plurimū est paucus sanguis: admīstrā-
da sūt que augmētū faciunt ī sanguine. Cōualescētū igit cībī deſi-
bent esse boni chimi et facili digestiōis: z debēt esse cībī fluidi z po-
tabiles: tales em̄ cībī facilius z citius digerunt: z debēt corū cībī deſi-
clinare ad caliditatē subtilē: cum humiditate: z sūt tante quantita-
tis quāte cōuenienti⁹ digeri possunt: z q̄ nō causent grauitatem nec
rigitū nec inflationē: nec debēt cōualescētes tolerare sitim nec famē
z sepe debēt comedere z parū vna vice: z si forsan hec picipiant post
cībū assumptū minuat de quātitate cībī. Hora aut cībādi cōualescē-
tes ē hora diei magis t̄pata: nec debēt cōualescētes comedere ad satie-
tatē: nec debēt tolerare sitim. Por⁹ corū sūt vinū subtile claruz: boni
odoris nō fumosū: z saporis delectabilis et trahētis ad dulcedinē z
nō debet esse vinū eorū: forte: et nullo modo bibant aquam frigidā:
multā nec balneent ī ea: hec em̄ posset esse causa mortis īpsoz: re-
pentine. Amplius oportet q̄ cōualescentes quiescant z leuent z gau-
deant: z ab euacuationibz abstineāt z p̄prie a coitu. Coit⁹ est em̄ ma-
xime eis nociu⁹: vinū cū t̄pamēto est eis pueniens et maxime subtile
tenue vt dictū est. Si cōualescētū crisis fuit occulta: suspiciēdū ē de
recidua: iō īndicēda ē eis satietas comestiōis oīno z pl⁹ q̄ alijs cō-
ualescētibz: z si videris īpsos indigere euacuationē qd fieri pōt p signa
supi⁹ enumerata ī h̄ caplo. Primo pfortāda ē virt⁹ auz bono cibo p
alijs dices: z deinde euacuādū cū medicīna appropata v̄l cum fleubo
thomia quod horū videas expedire. Fleubothomia tñ ē curāda pua-
lescētibz quāto plus possum⁹: qz cōmūit ī eis ē pauc⁹ sanguis: īnē-
duz tñ ē necessariū ipam fieri ppter alijs causas speciales scilicet ppter
maliciā sanguinis: z ppter illud quod remāsit ī eo de cineritate ma-
lorū humorū quarū necessariū est vt extrahāt sanguis malus paula-
tim et augeat bonus. Somnus diurnus nō multū competit cōuale-
scētibz qz mollificat eos: z si cōpetit: h̄ est qz eos quiescere facit: z o reg-
imē pualescētū ē q̄ pmutet ad aerē p̄riū aeri ī q̄ erāt infirmī. Am-
plius scias q̄ pualescēs vti dz hīs q̄ securitatē faciūt a reliquis egrī-
tudinīs q̄ pcessit. Verbi grā pualescēs a pleuresi lenitibz pecc⁹ debet

ut ex quibus securatur a pleuresi et reliquis ei? et tunc enim i conalescere a pleuresi aspitur pectoris. Amplius non est bonum quod conalescere sudat in balneo pro raritate carnis sue debilis. Et si in conalescere multiplicetur sudor signum est supfluitatis. Interdum contingit quod conalescere autidi sint i cibo suscipiendo: et in corpore non redit ad virtutem et veterem solut? est: et in hoc casu diminuetur est cibo et aqua pot? et confortatus est stomachus cum minus citoniorum aromatizata vel non aromatizata: cuius inue descriptione inuenies in libris particularibus de medicinis oppositis: et sicut confortatus est stomachus cum cerotis emplastris seu unguentis stomacho appropositis calidis vel frigidis stipitatis quod magis videbitur expedire. Et quod raro sunt diuturni morbi non inferentes passionem alicui membro principali: multum per se deinde in conalescentibus si aliquid membrorum principalium incurrat lesionem: et eadem lesionem per virtutem resistendum finem quod videri possit in libris egritudinum particularibus: et sic dicetur de membris principalibus ita intelligat de virtutibus naturalibus et alijs virtutibus. Nam ad illi? virtutis confortationem magis est intendendum quam magis viderimus debilitata: quod quo confortatur et fieri poterit: et libris scilicet particularibus. Nolumus enim omnia perculcare. Et hec de regimine sufficiant conalescentium.

Ca. V. de Consuetudine.

Consuetudo est fortis res valde: et transgressio a consuetudine nocet
 c nocumeto magno: consuetudo enim obicit vim nature: sic igitur natura custodire oportet sic et consuetudinem: et spalius si consuetudo sit laudabilis in differens i bonitate et malicia respectu ei? ad quod dicitur fieri per mutationem: unde si aliquid fuerit consuetum multum laborare: et velit hanc consuetudinem dimittere et in ocio vivere vel minus laborare vel aliam spem assumere laboris: et aliud tempus vel alium modum: perculdubio multum grauabitur: et sicut intelligat i cibis et i potibus et somno et vigilijs: et in euacuationibus et accentionibus. In oibus enim multum obseruanda est consuetudo si sit laudabilis vel per se laudabilis: vel in differens respectu huius ad quod fieri dicitur per mutationem. Si autem consuetudo sit illaudabilis ex qua debeat peruenire ad pessimas egritudines: sic consuetudo concedendi malos cibos et siluestres quod i sine perducant ex necessitate ad pessimas egritudines. Et sicut coire? imo dera tus et siles consuetudines. Tales inquam consuetudines corrigere oportet: et permutare vel totaliter vel saltem infra terminos consuetudinis eorum: sicut dicitur fieri paulatim et finem ordinem quendam: nam omnis subita mutatio nocet et spalius a consuetudine ad in consuetudinem. Amplius debet sibi quis cauere ne vni? rei quantumcumque sit bona consuetudinem faciat quam ipsum obseruare sit necessarium ex cuius obfuatione constrictionem vel attritionem patiat: ubi grauius si quis vno cibo consuetum semper vrat: vel aliquo potu vel totaliter ab eis abstineat vel dormire vel moueri vel coire assuescat: et ad hoc grauius astringat maximam incurret nocumetum si interdum ab eis de? oporteat abstinere. Si igitur quilibet corpus se disponere debet ut calorem et frigus patiens esse possit et ad motiones

et ad nutrientia sibi necessaria aptū reddat: et ut somni et vigiliis ho-
ras mansiones et domos lectos et indumenta sine lesione pmutare possit
sic quod quod poterit fieri si consuetudo non obstat ad vngue sed interdum
ad incōsuetā trāsim? oportet enim ad incōsuetā pmutare.

Quinta pars. Ca. i. de Fleubothomia.

Doniā fleubothomia et farma

Quia: vêtosa: sanguifuge: cauteriū: vlt' sectiōes in dū sūt itātes
i sanitatē regimine: et ut ad h' op' nihil ptimeat diminui: d' deter-
minādū ē de hīs quātū spectat ad ppositū: nō em̄ est op'is p'sentis des-
terminare de hīs: put faciūt ad curā egritudinis. Primo igit' determi-
nabim' de fleubothomia et de cōsiderationib' circa spām in sanitatē
et regimine. Prima igit' cōsideratio est q' corpus simpliciter sanum
seu eucraticū nullo modo indiget fleubothomia: vnde i corporib' sic
eucraticis natura nō facit aliquā euacuationē sanguis: et h' est signū q'
tali corp' sanguis euacuatio nō est necessaria: sed corporib' quib' dāz
lapsis vel a generatiōe vel a tpe vel ab utroq' modo fleubothomia est
vtilis q's plurimū (et notāter dico quib' dā: sunt em̄ quidā quib' fleu-
borthomia nō solū nō cōpetit imo etiāz valde nocet) quāprop' vide-
mus q' in quib' dā corporib' lapsis natura sine art'is adiutorio facit san-
guinis euacuationē vel p nares vlt' p emoroidas vel p os vlt' p secessūz
vel p vrinā remanētib' eis dē sub latitudine sanitatis: et quā imitat' ars
naturā in quātū pōt: nihil mirū si adinuenit' ars modū euacuandi
sanguinē in adiutoriū nature. Modus autem ad hoc conuenientiōz
est p fleubothomiā vel p vêtosas vel sanguifugas. Non enim est me-
dicina laxatiua que sanguinez euacuaret: vlt' si nō est in vsu nec esse de-
bet: qm̄ ē venēosa et corp'is pemptiua: est em̄ oīno inartificiale sangui-
nem euacuare cum pharmacia. Unde adiudicatus fuit mort' qui tales
medicinā per experientia adinuenit: quia vtebat' ea ad malū et mul-
tos perimebat cū ea. Modus autē euacuandi per fleubothomiā est
multū rationalis: nā p eaz euacuat' sanguis a toto corp'e: et sicut oēs
humores et spālē a partib' interiorib' et sistere possumus cū volum'
Unde in fleubothomia nō est tū periculū sicut i medicina laxatiua:
sic igit' p'z q' corpa lapsa a generatiōe vel a tpe aut utroq' modo indi-
gent ea. Scda cōsideratio est ad sciēdū q' sūt illa corpa lapsa q' ma-
xime indigēt fleubothomia ex pre lapsu naturalis et ex pre lapsu ac-
cidētalis: dicā igit' q' corpa cōplexiōis sanguinee magis indigēt fleu-
borthomia quātū ē ex pre pplexiōis: et melācolica minime: s; flegma-
tica et colerica mediocritē. Sed colerica pl' q's flegmatica. Et ex parte
cōpositiōis ceteris partib' habētes venas latas et habitudinem car-
nosam et colorem inter rubrum et nigrum pilos multos et musculos
bonos et fortes plus alijs indigent fleubothomia. Non igitur solum
consideranda est complexio sed compositio. Amplius consideranda

et in thauro non fiet fleubothomia de vena colli: nec existere in piscibus
fiet fleubothomia de venis pedum: et existere in arietem non fiet de venis ca-
pitis. Et luna existere in arietem non fiet fleubothomia de venis que sunt
in tibis. Amplius circa fleubothomia: et propter quas causas generaliter fi-
at fleubothomia: sciendum quod fleubothomia fit quinque de causis in gene-
rali. Nam fit ad euacuandum humorum omnium vel sanguinis multitudinem. Inter-
dum fit ad minuendum partem humorum: ut natura potenter sit super residuum. In-
terdum etiam fit ad infrigidandum. Interdum fit ad attrahendum sanguinem ad
aliquem locum. Et interdum fit ad diuertendum sanguinem ab aliquo loco. Di-
co ergo primo quod fleubothomia fit ad euacuandum omnium humorum multitudi-
nem vel solius sanguinis: et propter hoc dicitur a sapientibus quod est euacuatio
vniuersalis euacuans humorum multitudinem: quando igitur nobis appa-
ruerint signa repletionis venarum magnarum quam impossibile est laxari
non purgari fiat tunc magna fleubothomia: si reliqua particularia co-
currant superius nominata et fiat fleubothomia de venis magnis
respicientibus totum corpus: vel respicientibus partes corporis in quibus
magis signa repletionis apparent: et ad hanc intentionem fit fleu-
borthomia in paratis cadere in synocham vel synochum: vel in similes
egritudines repletionis: et quousque in omni fleubothomia fiat euacuatio:
tamen hec euacuatio maxime dicitur ad euacuandum: quia in hoc casu
maior fit euacuatio et de maioribus venis: et quasi intenditur totius
superfluitatis materie eradicatio. Amplius fit fleubothomia in-
terdum ad minuendum partem humoris peccantis ut natura sit potenter
in digerendo residuum et sic ista intentio potest fieri fleubothomia propter do-
minum sanguinis colerici vel fleumatici aut melancolici: et talis fleu-
borthomia debet esse multo minor. Et debet esse et venis habentibus
aspectum ad partem in qua nobis constitit magis esse tale repletionem.
De his autem venis et earum aspectibus ad hoc dicitur. Amplius interdum fit
fleubothomia ad infrigidandum et euacuandum et debet esse fleubotho-
mia parua: et isto modo fleubothomia potest fieri non existente peccato quam-
titatis sed solum qualitatis. Amplius fit interdum fleubothomia ut at-
trahat sanguis ad aliquem locum: ut verbi gratia fit fleubothomia de
sopbenis pedum ut attrahat sanguis ad matricem. Amplius. aliquan-
do fit fleubothomia ad diuertendum: verbi gratia: esto quod aliquis patitur
fluxum sanguinis narium: vel sputum sanguinis fleubothomia fit de
venis inferioribus: puta de sopbenis et basilica seu sciatica ad hoc ut
sanguis diuertat ad peritrea. Et circa hoc diligenter est notandum quod quam-
to locus a quo fit fleubothomia fuerit longinquior et directior loco a
quo fit diuersio: tanto est diuersio perfectior et artificialior. Unde in pa-
tientibus fluxum sanguinis narium perfectior est diuersio per fleubothomia sophe-
narium vel sciaticam quam per aliquam aliam venam superiorem: tamen bonum est et artificiale

ale q̄ bec diuersio incipiat a superioribz venis et finaliter terminetur
per inferiores venas. Amplius circa fleubothomiam consideran⁹
de sunt vene que in nostro corpore fleubothomari consueuerūt. No
lo autem in hoc opere facere mentionē de omnibus hīs que possunt
in nostro corpore fleubothomari. Sed de cōmunioribz et de his de
quibus fleubothomando seu fleubothomari faciendo sepi⁹ assueui.
Sciendum igitur q̄ venarum harum quedam sunt particulares et
alię vniuersales et cōmunes: dicuntur autem cōmunes et vniuersa
les eo q̄ euacuant a toto corpore: et a locis principalibus totius cor
poris imediatius et a venis maioribus: et per oppositum vene dicun
tur particulares que imediate euacuant a venis minoribz et nō a pi
ciūt mēbra pncipalia imediate. Nec euacuant sica toto corpore cū fleu
bothomant sicut maiores. Vene aut cōmuniores et vniuersaliores sūt
tres vene q̄ reperiunt in curuatura brachij quarū vena supior voca
tur cephalica: id est vena capitis: alia inferior basilica: id est epatis ve
na in brachio dextro vel splenis vena in sinistro: tertia est vena medi
ana que reperit in medio pdictarū et ideo mediana vocat: et alię dicūt
vena cordis et aliter vena cōmunis. Iste tres vene sunt alijs cōmuni
ores: tū q̄ grossiores et maiores: tū q̄ mēbris pncipalibz interioribz
ppiniores directiores: tū q̄ cū venis toti⁹ mag⁹ colligatz manifest⁹
apparent: et ideo cum sit fleubothomia propter euacuationem a to
to corpore rationale est q̄ fiat ab altera istarum venarum: verū ta
men est q̄ cephalica magis aspiciat superiores partes. Et basilica et
mediana medias partes: mediana indifferenter partes superiores
et inferiores aspiciat. Est enim composita ex cephalica et basilica et que
libet illarum venarum habet ramos qui fleubothomari possunt in
defectu illaz venarum scilicet quando nō apparent. Unde regula est
generalis in fleubothomia obseruanda: q̄ ceteris paribus vena gros
sior et apparentior est fleubothomanda. Et est circa illas venas no
tandum q̄ in fleubothomia cephalice minus imminet periculum et
nam sub ea non est neruus nec arteria notabilis ex quorum tactu
per fleubothomiam possit periculum imminere: sed sub basilica est ar
teria magna de cuius apertura dubitandū est: et huius vene apertu
ra non debet esse profunda: et sub vena cordis est neru⁹ de cuius pun
ctura etiā multū est dubitandum cū fleubothomatz: quia nerui pun
ctura nata est inducere spasmus. Et quanto bec vene: puta cordis et
epatis sūt minores et pfundiores tanto maior est periculū. Iste aut
tres vene et earum rami reperiunt in brachio dextro et in brachio si
nistro: et interdū sūt aperiēde in parte dextra et aliquādo in sinistra.
Et circa hoc cadūt considerationes plurime. Prima igit cōsideratio
est q̄ in tpe frigidiorē sciz in hyeme vltima debet fieri fleubothomia
de parte sinistra et tēpore opposito de dextraz vniuersaliter si ex regi

tres vene vltimę

mine vel ex cōplexione naturali: vel ex etate nos pēpīam⁹ sanguinē
 esse grossū z melācolicū fleuborhomādū ē ex sinistra. Et si pēperim⁹
 sanguinē fore subtilē z colericū z calidū fleuborhomādū ē d dextra.
 Amplius si velimus atrahere a dextra fleuborhomia fiat a sinistra
 et ecōtra: vbi gfa. Si dubitam⁹ de apostemate in pre dextra extrabe-
 mus de sinistra et ecōverso. Si aut materia iā sit fluxa: vel p viāz cō-
 gestionis in loco cōgregata seu generata fiat fleuborhomia ex illa pre
 in qua magis apparebūt signa repletiōis. Et est notandū circa diuersi-
 sionem: q diuersio nunq ē faciēda nisi per vnā dyametru: puta a dex-
 xtro ad sinistrū: vel deorsum vel ad sursum vel ecōverso: fm em duas
 dyametros simul nō ē fiēda fleuborhomia diuersoria nisi in casu vbi
 esset magna plenitudo. Amplius circa venaz istaz apertione sciēdū
 q maior p̄sideratio adhibēda ē in medianā q in alijs: ex eo q huius
 vene fleuborhomia plus debilitat cor: Unde in habētibz cor debile z
 in paratis ad cordis tremorē z sincopim nō fleuborhomat vena illa.
 Sed si necessitas occurrat accipiat vena basilica vel cephalica. Et si
 militer si pēperim⁹ epatis vel splenis v̄l stomachi frigiditatē multū
 est dubitādū fleuborhomare basilicā: et si necessitas occurrat fleubo-
 rhomadi loco eius accipiat medianā: z sic intelligat de cephalica.
 Ego aut in istarū venarum apertione habeo regulam q vena harum
 trium grossior z apparentior et plenior securius est apertenda. Nam
 et hoc cōvincit p̄babiliter mēbra sup que vena habet aspectū fore ca-
 lidiora z fortiora z sanguine pleniora. Notandū ē q fleuborhomia
 de vena capitis valet ad infirmitates et ad dolores capitis z oculorū
 et si nō creat sanguis in p̄ma percussione secure pōt iterari percussio: qz
 nō ē dubitandū de tactu arterie vel nerui sicut supius dictū est. Fleu-
 borhomia vene mediane: que aliter vena corporis vel cordis notat: va-
 let ad infirmitates calidas totius corporis: z specialit̄ partū cordis et
 pulmonis. Et debet fleuborhomia fieri cū cautela: qz sub ea ē neru⁹.
 Nō igit fiat vulnus nimis pfundū: vena basilica multū valet ad in-
 firmitates epatis stomachi et splenis et debet fleuborhomari cū cau-
 tela: qz sub ea ē arteria: i defectu vene cephalice brachij p̄t capi cepha-
 lica que ē in manu scilicet in radice pollicis: z valet in casibz in quibz
 fleuborhomia cephalice. Et quidā dicūt q valet in illis casibz in quibz
 fleuborhomia vene cordis et stomachi valet: similis loco basilice
 brachij accipiat saluarella que ē in manu inter auricularē z medicū et
 valet in eisdē casibz sed apienda ē cū timore: qz sub ea ē neru⁹: et cū sit
 fleuborhomia de venis que sunt in manu ponatur manus in aqua
 calida: vt aptura vene remanet magis pfecta et sanguis liber⁹ et faci-
 lius creat et manus fleuborhomata minus ledatā cōtinēte. Nec igit
 sufficiāt de venis q sunt in brachijs et manibz que sunt i vsu: de alijs
 venis q sunt in collo z in capite: qz nō cōsueuerūt aperiri in regimine

Cephala
 duplex

Saluarella

sanitatis breuiter pertransco. In collo em sunt due vene quaz vna est in pre dextra et alia in pre sinistra z in homibz cantacibz z anhelituz recinentibz mirabiliter ingrossant: z vocant guidégi. Haru aut vena rü fleubothomia valet ad cōstrictōem anhelit⁹ z inceptiōem lepre et impetiginē et serpigine et egritudine q̄ comedit carnes q̄ alio nomie dicit noli me tangere: vel cancer corrosiuus. Debet aut stringi collum vt vene ingrossentur z sedeant infirmus qui debet fleubothomari su per scamnum et fleubothomatur super caput ei⁹ et incitat venam in longitudine parum: postea sequatur ligamentum: z parum strin gat ne suffocetur fleubothomatus et dimittat eum vsqz mane sanat eius vulnus. Amplius due vene sunt post aures quaz fleubotho mia valet ad emigraneā z catharrū antiquū et tineā et capitis criti ram. Hec aut vene sunt in loco cōcilio post aures et bene appent cuz stringunt guttur et gula: z sunt in loco vbi apposito digito scencit pul sus. Apperiantergo parū in longitudine z fac exire sanguinē q̄rum vis. Ampli⁹ in timpibz sunt due vene quarū fleubothomia valet ad capitis dolorē antiquū z apostema palpebrarū et oculorū z ad om nes supfluitates que currunt ad oculos et debet sanguis emitti vt su perius dictū est. Ampli⁹ est vena in medio frontis inter duo supel lia et ei⁹ fleubothomia valz cōtra infirmitates antiquas faciei et tur pravlcera z ad dolorē pris postrioris capitis. Amplius est vena in puncto nasi cui⁹ fleubothomia valet ad frenesim febres acutas et ca pitis dolorē antiquū z antiquā rubedinē faciei. Amplius sunt ve ne in lachrymalibz oculorū quarū minutū valet ad egritudines oculo rū: scz ad scabiē et rubedinē z ad apostemata oculorū nec debet hmoi fleubothomia fieri ex lachrymali versus nasum ppter dubiū ex fistu la. Amplius sunt vene in labio inferiori: quaz fleubothomia valet ad rupturā: z corrosionē oris z gingiue z ad fissuras labiorū z ad vly cera mala q̄ sunt in naso. Amplius sub lingua sunt vene quarū fleu borthomia valet ad apostemata gule et ad infirmitates gule z oris spēaliter ad squinantia. Amplius in quolibet pede sunt tres vene que fleubothomant cōiter: scz sciatica et sophera et quedā vena que est inter pollicē pedis et digitū qui sequit. Fleubothomia sciaticē va let ad passionem scie et renū. Et fleubothomia sophera valet in pas sionibz matricis et testiculorū et antiquā scabiē et fluema falsum cora rū et tybiarum. Ad idē valet fleubothomia illi⁹ vene q̄ est iuxta pol licem pedū. Et ediligēter notandū q̄ hec fleubothomia plus debili tat q̄ fleubothomia venarū magnarū z supiorū. Et iō cōiter fleubotho mia earū p⁹ pradiū q̄rūc tps virt⁹ ē fortior. Ampli⁹ p⁹ prandium hūiores sunt magis moti ad extrema corpis et ad venas miores que sunt in mēbris. Ratio aut quare magis debilitat forte est maior di uersio caloris et spūs a corde. De venis aut maioribz et cōmūioribz

Grudegi

que sunt in brachijs fieri debet fleubothomia stomacho ieiuno ex eo
q̄ tūc sanguis magis dñat in eis z post cibū plus mouet sanguis ad
venas miores et ad mēbra Amplius in fleubothomia consideran-
da sunt que sunt fienda ante fleubothomiā: z que fienda sunt in actu
fleubothomie: et q̄ p̄ fleubothomiā Ante fleubothomiā nāq̄ bonū ē
aliq̄culū excitari z moueri z euigilari vt sāguis sit mobilior z ad eua-
cuationē abiliōr Amplius membrū fleubothomandū est calefaciē-
dum z fricandū vel cū aqua calida irrozandū z lauandū vt vena fiat
aprior et sanguis fluxibilior fiat ad locū fleubothomie. Eligendus ē
aut fleubothomatoz iuuenis expertus boni visus nō tremulus non
ebriosus nō crapulosus de cui⁹ bonitate et fidelitate habet p̄fidentia
certa et si forte fleubothomandus esset pusillanim⁹ vel valde debilis
et ad cuius stomachum colera fluere cōsueuit: ante fleubothomiam
comedere debet bucellā panis intinctā in vino stipitico vel odorifero
vel i succo granatoz qđ hoz magis videris expedire Amplius sciē-
dum q̄ quidā sunt qui p̄ aliquos dies ante fleubothomiā balneandi
sunt et isti sunt quozū sanguis est valde grossus z immobilis et vene oc-
culte. Nā p̄ balneū sanguis subtiliat et mobilior efficit et vene etiā in-
grossant. Et iā p̄ balneū supfluitates p̄inque curi euacuant z resoluū-
tur: sic cū sit fleubothomia de venis magnis nō attrahent ille imū-
dicie a venis puis ad venas magnas: z si balneū nō p̄mittat immun-
dicie que sunt iuxta curē attrahent ad magnas venas: verbi grā: si im-
mundicie essent in riuulis puis si fieret euacuatio a fonte magno: im-
mundicie riuulozū possent redire in fontē. Nā fleubothomia p̄ quan-
dam colligantiā que est in venis euacuat ab omnibus venis. In tali
igit casu p̄mittendū est balneū: sed si corpus esset valde plectoriciū nul-
lo mō p̄mittat balneū. Nam magnū periculū esset q̄ balneū ebulli-
tionē in humorib⁹ et febrem p̄tinuā vel apostema in mēbris p̄inci-
palibus et similes morbos qui cōsueuerūt ex humorū ebullitiōe cau-
sari Amplius ante fleubothomiā emittende sunt feces et vrine ne-
illarū supfluitatum vapores attrahantur ad venas z inficiant sang-
uinem. Nam venter inanite p̄ fleubothomiā attrahunt a stomacho
et intestinis mediantib⁹ mesaraycis et alijs venis epatis Amplius
in vere et in estate in sanis fiat fleubothomia de dextra pte: z in autū-
no z hyeme de sinistra pte. Sed in egris corpore existente plectorico
ante fluxū materie fiat primo de parte opposita: deinde de eadem vbi
est egritudo. Et si corpus non sit plectoriciū et egritudo sit multū ma-
ligna fiat fleubothomia de eadem: sed quocunq̄ modo res se habeat
materia crissante venenosa nunquā est diuertenda ad ptem oppositā.
Amplius in actu fleubothomie multa consideranda occurrunt.
Prima quidē cōsideratio est circa vene apertionē: nō em̄ aperienda

est vena cū fleubothomo obtuso hoc enim est causa erroris et non se/
quitur finis intentus quia non fit apertio vene qua libere sanguis ex/
eat et potest esse causa apostemationis loci. Amplius fleuborbo/
mator non debz fleubothomū manu p̄mendo impellere sed suauiter
blādiendo et furtiue vt fleubothomi extremitas ad interiora vene p̄/
ueniat: quia si duriter impellat fleubothomū: forte caput fleubotho/
mi rumpeť in vena occulta ruptura aut refugiet vena et non vulne/
rabitur vsqz ad interiora: sed solum in superficie tunice. Et si fleubo/
thomator post capitis fleubothomi rupturam perfidiose insisterit vt
fleubothomandū cum eo fleubothomet augmentabit dolorem et apo/
stema. Et ergo fleubothomator tēptare debet et experiri qualiter fleu/
borthomus ingreditur cutem anteqz cum eo fleubothomet: et simili/
ter temptare debet cum secundare vult scđam percussione si fuerit
opus secūda percussione vel ad dilationē foraminis: vel ad illationē
noue aperture si defectus fuerit in ictu primo. Amplius fleuborbo/
mator cauere debet ne venam impleat et sanguine inflet q̄ fleuborbo/
mare querit quia non inflata nec impleta melius tangitur a fleubo/
thomo nec remouetur ab ip̄o. Et istud verum est de impleti one et ins/
flatiōe imoderata: quia moderata iuuat ad impulsū fleubothomi
Amplius cum vena occulta fuerit et ip̄ius repletiō sub ligatura non
appuerit debet solui et postea plurica ligari et inungi oleo calido di/
latatiuo vt camomillino et vngēdo euz manu cōprimi ascenden do et
descenden do: donec manifestet. Amplius caput fleubothomi debet
impelli fm certam mensurā non nimis profunde ne perforet venam
ex vtraqz parte et neruuz vel arteriam aliquā vene suppositam pforēt.
Et debet fleubothomus plus impelli quādo vena est multū gracilis
et p̄funda et veluti sepulta in carne. Amplius fleubothomator de/
bet apprehendere fleubothomum cum duobus digitis videlicet pol/
lice et medio et dimittatur index ad palpan dum venā. Et debet appre/
hendere fleubothomum in medio ferri vel circa medium vt firmitus
teneat et non vacillet. Amplius cum vena fleubothomāda prona
fuerit labi ad alterū laterē eius et euadere ictum fleubothomi oppo/
nī debet ei ligatura econtrario parti illius. Et si equaliter prona fue/
rit labi ad utrūqz latus non debet in longum fleubothomari: sed fm
transuersum. Amplius ligatura debet esse p̄pina loco in quo de/
bet apperiri vena. Et cum ligatura venam occultauerit que pri^o aū li/
gaturā appebat ligatura soluta signāda ē vena et cū debz apiri vena
taliter signata debet caueri ne vena p̄ ligaturā labatur a rectitudine
signi. Amplius cadit consideratio circa secundationem fleuborbo/
mie fiat aū secūdatio eadē die anteqz vuln^o sit p̄fecte clausum. Nec
aū secūdatio fleubothomie fit quādo ē magna necessitas extrahēdi
sanguinē et forte p̄pter debilitatē virtutis vel p̄pter ignorantiam me/
1 2

vici vel qz cetera pericularia nō cōcurrūt vel nō sūt extracti de sang-
uine quantū fuisset expediens et tunc eadē die apperiat nō cum vngue
sed cū fleuborhomo: nā si aliter aperiret vena forsan exiret sanguis bo-
nus et subtilis et remaneret malus. Item ista secūdatio habet locus
in apostematib⁹ qñ videm⁹ sanguinē in scba scutella peiorē sanguine
prime scutelle: et sicut intelligat de tertia scutella respectu secūde. Cō-
sidera tamen constantiā virtutis quia virtute debili existente nō est
secūdanda fleuborhomia. Si voluerit fleuborhomiā secundare bo-
num est inungere fleuborhomū vt vuln⁹: nō ita cito cōsolidef. Am-
plius circa fleuborhomiā actualē cōsiderandū est qz interdū contin-
git qz vena aperta sanguis nō erit et hoc potest contingere multis de
causis. Quarum prima est multitudo sanguinis quare cōculcat⁹ et in-
gurgitatur et foramen opilat et non erit: vel erit guttatim sed vulne-
re existente largo cito erit cum filo cum vulnus percussit in circuitu
cum vngue et in tali casu bonū est transire et scicare et fleuborhomatū
sup spatulas pcutere. Secunda causa est grossicies sanguinis et tunc
nullo adiutorio bene potest exire et sic oportet sanguinē subtiliare cū
medicinis et cibis subtiliatis notis. Tertia causa est paucitas san-
guinis et hec scitur: quia macer et extenuatus: et tales indigēt dieta re-
sumptiva et nutriente. Quarta causa est timor et pusillanimitas: aut
quia non consuevit et tunc comperit mica panis in vino et aspersio
cum aqua rosata et vino odoifero et verba consolatoria. Ampli⁹
potest hoc contingere ex foraminis paruitate: et tunc elargandū est
foramen: quia aliter sanguis subtilis exiret et grossus remaneret.

Amplius egrediente sanguine tangendus est sanguis qui si frigid⁹
dus inueniatur statim est restringendus sanguis. Et similiter si inue-
niatur calidus et subtilis valde nam in vtroqz casu dubitandum est
desincopi. Si autem sanguis fuerit calidus et mediocris substantiez
vel grossus et vrina rubea et spissa et pulsus plen⁹ extrahendus ē san-
guis incopia si particularia concurrūt. Amplius ponatur vna gut-
ta sanguinis cum egreditur supra vnguem si igitur fluat et nullo mō
consistat talis sanguis est multum aquosus et est restringendus: et si
nullo modo fluat tunc est nimis grossus et parum est extrahend⁹ do-
nec fuerit subtiliatus. Si autem mediocriter se habeat bonitas et me-
diocritas significat et securi⁹ p̄t ex eo subtrahi si cetera pericularia cō-
currāt. Et sicut p̄ciat vna gutta in aquā et si descendat nimia gros-
sicies sanguinis significat: et si totaliter supnat et diffundat ē nimis
aquosus: et si in medio modo se habeat bon⁹ ē. Ampli⁹ cū sanguis
exit a vena bonum est qz digitus supponatur vulnēri qñ parus
erit de sanguine. Hec enī digiti suppositio deseruit ad duo. Primo
quidem ad hoc vt virt⁹ reuertat in se et non dispergatur nec debilitetur
ppter subitā euacuationē. Secūdo quidē digiti suppositioe detinet

sanguis ad tēpus aliq̄s quousq; mal^o distās a loco fleubothomie poss^{et} moueri. Quādo igit̄ in corp̄e est apostema z fleubothomia sit ad diuertendū: maxime cōpetit hui^{us} digiti suppositio. Ampli^{us} cōsideranda sunt q̄ sūt post fleubothomiā. Sciendū igit̄ q̄ post fleubothomiā am imediate nō est dormiendū: nec ambulandū: nec cū hoibus colloquendū: nec in loco luminoso morandū: s; statim facta fleubothomia et loco fleubothomato decenter ligato: si fleubothomia fuerit de brachio teneatur brachium fleubothomatum eleuatum et alicui parieti appodiatū p̄ aliq̄d tēps. Hoc aut̄ sit ne sanguis decurrat ad locū fleubothomati: q; forte locus apostemaret̄. Et tūc satis cito ponat se ad quiescendū sup lectū in loco obscuro: nec aliquo modo iaceat sup laqus vnde facta fuit fleubothomia: z teneat oculos clausos: z sol^{us} mane at vsq; ad tēpus aliq̄d ne spūs dispergant̄. Et interdū parēt buccell^{us} lapidis costi in vino bono: z satis cito eā comedat. Et si stomachus sit mūdus p̄t exhiberi duo oua recētia forbilia: z deinde comedat etbum suū ordinariū. Et in illa die sit cibo eius subtilis: z bon^{us}: z paucus. Et pot^{est} sit bonū vinum cū paucā aqua: z securi^{us} in die fleubothomie excedere pōt in potu boni vini q̄s in cibo. In die fleubothomie nullo modo exercitet̄: sed mane at cū socijs suis in domo sua cum gaudio. Illa etiā die nullo modo balneet̄: nec aliquo modo coeat: nec dormiat. Nam dormire post fleubothomiā causat cōfractōem mēbroz: z est causa motus supfluitatū ad intra versus aliq̄d mēbrū nobile.

Amplius in somno retrahit̄ sanguis: et calor: z spūs ad cētrū: et sic poss^{et} rōe mor^{is} iducti p̄ fleubothomiā: z rōe retractōis q̄ sit i somno fieri in hūorib; ebullitio: z sic possit fieri febris z aprio vene. Et specialr q; in somno mouent̄ mēbra hoīs motu inordinato z inopinato. s. cū quis in somno voluit z reuoluit: qd etiā causa esse possit creparōis vene. Sic igit̄ post fleubothomiā non est dormiendū: z specialr ante cibum: sed post cibū p̄ duas vel tres horas puto q̄ non est magnū piculum: q; in tāto spacio hūores p̄t esse sufficiēter quietati. Securi^{us} est tū nō dormire: vel si dormiat sit valde parū: z sit cū bona custodia p̄pter piculū qd imminere posset. Et in sexta die a die fleubothomie pōt balneare: z q̄nta die coire: z q̄nta die exercitari. Sic igit̄ fleubothomatus tribus dieb; debet esse sine exercitio notabili: z i bono regimie cibi z pot^{est}. Et q; fleubothomiā sequit̄ sincopis valde sepe: z specialr i hūorib; stomachū colericū z spūs subtiles: bonū est statim facta fleubothomia fricare extrema: z irorizare facie aq̄ rosata: aut vino o dori ferro: et vocent̄ p̄rio noie: z apiat os eoz cū ligno: z de b̄ro diū gal^{icū} ne cū vino: z sit dari dyamargariton z plūris cū musto: vel succarū rosatū. Nec sufficiat de his q̄ fiēda sunt an fleubothomiā z accu. Cōsequēs ē de sanguinis inspectōe: z de dispositiōe corp̄oz p̄ ipm sanguinē cognitiōe breuissime p̄rāsire. Per horā igit̄ post fleubothomiā inspicit

endus est sanguis postq̃ fuerit coagulatus. Bonū est autē vt sanguis
ertrahat in pluribus scutellis: vt ipius sanguinis difformitas et di-
uersitas possit meli⁹ a medico denotari. Prima cōsideratio est cir-
ca hoc q̃ si p̃m⁹ sanguis sit peior secūdo et tercio: et secūdo peior tercio:
et sic p̃nter: et vltim⁹ sit bon⁹: et notabilis bōa: et rōnabilis et sufficiēs fu-
it fleubothomia. Et si sit cōuerso. s. q̃ p̃m⁹ sit bon⁹ et secūdo mal⁹: nō
est adeo bonū: imo signū est q̃ adhuc ē fleubothomie: vel farmacie: vl
veriusq; necessitas. In fleubothomia q̃ sit ad diuertēdū vbi loc⁹ fleu-
borthomat⁹ distat a loco infirmo: h̃ sepe p̃tingit et rōnabilr scdus san-
guis ē peior p̃mo: et ē signū p̃fecte diuersiōis. S; qñ fleubothomia sit
ad euacuādū et ex loco p̃pinq morbo: puca ex eadē p̃re: tūc p̃m⁹ sāguis
d; se ē deterior secūdo: et scdus tercio. Et si oppositū p̃tingit adhuc ē fleu-
borthomie vl farmacie necessitas. S; i corpe sano q̃ nimis distule
rūt fleubothomia sepe p̃tingit q̃ p̃m⁹ erit melior scdo: et tū citerāda ē
fleubothomia sat cito. Secūda cōsideratio ē circa sanguis subaz.
Dropē qd sciēdū est q̃ i sanguie fleubothomie sūt qñq; sube. s. melan-
colia: fleuma: sāguis pur⁹: colera: et aq̃sitas vrināl. Melācolia em̃
est sāguis fex et coloris nigri: et ē in infimo scutelle. Et qñ ē nimia hui⁹
fecis q̃ntitas nō ē bonū signū. Possum⁹ em̃ iudicare talē hoiez eē tri-
stē: iuidū: curiosū: auarū: timidū: et pusillanimē. Et talis d; vti mūdi-
ficatib; melācolia et multiplicatib; bonū sāguinē. Fleuma est qdā
albū et muscillaginosū insipidū: qd est qñ sile albumini oui. Hoc em̃
debet esse in sanguine post melācolia: et huius non debet esse nimia
quantitas. Et si sit talis humoris nimia q̃ntitas: possumus talē iu-
dicare fleumaticū vel naturalr vel accidentaliter: et esse somnolētū: et
rudē: et pigrū ad actōes: et multū spuri. De isto tñ hūore pl⁹ d; esse q̃ de
melācolia. Deinde sequit sāguis pur⁹: cui⁹ color d; esse purpure⁹: vl
rufus: vel subrufus. Et hui⁹ hūoris d; eē maior q̃ntitas: cui⁹ humo-
ris si sit magna q̃ntitas: possum⁹ iudicare talē hoiem eē sanguinē: et
liberalē: et amicabile: hilarē ridētē: et rubet coloris: sat audacē atq;
benignū. Deinde sequit colera: q̃ est spuma sāguis crocei coloris tra-
hētis ad clarū et scintillāre rubedinē. Et hūoris hui⁹ d; eē minor qñ-
titas q̃ sāguis et fleumas: et maior q̃ melācolie. Si igit sit magna q̃n-
titas: possum⁹ iudicare talē hoiez eē colericū: et p̃sequēs eē hirsutū:
fallacē: iracūdū: et audacē: pdigū: et ad actōes p̃mptū: et vigilē: et subti-
lem. Et diligēter notādū q̃ i corpe de melācolia d; eē minimū: qz
est humor min⁹ p̃formis vite: et deinde de colera: et tercio de fleumate:
et de sanguie pl⁹ q̃ de alijs. Et fm̃ qdā estimatiōez veritati p̃p̃quā p̃t
dici q̃ sāguis ē dupl⁹ respectu fleumas: et fleuma duplū respectu cole-
re: et colera dupla respectu melācolie. Hoc hō scire p̃ctualr et cū certē
tudine ē valde difficile: et de hoc alio p̃fect⁹ apparebit. Amplius cō-
siderare debemus substantiā aquosā que supnatat in sanguie coagu-

lato: sicut serum in lacte cum coagulati est. Est enim sanguis supfluitas et colamentum sicut est serum lactis: et hec est vrinale aquositas: et apparet similis vrine et in colore et in substantia: si ponat in vrinale. Et quando talis aquositas est similis vrine hominis sani cuius est sanguis: est bonum signum: et aliter non est bonum. Et quanto aquositas talis perfectius a sanguine segregatur: tanto melius et melior digestio et decoctio in epare significatur: et e converso. Hec enim aquositas debet esse in sanguine ad subtiliandum substantias ipsius sanguinis: ut liberior et facilius per venas magnas et parvas ad membra puenire valeat. Unde non est bonum sanguinem esse priuatum totaliter tali aquositate vrinale. Nam ex hoc significatur siccitas et grossities sanguinis: et paucitas potus purius et clarior. Et talis aquositas minima solet esse in multum ieiunantibus: et multum vigilantibus: et in his qui videntur cibis declinantibus ad caliditatem et siccitatem: et in his qui multum exercitantur et sudant: et siliis qualescuntibus. Amplius non est bonum quod nimia huiusmodi aquositas sit in sanguine. Nam ex hoc significatur defectus digestionis: vel ratione ciborum et potuum: vel ratione membrorum ciborum in sanguinem conversionem facere non potentium: et significatur etiam nimia humiditas et frigiditas sanguinis: et corporis debilitas. Unde habentes stomachum frigidum: et epare frigidum: et similiter venas: et videntes cibis frigidis et humidis: et multum bibentes et comedentes: et specialiter multum bibentes et parum exercitantes: et non multum ieiunantes nec vigilantes: consueverunt talem habere sanguinem. Amplius in sanguine est quedam substantia carnis nola declinans ad albedinem. Nam sanguis incipit dealbari in venis: et sanguinis digestio ulterius ut conuertatur in membra dealbando procedit. Hec digestio incipit in venis magnis: et per venas parvas terminatur finaliter ad membra digestionis tertie. scilicet ad membra exteriora solida. Unde omni autem substantia quam carnea manifeste apparet in sanguine post eius digestionem et abluendum. Et quanto sanguis est pinguior vel humidior et aquosior: tanto minus est in eadem de huiusmodi substantia: et quanto sanguis est grossior: nisi temperamentum excedat: et minus pinguis et in aquosus: tanto plus percipit talis substantia. Ex multa igitur quantitate talis substantie albe bonitas digestionis in venis significatur: et sanguinis obediencia ad conversionem in membra. Et specialiter si talis substantia inueniatur tractabilis manibus: nec in ea appareant contenta nigra: nec ad tactum dura: et que digitis fricata quali pulverisant. Ex hoc enim significatur ad lepram dispositio propinqua. Amplius si de totius substantie sanguinis grossitie vel subtilitate certificari volueris. post sanguinis ebullitionem cum cultello vel subtili ligno incide sanguinem. Si enim non resistat: sed facilius incisioni obediat subtilitas sanguinis significatur. Et e converso si difficile dividatur et incidatur: grossities et viscositas indicatur. Viscositas sanguinis non est sine domino aliqui humiditatis: sed grossities

potest esse cum dñio siccitatis sanguinis igit grossus sine viscositate
 nō erit glutinosus: nec h̄ ptes adinuicē adherētes sicut ptes carbene
 S; sanguis viscosus est glutinosus: et ei⁹ ptes sib̄inuicē adherent si-
 cut ptes carbene. Si aut sanguis nullo mō sustineat incisionē: quōis
 diuidat: sic apparet i q̄: oleo: et ceteris liq̄rib: q̄ facillime diuidunt: s;
 nō incidunt: talis inq̄ sanguis est nimis subtilis: sed talis subtilitas
 meo iudicio arguit indigestionē. Et qñ sanguis defacili pforat facis
 pueniēter: s; nō incidit: tūc arguit sanguis viscositas: et talis sanguis
 vt plurimū est fleumatic⁹. Et qñ sanguis incidit: sed cū qdā resistētia
 tūc vtiq; sanguis ē grossus et nō viscosus. Ampli⁹ p̄siderādū est cir-
 ca colorē sanguinis. Inspecito igit sanguine in scutella: si fm aliū et aliū
 s̄itū scutelle sanguis appareat alteri⁹ et alteri⁹ coloris: sic apparet i collo
 colūbe. Significat ex hoc inq̄ hūoz maloz diuersitas cū qdā vēto-
 sitate eleuāte ptes sanguinis: vt lumē facili⁹ incret: et fm aliū et aliū s̄i-
 tum subintrās: aliū et aliū colorē causet. Hoc em̄ arguit humoz ma-
 loz diuersitatē cū qdā vētositate. Et q; tales nō sunt veri colores sā-
 guinis: ideo demū p̄siderare debem⁹ vtz colorē et fixū sanguis: q̄ co-
 lor si sit rube⁹: obscur⁹: p̄mo purpure⁹: bon⁹ est: et arguit bonū sangui-
 nem. Et si color sit scintillācis rubedints arguit dñiuz colere: et s̄it si
 sit croce⁹: et si sit spumofus: arguit ventositas. Et si sit cinerici⁹: vel al-
 bus: vel liuid⁹: pōt argui frigiditas et fleumatic⁹ dñiū: et specialr si cū
 hoc sanguis fuerit viscosus: et cetera p̄icularia arguētia dñiū fleuma-
 tis pcurrūt. Isti etiā colores p̄t puenire ex adustioe: sicut p̄z in exte-
 nuatis et dispositis ad lepram. Color viridis etiā attestat adustioē: et
 specialr colere. Color niger attestat melācolic: vel p viā adustiois: vel
 naturali. Ampli⁹ p̄siderare debem⁹ sanguinis saporē si placet: q̄ de-
 bet esse dulcis. Si igit sit inspid⁹: arguit dñiū fleumatic⁹: si sit ama-
 rus: dñiū colere: si ponticus vel acetosus: dñiū melancolic vel fleuma-
 tis acetosi. Et si sapor sit salus: arguit adustionē in humoribz. Am-
 plius cōsiderādus est sanguinis odor. Nam si boni odoris et delectas-
 bilis est: bonū signū est et boni sanguinis. Et si odor sit fetidus: ē ma-
 gna putrefactio in hūoribus. Ampli⁹ cōsiderare debem⁹ si sanguis
 p fleuborhomiā extractus cito coagulet: vel tarde. Si em̄ cito coagu-
 lectur: nimia sanguinis grossities significat. Et si tarde nimia subtili-
 tas et indigestio significat. Et si mediocriter: mediocritas substantie
 denotat. Nec sufficiāt de p̄sideratōibus habēdis circa fleuborhomi-
 am. De his aut q̄ sumunt ex pte egritudinū et accidentiū: nō est hic lo-
 cus loquēdi: q; habēt videri in curis egritudinū et accidentiū. In hoc
 igit negotio aliud tēpus apponetur.

Capitulum. ii. De ventosis.

q Noniā sani min⁹ vtunt ventosis q̄ fleuborhomiā: ideo de vē-
 tosis breuiter est p̄transēdum. Circa igit ventositates inulce

adūt cōsideratōes. Prima cōsideratio est de utilitatibz ventosaz. Sciendū q duplex est modus ventosandī. Unus sine scarificatiōe siue carnis incisiōe: z alius cū carnis incisiōe siue scarificatiōe. Ventosa sine scarificatiōe fit interdū ad diuertēdū sāguinē ab alio loco ne euacuet imoderate: sicut (verbi gratia) in imoderato fluxu menstruoꝝ apponat ventosa sub mamillis ad sāguinē diuertendū. Amplius fit interdū ad attrahendū. Verbi gratia: si apostema sit pfundus apponat ventosa sup locū appostematū: vt materia apostematis trahatur ad extra: vt medicaminū virtus possit melius ad materiā illā puenire. Amplius interdū fit ventosa vt appostematū materiā mutetur de loco nobili ad min⁹ nobilē. Amplius interdū fit sine scarificatione: vt mēbrum ventositatū calefiat: z sāguis ad ipm trahatur: z cū ventositates remoueant. Amplius interdū fit talis ventosa vt mēbrū reducat ad suū naturalē locum a quo fuit remotū: sicut fit in ruptura inguinis. Aliqñ fit ad sedandū dolorē: sicut in dolore matricis z colicæ ventose fiūt sine scarificatiōe. Fiunt aut ventose cum scarificatiōe ppter duo. Primo quidē ad euacuandū de venis magnis quibz non imediate: z ventose hmoi posite sunt in cruribz z inter spatulas. Sz sāguine existente grosso tales ventose parū valent: nisi pcedant subriliantia z ab intra p cibos z medicinas: z ab extra per fricatiōem z balneum. Amplius tales ventose maxime fiunt ad euacuandū sāguinem subtilē qui est ppe cutem. Unde in his quibz non audem⁹ facere fleubothomia vel ppter etatē: vel virtutē: aut cōsuetudinē: debem⁹ facere ventosas: z potest fieri talis ventosatio cū magna scarificatiōe et parua. Magna quidē cū sit ad euacuandū a toto corpore: et cū puacum sit ad euacuandū a venis capillaribz: z ab aliquo mēbro speciali. Et quāto sāguis est pfundior z grossior: tanto debet esse maior scarpellatio. Et quāto subtilior z min⁹ pfundior: tāto fiat minor scarpellatio. Et scias q infans pmo anno nullo modo debet ventosari: sz in secūdo vel tertio: z sic deinceps potest ventosari. Et dicūt quidam q post .lx. annos nō ventoset. Dicunt quidam q ventosa nō debet fieri in nouilunio: nec in fine lune: sed luna existēte in magno lumie: z debet fieri hora diei secūda vel tertīa. Et post horaz vnam ventosatiōis detur cibus. Et quia ventosa et fleubothomia in multis cōueniūt: et specialiter ventosa que fit ad euacuandū: tunc reducende sunt ad memozia multe cōsideratiōes superius dicte de fleubothomia. Sici gitur patz ppter quas causas fit ventosa. Secūda cōsideratio circūca ventosas: est scire loca in quibus ventose cōmuniter poni cōsueverunt. Sciendū igit q ventose apponi cōsueverūt sup caput: z in fronte: z in mento: z in parte posteriori colli: z inter duo cornua in principio nuce. Et cōsueverunt poni sub collo supra nuca: z recte in parte q opponit corz z stomacho. Et cōsueverūt poni supra renes: z in cruri

bus. scilicet in parte anteriori et posteriori: domestica et siluestri. Consueverunt etiam apponi in loco cavillari. Ad quid autem horum locorum ventose deseruiat: dicendum est consequenter. Quidam dicunt quod ventose posite super caput conferunt amentie et scorbomiae: et tardant canicie. Hoc tamen non est vniuersaliter recipiendum pro vero: imo potius in quibusdam corporibus accelerant canos: et intellectum impediunt. Sed conferunt egritudinibus oculorum: puta scabiei: et doctus egressioni vices. Sed intellectum impediunt: et faciunt hereditare stuporem et obliuionem. Iam in sanitatis regimine nullo modo ventosa sananda est summitas capitis. Vtosa autem in fronte posita valde potest conferre dolori partis posterioris capitis: et ad alias egritudines ad quas valet fleuborhomia vene frontis: sed impedit rationem et intellectum. Unde non est in sanitatis regimine faciendum. Vtosa sub mento confert paruis pusculis que fiunt in ore: et egritudini denticulorum et gingivarum: et multum debet iuuare in mundificatione faciei et cutis capitis. Vtosa que ponitur inter cornua occipitij valet grauedini et vacuitati que est in capite: et caput et faciem alleviat: et doloribus qui sunt in radicibus denticulorum et gingivarum auxiliatur: et est mirabilis in tumore faciei. Tales autem ventose que ponuntur in parte posteriori et supra nuca debilitant memoriam. Unde non debent fieri: nisi imminente necessitate: nec assuescendum est ad eas. Vtose que ponuntur inter spatulas valent egritudinibus pectoris sanguineis: et asmati et spasmo sanguineo. Et si confertur tremori cordis sanguineo. Sed stomachum debilitant: et prout est causa tremoris cordis aliter quam sanguineo. Vtose renibus supposite valent apostematibus coracis: et scabiei coracis: et emorroydibus: et podagris: et pruritui dorsis: et vicositatibus matricis et vesice. Vtose in cruribus maxime preterunt in sanitatis regimine loco fleuborhomie: quia maxime repletur: et diminuitur: et plerumque alijs vicosis. Et tales ventose maxime valent doloribus matricis antiquis: et doloribus renum et vesice: et menstrua prouocant: et posite in parte anteriori valent in apostematibus testiculorum: et vulneribus coracis et crurum. Et posite in parte posteriori valent in apostematibus et exiturij que fiunt in natibus. Vtose que ponuntur in cavillis pedum preterunt ad eadem ad que preterunt illarum venarum fleuborhomia: puta phibitorem menstruorum: et sciaticum: et podagrem.

Capitulum. iii. De sanguisugis.

Consequenter est dicere de sanguisugis. Circa quas cadunt quatuor consideraciones. Prima est de earum electione. Secunda de earum virtute. Tercia de ipsarum preparatione antequam applicentur. Quarta de ipsarum applicatione. Quinta de ipsarum remotione. Post addit consideratione sexta de his que fiunt per ipsarum remotionem. Propter primam sciendum quod debet eligi sanguisuga de aqua mundis currentibus et precipitiis laudabilibus: et ditionibus aquarum bonarum super enueras in primo caplo scilicet de partibus: et in ea de balneis: et in ea de regimine infantis. Et sunt aqua in quibus reguntur rane munda: quibus quidam asserunt oppositum huiusmodi. Amplius

sanguisuga debet esse subtilis sicut cauda muris pui capitis nō coloris viridis: nec nigri nec alteri⁹ mali coloris nec sup eas debēt eē sila coloris azuli. Eligant igit^r ruffe quasi coloris epatis vel hñtes venas rubros z dorsum coloris sillis rei sup quā existit viriditas z non sit simplr viridis. Si em̄ sint magne z magni capitis z coloris nigri et diuersoz colorz et sint ex aq̄s fetidis stantibz in quibz repiunt aia/ lia venenosa. Tales in quaz sunt venenose z ex eis in quā contingere consuevit sincopis z apostemata mala sanguis fluxus z febris et mē briorum laritas z vlcera fraudulentia. Propter scđam sciendum q̄ sicut p̄ fleuborhomiā z ventosas euacuat plenitudo tori⁹ mēbri particularis: sic etiā p̄ sanguisugas. Uerū est tñ q̄ fleuborhomiā euacuat magis a pfundo q̄ sanguisuga z ventosa: z silt^r sanguisuga attrahit sanguinē a magis pfundo q̄ ventosa. Nam attractio q̄ fit p̄ ventosam est a calido z a vacuo. Sed attractio que fit p̄ sanguisugā est a virtute anie et tora spē cū spū z calore et ideo attractio est fortior: q̄ etiā attractū maiore habet puenientia cū attrahere: maiore em̄ cōuenientia habet sanguis attractus cū sanguisuga q̄ cum ventosa. Sic igit^r sanguisuga est cōuenientior ad euacuandū plenitudinē z silt^r a pfundo q̄ ventosa. Et est diligēter notandū q̄ dicūt quidā q̄ sanguisuga attrahit bonū sanguinē et nō malū: z fin hanc viā nō cōspētūt nisi in sanguis multitudine et nō in sanguis corruptiōe. Sz istoz opinio nī nō p̄sentio q̄ sapiētū dictis nō p̄cordat. Nouerūt em̄ sapiētes q̄ sanguisuga valēt i morphea z in petigine et in serpigine q̄b nullo mō esset si attraheret sanguinē bonū et relinq̄ret malū. Sic em̄ pl⁹ noceret q̄ p̄desset. Un̄ puto saluo meliori iudicio q̄ sanguisuga pl⁹ euacuat malū sanguinē z corruptū z attrahit q̄ bonum ppter duo. Pri mū quidē q̄ natura corpis retinet bonū z dimittit malū quo nō indiger. Scđo q̄ mal⁹ sanguis ē p̄portionabilior sanguisuge q̄ bon⁹. Nō em̄ ē rōnabile q̄ sanguis qui habet silitudinē z p̄portionē in tota spē cū mēbro nři corpis hēat p̄portionē z silitudinē cū sanguisuga q̄ sanguisuga ē multū distans a corpe nřo: sed rōnabili⁹ ē q̄ mal⁹ sanguis z corrupt⁹ qui nullā habet p̄portionē cū mēbris corpis nři vel paucā habet p̄portionē cū sanguisuga z sic sanguisuga attrahit malū sanguinē q̄ ē magis ei p̄portionat⁹ z relinq̄t bonū. In omibz igit^r egritudinibz subcutaneis q̄ sūt de sanguie corrupto multū valēt sanguisuga z plus q̄ ventosa. Nā vētosa attrahit indifferēter bonū z malū sanguinē: z sanguisuga nō. Sz eligit malū tanq̄s sibi puenientiorē relinq̄do bonū. Propter tertiā sciendū ē q̄ aīquā applicent dñt seruari p̄ vnū diē z p̄curet q̄ euomāt p̄ p̄strictōz sic q̄ emittāt q̄b ē in eorū ventribz et parū sanguis agni vel anaris pūciat z inde nutrianz z de inde earū imūdicies cū spōgia vel cū pāno aspo remouēt. Propter quartā sciendū q̄ qñ volum⁹ applicare sanguisugas in loco aī fricet

locus et foimētes in eantū q̄ rubeat et porē appertat et sanguis subtilie-
tur et deinde p̄h̄ciat sanguisuga in aq̄ dulci et mūdet et loco applicet.
Et si applicari noluerit in lingua loc⁹ cū aliquātulo sanguis agni vlti-
mū aque in qua morari p̄suevit et p̄mittat attrahere sāguinē quousq̄
q̄ appēant vene plene. Propter quintā sciendū q̄ qñ volumus eas
romouere a mēbro cui sunt applicate: hoc pōt fieri cū seta caude equi
aut cū aceto tepido aut cū aqua falsa aut ligno aloes: et demū abluat
loc⁹ cū vino puro et melle et securi⁹ ē q̄ apponat ventosa sup locū et si
forte sanguinis fluxus nō cessaret aspgat locus gallis cōbustis et ma-
stice et sanguine draconis et similib⁹.

Ca. iii. de cauterijs.

Via homines sani raro vtunt cauterijs et tñ vtunt eis interdū
q̄ ppter op̄is p̄plemētū ad dem⁹ hic vñū capitulū breue d̄ caute-
rijs q̄tū spectat ad regimē sanitatis. Cū q̄b⁹ aut et quō fiat cau-
teria et sectiones nō ē hic dicēdū: h̄ em̄ ē chirurgicoz op⁹. Nolum⁹ etiā
hic enūtare oēs egritudines in quaz cura cōpetūt cauteria vel sectio-
nes. Nolum⁹ etiā hic enūtare oīa loca q̄ cauterisari cōsueuerūt sed so-
lū dicem⁹ gñales cautelas et vtilitates cauterioz et qdā gñalia i cau-
terijs obseruāda. Sciendū igit q̄ multis cauterisatio valde vtilis ē
in exsiccare hūiores et i attrahēdo eos a remotis et pfundo et ad p̄h̄-
bendū ne corruptio sp̄gat ad p̄fortandū mēbz cui⁹ cōplexionē vo-
lum⁹ rectificare et ad resoluendū materias corruptas in mēbro reten-
tas. Ampli⁹ cauterisatio valet ad retinendū sanguis fluxū. Et qñ
cauteriū sit ad hāc intētionē vltimā cauterisatio d̄z eē pfūdior et for-
tior: q̄ si cēt debilis faciēs crustā q̄ postea satis cito caderet eēt error
peior p̄iore. Nā seq̄ret flux⁹ sanguis peior et i curabilior p̄iore. No-
mies igit i latitudine sanitatis exītes q̄ tñ sūt pati cadere i egritudines
mēbroz exteriorz p̄tingētes ex hūiorib⁹ corruptis dñt vti cauterijs: si-
cut vbi gñā pati ad leprā et ad guttā rosaccā faciei et vlt̄ ad egritudines
deturpantes faciē ppter hūiditates corruptas in cerebro retētas q̄ nō
hñt spiraculū: nā tales humiditates descendūt ad faciē et ad totū cor-
pus et causant lepram: talibus inquā ad p̄seruandum et silt̄ ad curan-
dum cauterisatio est bñ vtilis. Et si aīquā materia descenderit cau-
terisatio fiat in quattuor quartis capitis quousq̄ cauterisatio pueni-
at ad os cranei multū est vtilis: vt humiditates corrupte enentatio-
nē habeāt et spiraculū et ad cetera mēbra corp̄is et silt̄ ad faciē non des-
currāt: sed talis cauterisatio in quā puenit ad craneū mltū subtilis ē
fienda nec cerebz ebulliat et pia mater et dura ledant et sit error nouis-
sim⁹ p̄iore p̄ior. Et oīa ista cauteria in capite facta p̄seruat et curant
ab omib⁹ egritudinib⁹ causatis vel causari possibilib⁹ p̄ viam reuma-
tis descendētis a capite et sic p̄seruat ab vlcere pulmonis tussi asina-
te et squinātiā: et vniuersaliter ab alijs egritudib⁹ q̄rū m̄ p̄t eē reuma-

descendēs a capite: et specialr si humores sint valde corrupti et in cerebro coartati. Et sicut dictū est de humoribz corruptis in cerebro: et in capite coartatis qd p cauteria capitis mundificant et desiccant: sic suo modo intelligendū est de alijs mēbris corpis. Nā in quocūq; mēbro corpis sint tales humores corrupti p talū mēbroz cauterisatōem: mūndificant et desiccant: et mēbz illud purificat. Unde si tales hūiditates corrupte sint coartate i splēne: vel epate: aut stomacho: vel pectore: super mēbris illis fiant cauteria. Et silr intelligat si humiditates corrupte fuerint coartate in iūcturis. Fiant etiā cauteria in circuitu iūcturę. Sic igit patēt generales vtilitates cauterioz. Nūc restat ponere quasdā regulas obseruandas in cauterijs. Prima qd nunq; fiat cauteriū: nisi corpe prius mūndificato p farmaciaz: vel fleubothomiā: vel p utrūq; istoz sicut medico videt expedire. Secūda regula obseruanda est qd qñ cauteriū sit ad euacuandū: detineat cauteriū aptū: sed qñ sit ad retinendū sanguinē: locus cauterisat⁹ nō teneat apt⁹. Tercia regula qd cauteriū qd sit ad euacuandū: ad min⁹ teneat aptū. xl. dies: et quolibet die mundificet locus semel vel bis: fm qd plus vel min⁹ de ipso euacuat: et fm qd materia est plus vel min⁹ corrupta. Interdū lauetur locus cū decoctōe folioz hedere terrestris et arbores: vt loc⁹ cauterisatus nō feteat. Quarta regula est qd nō fiant cauteria in infantibus vel valde senibz. In infantibz quidē ppter mēbrozū nimiam mollicie. In senibz autē ppter nimiam mēbroz siccitatē. In his etiā eratibz mēbra sūt debilia: nō potētia bñ sustinē cauteria. Quinta regula ē qd nō fiat cauteria i epibz valde calidis: nec frigidis: nec siccis. Sexta regula est qd nō fiat sup musculos et lacertos: s; in fine vel pncipio musculoz. Septima regula qd interdū fiat sup mēbz mandās: inter dū sup mēbz p qd tanq; p mediū mandat: et interdū fiat sup mēbz cui mandat. Verbi grā. Si materia existens in cerebro reumatisaret ad oculos p arterias et venas timpoz: anteq; materia fluat fiat cauteria sup caput: et cū actu fluit: fiat cauteria in timpozibz. Et cū tota materia fluxa fuerit ad lachrymale: oculi fiat in lachrymali. Interdū fiat cauteria sub mēbro ad qd fluit materia. Verbi grā. Si materia fluat ad faciē: p̄ fieri cauteriū sub mēto ad mūndificandū faciē. Octaua regula obseruanda i cauterijs ē qd cauteria qd fiūt sub genibz sūt vtiliora ad mūndificandū totū corpus et hūiditates corruptas a toto corpore. Unde talia cauteria satis deberēt esse vtilia in cura lepre: et morpheæ: et sic de alijs. Hoc ego sui expertus in vno ex pncipibz hui⁹ mūdi.

Capitulum. v. De farmaciaz.

Interdū ventris solutio quibuscūq; hoibus multū ppetit in regimie sanitatis. Ad p̄seruandū ab egritudinibz materialibus ex humorz corruptōe. Est etiā possibile qd laxatiua aut farmaca medicina corpus mundificet ab humore qui generari cōsuevit

et negligentia dicte et corporis discrasia: vel naturali vel accidentali. Nam
quātūcūq; aliquis sit bone cōplexionis: ppter nutritiā siluestria i se
multiplicabit malos humores: a quib; si nō mūdificet: corpus grauā
bit. Et si ltr quātūcūq; aliquis fuerit boni regiminis: tñ ppter malū
ciam cōplexionis: et debilitatis mēbroz et spiritūū et virtutū: multipli
cabunt in corpore mali humores: puta colera: scilicet: vlt melancolia: et
quoz purgatiōe pseruabit corpus ab egritudine.. Utentes igitur ma
lo regimine: et q sunt male cōplexionis: et nō sunt infantes neq; decrepi
ti: et habētes stomachū et viscera fortia: habētēsq; corp⁹ magnū et pin
gue: et sunt gulosi: et multū comedunt fructus: et parū exercitant: et nō
multum assellit: nec sudāt: nec coct: tales sunt maxime farmacadi.
Et si nō euacuant: nō euadent qn cadēt in pessimas egritudines. Et
hoy oppositi i cōditōib; enumeratis: minime sunt apti ad medicinā
laratiuā. Et spāl: si vter corpus sit solubilis: et sint apti ad dissenteriaz
vel hienteriā. Et si ltr si eoz corpus sit siccū. In talib; em̄ medicine la
xatiue sept⁹ sumpte corp⁹ debilitāt: et etyca et ptiim adducūt. Et ē
diligēter notādū q anteq; medicina laxatiua sumat pparandū ē corp⁹
pus ad cā: et humores sunt dirigēdi et pparandi: vt humores obediāt
euacuatōi. Qui em̄ conat materiā indigestā euacuare: ipam nō euacu
at: sed sana mēbra debilitat et morbo resistētia. Corpus igitur pparā
dum est cū nutrimentis mollificatiuis: et vinctuosis: et venaz aptiuis:
et partiēdus est cibus. Et vt sit ad vnū dicere corpus est pmiolliendū:
et humectandū nutrimento plurimo balneo et rege. Et si ltr si materia
sit grossa et viscosa: subtiliāda est et incidenda: et si sit nimis subtilis et
calida: aliq̄liter est ingrossanda. Neq; est q materia existente furiosa:
siue sit furiosa ratōe mobilitatis materie: vel ratōe malicie: siue ratōe
one mēbri et loci: siue ratōe quāritatis et qualitatis: siue ratōe acci
dentis inducti per talem materiā: nō debet expectari digestio. Am
plius obseruandū est ne quis recipiat medicinā laxatiuā in temporib;
bus calidis valde: nec frigidis valde: sed in tēperatis: vt in vere vel au
tumno. Tempus etiā humidū cōuenientius est ad medicinā laxa
tiuam. Multūz cōsiderandū est q luna non sit in leone: et q leo nō
sit ascendēs: et vniuersalit̄ q luna nō sit in signo fixo. Sit igitur luna
in signo mobili: et frigidū et hūido. Unde inter om̄ia signa mihi vide
tur q cancer est cōuenientius signū ad farmaciā: et deinde piscis. Nec
em̄ signa non sunt fixa: et sunt aquatica: frigida: et humida. Scorpio
est signū cōueniens: quia aquaticum: frigidū: et humidū: sed est signū
fixum. Multū etiam cōsiderandū est q luna non sit cōiuncta ioui
nec corporāl: nec per aspectū: et q etiam nō sit cōiuncta saturno. Nam
cōiunctio cum ioue debilitat virtutes medicine: et fortificat virtutem
naturale corporis. Medicina autē laxatiua non euacuat humorem:
nisi superāde virtutes naturales corporis. Amplius cōiunctio cū sa

turno immobilitat hñores: sic impedit opatōez farmacie. Ampli⁹
cōsiderandū est q̄ qdā medicine sunt: super quib⁹ postq̄ sumptæ sunt
multū est dormiendū: sicut fortes medicine que sumunt in substantia
pillulata. Aliæ sunt super quib⁹ nō tñ est dormiendū: sicut sunt medi⁹
cine non ita fortes: que sumunt per modū electuarij. Et aliæ sunt su-
per quib⁹ parū vel nihil est dormiendū: cuiusmodi sunt debiles medi-
cine valde: z q̄ recipiunt in colatura. Medicine igit̄ que recipiuntur
i substantia pillulata recipiant de sero: z sup dormiat tota nocte. Mul-
tum aut̄ cōsiderandū est q̄ pillule non sint indurate z petrificatæ: nec
etiā sint nimis molles: sed sint siccate de nouo. Medicine aut̄ que
sumuntur per modū electuariozū recipi debent in media nocte: z sup
dormiat vsq̄ ad diem. Et que recipiuntur in colatura recipi debēt in
auroza: z parū vel nihil est sup dormiendū: nec statim est ambulā-
dum: sed quiescendū: quia scimus q̄ medicina quātumcūq̄ sit debi-
lis non operat in humore: nisi p̄mitas natura in eam egerit: reducē-
do de potentia ad actum. Et ideo quiescendū est super eam sumptam
quousq̄ appropinquet temp⁹ operatiōis: z tunc mouendū est corpus
vincin de: nō laborioze: nec i loco valde calido: nec frigido valde. Si
em̄ vis ducere elleborū moue corpus: nec dormiat aliquo modo do-
nec medicina suam perfecit operatiōez: quia somnus retinet fortes
euacuatiōes. Et similiter medicina sumpta nihil est comedendū nec bi-
bendū: donec medicina cōpleuerit suā opatōem. Sunt tñ qdā debi-
lis nature z rare cōpositiōis: q̄ nō pnt esse sine cibo quousq̄ medicina
suam perficiat operatiōem: z isti debēt ante haustū medicine comede-
re aliquid subtile: lue: facili digestiōis. Et tales etiā postq̄ medi-
cina incipit operari possunt comedere aliquid subtile stipricum: q̄
stomachum cōfortet: et medicinam ad inferiora deponat. Sed si ne-
cessitas non cogat: cibus et potus totaliter dimittantur quousq̄ me-
dicina perfecit operatiōem. Scimus autem medicina suam com-
pleuisse operatiōem: ex eo q̄ videmus mutatōem in egestiōibus ad
humores: cui medicina exhibita non est appropriata: tunc enim signū
est q̄ medicina perfecit opus suum: et tunc potest farmacatus cibari.
Amplius est aliud signum: scilicet q̄ medicina exhibita apparet in
egestiōibus. Nam postq̄ medicina sufficienter est operata: natura
eam emittit: et tunc farmacatus comedat: bibat: et quiescat. Tertiū
signum est sitis: quam scimus non euenire nec ex acuitate medi-
cine: nec humoris: nec ex complexionē stomachi. Si igitur medicina
non sit acuta: nec etiā humores in corpore qui debēt euacuari sunt
multū calidi: nec etiā farmacatus sit naturalr sitibundus: tūc quidem
satis p̄z farmacati operatio. Unde signū est purgatiōis sufficiētis.
Sed postq̄ percepimus farmacum appropinquare ad operatiōis ter-
minū: bonum est q̄ farmacatus bibat aliquid lubricatiū lauatiū:

z sitis sedatiuū: z medicine reſſiuū z erpulſiuū: et huiusmodi est aqua oz/h
dei calidissima: hec enim est lauatiua: z medicine reſſiuā et lubrica. Et
post horā dici comedat cibū subtilē facilis digestiōis: et vinū limpha
rum bibat calidū: nihil enim suscipiat actu frigidū: et dimittat illa die
oēs fructus: z specialit̄ frigidos: z hūidos laxatiuos. Et specialit̄ ante
cibum: z p̄cipue crudos debilitātes stomachū. Et si medicina fuerit
multū acuta: z farmacat⁹ multū cōplexioni⁹ calide: z tēpus calidum:
nullo modo bibat vinū: sed loco vini bibat mellicratū: vel aqua. s. zuc
carata: vel bibat aqua cocta in vino paucissimo vel debilissimo altera
ta. Et est diligēter notandū qd si quis fuerit farmacat⁹: vehemēter
purgatus: z forte tūneam⁹ vltiorē purgatiōem: nullo modo biben⁹
dum est mellicratū: nec aqua zucarata: nec similia que ventrē laxare
possent: sed bibi debet succus citoniorū inspissatus per decoctōes cū
aqua ferrata: vel aliqd simile. Interdū autē p̄tingit qd medicina ex
bibita nō euacuat: vel qd medicina est debilis: vel quia corpus est de
bile: vel quia ventositas grossa est in stomacho: q̄ subleuat corpus me
dicine: vel qd vie intestinoz sunt opilate. Si igit̄ videam⁹ medicinā
non operari: quia virtus est debilis: cōfortanda est cū cibo subtili lubri
co: z postea exhibeat aqua nō multū frigida. Si autē medicina sit de
bilis: demus aquā frigidam nō nimij frigoris: z deinde dabimus ali
qua cōpressiua pontica: sicut citonia pira. Nec enim medicinā ad infe
riora deponūt. Si autē ventositas sit in causa: vel cōstipatio intesti
norum: clisteria sunt cōpetens medicina: z dissoluētia ventositatem.
Si autē medicina exhibita non operet̄: z declinet ad supiora: et gene
ret morſus cordis: z angustia: z estuatiōem: et p̄focatiōem: z motuū
spasmosū: puocādus est vomitus. Et si viderim⁹ qd declinat ad infe
riora: non p̄mittātur clisteria fortia attractiua. Amplius taliū me
dicinarū maliciā corrigit potus aque vehemēter frigide et balneatio
in ea: propter hoc qd frangit acuitatē medicine et inflāmatiōem: et re
mouet serositatē medicine. Etiam ad hoc cōferunt r̄riace species: qd
tales medicine sunt de genere venenosoz. Sed sup̄ omnia quādo me
dicina nō euacuat: cōfide in clisterioz beneficijs. Si autē cum his
omnibus medicina sumpta non fuerit a corpe expulsa: z accidētia ma
la multiplicent̄: z medicina z materia moueat ad superius: fienda est
flucuborhonia de sopbena: z post de basilica. Vomitus autē magis p
uocandi sunt quādo medicina generat cordis morſum z nauſeā: z fa
cit singultū z p̄focatiōes. Necn̄ cōremnēda sunt clisteria. In hoc enim
remedio p̄ſus sum vsqz ad nūc: z bonū effectū inueni. Interdum
etia z cōtingit qd medicina farmaca exhibita euacuat plus q̄ oportet:
z tūc studēdū est p̄mo vt medicina a corpe expellat̄. Ampli⁹ vt intestina
cōfortent̄ ad retinendū. Tercio studēdū effectiā vt materia diuertat̄.
Quarto vt totū cor⁹: et specialit̄ cor z cetera mēbra p̄ncipalia p̄fortent̄.

Quinto etiā in casu forti exhibēda sunt stupefaciētia et materiā p̄gelā
tia. Dico igit̄ p̄mo q̄ si videam⁹ medicinam secessiuam adhuc in corp⁹
porremanere et corporaliter et virtualiter exhibeamus aliqua lubrica
laratiua virtutem medicine debilitantiā et corpus medicine a
corpore expellentia quorum vnum et optimum est aqua ordei calidis
sima cū mustillagine p̄silij vel citoniorū in potu exhibita. Nec em̄ fac
tū virtutē medicine debilitari et ipas a corpore expellūt et ita intelligit̄
in alijs. Hoc autē remediū est bonū si videamus talē euacuationem
supflua eē ex virtutis medicine fortitudine. Ampli⁹ dico scdo q̄ vir
tus p̄tentiua intestinorū in tali casu est p̄fortanda: possibile est em̄ talē
supflua euacuationē esse nō p̄pter medicine fortitudinē sed p̄pter
p̄tentiue intestinorū debilitatē. Tercētia autē stomachi et intestinorū
p̄fortat cū stipticis et ab intra et extra. Ab intra autem carne citoni
orū aromatisata vel nō aromatisata et ab extra cum oleo rosato vel
masticano vel mirrino. Ampli⁹ dico tertio q̄ est studendū in diuer
sione materie: ubi gr̄a possibile ē q̄ materia ad intestina fluat ab om̄
nibus mēbris et tūc fricatioes et balnea multū cōperūt ad diuerren
dū materiā ne moueat ad intestina. Et ex eadē ratioe interdū compe
tunt diuretica et interdū etiā cōperit vomitus. Nec omnia em̄ diuer
tūt materiā ab intestinis. Amplius q̄ interdū medicina laratiua
euacuat vltra debitū supando virtutes corp⁹ et vitales et naturales
multū studendū est in tali casu in virtutis cōfortatiōe. Et q̄ somni
fera et stupefaciētia retinēt euacuationē fortis in stante magna necessi
tate nō est malū dare aliq̄s opiatā ad imobilitatē materie et ad stupe
faciendā anialem virtutē hoc em̄ sciendū ē cū magna cautela

Capitulū VI. de vomitu.

Uāis homines sani simplr et a tpe nō indigeāt vomitu: tamē
q̄ homines in quorū stomachis multiplicat̄ fleuma et colera p̄ vo
mitū ab egritudinibus p̄seruant et in p̄pria sanitate p̄seruant.
Si igit̄ h̄mōi homines vomitu vtant̄ fm̄ q̄ expedit eorū stomachus a
supfluitatib⁹ mundificat̄ et digestio melior efficiat̄ et corpus renouatur
caput etiā et sensus alleuiant̄ et visus acuit̄: q̄ si vomitus imoderate fi
at et ubi non op̄et corpus desiccabit̄ epati et pectori nec nō oculis et
pulmoni nocēbit: venas quoq̄ q̄nq̄ scindit et rūpit ex quo passio acci
dit emoptoica: debet em̄ fieri vomitus ad plus bis imense in regimē
ne sanitatis hōim̄ p̄dictorū nec debet talis vomit⁹ in regimē sanita
tis fieri stomacho vacuo. Nam talis vomitus laboriosus est nimis.
Fiat igit̄ post cibi saturitatē et sumptionē diuersorum ciborū ab om̄i
natione habentū et etiā q̄dammodo incisiuā virtutē. Nō debet vomit⁹
fieri frequēter ne stomach⁹ corrūpat̄ et virtus eius destruat̄ nec debz
obseruari cert⁹ nūcrus dierū inter vnū vomitū et aliū. Habētes autē
collū longū et pectus strictū et sine carne et humeros eluatos ad mo

dū alarū ⁊ crura tortuosa tales inquā nō vtant vomitu ad cōseruan-
dū sanitatē eorum: et qz oculi multū ledunt a vomitu. Interdū cū
aliquis vomere voluerit duos p̄nulos in rotunditate circūuoluat et
sup oculos ponat ⁊ cū alio p̄no lato optime liget nec inde auferatur
donec vomit⁹ sit cōplet⁹. Et postq̄ erit p̄fect⁹ facies aqua rosata ē ab-
luenda. In estate q̄dem cū aqua rosarū simplici. In hyeme vero po-
nat in ea aliquātulū ligni aloes ⁊ os abluendū ē euz hydromelle vel
syruo acetoso et nō statim ē comedendū sed tardet comestione do-
nece fames sit fortis: ⁊ si cōtingat vomētē sitire: sedit ei⁹ sitim cū syruo
citioniorū et nō cum iulep nec cū syruo acetoso: quia ista duo incitat
ad vomitū. Et qui vomuerit comedat carnes pulloz facili digestio-
nis in gelatina vel galentina. Nec de vomitu sufficiat vt cōpetit in
regimine sanitatis. De vomitu em̄ laborioso q̄ sit stomacho ieiuno
et cū fortib⁹ medicinis nō ē hic determinandū: qz nō cōpetit sanis cor-
porib⁹: ⁊ si interdū forte cōpeteret ad p̄seruandū ab aliq̄bus malis egrī-
tudinib⁹. Et eadē ratio est de eo ⁊ medicina laxatiua. Vñ ex eis q̄ dī-
cta sunt supius de medicina laxatiua ⁊ ex his que dicunt de vomitu
in isto capitulo patet quid sit faciendū ⁊ obseruandū in vomitu labo-
rioso qui sit cum medicina forti.

Ca vii. de clysteribus.

Via homines sanī sepe et sepi⁹ clysterib⁹ vti cōsuerūt ⁊ silt sup
q positorijs: de his est breuiter determinandum quantum suffi-
ciat ad regimē sanitatis. Sciendū igit q̄ homines i quoz intesti-
nis feces indurari cōsueuerūt: ppter quā indurationē pat colica pas-
sio puenire. Similiter in quoz viscerib⁹ vētositates multiplicari cō-
sueuerūt vel fleuma muscellaginosū vel ad quoz intestina pauca cole-
ra demandat incitans expulsū: tales inquā indigēt in sanitatis regi-
mine clysterib⁹ vel remollitiuis p̄tra fecū indurationē vel vētositatū
dissolutiuis p̄tra vētositatē vel fleumatis euacutiuis: ⁊ silt intelli-
gat de alijs humorib⁹: vel aliquāliter i ordinatiuis p̄tra defect⁹ mor-
dificatiōis ppter colere transisse ad intestina paucitatez: interdū fi-
unt clysteria mundificatiua visceꝝ ⁊ p̄solidatiua ⁊ restrictiua ⁊ attra-
ctiua a remotis et impinguiatiua: sed qz his nō vtimur in regimē sa-
nitatis de his penit⁹ nulla fienda est mentio in isto capitulo. Et est di-
ligēter notandū q̄ circa exhibitionē clysterioꝝ multe regule sunt p̄si-
derāde. Prima regula q̄ clysteria maxie sūt ad euacuatiōē intesti-
noꝝ ⁊ ad p̄sumptionē vētositatū in eis: ⁊ silt in renib⁹. Vñ suspecti
de colica passione ⁊ dolore renū ⁊ sp̄aliter vētoso marie debēt vti cly-
sterib⁹. Vñ clysteria imēdiate euacuāt ab intestinis inferiorib⁹ ⁊ reni-
bus ⁊ cōsequēter a ptibus supiorib⁹. Euacuāt ergo ab inferiorib⁹ ⁊
eradicāt a supib⁹ p̄ quandā colligantiā inferiorz ad supiora. Secū-
da regula est q̄ clysteria fortia non debent fieri nisi materia digesta

Tertia regula ē q̄ clysteria nullo mō fīēda sunt cibo exīte in stoma-
cho adhuc indigesto q̄ attraheret cibo indigesto ad ītestina z ad epar.

Quarta regula ē q̄ clysteria nō sunt nimis frequētanda ne natura
debilitet. Quinta regula q̄ qñ exhibet clystere ppter renes: clysteri
sāndus debet iacere supin⁹: z s̄ ppter ītestina econuerso. Sexta re-
gula q̄ nō debet fieri clystere in tpe calido nec in hora calida: sed debz
eligi hora aliquantulū frīgida. Septima regula q̄ nō debz fieri bal-
neū ante clystere: ne in corpe fiat motus agitati⁹. Octaua regula
q̄ qui sunt suspecti de emorroydibz z similibz passionibus ani: non
debēt vti clysteribz. Nona regula si quis timeret ne clystere retineat
poni debz ī circuitu ani arena calefacta vel miliū calefactū. Que autē
sint materie clysterioz p̄dictoꝝ scitur ex libris simplicū.

Ca. vii de suppositorijs.

Consequēter dicem⁹ de suppositorijs quibz sāni interdū vtun-
tur. Sunt autē suppositoria quedā lenia nō acuta: puta facta
ex melle z succo mercurialis vel ex sappone gallico vel frusto
caulis z filia. Et sūt alia bis fortiora: vt suppositoria ex melle acuta
cū scāmonea vel cū euforbio vel cū coloq̄ntita z silibz. Prima q̄dem
suppositoria ordinant ad ventrē remolliēdū. Et sc̄da ordinant ad ex-
trahendū materiā a remotis: z sp̄cialt ap̄tibz supioribz. Prima quidē
suppositoria magis cōpetunt in regimine sanitatis q̄ sc̄da

Ca. ix. de pessarijs.

Pessarijs autē sciēdū q̄ sicut se h̄nt ad ītestina suppositoria
et clysteria sic pessaria ad matricē. Interdū autē sūt pessaria
ad mēstrua puocāda z ad matricē mundificandū. Interdū
ad restringendū mēstrua. Interdū sūt ad cōfortandū matricē z vt
disponat ad p̄ceptū. Hoz autē pessarioꝝ materia scit ex libris p̄dic-
tibz. Et de isto memi me dixisse sup̄ in ca. de regimine ap̄riato seruī
femineo z in tractatu. quē composui de regimine sterilitatis. In his
etiā locis dictū est de figura z quātitate pessarioꝝ z de modo imittē-
di pessaria. Et ideo hic p̄transio z huic operi finē impono cū dei lau-
de cui⁹ nutu sermo recepit gratiā z doctrina p̄fectionē.

Regimē sanitatis Magnini mediolensis medici exptissimi. Op⁹
equidem nō parū vtile omni cū diligētia in hoc volumen redactum
Finit feliciter Impressum Basilee per Nicolaum Kessler zc.

Handwritten text in a cursive script, likely Latin or German, covering the upper portion of the page. The text is faint and partially obscured by water damage on the right side.

Handwritten text in a cursive script, continuing from the upper portion. The text is faint and partially obscured by water damage on the right side.

Handwritten text in a cursive script, continuing from the upper portion. The text is faint and partially obscured by water damage on the right side.

Handwritten text in a cursive script, continuing from the upper portion. The text is faint and partially obscured by water damage on the right side.

Se
nt
to
ru
la
tē
q
le
p
i
a
f
ū
de
o
i
al
f
o
a
di
n
a
x
n

uo
 lu
 ut
 u
 ou
 to
 at
 uo
 uo
 .n
 oad
 ora
 uel
 go
 uge
 enate
 uen
 uot
 uge
 .h
 as
 ad
 .
 gau
 uelue
 uais
 uitate
 de
 cal
 uui
 uoi
 uen
 uuo
 .fi
 u
 uim
 ans
 .ng
 u
 uen
 uer
 .p
 u
 uas
 uro
 uin
 uat
 .p

illa

ma

re

in

Br

6 p

in

M

2

at

et

elo

ce

one

ap

co

hor

sig

grie

la

gan

et

no

id

ad

me

stall